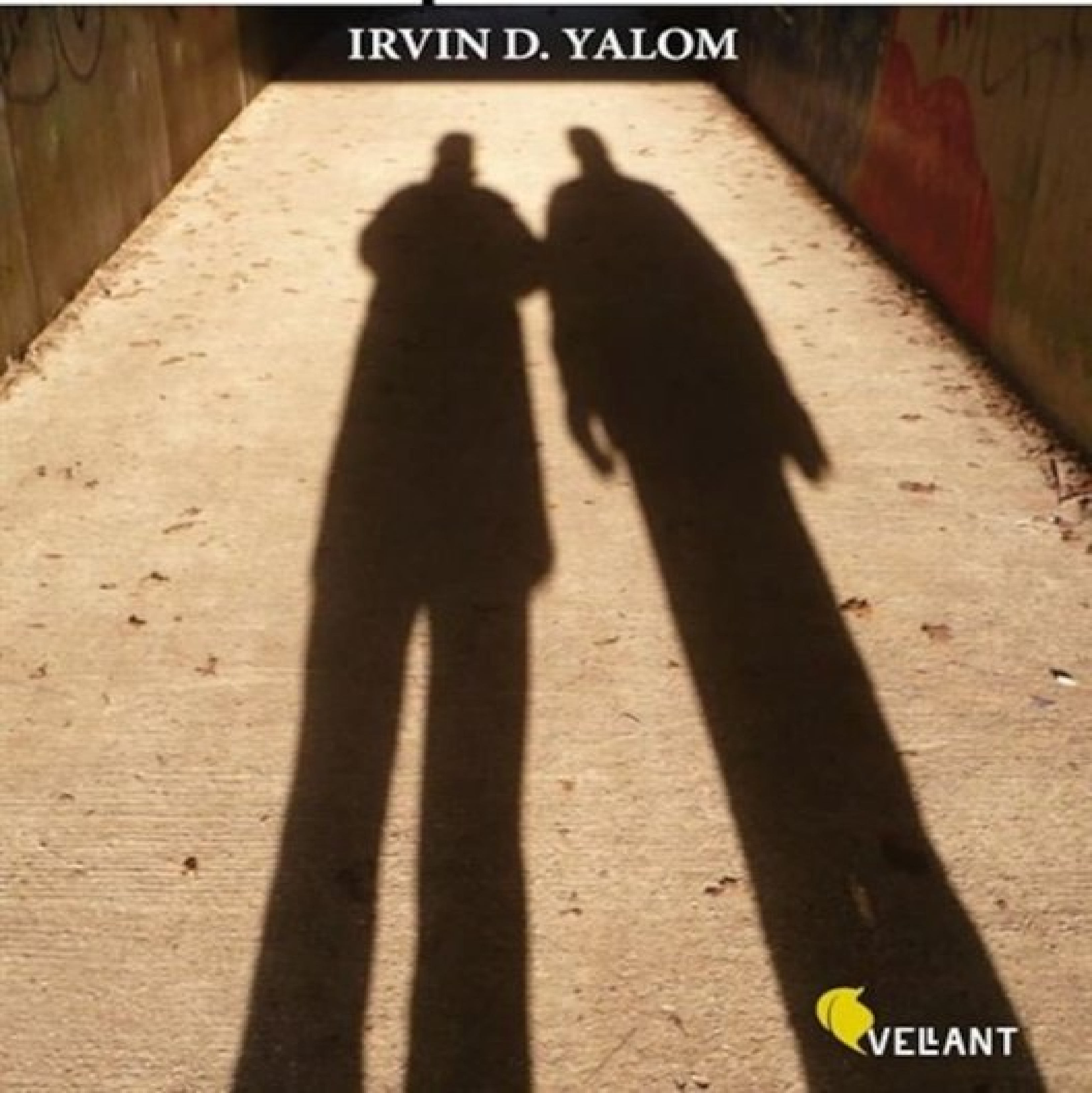
Soluția Schopenhauer

IRVIN D. YALOM

IRVIN D. YALOM

Soluția Schopenhauer

Traducator: Ciprian Siulea
Editura: Vellant 2010

Fiecare gură de aer trasă în piept ține la distanță moartea care impietează constant asupra noastră… Moartea trebuie să triumfe, în cele din urmă, deoarece a devenit soarta noastră prin naștere, iar ea se joacă doar pentru scurtă vreme cu prada sa, înainte de a o înghiți. Totuși, noi ne continuăm viața cât mai mult posibil, cu multă pasiune și solicitudine, exact așa cum suflăm un balon de săpun cât mai mult timp, făcându-l cât mai mare cu putință, deși știm sigur că va plesni.

1

Julius cunoștea predicile despre moarte și viață mai bine decât oricine altcineva. Era de acord cu stoicii, care spuneau că „de îndată ce ne naștem, începem să murim”, și cu Epicur, care susținea că „acolo unde eu sunt, moartea nu este, iar unde este moartea, nu mai sunt eu. Așa că, de ce m-aș teme de moarte?” Ca doctor și psihiatru, avusese ocazia să șoptească chiar aceste consolări la urechile muribunzilor.

Deși considera că aceste reflecții sumbre ajută pacienții, niciodată nu le privise ca având vreo legătură cu el. Cel puțin nu până în urmă cu patru săptămâni, când un moment teribil îi schimbase viața pentru totdeauna.

Aceasta se întâmplase în timpul examenului medical anual care devenise rutină. Medicul său, Herb Katz – vechi prieten și coleg de medicină – tocmai terminase să-l examineze și, ca de fiecare dată, îi spuse lui Julius să se îmbrace și să vină în biroul său pentru discutarea rezultatelor.

Herb se așeză la birou, răsfoind energic dosarul lui Julius.

— În ansamblu, situația arată destul de bine pentru un bărbat de șaizeci și cinci de ani. Prostata e puțin mărită, dar și a mea e la fel. Analiza sângelui, nivelul colesterolului și al lipidelor arată bine; medicamentele și regimul tău au dat rezultate. Uite o rețetă pentru Lipitor, care, împreună cu joggingul, ți-a scăzut suficient colesterolul. Așa că poți să mai răsufli puțin: mai mănâncă și un ou, din când în când. Eu mănânc două, la micul dejun, în fiecare duminică. Uite o rețetă și pentru synthyroid. O să cresc puțin doza. Tiroida intră în hibernare – celulele bune mor și sunt înlocuite cu țesut fibrotic. O stare absolut benignă, după cum știi. Ni se întâmplă tuturor; și eu iau medicamente pentru tiroidă. Ei, da, Julius, nicio parte a noastră nu scapă destinului îmbătrânirii. În afară de tiroidă, cartilajele genunchiului se uzează, foliculii piloși mor iar discurile lombare superioare nu mai sunt ca pe vremuri. În plus, integritatea pielii se deteriorează evident: celulele epiteliale pur și simplu se tocesc; uită-te la cheratoza senilă de pe obrajii tăi, acele pete maro, întinse.

Herb ridică o oglindă pentru ca Julius să se poată examina.

— Cred că sunt zece în plus față de ultima dată când ne-am văzut. Cât de mult timp stai la soare? Porți pălărie cu boruri largi, așa cum ți-am sugerat? Aș vrea să te duci la un dermatolog pentru asta. Bob King e bun. E în clădirea de alături. Ăsta e numărul lui. Îl știi?

Julius aprobă din cap.

— Poate să ți le ardă pe cele dizgrațioase, cu o picătură de azot lichid. Și mie mi-a scos câteva luna trecută. Nu e mare lucru, durează vreo cinci sau zece minute. Acum fac asta și mulți medici generaliști. Mai ai și pe spate una la care aș vrea să se uite: tu nu o poți vedea; e exact sub partea laterală a omoplatului din dreapta. Arată altfel decât celelalte: e pigmentată neuniform și cu margini difuze. Probabil nu e nimic, dar mai bine să verifice și el. Bine, amice?

„Probabil nu e nimic, dar mai bine să verifice și el." Julius sesizase încordarea și nonșalanța forțată din vocea lui Herb.

Fără îndoială însă că și expresia „pigmentată neuniform și cu margini difuze", spusă de un doctor altui doctor, era un motiv de alarmă. În jargonul medical însemna un posibil melanom malign. Retrospectiv, Julius identifica acea expresie, acel moment singular, ca punctul în care viața lui până atunci lipsită de griji luase sfârșit și moartea, inamic invizibil, se materializase în toată realitatea ei terifiantă și nu avea să mai plece niciodată de lângă el, iar toate ororile care au urmat erau post-scriptum-uri previzibile.

Bob King fusese pacientul lui Julius cu ani în urmă, ca, de altfel, nenumărați alți doctori din San Francisco. Julius dominase comunitatea psihiatrică timp de treizeci de ani. Din poziția lui de profesor de psihiatrie la Universitatea din California, pregătise nenumărați studenți, iar în urmă cu cinci ani fusese chiar președintele Asociației Americane de Psihiatrie.

Reputația lui? Doctorul de doctori care spune lucrurile verde-n față. Un psihoterapeut la care apelezi în ultimă instanță, un vrăjitor deștept, dispus să facă orice e nevoie ca să-și ajute pacientul. Acesta era și motivul pentru care, cu zece ani în urmă, Bob King venise la Julius să scape de îndelungata dependență de Vicodin (drogul preferat al doctorilor, cărora le este foarte accesibil). La momentul acela King avea probleme serioase. Nevoia lui de Vicodin crescuse dramatic: căsătoria îi era în pericol, cariera de doctor avea de suferit și ca să poată adormi trebuia să ia Vicodin în fiecare seară.

Bob a încercat să intre la psihoterapie, dar toate ușile îi erau închise. Fiecare psihoterapeut pe care îl consultase insista ca el să intre într-un program de recuperare pentru doctorii cu probleme, un plan pe care Bob îl refuza, deoarece nu suporta să-și compromită intimitatea participând la ședințe de terapie în grup, împreună cu alți doctori dependenți. Psihoterapeuții erau de neclintit. Dacă tratau un doctor practicant dependent fără ajutorul programului oficial de recuperare, se expuneau riscului de a fi sancționați de conducerea spitalelor unde practicau sau de a fi dați în judecată personal (de exemplu, în cazul în care pacientul lua o decizie greșită în activitatea lui clinică).

Ca ultimă soluție, înainte de a înceta să profeseze și de a-și lua un concediu prelungit pentru un tratament anonim în alt oraș, Bob a apelat la Julius, care a acceptat riscul și a avut încredere că Bob va renunța la Vicodin prin propriile forțe. Deși terapia a fost dificilă, așa cum e întotdeauna cu cei dependenți, Julius l-a tratat pe Bob în următorii trei ani fără ajutorul unui program de recuperare. Și a fost unul dintre acele secrete pe care le are fiecare psihiatru: o terapie de succes care, sub nicio formă, nu poate fi discutată sau publicată.

După ce a plecat de la medicul său, Julius rămase o vreme în mașină. Inima îi bătea atât de tare, încât mașina părea să se zgâlțâie. Inspiră profund, pentru a-și potoli groaza crescândă, apoi încă o dată și încă o dată, scoase telefonul mobil și, cu mâinile tremurând, îl sună pe Bob King pentru o programare de urgență.

— Nu-mi place, spuse Bob a doua zi dimineața, în timp ce studia spatele lui Julius cu o lupă mare și rotundă. Uite, aș vrea să te uiți și tu la ea; putem face asta cu două oglinzi.

Bob îl așeză în fața oglinzii de pe perete și puse o oglindă mare, portabilă, lângă aluniță. Julius privi în oglindă la dermatolog: blond, cu ten sănătos și ochelari groși pe nasul lung și impozant

— Își aminti că Bob îi povestise cum îl chinuiau ceilalți copii, strigând după el „nas de castravete". Nu se schimbase mult în cei zece ani. Părea hărțuit încontinuu, ca și pe vremea când fusese pacientul lui Julius, agitat și întârziind întotdeauna câteva minute. Când Bob intra grăbit în cabinetul său, lui Julius îi venea adesea în minte replica Iepurelui Alb: „Am întârziat, am întârziat la o întâlnire importantă". Era la fel de scund, doar că se mai îngrășase. Arăta a dermatolog. Unde s-a mai văzut un dermatolog înalt?

Apoi Julius privi în ochii lui – ah, ah, păreau neliniștiți – pupilele erau mărite.

— Asta e bestia.

Julius privi în oglindă, spre locul indicat de Bob cu un creion cu gumă la capăt.

— Nevul acesta de sub omoplatul umărului drept. Îl vezi?

Julius aprobă din cap.

Bob așeză o riglă lângă el, apoi continuă:

— E cu o idee mai mic de un centimetru. Sunt sigur că îți amintești de regula ABCD de la cursurile de dermatologie din facultate…

— Nu-mi amintesc nimic de la cursurile de dermatologie din facultate, îl întrerupse Julius. Tratează-mă ca și cum aș fi un ignorant.

— Bine. ABCD. A de la asimetrie – privește.

Plimbă creionul pe deasupra diferitelor părți ale leziunii.

— Nu e perfect rotund, ca toate celelalte pe care le ai pe spate – ăsta sau ăsta.

Arătă spre două alunițe mici din apropiere. Julius încercă să își stăpânească încordarea respirând adânc.

— B de la margini{1}… acum uită-te aici, știu că e greu de privit.

Bob arătă din nou spre leziunea subscapulară.

— Uite cât de netă e marginea aici, în partea de sus, dar aici, în partea mediană, e lipsită de contur, se pierde pur și simplu în pielea din jur. C de la colorit. Aici, în partea asta, vezi cum e: maro deschis. Dacă privesc cu lupa, văd o nuanță de roșu, ceva negru și poate chiar ceva gri. D de la diametru; cum am spus, probabil șapte optimi de centimetru. E o mărime bună, dar nu putem ști cât de vechi e, vreau să spun, cât de repede crește. Herb Katz spune că nu era acolo la examenul de anul trecut. În sfârșit, dacă privim cu lupa, nu există nicio îndoială că centrul e ulcerat.

Apoi King lăsă jos oglinda și spuse:

— Poți să-ți pui cămașa, Julius.

După ce pacientul său termină să-și încheie nasturii, se așeză pe un taburet mic din cabinetul de examinare și începu:

— Acum, Julius, tu cunoști literatura de specialitate referitoare la asta. Motivele de îngrijorare sunt evidente.

— Uite ce e, Bob, răspunse Julius, știu că ți-e greu, din cauza relației noastre anterioare, dar te rog nu-mi cere să-ți fac eu treaba. Nu pleca de la ideea că aș ști ceva despre asta. Nu uita că, în clipa asta, starea mea mentală e aceea de groază, bătând înspre panică. Vreau ca tu să preiei controlul, să fii complet sincer cu mine și să ai grijă de mine. Așa cum am făcut eu pentru tine. Și, Bob, uită-te la mine! Mă sperie îngrozitor când îmi eviți privirea, ca acum.

— Sigur. Scuze.

Bob îl privi drept în ochi.

— Ai avut grijă de mine al naibii de bine. O să fac și eu același lucru pentru tine, spuse el dregându-și vocea. Bun, în urma examinării sunt aproape convins că e un melanom.

Observă tresărirea lui Julius, apoi continuă:

— Chiar și așa, diagnosticul în sine nu-ți spune prea multe. Cele mai multe – nu uita asta – cele mai multe melanoame se tratează ușor, dar unele sunt ale dracului. Trebuie să aflăm câteva lucruri de la anatomopatolog: sigur este un melanom? Dacă da, cât de adânc e? Este metastazat? Așa că primul pas e biopsia și trimiterea probei la anatomopatolog. Imediat după ce am făcut asta o să chem un chirurg generalist să excizeze leziunea. O să stau lângă el tot timpul. Apoi anatomopatologul va examina o criosecțiune și, dacă rezultatul e negativ, atunci e minunat: am terminat. Dacă e pozitiv, dacă e melanom, vom îndepărta ganglionul cel mai suspect sau, dacă e necesar, vom efectua o rezecție a mai multor ganglioni limfatici. Nu e nevoie de spitalizare – toată procedura va avea loc la clinica de chirurgie. Sunt destul de sigur că nu va fi nevoie de grefă de piele și nu vei lipsi de la muncă decât o zi, cel mult. Dar câteva zile vei simți un anumit disconfort în zona operată. Cam atât ar fi de spus deocamdată, până aflăm mai multe de la biopsie. După cum mi-ai cerut, o să am grijă de tine. Ai încredere în judecata mea: am avut sute de cazuri de felul ăsta. Bine? Asistenta mea o să te sune mai încolo să-ți spună locul, ora și recomandările pentru operație. Bine?

Julius dădu din cap. Se ridicară amândoi în același timp.

— Îmi pare rău, spuse Bob, aș vrea să te pot scuti de toate astea, dar nu pot. Îi întinse un dosar cu documentație.

— Știu că poate nu vrei chestiile astea, dar le dau întotdeauna pacienților care sunt în situația ta. Depinde de persoană: pe unii îi fac să se

simtă mai bine informațiile, alții preferă să nu știe și le aruncă imediat ce ies din cabinet. Sper ca după operație să-ți pot da vești mai bune.

Dar nu a urmat niciodată ceva mai bun – ultimele vești erau și mai negre. La trei zile după biopsie s-au întâlnit din nou.

— Vrei să citești asta? l-a întrebat Bob, întinzându-i raportul final al patologului.

Văzând că Julius scutură din cap, Bob se uită din nou pe raport și începu:

— Bun, hai să recapitulăm. Trebuie să-ți spun: nu e bine. Pe scurt, este melanom și are câteva… ăăă… trăsături importante: e adânc, peste patru milimetri, e ulcerat și a prins cinci ganglioni.

— Și asta ce înseamnă? Hai, Bob, nu te ascunde după deget. „Importante", patru milimetri, ulcerat, cinci ganglioni? Spune-mi pe față. Vorbește-mi ca și cum aș fi un pacient oarecare.

— Înseamnă că nu e de bine. E un melanom destul de mare și s-a extins la ganglionii limfatici. Pericolul real aici sunt metastazele la distanță, dar nu vom ști asta decât după tomografia pe care am programat-o mâine, la opt.

Două zile mai târziu au reluat discuția. Bob îi spuse că rezultatul tomografiei era negativ: nu exista niciun indiciu de răspândire în altă parte a corpului. Asta era prima veste bună.

— Dar chiar și așa, Julius, rămâne un melanom periculos.

— Cât de periculos? întrebă Julius cu voce răgușită. Cam despre ce ar fi vorba? Care e rata supraviețuirii?

— Știi că nu putem răspunde la întrebarea asta decât în termeni statistici. Fiecare e diferit.

Dar pentru un melanom ulcerat, adânc de patru milimetri și cu cinci noduli, statisticile arată că sub douăzeci și cinci la sută supraviețuiesc cinci ani.

Julius rămase câteva clipe cu capul plecat, inima bătându-i tare și ochii împăienjeniți, apoi spuse cu glas răgușit:

— Continuă. Îmi vorbești deschis. Trebuie să știu ce să le spun pacienților mei. Cum va evolua viața mea? Ce se va întâmpla?

— E imposibil să știm sigur, pentru că nu se va mai întâmpla nimic până când melanomul nu va apărea în altă parte a corpului. Când se va întâmpla asta, și mai ales dacă va intra în metastază, atunci e posibil ca evoluția să fie rapidă, poate câteva săptămâni sau luni. În ceea cei privește pe pacienții

tăi, e greu de spus, dar nu ar fi deloc nerezonabil să te aștepți la încă un an bun de sănătate.

Julius dădu încet din cap, fără să ridice privirea.

— Unde e familia ta, Julius? Nu era mai bine să aduci pe cineva cu tine?

— Cred că știi că soția mea a murit acum cinci ani. Fiul meu e pe Coasta de Est, iar fiica mea e în Santa Barbara. Încă nu le-am spus nimic; nu vedeam ce rost ar putea avea să le tulbur viața, dacă nu e necesar. Oricum, în general mă descurc mai bine dacă îmi ling rănile de unul singur, dar sunt aproape sigur că fiică-mea ar veni imediat.

— Julius, îmi pare atât de rău că a trebuit să-ți spun toate astea. Lasă-mă să termin cu o mică veste bună. Acum se face multă cercetare asiduă, în vreo zece laboratoare foarte active de aici și din străinătate. Din motive necunoscute, incidența melanomului a crescut, aproape că s-a dublat în ultimii zece ani, și e o zonă de interes pentru cercetare. E posibil ca în curând să apară o soluție.

Următoarea săptămână Julius trăi ca în ceață. Fiica lui, Evelyn, profesoară de limbi clasice, își suspendă cursurile și veni imediat să stea câteva zile cu el. Julius discută pe îndelete cu ea, cu fiul lui, cu sora și fratele lui și cu prietenii apropiați. Se trezea adesea terorizat, la 3 noaptea, plângând și având senzația că se sufocă. Își suspendă pentru două săptămâni ședințele cu pacienții individuali, precum și cele de grup și petrecu ore întregi gândindu-se la ce și cum avea să le spună.

Oglinda îi spunea că nu arată ca un bărbat care se apropie de sfârșitul vieții. Cei cinci kilometri alergați zilnic îi menținuseră trupul tânăr și vânjos, fără niciun pic de grăsime. În jurul ochilor și gurii avea câteva riduri. Nu multe; tatăl său murise fără să aibă niciunul. Avea ochi verzi; Julius fusese întotdeauna mândru de ei. Ochi puternici și sinceri. Ochi în care puteai avea încredere, ochi care puteau susține privirea oricui. Ochi tineri, ochii lui Julius de când avea șaisprezece ani. Bărbatul pe moarte și adolescentul de șaisprezece ani se priveau, pe deasupra deceniilor.

Se uită la buzele lui. Buze pline, prietenoase. Buze care chiar și acum, în ceasul disperării sale, erau pe punctul de a zâmbi larg și călduros. Avea un păr bogat și rebel, cu cârlionți negri, grizonant doar la perciuni. Pe când era adolescent în Bronx, bătrânul frizer antisemit cu păr alb și fața roșie, a cărui frizerie era chiar pe strada lui, între magazinul de dulciuri Meyer și

măcelăria Morris, îi blestema părul aspru, în timp ce trăgea de el cu un pieptene de oțel și îl tăia cu foarfecele lungi. Iar acum Meyer, Morris și frizerul erau morți cu toții, iar micul Julius, cel de șaisprezece ani, intrase pe lista de așteptare a morții.

Într-o după-amiază încercă să redobândească controlul citind literatura de specialitate despre melanom de la biblioteca facultății de medicină, dar se dovedi a fi inutil. Chiar mai rău – făcea totul să pară și mai oribil. Pe măsură ce înțelegea tot mai bine natura cu adevărat sinistră a bolii sale, Julius începu să se gândească la melanom ca la o creatură vorace, care își înfigea adânc în carnea lui lujerii ei negri. Stupefiantă realizarea că nu mai era forma supremă de organizare a vieții. În schimb, era o gazdă; era hrană, mâncare pentru un organism mai bine adaptat ale cărui celule lacome se divizau într-un ritm amețitor, un organism care cucerise prin blitzkrieg și anexase protoplasma adiacentă și care acum, fără îndoială, pregătea aglomerări de celule pentru incursiuni în fluxul sanguin și pentru colonizarea organelor îndepărtate, poate izlazul dulce și friabil al ficatului sau pășunea moale, spongioasă, a plămânilor săi.

Julius renunță la citit. Trecuse mai mult de o săptămână și era timpul să se concentreze. Venise clipa să privească în față ceea ce se întâmpla. Stai jos, Julius, își spuse lui însuși. Stai jos și meditează la moarte. Închise ochii.

Deci moartea, se gândi el, își făcuse în sfârșit apariția pe scenă. Dar ce intrare banală – cortina fusese dată la o parte de un dermatolog dolofan, cu nas de castravete, ținând în mână o lupă și îmbrăcat în halatul alb de spital, pe al cărui buzunar de la piept îi era brodat cu litere albastru închis numele.

Iar scena finală? Destinată, cel mai probabil, să fie la fel de banală. Costumația lui va fi, probabil, tricoul New York Yankees în dungi, lung și mototolit, cu care dormea noaptea, având pe spate numărul 5 al lui Dimaggio. Decorul? Același pat mare, în care dormise timp de treizeci de ani, un fotoliu plin de haine boțite alături, iar pe noptieră un teanc de romane necitite, care nu știau că timpul lor nu va mai veni niciodată. Un final dezamăgitor și lamentabil. Dar cu siguranță, se gândea Julius, aventura glorioasă a vieții lui merita ceva mai… mai… mai cum?

În minte îi veni o scenă la care asistase cu câteva luni în urmă, într-o vacanță în Hawaii. În timp ce se plimba pe munte, dăduse din întâmplare peste un centru de meditație budist mare, unde văzuse o tânără care

parcurgea un labirint circular, construit din roci vulcanice mici. Când a ajuns în centrul labirintului s-a oprit și a rămas nemișcată, într-o meditație îndelungată în picioare. Reacția instinctivă a lui Julius față de asemenea ritualuri religioase nu era prea amabilă, de obicei plasându-se undeva între ridiculizare și repulsie.

Dar acum, în timp ce se gândea la acea tânără care medita, încerca niște sentimente mai prietenoase: un val de compasiune pentru ea și pentru toți semenii săi, victime ale capriciului evoluției care i-a înzestrat cu conștiință, dar nu și cu echipamentul psihologic necesar pentru a face față contemplării finitudinii existenței. Și astfel, de-a lungul anilor, secolelor și mileniilor am construit neobosiți obstacole improvizate care să împiedice tocmai această perspectivă. Se va termina oare vreodată această căutare a unei puteri superioare cu care să putem fuziona și exista pentru totdeauna, a instrucțiunilor date de Dumnezeu, a unor semne care să dezvăluie vreo organizare supremă, a ritualului și ceremoniei?

Și totuși, dat fiind faptul că numele lui era în catastiful morții, Julius se gândea că poate puțină ceremonie n-ar strica. Reculă imediat în fața propriului gând, ca și cum l-ar fi ars – atât de disonant era față de adversitatea lui de-o viață față de ritual. Disprețuise întotdeauna uneltele prin care religiile își deposedează discipolii de rațiune și libertate: hainele ceremoniale, tămâia, cărțile sfinte, cântecele gregoriene hipnotizante, covoarele de rugăciune, șalurile și chipele, mitrele și sceptrele episcopale, pâinea și vinul sfințit, ultimele rituri, capetele urcând și coborând și trupurile legănându-se pe vechi incantații – pe toate acestea le considera accesoriile celei mai puternice și mai îndelungate escrocherii din istorie, una care le dăduse putere liderilor și satisfăcuse dorința de supunere a congregației.

Dar acum, când moartea stătea alături de el, Julius observa că vehemența lui își pierduse ascuțișul. Poate că doar ritualurile impuse îi displăceau. Poate că o mică ceremonie personală mai creativă n-ar fi stricat. Fusese mișcat de relatările ziarelor despre pompierii de la Turnurile Gemene din New York, care se opreau din lucru și își scoteau căștile de fiecare dată când un nou paiet cu rămășițe era adus la suprafață. Nu era nimic rău să-i onorezi pe cei morți, nu, nu pe morți, ci viața cuiva care a murit. Sau poate era ceva mai mult decât a onora, decât a sanctifica? Oare

gestul, ritualul pompierilor nu semnifica și comuniunea? Recunoașterea relației dintre ei, a unității cu fiecare victimă?

Julius avusese parte de o experiență a comuniunii la câteva zile după întâlnirea fatidică cu dermatologul său, când a participat la întâlnirea grupului de suport al psihoterapeuților. Colegii lui doctori rămăseseră uluiți când le-a dat vestea despre melanom. Îl încurajară să-și descarce sufletul, apoi fiecare membru al grupului își exprimă șocul și regretul. Julius rămase fără cuvinte, ca și toți ceilalți. De câteva ori cineva începu să vorbească, dar se opri, apoi a fost ca și cum grupul s-ar fi înțeles nonverbal că nu era nevoie de cuvinte. Ultimele douăzeci de minute rămaseră toți în tăcere. Astfel de tăceri în grup sunt aproape invariabil stânjenitoare, dar aceasta părea altfel, aproape reconfortantă. Lui Julius îi era jenă să recunoască, chiar și față de el însuși, că liniștea aceea părea „sacră”. Mai târziu își aduse aminte că membrii grupului nu doar își exprimaseră durerea, dar își scoseseră și pălăriile, stând drepți și onorând împreună viața lui.

Sau poate că acesta era un mod de a-și onora și propriile vieți, se gândi Julius. Ce altceva ne rămâne? Ce altceva, în afara acestui interval miraculos și binecuvântat de existență și conștiință de sine? Dacă există ceva ce ar trebui onorat și binecuvântat, e chiar acest lucru: darul neprețuit al simplei existențe. A trăi copleșit de disperare pentru că viața e invariabil trecătoare sau că nu are un scop mai înalt sau o menire intrinsecă este de o ingratitudine crasă. A visa la un creator omniscient și a-ți dedica viața unor genuflexiuni nesfârșite pare inutil. Și, de asemenea, fără rost: de ce să irosești toată acea dragoste pe o fantasmă, când și așa pe Pământ pare să existe atât de puțină dragoste? Mai bine să adopți soluția lui Spinoza și Einstein: doar înclini din cap și îți scoți pălăria în fața misterului și legilor elegante ale naturii, apoi îți vezi în continuare de viață.

Acestea nu erau gânduri noi pentru Julius – finitudinea și caracterul evanescent al conștiinței îi fuseseră dintotdeauna familiare. Dar există cunoaștere și cunoaștere. Iar prezența morții pe scenă îl adusese mai aproape de cunoașterea adevărată. Nu că ar fi devenit mai înțelept: numai că dispariția acelor lucruri care îl distrăgeau – ambiția, pasiunea sexuală, banii, prestigiul, aplauzele, popularitatea – îi ofereau o viziune mai pură. Oare nu o astfel de detașare era adevărul lui Buddha? Poate că da, dar el prefera calea vechilor greci: totul cu moderație. Ratăm prea mult din

spectacolul vieții dacă nu ne scoatem haina să ne alăturăm distracției. De ce să ne repezim spre ieșire înainte de sfârșit?

După câteva zile, când Julius se simți mai calm și valurile de panică deveniră mai rare, începu să se gândească la viitor. „Cel puțin un an bun – spusese Bob King – nu există nicio garanție, dar nu ar fi deloc nerezonabil să te aștepți la încă un an bun de sănătate.” Dar cum să și-l petreacă? Pentru început se hotărî să nu facă din acel an bun un an rău, suferind din cauză că era doar un an.

Într-o noapte în care nu-și găsea somnul simți nevoia unei consolări și începu să parcurgă frenetic titlurile din bibliotecă. Toată etalarea de literatură profesională nu-i oferi nici măcar un titlu relevant pentru situația în care se afla, nimic referitor la cum ar trebui cineva să trăiască sau să dea un sens ultimelor lui zile. Dar apoi ochii îi căzură pe un exemplar cu colțurile îndoite din *Așa grăit-a Zarathustra* de Nietzsche. Julius cunoștea foarte bine această carte: cu zeci de ani în urmă o studiase amănunțit, în timp ce scria un articol despre influența semnificativă, dar necunoscută, a lui Nietzsche asupra lui Freud. *Zarathustra* era o carte curajoasă care, credea Julius, te învață mai mult decât oricare alta cum să venerezi și să celebrezi viața. Da, s-ar putea ca asta să fie soluția. Prea nerăbdător ca să citească sistematic, răsfoi paginile la întâmplare și alese câteva pasaje pe care le sublimase.

„Să schimbi «a fost» în «așa am vrut eu să fie» – doar asta voi numi salvare.”

Pentru Julius, sensul cuvintelor lui Nietzsche era că el trebuie să își aleagă viața – să o trăiască, mai degrabă decât să fie trăit de ea. Și, deasupra tuturor acestora, era întrebarea ades reluată a lui Zarathustra dacă am fi în stare să repetăm exact viața pe care o avem din nou și din nou, pentru eternitate. Un experiment mental curios – și totuși, cu cât se gândea mai mult la el, cu atât găsea în el mai multă îndrumare: mesajul lui Nietzsche către noi era de a ne trăi viața în așa fel încât să fim dispuși să repetăm la infinit această viață.

Continuă să răsfoiască printre paginile cărții și se opri la două pasaje subliniate cu roz fosforescent: „Desăvârșește-ți viața”, „Mori la momentul potrivit.”

Pasajele loviră drept la țintă. Să-ți trăiești viața la maximum; apoi, și doar apoi, să mori. Nu lăsa nimic netrăit în urma ta. Julius asemănase

adesea cuvintele lui Nietzsche cu un test Rorschach; ofereau atât de multe puncte de vedere contradictorii, încât dispoziția psihică a cititorilor era cea care determina ceea ce aceștia luau din ele. Acum Julius recitea pasajele având o stare mentală mult diferită. Prezența morții stimulase apariția unei lecturi diferite, revelatoare: pagină după pagină, Julius vedea dovezile unei comuniuni panteiste pe care înainte nu o sesizase. Oricât ar fi lăudat, chiar glorificat Zarathustra singurătatea, oricât de insistent ar fi solicitat izolare pentru ca nașterea marilor idei să devină posibilă, el rămânea devotat iubirii și însuflețirii celorlalți, ajutării lor să se perfecționeze și să se depășească, împărtășirii desăvârșirii sale. Împărtășirea desăvârșirii sale – asta lovi drept la țintă.

Julius puse Zarathustra înapoi la locul ei, apoi rămase în întuneric, privind luminile mașinilor care traversau podul Golden Gate și gândindu-se la cuvintele lui Nietzsche. După câteva minute, „se trezi", știa exact ce să facă și cum să-și petreacă ultimul an. Avea să trăiască exact așa cum trăise în anul precedent, și în anul dinaintea acestuia și tot așa. Îi plăcea enorm să fie psihanalist; îi plăcea să intre în legătură cu ceilalți și să ajute la trezirea lor la viață. Poate că munca lui era sublimarea legăturii pierdute cu soția sa; poate că avea nevoie de aprecierea și recunoștința celor pe care-i ajuta. Chiar și așa, chiar dacă unele motive ascunse aveau rolul lor, Julius era recunoscător pentru munca lui. Dumnezeu s-o binecuvânteze!

Se apropie de peretele de fișete și deschise un sertar plin de dosare – detaliile ședințelor de terapie ale unor pacienți de demult. Le citi îndelung numele: fiecare dosar era un monument al unei drame umane emoționante, care se desfășurase, cândva, chiar în această cameră. Pe măsură ce răsfoia dosarele, majoritatea chipurilor îi apăreau imediat în minte. Altele se mai estompaseră, dar câteva paragrafe de observații evocau și fețele acestora. Câțiva fuseseră uitați cu adevărat, fețele și poveștile lor fiind pierdute pentru totdeauna.

Asemenea majorității psihoterapeuților, lui Julius îi era greu să ignore atacurile neîncetate asupra domeniului psihanalizei. Asalturile veneau din multe direcții: dinspre companiile farmaceutice și organizațiile pentru reducerea costurilor medicale, care finanțau cercetări superficiale, gândite să demonstreze eficiența medicamentelor și a unor terapii mai scurte; dinspre mass-media, care nu obosea niciodată să ridiculizeze psihoterapeuții; dinspre psihologia motivațională; dinspre hoardele de

culte și vindecători New Age, concurând pentru inimile și mințile celor tulburați. Și, desigur, existau și îndoieli dinăuntru: extraordinarele descoperiri ale neurobiologiei moleculare, apărând din ce în ce mai frecvent, îi făceau chiar și pe cei mai experimentați psihoterapeuți să-și pună întrebări despre relevanța muncii lor.

Julius nu era imun la aceste atacuri și avea adesea îndoieli asupra eficienței terapiei sale, iar de fiecare dată încerca să se consoleze și să se liniștească singur. Bineînțeles că era un vindecător eficient. Bineînțeles că oferea ceva de valoare celor mai mulți, poate chiar tuturor pacienților lui.

Și totuși, demonul îndoielii continua să-și facă simțită prezența: Ai reușit oare, cu adevărat, să îți ajuți pacienții? Poate că doar ai învățat să alegi pacienți care urmau oricum să se facă bine prin forțe proprii.

Nu. Greșit! Nu am fost eu acela care a acceptat întotdeauna cele mai mari provocări?

Ei, ai și tu limitele tale! Când a fost ultima oară când ai riscat cu adevărat; când ai acceptat la terapie un caz clar de personalitate borderline[2]? Sau un pacient grav afectat de schizofrenie, sau un maniaco-depresiv?

Julius continuă să răsfoiască dosarele vechi și rămase surprins să vadă cât de multă informație post-terapie avea, din ședințe ocazionale de monitorizare sau „re-calibrare”, din întâlniri întâmplătoare cu pacienții sau mesaje furnizate de noi pacienți ajunși la el la recomandarea celor dintâi. Cu toate acestea, reușise oare Julius să aibă asupra lor un impact de durată? Poate că rezultatele obținute erau trecătoare. Poate că mulți dintre pacienții lui de succes erau din nou la pământ și evitau să-i spună asta din simplă compasiune.

Observă și eșecurile lui: oameni care, își spusese Julius întotdeauna, nu erau pregătiți pentru tipul foarte avansat de eliberare oferit de el. Stai, își spuse în sinea lui, fii mai îngăduitor cu tine, Julius. De unde știi că erau cu adevărat eșecuri? Eșecuri permanente? Nu i-ai mai văzut niciodată. Știm cu toții că există destui oameni care se trezesc mai greu.

Ochii îi căzură pe dosarul gros al lui Philip Slate. Aici chiar era un eșec. Un eșec clar și major. Philip Slate. Trecuseră mai mult de douăzeci de ani, dar imaginea lui Philip Slate era încă proaspătă. Părul castaniu deschis, pieptănat lins pe spate, nasul îngust și grațios, pomeții aceia înalți, care

sugerau aristocrația, și ochii limpezi și verzi, care îl făceau să se gândească la apele din Caraibe. Își aminti cât de mult îi displăcea totul la ședințele cu Philip. În afară de un singur lucru: plăcerea de a-i privi fața.

Philip Slate era atât de alienat de el însuși, încât nu se gândise niciodată să privească înăuntrul său, preferând să alunece la suprafața vieții și să-și dedice toată energia vitală sexului. Mulțumită feței lui frumoase, nu ducea lipsă de voluntare. Julius scutură din cap, în timp ce răsfoia dosarul lui Philip – toți anii aceia de terapie, tot acel efort de relaționare, susținere și grijă, toate acele interpretări, fără nicio urmă de evoluție. Uimitor! Poate că nu era un psihoterapeut chiar atât de bun cum avea impresia.

Hei, nu te grăbi să tragi concluzii, își spuse lui însuși. De ce ar fi continuat Philip să vină trei ani, dacă nu ar fi primit nimic? De ce ar fi continuat să cheltuiască atâția bani pentru nimic? Și Dumnezeu îi e martor că Philip ura să cheltuiască bani. Poate că acele ședințe îl schimbaseră pe Philip. Poate chiar era genul care se trezește mai greu – unul dintre acei pacienți care aveau nevoie de timp pentru a digera hrana oferită de psihoterapeut, unul dintre cei care acumulau lucrurile bune oferite de psihanalist, le duceau acasă ca pe un os pe care să-l roadă mai târziu, în intimitate. Julius cunoscuse pacienți cu un asemenea spirit de competiție încât își ascundeau progresul, doar pentru că nu voiau să-i dea psihanalistului satisfacția (și puterea) de a-i fi ajutat.

Acum, după ce Philip Slate intrase în mintea lui, Julius nu mai putea să scape de el. Se cuibărise acolo și prinsese rădăcini. Ca melanomul. Eșecul lui cu Philip deveni simbolul tuturor eșecurilor sale în terapie. Era ceva ciudat la cazul lui Philip Slate. De unde îi venise toată acea putere? Julius deschise dosarul și citi primele observații, scrise cu douăzeci și cinci de ani în urmă.

Philip Slate – 11 dec., 1980

26 de ani, bărbat alb, chimist angajat la Dupont – creează noi pesticide – deosebit de arătos, îmbrăcat neglijent, dar cu un aer princiar, formal, stă țeapăn, fără să se miște aproape deloc, nu își exprimă deloc sentimentele, serios, complet lipsit de umor, nici măcar un zâmbet, lipsit complet de abilități sociale. Trimis de medicul său, dr. Wood.

PRINCIPALA NEMULȚUMIRE: „Sunt dominat de impulsuri sexuale, împotriva voinței mele.”

De ce acum? „Ultima picătură” a intervenit acum o săptămână, iar el descrie episodul în mod mecanic.

Am sosit la Chicago cu avionul, pentru o reuniune profesională, m-am dat jos din avion, m-am repezit la primul telefon și am parcurs lista mea de femei din Chicago, în căutarea unei aventuri sexuale pentru acea seară. Ghinion! Toate erau ocupate. Bineînțeles că erau ocupate: era vineri seara. Știam că merg la Chicago: aș fi putut să le sun cu câteva zile, poate chiar săptămâni înainte. Apoi, după ce am sunat la ultimul număr din agendă, am închis telefonul și mi-am spus „Slavă Domnului! Acum pot să citesc și să dorm bine la noapte, asta fiind, de fapt, ceea ce voiam să fac cu adevărat.”

Pacientul spune că această propoziție, acest paradox – „asta fiind, de fapt, ceea ce voiam să fac cu adevărat” – l-a obsedat toată săptămâna și a constituit impulsul care l-a făcut să vină la terapie. „Pe asta aș vrea să mă axez în cadrul terapiei”, spune el. „Dacă asta e ceea ce vreau – să citesc și să dorm bine noaptea – spuneți-mi dumneavoastră, doctore Hertzfeld – de ce nu pot s-o fac, de ce nu o fac pur și simplu?”

Încet-încet, și alte detalii ale muncii sale cu Philip Slate i se strecurară în amintire. Philip îl intrigase din punct de vedere intelectual. La momentul primei lor întâlniri, Julius scria o lucrare despre psihoterapie și voință, iar întrebarea lui Philip – de ce nu pot să fac ceea ce vreau cu adevărat să fac? – era un început fascinant pentru un articol. Și, mai mult decât orice, își amintea extraordinara imuabilitate a lui Philip: după trei ani părea complet neatins și neschimbat – și la fel de dominat de sexualitate ca oricând.

Oare ce se întâmplase cu Philip Slate? Nu mai vorbise cu el deloc, de când întrerupsese brusc terapia, cu douăzeci și doi de ani în urmă. Julius se întrebă din nou dacă, fără să-și dea seama, îi fusese de ajutor lui Philip. Dintr-o dată simți că trebuie să afle; părea o chestiune de viață și de moarte. Apucă telefonul și sună la informații.

Extazul din actul copulării. Asta e! Asta e esența adevărată și miezul tuturor lucrurilor, scopul și obiectivul întregii existențe.

2

— Alo, Philip Slate?

— Da, Philip Slate la telefon.

— Sunt doctorul Hertzfeld. Julius Hertzfeld.

— Julius Hertzfeld?

— O voce din trecut.

— Din trecutul îndepărtat. Din Pleistocen. Julius Hertzfeld. Nu-mi vine să cred… mi se pare că au trecut… cel puțin douăzeci de ani. Și care este motivul acestui telefon?

— Păi, Philip, te sun în legătură cu nota de plată. Mi se pare că nu ai plătit ultima noastră ședință.

— Ce? Ultima ședință? Dar sunt sigur că…

— Hai că am glumit, Philip. Scuze, unele lucruri nu se schimbă niciodată – bătrânul e la fel de glumeț și nepotolit. O să fiu serios acum. Pe scurt, motivul pentru care te sun e următorul… Am unele probleme de sănătate și mă gândesc la pensionare. În timp ce cântăream această decizie, am ajuns să simt o nevoie irezistibilă de a mă întâlni cu unii dintre foștii mei pacienți – doar ca să văd cum au evoluat, pentru propria mea curiozitate. Îți explic mai pe larg altă dată, dacă dorești. Deeeci… iată care e întrebarea mea: ai fi dispus să ne întâlnim? Să avem o discuție de o oră? Să trecem împreună în revistă terapia și să îmi spui ce s-a mai întâmplat cu tine? Ar fi interesant și revelator pentru mine. Și, cine știe? Poate și pentru tine.

— Ăăă… o oră? Sigur. De ce nu? Presupun că va fi fără plată?

— Asta doar dacă nu vrei să te plătesc eu, Philip, eu îți cer o oră din timpul tău. Ce zici de sfârșitul săptămânii? Vineri după-amiaza, să zicem?

— Vineri? Da. E bine. O să-ți acord o oră, la unu după-amiaza. Nu o să cer plată pentru serviciile mele, dar de data aceasta hai să ne întâlnim la biroul meu – e pe Union Street, la numărul 41. Lângă Franklin. Caută numărul biroului meu la intrare, apar ca dr. Slate. Și eu sunt acum psihoterapeut.

În timp ce închidea telefonul, pe Julius îl trecu un fior. Se învârti cu scaunul și întinse gâtul ca să poată vedea o parte din podul Golden Gate.

După convorbirea aceea avea nevoie să vadă ceva frumos. Și să simtă ceva cald în mâinile sale. Își umplu pipa din spumă de mare cu Balkan Sobranie, aprinse un chibrit și trase.

O, Doamne! se gândi Julius, gustul ăsta cald, de pământ, al tutunului turcesc, aroma asta dulce și puternică – nu se compară cu nimic. E de necrezut că nu se apropiase de el atâția ani de zile. Căzu într-o reverie, gândindu-se la zilele în care se lăsase de fumat. Probabil fusese imediat după vizita la dentistul său, bătrânul doctor Denboer, care stătea chiar lângă el și care murise cu douăzeci de ani în urmă. Douăzeci de ani… cum era posibil? Julius încă putea să vadă atât de clar fața lui prelungă de olandez și ochelarii cu rame de aur. Bătrânul doctor Denboer era în pământ de douăzeci de ani deja. Iar el, Julius, încă era deasupra. Deocamdată.

„Bășica aia de pe palatul tău – scuturase doctorul Denboer ușor din cap – mă îngrijorează. E nevoie de o biopsie.” Și chiar dacă biopsia fusese negativă, asta îi reținuse atenția lui Julius, pentru că exact în acea săptămână fusese la înmormântarea lui Al, vechiul său partener de tenis și fumător înrăit care murise de cancer la plămâni. Cu atât mai mult cu cât tocmai citea Freud, viața și moartea, de Max Schur, medicul lui Freud – o relatare expresivă a modului în care cancerul provocat de fumat al lui Freud îi devorase pe rând palatul, mandibula și, în cele din urmă, viața. Schur îi promisese lui Freud că îl va ajuta să moară atunci când va sosi momentul, iar când Freud i-a spus, în cele din urmă, că durerile sunt atât de mari încât nu mai are rost să continue, Schur s-a ținut de cuvânt și i-a injectat o doză mortală de morfină. Ăsta da doctor. Unde mai găsești în ziua de azi un doctor Schur?

Mai bine de douăzeci de ani fără tutun, de asemenea fără ouă, brânză sau alte grăsimi animale. Sănătos și mulțumit de abstinența sa. Până la acel examen medical afurisit. Acum totul era permis: fumat, înghețată, costițe prăjite, ouă, brânză… orice. Ce importanță mai avea acum? Peste un an Julius Hertzfeld avea să se infiltreze în sol, iar moleculele i se vor împrăștia, în așteptarea următoarei lor misiuni. Și, mai devreme sau mai târziu, peste câteva milioane de ani, întregul sistem solar avea să se dezintegreze.

Simțind cum cortina disperării se lasă asupra sa, Julius încercă imediat să-și distragă atenția gândindu-se din nou la convorbirea cu Philip Slate. Philip, psihoterapeut? Cum era posibil așa ceva? Își aminti că Philip era rece, insensibil și indiferent față de ceilalți și, judecând după convorbirea

telefonică, rămăsese în mare parte la fel. Julius deschise dosarul lui Philip și continuă să citească observațiile lui înregistrate după prima ședință. Trase din pipă, uimit, și scutură din cap în tăcere.

AFECȚIUNEA CURENTĂ – Dominat de sex de la treisprezece ani, masturbare compulsivă de-a lungul adolescenței și până în ziua de azi – uneori de patru sau cinci ori pe zi – obsedat încontinuu de sex, se masturbează ca să se liniștească.

O imensă parte din viață irosită pe obsesia legată de sex – spune că „în timpul pe care l-am pierdut alergând după fentei aș fi putut să-mi iau doctoratul în filosofie, chineza mandarină și astrofizică.”

RELAȚII: E un singuratic. Trăiește împreună cu câinele lui într-un apartament mic. Nu are prieteni bărbați. Zero. Nici alte contacte cu cunoștințe din trecut, din liceu, facultate sau postuniversitar. Extraordinar de izolat. Nu a avut niciodată o relație de durată cu o femeie, evită în mod conștient relațiile stabile, preferă aventuri de o noapte, uneori se întâlnește cu o femeie timp de o lună, de obicei femeile rup relația: fie ea vrea mai miult din partea lui, fie se înfurie că e folosită sau se supără din cauză că el se vede cu alte femei. Vrea noutate – îi place vânătoarea sexuală –, dar nu e niciodată satisfăcut; uneori, când călătorește, agață o femeie, fac sex, scapă de ea și o oră mai târziu iese din hotel, din nou la pândă. Ține o listă cu partenerele, ca un scor sportiv, iar în ultimele douăsprezece luni a făcut sex cu nouăzeci de femei diferite. Spune toate acestea pe un ton neutru, fără rușine sau lăudăroșenie. Dacă rămâne singur într-o seară, devine neliniștit.

De obicei sexul acționează ca valiumul. După ce a făcut sex, se simte liniștit pentru tot restul serii și poate să citească neperturbat. Nu are activități sau fantezii homosexuale.

CUM ARATĂ O SEARĂ PERFECTĂ: Iese devreme în oraș, agață o femeie în bar, face sex cu ea (de preferință înainte de cină), o abandonează cât mai repede posibil, de preferat fără să trebuiască s-o invite la cină, dar de obicei se vede nevoit să îi facă cinste cu o masă. E important pentru el să aibă cât mai mult timp să citească, înainte să se culce. Fără televizor, cinematograf, viață socială sau sport. Singurele forme de recreere sunt lectura și muzica clasică. Citește cu lăcomie clasici, istorie și filosofie; fără ficțiune, nimic legat de prezent. Voia să discutăm despre Zenon și Aristarh, subiectele lui curente.

VIAȚĂ ANTERIOARĂ: A copilărit în Connecticut, singur la părinți, într-o familie înstărită. Tatăl, bancher de investiții, s-a sinucis când Philip avea treisprezece ani. Nu știe nimic despre circumstanțele sau motivele sinuciderii tatălui său, are impresia vagă că era exasperat de criticile neîncetate ale mamei lui. Amnezie cu rol protector în ceea ce privește copilăria – își amintește puțin din primii ani de viață și nimic despre înmormântarea tatălui său. Mama s-a recăsătorit când el avea 24 de ani. Singuratic la școală, cufundat cu pasiune în studiu, nu a avut niciodată prieteni apropiați, iar de când a intrat la Yale, la 17 ani, s-a îndepărtat de familie. Vorbește la telefon cu mama lui o dată sau de două ori pe an. Nu s-a întâlnit niciodată cu tatăl său vitreg.

MUNCĂ: Chimist realizat – creează pesticide pe bază de hormoni pentru Dupont. Lucrează din necesitate, nu simte niciun fel de pasiune pentru domeniu, recent munca a început să-I plictisească. Se menține la curent cu cercetările din domeniu, dar niciodată în afara orelor de program. Venit mare, plus acțiuni valoroase la bursă. Avar: îi place să facă liste cu posesiunile lui și să își administreze investițiile; își petrece fiecare oră liberă de la prânz singur, studiind buletine bursiere.

IMPRESIE: Schizoid, compulsiv sexual, foarte distant; a evitat să mă privească – privirile nu ni sau întâlnit nici măcar o dată; nu se simte nimic între noi; nu înțelege relațiile interpersonale, la întrebările mele ocazionale despre primele lui impresii în ceea ce mă privește a răspuns prin priviri uluite, ca și cum aș fi vorbit în catalană sau swahili. Pare nervos și mă face să mă simt inconfortabil. Complet lipsit de umor. Zero. Foarte inteligent, dar scump la vorbă – trebuie să mă străduiesc din greu. Preocupat în permanență de costul terapiei (chiar dacă și-l poate permite cu ușurință). Mi-a solicitat o reducere, dar am refuzat. A părut nemulțumit de faptul că am început cu o întârziere de două minute și nu a ezitat să întrebe dacă le vom recupera la sfârșitul ședinței, ca să nu plătească degeaba. M-a întrebat de două ori cu cât timp înainte trebuie să anunțe că nu poate veni la o ședință, ca să nu fie obligat să plătească.

Julius închise dosarul, gândindu-se: acum, douăzeci și cinci de ani mai târziu, Philip e psihoterapeut. Există oare pe lumea asta o persoană mai puțin potrivită pentru această muncă? Pare să nu se fi schimbat aproape deloc: la fel de puțin simț al umorului, la fel de preocupat de bani (poate nu

trebuia să fac gluma cu nota de plată). Un psihoterapeut fără simțul umorului? Și atât de rece. Și solicitarea aceea nervoasă de a ne întâlni la biroul lui. Pe Julius îl trecu din nou un fior.

Viața e ceva mizerabil. M-am hotărât să mi-o petrec gândindu-mă la asta.

3

Union Street era însorită și festivă. De la mesele aglomerate de pe trotuar, aparținând localurilor Prego, Betelnut, Exotic Pizza și Perry’s, veneau clinchete de tacâmuri și zumzetul conversațiilor animate. Baloane albastre și purpurii, legate de stâlpii contoarelor de parcare, făceau reclamă la reducerile de weekend. Dar, în timp ce se îndrepta spre biroul lui Philip, Julius de-abia dacă privea spre restaurante sau spre stativele scoase în stradă, pline de hainele de firmă nevândute ale sezonului de vară. Nici nu se opri în fața vitrinelor sale preferate, magazinul de mobilă veche japoneză Morita, magazinul tibetan, și nici măcar la Asian Treasures, cu figurina viu colorată, de secol XVIII, înfățișând o femeie războinică, pe lângă care rareori trecea fără să o admire.

Și nici nu se gândea la moarte. Misterele legate de Philip Slate îl distrăgeau de la aceste gânduri neliniștitoare. Mai întâi era misterul memoriei, de ce putea să invoce cu atâta ușurință imaginea lui Philip, cu o bizară claritate. Unde se ascunseseră, în toți acești ani, fața, numele și povestea lui Philip? Îi venea greu să ignore faptul că amintirea întregii sale experiențe cu Philip era conținută neurochimic undeva în cortexul creierului său. Cel mai probabil Philip sălășluia într-o rețea „Philip” de neuroni interconectați care, atunci când era stimulată de neurotransmițătorii adecvați, intra în acțiune și proiecta imaginea lui Philip pe un ecran imaginar de pe cortexul său vizual. Îl îngheța ideea că adăpostește în creierul său un microscopic robot proiecționist.

Dar și mai incitant era misterul motivului pentru care alesese să-l viziteze pe Philip. Dintre toți foștii lui pacienți, de ce să-l fi ales pe Philip din depozitul de amintiri învechite? Oare doar din cauză că terapia lui fusese atât de dezamăgitor de lipsită de succes? Cu siguranță era vorba și de altceva. Până la urmă, avusese mulți alți pacienți pe care nu reușise să-i ajute. Dar cele mai multe fețe și nume ale eșecurilor sale dispăruseră fără urmă. Poate era din cauză că cei mai mulți cu care eșuase încetaseră terapia imediat; Philip era un eșec neobișnuit, deoarece continuase să vină. Dumnezeule, cum continuase să vină! Timp de trei ani, aducători de

frustrare, nu ratase nicio ședință. Nu întârziase niciodată, nici măcar un minut – era prea zgârcit ca să irosească timpul plătit. Iar apoi, într-o zi, fără niciun avertisment prealabil, anunțase simplu și irevocabil la sfârșitul ședinței că nu avea să mai vină.

Chiar și atunci când Philip pusese capăt terapiei, Julius încă îl considera tratabil; pe de altă parte, el avusese întotdeauna tendința să creadă că oricine e tratabil. De ce eșuase? Philip se străduia cu seriozitate să își rezolve problemele; era provocator, deștept, avea inteligență de pus la bătaie. Dar era complet dezagreabil; Julius accepta rareori un pacient care nu îi plăcea, dar neplăcerea lui față de Philip nu avea nimic personal: nimănui nu i-ar fi plăcut de el.

Dovadă era lipsa lui completă de prieteni.

Chiar dacă nu îi plăcuse de Philip, adorase misterul intelectual oferit de el. Nemulțumirea lui principală („De ce nu pot să fac ceea ce vreau cu adevărat să fac?") era un exemplu incitant de paralizie a voinței. Deși terapia nu îi fusese de ajutor lui Philip, fusese foarte stimulatoare pentru scrisul lui Julius, multe idei apărute în ședințele acelea făcându-și loc în apreciatul său articol „Psihoterapeutul și voința" și în cartea lui Dorință, voință și acțiune. Prin cap îi trecu fulgerător ideea că poate se folosise de Philip. Poate că acum, cu sentimentul lui superior de comuniune, putea să se revanșeze, să realizeze acum ceea ce nu reușise să facă atunci.

La numărul 41 pe Union Street se afla o clădire modestă cu două etaje, situată pe un colț. În hol, Julius văzu la avizier numele lui Philip: „Doctor Philip Slate, consiliere filosofică". Consiliere filosofică? Ce dracu' e asta? Azi-mâine, răbufni lulius, o să vedem frizeri oferind terapie prin tuns și aprozariști făcând reclamă consilierii legumicole. Urcă scările și sună la ușă.

Ușa se deschise cu un bâzâit, iar Julius intră într-o anticameră minusculă, cu pereții goi, dotată doar cu o canapea neatrăgătoare, pentru două persoane, din vinil negru. La un metru distanță de ea, Philip stătea în ușa biroului său; fără să se apropie, îi făcu lui Julius semn să intre. Nu îi întinse mâna.

Julius compară aspectul lui Philip cu amintirea sa. Se potrivea destul de bine. Nu se schimbase prea mult în ultimii douăzeci de ani, cu excepția unor riduri fine în jurul ochilor și a pielii ușor flasce a gâtului. Părul lui castaniu deschis era încă pieptănat pe spate, ochii tot de un verde intens, tot evazivi. Julius își aminti cât de rar li se întâlniseră privirile în toți acei ani.

Philip îi amintea de unul dintre acei copii foarte aroganți de la școală, care stăteau la ore fără să scrie nimic, în timp ce el și toți ceilalți își notau de zor fiecare detaliu care ar fi putut fi subiect la vreun examen.

În timp ce intra în biroul lui Philip, Julius se gândi să facă o glumă despre mobilierul spartan: o masă zgâriată și aglomerată, două fotolii desperecheate, care păreau inconfortabile, și peretele decorat doar cu o diplomă. Dar se răzgândi și se așeză pe fotoliul pe care Philip i-l indicase și așteptă ca acesta să deschidă discuția.

— Ei, a trecut mult timp. Foarte mult.

Philip vorbea pe un ton formal, profesional, și nu dădea niciun semn de nervozitate în legătură cu preluarea conducerii discuției și, astfel, cu inversarea rolurilor dintre el și fostul său psihanalist.

— Douăzeci și doi. Tocmai m-am uitat prin fișele mele.

— Dar de ce acum, doctore Hertzfeld?

— Asta înseamnă că am depășit amabilitățile introductive?

Nu, nu! se mustră Julius singur. Termină! Își aminti că Philip nu avea deloc simțul umorului. Însă acesta nu părea deranjat.

— Tehnicile de bază ale ședinței introductive, doctore Hertzfeld. Cunoști procedura. Stabilești cadrul. Am hotărât deja locul, timpul – apropo, eu ofer ședințe de șaizeci de minute, nu cele cincizeci de minute ale orei psihanalitice – și tariful, mai exact lipsa acestuia. Așa că, după asta, trecem la obiectiv și scopuri. Încerc să-ți fiu de folos, doctore Hertzfeld, să fac din această ședință una cât mai eficientă posibil pentru dumneata.

— Foarte bine, Philip. Îți sunt recunoscător pentru asta. Întrebarea ta, „de ce acum?”, e întotdeauna o întrebare bună, și eu o folosesc tot timpul. Dă direcție ședinței. Ne aduce la ce e important. După cum ți-am spus la telefon, unele probleme de sănătate, probleme de sănătate majore, m-au făcut să doresc să mă uit spre trecut, să văd cum au mers lucrurile, să-mi evaluez munca cu pacienții. Poate că e din cauza vârstei… încerc să fac o sinteză. Cred că, atunci când vei ajunge la șaizeci și cinci de ani, vei înțelege de ce.

— Va trebui să te cred pe cuvânt în ceea ce privește sinteza. Nu îmi este foarte clar motivul pentru care dorești să te întâlnești cu mine sau cu oricare alt client al tău, eu nu am niciun fel de înclinație de felul acesta. Clienții mei plătesc o taxă, iar la schimb eu le ofer consilierea mea calificată. Tranzacția noastră ia sfârșit. Când ne despărțim, ei simt că au

primit în schimb ceva de valoare, eu simt că am oferit tot ce puteam. Nu-mi pot imagina că în viitor voi simți dorința de a-i revedea. Dar sunt la dispoziția dumitale. De unde să începem?

De regulă, Julius nu era prea reținut în ședințe. Acesta era unul dintre punctele lui tari: oamenii aveau încredere în el că le va vorbi deschis. Însă astăzi se strădui să se abțină.

Era uimit de bruschețea lui Philip, dar el nu era acolo ca să-i ofere consiliere lui Philip. Ceea ce dorea era o relatare onestă a lui Philip despre lucrul lor împreună, și cel mai bine era să spună cât mai puține despre starea lui mentală. Dacă Philip ar fi aflat despre disperarea lui Julius, despre căutarea unui sens și dorința de a fi jucat un rol benefic, de durată, în viața lui Philip, atunci el ar putea, dintr-un sentiment de compasiune, să îi ofere confirmarea dorită. Sau poate că, din cauza încăpățânării sale, Philip ar face exact pe dos.

— O să încep prin a-ți mulțumi că mi-ai făcut pe plac și ai acceptat să ne întâlnim. Iată ce aș dori: mai întâi, viziunea ta despre lucrul nostru împreună: în ce măsură a ajutat și în ce măsură nu; și, în al doilea rând – asta e o cerere dificilă – aș vrea foarte mult să aflu cât mai detaliat cum a evoluat viața ta după ultima noastră întrevedere. Întotdeauna îmi place să aflu finalul unei povești.

Dacă Philip a fost surprins de solicitarea lui, nu a lăsat să se vadă, ci a rămas tăcut câteva clipe, cu ochii închiși și vârfurile degetelor împreunate. Apoi a început, într-un ritm măsurat cu grijă:

— Povestea nu a ajuns încă la final; de fapt, viața mea a luat o turnură atât de extraordinară în ultimii ani, încât am senzația că de-abia acum începe. Dar o să rămân la o ordine cronologică strictă și o să încep cu terapia mea. În ansamblu, trebuie să spun că terapia mea cu dumneata a fost un eșec absolut. Un eșec scump și care mi-a consumat mult timp. Eu cred că mi-am făcut datoria de pacient. Din câte îmi amintesc, am fost foarte cooperant, m-am străduit din greu, am venit regulat, mi-am plătit facturile, îmi aminteam vise și urmam indicațiile oferite de dumneata. Ești de acord?

— Că ai fost un pacient cooperant? Absolut. Aș spune chiar mai mult. Îmi amintesc că erai un pacient devotat.

Philip privi din nou în tavan, dădu din cap și continuă:

— Din câte îmi amintesc, am venit la dumneata trei ani plini. Și în mare parte a acestui timp ne-am întâlnit de două ori pe săptămână. Asta înseamnă foarte multe ore, cel puțin două sute. Cam douăzeci de mii de dolari.

Julius fu pe punctul de a interveni. De fiecare dată când un pacient declara ceva asemănător, reflexul lui era să răspundă „o picătură într-un ocean cu apă”. Și apoi să sublinieze faptul că problemele tratate în cadrul terapiei fuseseră critice pentru o perioadă atât de mare din viața pacientului, încât nu te puteai aștepta să cedeze imediat. Adesea adăuga, într-o notă ceva mai personală, că prima lui terapie, o psihanaliză care ținea de pregătirea sa, durase trei ani, de cinci ori pe săptămână – un total de șapte sute de ore. Dar acum Philip nu era pacientul său, iar Julius nu venise acolo să-l convingă de ceva. Era acolo să asculte. Își mușcă buzele în tăcere.

Philip continuă:

— Când am început cu dumneata, eram la nadirul existenței mele; „în șanț” cred că ar fi mai bine spus. Eram chimist și lucram la crearea de noi modalități de ucidere a insectelor; eram plictisit de cariera mea, de viața mea, de orice în afară de citit filosofie și meditat asupra marilor mistere ale istoriei. Însă motivul pentru care am venit la dumneata era comportamentul meu sexual. Cred că îți amintești asta, nu-i așa?

Julius dădu din cap.

— Eram incontrolabil. Nu voiam decât sex. Eram obsedat de asta. Eram insațiabil. Mă trec fiorii când mă gândesc cum eram, ce viață duceam. Încercam să seduc cât mai multe femei posibil. După coit compulsia ceda pentru scurt timp, dar nu mult după aceea dorința își relua rolul dominant.

Julius își reprimă un zâmbet când Philip folosi cuvântul coit, amintindu-și acum paradoxul bizar că Philip se bălăcea în lubricitate, dar evita toate cuvintele obscene.

— Doar în acea scurtă perioadă, imediat după coit, continuă Philip, eram capabil să trăiesc cu adevărat, în mod armonios – atunci puteam intra în legătură cu marile minți ale trecutului.

— Îmi amintesc de interesul tău pentru Aristarh și Zenon.

— Da, ei și mulți alții de atunci încoace, dar răgazurile acelea, timpul nesupus compulsiei, erau prea scurte. Acum m-am eliberat. Acum trăiesc în permanență pe un teren sigur. Dar mai bine să continui cu trecerea în revistă a terapiei mele cu dumneata. Asta era prima cerință, nu-i așa?

Julius aprobă din cap.

— Îmi amintesc că m-am atașat puternic de terapia noastră. Devenise o altă compulsie, dar din păcate una care nu a înlocuit-o pe cea sexuală, ci doar coexista cu ea. Îmi amintesc că așteptam cu nerăbdare fiecare ședință, și totuși la sfârșitul lor eram dezamăgit. E dificil să-mi amintesc prea multe din lucrurile pe care le-am făcut – cred că ne străduiam să înțelegem compulsia mea din perspectiva vieții mele. Să ne dăm seama ce e cu ea – întotdeauna încercam să ne dăm seama. Și totuși, fiecare soluție mi se părea suspectă. Niciuna dintre ipoteze nu era bine argumentată sau bine întemeiată și, mai rău decât atât, niciuna nu avea nici cel mai mic efect asupra compulsiei mele. Și chiar era o compulsie. Știam asta. Și știam că trebuie să mă las dintr-o dată. Mi-a trebuit mult timp, dar în cele din urmă mi-am dat seama că nu știi cum să mă ajuți, iar eu mi-am pierdut complet încrederea în lucrul nostru împreună. Îmi amintesc că iroseai cantități neobișnuite de timp pentru explorarea relațiilor mele – cu ceilalți și mai ales cu dumneata. N-am înțeles niciodată ce rost avea asta. Nici atunci, nici acum. Pe măsură ce trecea timpul, pentru mine devenise dureros să mă întâlnesc cu dumneata, să explorăm relația noastră ca și cum ar fi fost una reală sau altceva decât ceea ce era de fapt: o achiziționare a unor servicii.

Philip se opri și privi spre Julius cu mâinile ridicate, ca și cum ar fi vrut să spună „Ai vrut să-ți vorbesc direct – despre asta e vorba."

Julius era uluit. Răspunse cu o voce care parcă nu era a lui:

— Asta e suficient de direct. Mulțumesc, Philip. Acum să trecem la restul poveștii. Ce s-a întâmplat cu tine după aceea?

Philip își împreună palmele, sprijinindu-și bărbia pe vârfurile degetelor, privi în tavan ca să-și adune gândurile și continuă.

— Păi, să vedem. O să încep cu munca. Expertiza mea în crearea de agenți hormonali care să blocheze reproducerea insectelor a avut un impact important asupra companiei, iar salariul meu e crescut exploziv. Dar chimia ajunsese să mă plictisească profund. Apoi, când am împlinit treizeci de ani, unul din conturile create de tatăl meu a ajuns la maturitate și mi-a fost încredințat. A fost un dar eliberator. Aveam suficient pentru a trăi câțiva ani, astfel că mi-am anulat abonamentele la revistele de chimie, mi-am dat demisia și mi-am concentrat atenția asupra a ceea ce voiam cu adevărat să fac în viață: să caut înțelepciunea. Încă eram nefericit, încă agitat și dominat sexual. Am încercat și alți psihoterapeuți, dar niciunul nu

m-a ajutat mai mult decât dumneata. Unul dintre ei, care studiase cu Jung, a sugerat că aș avea nevoie de ceva mai mult decât de terapie psihologică. Mi-a spus că, pentru un dependent ca mine, cea mai bună șansă de eliberare este o convertire spirituală. Sugestia lui m-a îndreptat către filosofia religioasă – în special ideile și practicile din Orientul îndepărtat, ele fiind singurele care păreau să aibă vreun rost. Toate celelalte sisteme religioase nu reușeau să exploreze întrebările filosofice fundamentale, folosindu-se în schimb de Dumnezeu pentru a evita adevărata analiză filosofică. Am petrecut chiar câteva săptămâni la unele centre de meditație. Asta a fost destul de interesant. Nu mi-a suprimat obsesia, dar totuși aveam impresia că acolo se găsește ceva important. Numai că nu eram încă pregătit pentru asta. Între timp, cu excepția intervalelor de castitate forțată din ashram, ba uneori chiar și acolo reușisem să găsesc câteva portițe, mi-am continuat vânătoarea sexuală. Ca și înainte, făceam sex cu foarte multe femei, cu zecile, cu sutele. Uneori cu două pe zi, oriunde, oricând reușeam să dau de ele, la fel ca în perioada în care veneam la dumneata. Sex o dată, uneori de două ori, cu o femeie, apoi treceam la alta. După aceea nu mă mai interesau; știi vechea zicală: „Poți face sex pentru prima oară cu aceeași femeie doar o dată."

Philip își desprinse bărbia de vârfurile degetelor și se întoarse spre Julius.

— Ultima remarcă era o glumă, doctore Hertzfeld. Îmi amintesc cum ai spus o dată că ți se părea extraordinar că, în toate orele petrecute împreună, nu-ți spusesem nici măcar o glumă.

Acum deloc dispus la glume, Julius se forță să zâmbească, deși recunoscuse butada lui Philip ca fiind una pe care chiar el i-o spusese la un moment dat. Julius și-l imagină pe Philip ca pe o jucărie mecanică, din capul căreia ieșea o cheiță mare. Era timpul să învârtă cheița din nou.

— Și ce s-a întâmplat apoi?

— Apoi, într-o zi, continuă Philip privind în tavan, am luat o decizie capitală. De vreme ce niciun psihoterapeut nu mă ajutase în vreun fel – și, îmi pare rău s-o spun, doctore Hertzfeld, asta te include și pe dumneata…

— Cred că am început să înțeleg asta, interveni Julius, apoi adăugă repede: nu e nevoie de scuze. Pur și simplu răspundeai onest la întrebarea mea.

— Scuze, nu avusesem intenția să insist asupra acestui lucru. Ca să continui, de vreme ce terapia nu se dovedise a fi soluția, m-am hotărât să mă vindec singur – prin biblioterapie, asimilând gândurile relevante ale celor mai înțelepți oameni care au trăit vreodată. Așa că am început să citesc sistematic întregul corpus al filosofiei, începând cu grecii presocratici și avansând spre Popper, Rawls și Quine. După un an de studiu, compulsia mea nu se ameliorase, dar ajunsesem la câteva decizii importante: anume, că aceasta era calea cea bună și că filosofia e casa mea. Era un pas crucial; îmi amintesc cât de mult discutasem noi doi despre faptul că nu mă simțeam acasă nicăieri în lume.

Julius dădu din cap.

— Da, îmi amintesc și asta.

— M-am hotărât ca, dacă tot aveam să-mi petrec ani de zile citind filosofie, să fac din asta o profesie. Banii mei nu aveau să țină la nesfârșit. Așa că am început un doctorat în filosofie la Columbia. M-am descurcat bine, am scris o disertație competentă și, cinci ani mai târziu, am obținut doctoratul în filosofie. Am început o carieră universitară și apoi, în urmă cu doar vreo doi ani, a început să mă intereseze filosofia aplicată sau, cum îmi place mie să o consider, „filosofia clinică”. Și astfel am ajuns la momentul prezent.

— Nu ai terminat de povestit despre vindecarea ta.

— Ei bine, la Columbia, pe la mijlocul studiilor mele, am început o relație cu un psihoterapeut, psihoterapeutul perfect, cel care mi-a oferit ceea ce niciun altul nu a reușit să-mi ofere.

— În New York? Cum îl cheamă? La Columbia? De ce institut aparține?

— Îl cheamă Arthur…

Philip se opri și îl privi pe Julius, cu un zâmbet de-abia schițat pe buze.

— Arthur?

— Da, Arthur Schopenhauer, psihoterapeutul meu.

— Schopenhauer? Îți bați joc de mine, Philip.

— N-am fost mai serios în viața mea.

— Nu știu prea multe despre Schopenhauer: doar clișeele despre pesimismul său înnegurat. N-am auzit niciodată ca numele său să fie menționat în contextul terapiei. Cum a reușit să te ajute? Ce…

— Îmi pare rău că trebuie să te întrerup, doctore Hertzfeld, dar aștept un client și încă refuz să întârzii – asta nu s-a schimbat. Dă-mi, te rog,

cartea dumitale de vizită. O să-ți spun mai multe despre el cu altă ocazie. A fost psihoterapeutul perfect pentru mine. Nu exagerez când spun că îmi datorez viața geniului lui Arthur Schopenhauer.

Talentul e precum un țintaș care lovește o țintă pe care ceilalți nu o pot nimeri; geniul e precum un țintaș care lovește o țintă pe care ceilalți nu o pot vedea.

4

1787 – Geniul: debut furtunos și începuturi false

Debut furtunos: geniul avea doar unsprezece centimetri lungime atunci când au început furtunile. În septembrie 1787, marea amniotică din jurul lui a început să se tulbure, aruncându-l într-o parte și-n alta și amenințând fragila lui legătură cu țărmul uterin. Apele mării emanau furie și teamă. Chimicalele amare ale nostalgiei și depresiei îl înconjurau. Dispărute pentru totdeauna erau zilele dulci ale legănării molcome. Neavând încotro să se îndrepte și nicio speranță de confort, micile lui sinapse neuronale scânteiau și fulgerau în toate direcțiile.

Ce înveți de mic înveți bine. Arthur Schopenhauer nu a uitat niciodată primele sale lecții.

Începuturi false (sau cum era să devină englez Arthur Schopenhauer) – Arthurrr. Arthurrr, Arthurrr. Heinrich Florio Schopenhauer rostogolea fiecare silabă pe limba lui. Arthur – un nume bun, un nume excelent pentru viitorul cap al casei de comerț Schopenhauer.

Era 1787, iar tânăra lui soție, Johanna, era însărcinată în două luni când Heinrich Schopenhauer luă o decizie: dacă avea să aibă un fiu, îi va da numele Arthur. Om de onoare, Heinrich nu lăsa nimic să treacă în fața datoriei sale. Așa cum strămoșii săi îi trecuseră lui cârma marii case de comerț Schopenhauer, așa avea să i-o treacă și el fiului său. Erau vremuri periculoase, însă Heinrich era încrezător că fiul său încă nenăscut avea să îi ducă firma în secolul al XIX-lea. Arthur era numele perfect pentru această funcție. Era un nume care se scria la fel în toate limbile europene importante, un nume care avea să traverseze elegant toate granițele naționale. Dar, mai important ca orice, era un nume englezesc!

Timp de secole, strămoșii lui Heinrich conduseseră afacerea familiei Schopenhauer cu multă seriozitate și succes. Bunicul lui Heinrich o găzduise o dată pe Ecaterina cea Mare a Rusiei și, pentru a-i asigura confortul, poruncise ca pe podelele din camerele musafirei să fie turnat coniac, după care îi dăduse foc, pentru a lăsa aerul uscat și parfumat. Tatăl lui Heinrich

fusese vizitat de Frederic, regele Prusiei, care petrecuse ore întregi încercând fără succes să-l convingă să mute compania din Danzig în Prusia. Iar acum cârma marii case de comerț îi fusese trecută lui Heinrich, care era convins că un Schopenhauer purtând numele de Arthur avea să conducă firma spre un viitor strălucit.

Casa de comerț Schopenhauer, care făcea negoț cu grâne, cherestea și cafea, era de mult timp una dintre cele mai importante firme din Danzig, venerabilul oraș hanseatic care dominase vreme îndelungată comerțul baltic. Dar pentru orașul liber veniseră vremuri grele. Cu Prusia amenințând dinspre vest și Rusia dinspre est și cu o Polonie slăbită, care nu mai era capabilă să garanteze în continuare suveranitatea orașului, Heinrich Schopenhauer nu avea nicio îndoială că zilele de libertate și stabilitate ale comerțului din Danzig se apropiau de sfârșit. Toată Europa era cuprinsă de tulburări politice și financiare – cu excepția Angliei. Anglia era o stâncă. Anglia era viitorul. Familia Schopenhauer și firma ei aveau să găsească un liman liniștit în Anglia. Nu, mai mult decât un liman liniștit, avea să prospere dacă viitorul ei șef se năștea englez și purta un nume englezesc. Herr Arthur Schopenhauer… ba nu, Mister Arthur Schopenhauer – un supus englez care avea să conducă firma – aceasta era șansa pentru viitor.

Astfel că, fără să dea atenție protestelor soției sale însărcinate și adolescente, care se ruga s-o lase în apropierea liniștitoare a mamei ei pentru nașterea primului copil, Heinrich porni, cu nevasta după el, pe lungul drum spre Anglia. Tânăra Johanna era îngrozită, dar trebui să se supună voinței neînduplecate a soțului său. Însă odată stabiliți în Londra, Johannei îi reveni dispoziția efervescentă, iar farmecul ei captivă în curând societatea londoneză. Ea își notă în jurnalul de călătorie că noii și afectuoșii săi prieteni englezi o consolau și o linișteau, astfel că nu după mult timp ajunsese să se bucure de multă atenție.

Prea multă atenție și prea multă dragoste, se pare, însă, pentru austerul Heinrich, a cărui gelozie se transformă în curând în panică. Incapabil să-și găsească liniștea și simțind că tensiunea din pieptul său îl va sfărâma în bucăți, trebuia să facă ceva. Astfel că schimbă cursul și părăsi brusc Londra, târându-și după el soția revoltată, acum gravidă în șase luni, și călătorind spre Danzig în timpul uneia dintre cele mai grele ierni ale secolului. Peste ani, Johanna avea să-și descrie sentimentele care o încercau când a fost

smulsă din Londra: „Nimeni nu m-a ajutat, a trebuit să îmi înfrâng singură suferința. Ca să-și potolească neliniștile, bărbatul acesta m-a târât după el jumătate de Europă.”

5

Acesta a fost, astfel, decorul furtunos al gestației geniului: o căsătorie lipsită de dragoste, o mamă înfricoșată și revoltată, un tată gelos și neliniștit și două călătorii dificile de-a lungul unei Europe înfrigurate.

O viață fericită este imposibilă; tot ce poate să facă un om e să ducă o viață eroică.

Julius plecă de la biroul lui Philip uluit. Coborî ezitant scările, ținându-se de balustradă, și ieși împleticindu-se în lumina soarelui. Rămase în fața clădirii lui Philip, încercând să se hotărască în ce parte s-o ia. Libertatea unei după-amiezi în care nu avea nimic programat îi aducea mai degrabă confuzie decât bucurie. Julius fusese întotdeauna organizat. Când nu se întâlnea cu pacienții, alte proiecte și activități importante – scris, predat, tenis, cercetare – îi solicitau atenția. Dar astăzi nimic nu i se mai părea important. Avea o bănuială că nimic nu fusese important vreodată, că mintea lui impregnase arbitrar importanță proiectelor, acoperindu-și apoi cu iscusință urmele. Astăzi reușea să perceapă viclenia unei vieți întregi. Astăzi nu avea nimic important de făcut, așa că începu să se plimbe fără țintă pe Union Street.

Spre sfârșitul zonei comerciale, imediat după intersecția cu Fillmore Street, o bătrână se apropie zgomotos de el, cu un cadru pentru mers. Dumnezeule, ce priveliște! se gândi Julius. La început își feri privirea, apoi se uită din nou, ca să o evalueze. Hainele ei – mai multe straturi de pulovere, peste care avea o geacă groasă – erau absurde pentru ziua însorită. Obrajii ei de veveriță mestecau apăsat, fără îndoială pentru a ține protezele dentare la locul lor. Dar mai rău decât orice era excrescența cărnoasă care se înălța pe una din nările ei: un neg roz, translucid, de mărimea unui bob de strugure, din care ieșeau câțiva țepi lungi.

Babă nebună, se gândi Julius imediat, dar apoi reveni: Probabil că nu e mai bătrână decât mine. De fapt, ea e viitorul meu: negul, cadrul pentru mers, căruciorul. Când se apropie, Julius o auzi murmurând:

— Hai să vedem ce mai e prin magazine zilele astea. Cam ce-ar putea fi? Ce-o să găsesc?

— Doamnă, habar n-am, sunt doar un trecător, strigă Julius spre ea.

— Nu vorbeam cu tine.

— Nu văd pe nimeni altcineva aici.

— Totuși, asta nu înseamnă că vorbeam cu tine.

— Dacă nu cu mine, atunci cu cine?

Julius își puse mâinile la ochi, prefăcându-se că cercetează strada pustie.

— Ce te interesează pe tine? Nu mai ai loc de ciudați, murmură ea, în timp ce trecea pe lângă el zăngănindu-și cadrul.

Julius îngheță pentru o clipă. Se uită în jurul său, ca să se asigure că nu asistase nimeni la acea interacțiune. Dumnezeule, se gândi el, o iau razna, ce dracu' fac? Bine că n-am pacienți în după-amiaza asta. E cât se poate de clar: discuțiile cu Philip Slate nu sunt deloc benefice dispoziției mele.

Apoi se îndreptă spre aroma înviorătoare care emana dintr-un Starbucks, hotărându-se că ora petrecută cu Philip îi permitea răsfățul unui espresso dublu. Se așeză la o masă de lângă geam, privind spectacolul trecătorilor. Nu se vedea niciun cap grizonant, nici înăuntru, nici afară. La cei șaizeci și cinci de ani ai săi, era cea mai bătrână persoană din jur, bătrânul bătrânilor, îmbătrânind rapid pe dinăuntru, pe măsură ce melanomul își continua tăcuta invazie.

Două vânzătoare animate flirtau cu câțiva clienți. Acestea erau fetele care nu priviseră niciodată spre el, nu flirtaseră niciodată cu el când era tânăr și nu îl priviseră niciodată în ochi când îmbătrânise. Era timpul să-și dea seama că timpul lui nu avea să mai vină niciodată, că acele fete sexi, cu sâni mari și fețe de Albă-ca-Zăpada nu aveau să se întoarcă niciodată spre el și să-i spună, cu un zâmbet ușor: „Bună, nu te-am mai văzut în ultima vreme. Ce mai faci?” Așa ceva ora exclus. Viața era absolut lineară și ireversibilă.

Destul. Destul cu autocompătimirea. Julius știa ce trebuie să le spună celor care își plângeau singuri de milă: găsește o cale de a privi în exterior, încearcă să ieși din tine. Da, asta ora soluția – să găsească o cale de a transforma acest rahat în aur. De ce să nu scrie despre asta? Poate ca jurnal personal. Apoi ceva mai vizibil – cine știe ce? –, poate un articol despre „Confruntarea psihiatrului cu mortalitatea”, pentru Revista Asociației

Americane de Psihiatrie. Sau poate ceva mai comercial, pentru Sunday Times Magazine. Era capabil s-o facă. Sau, de ce nu, o carte?

Ceva de genul Autobiografia unei extincții. Nu suna rău! Uneori, dacă găsești un titlu bombă, cartea se scrie singură. Julius comandă un espresso, scoase pixul și despături o pungă de hârtie găsită pe jos. În timp ce începea să scrie, pe buze îi înflori un zâmbet ușor, la gândul originii umile a impresionantei sale cărți.

Vineri, 2 noiembrie 1990. ZDM (Ziua Descoperirii Morții) + 16

E cât se poate de clar: a fost o idee proastă să-l caut pe Philip Slate. O idee proastă să cred că pot obține ceva de la el. Philip psihoterapeut? Incredibil – un terapeut lipsit de empatie, sensibilitate, afecțiune, l-am spus la telefon că am probleme de sănătate și că aceste probleme sunt parte a motivului pentru care voiam să ne întâlnim. Și totuși nu mi-a pus nicio întrebare personală despre cum mă simt. Nici măcar n-a dat mâna cu mine. Frigid. Inuman. Se ținea la trei metri de mine. Am muncit ca un ocnaș pentru tipul ăsta, timp de trei ani de zile. L-am oferit totul. Tot ce aveam mai bun. Nemernic nerecunoscător.

A, da, știu ce mi-ar spune el. Parcă-i aud vocea aia precisă și imaterială: „Noi doi am încheiat o tranzacție comercială: eu ți-am dat bani, tu mi-ai dat serviciile tale calificate. Tranzacția s-a încheiat. Suntem chit; nu-ți datorez nimic.”

Apoi ar adăuga: „Absolut nimic, doctore Hertzfeld, dumneata ai fost cel avantajat de târgul nostru. Dumneata ai primit integral costul ședințelor, în timp ce eu nu am primit nimic de valoare în schimb.”

Cel mai rău e că are dreptate. Nu îmi datorează nimic. Eu fac gargară despre cum psihoterapia este o viață pusă în slujba celorlalți. Ajutor acordat cu afecțiune. Nu am nicio creanță la el. De ce aș aștepta ceva din partea lui? Și, oricum, indiferent care ar fi lucrul după care tânjesc eu, el nu mi-l poate oferi.

„El nu mi-l poate oferi” – de câte ori am spus asta, atât de multor pacienți – despre soți, neveste sau tați. Și totuși continui să mă gândesc la Philip, acest om neînduplecat, insensibil și zgârcit. Oare să scriu o odă despre obligația pe care pacienții o au față de psihanaliștii lor ajunși la senectute? Și de ce are atât de multă importanță pentru mine? Și de ce, dintre toți pacienții mei, l-am ales pe el? Încă nu știu.

Am găsit un indiciu în observațiile mele din dosar: senzația că vorbeam cu o plăsmuire mai tânără a mea însumi. Probabil că există destul de mult Philip în mine, în acel mine care în adolescență și tinerețe era controlat de hormoni. Credeam că știu prin ce trece, credeam că am o cale privilegiată de a-l trata. Oare de asta m-am străduit atât de mult? De ce i-am acordat mai multă atenție și energie decât celor mai mulți dintre pacienții mei, luați împreună? Întotdeauna există, în practica unui psihoterapeut, un pacient care consumă o cantitate disproporționată din energia și atenția lui; pentru mine Philip a fost acea persoană, timp de trei ani.

Julius se întoarse, în seara aceea, într-o casă rece și întunecată. Larry, fiul său, petrecuse cu el trei zile, dar în dimineața aceea se întorsese la Baltimore, unde era cercetător în neurobiologie la John Hopkins. Julius se simțea aproape ușurat că Larry plecase – expresia angoasată de pe fața lui și eforturile lui afectuoase, dar neîndemânatice de a-și liniști tatăl îi aduseseră mai multă suferință decât seninătate. Dădu să-l sune pe Marty, unul dintre colegii din grupul său de terapie, dar era prea deprimat, așa că închise telefonul și deschise computerul, ca să transcrie notițele mâzgălite pe punga mototolită de la Starbucks. Pe ecran apăru „Ai un e-mail” și, spre surpriza lui, mesajul era de la Philip. Îl citi cu nerăbdare:

La sfârșitul discuției noastre de astăzi m-ai întrebat despre Schopenhauer și cum m-a ajutat. De asemenea, ai dat de înțeles că ai fi dispus să afli mai multe despre el. Mă gândesc că te-ar putea interesa cursul meu de la Coastal College, de lunea viitoare, la 7 seara (Toyon Hall, Fulton St., nr. 340). Predau un curs general de filosofie europeană, iar luni voi face o scurtă trecere în revistă a lui Schopenhauer (trebuie să acopăr două mii de ani în douăsprezece săptămâni). Poate că după curs mai discutăm puțin.

Philip Slate.

Fără nicio ezitare, Julius îi răspunse lui Philip:

Mulțumesc. Voi fi acolo.

Își deschise agenda în lunea următoare și scrise „Toyon Hali, Fulton 340, 7. Seara”.

* * *

În fiecare luni, Julius conducea un grup de terapie de la patru și jumătate la șase. În dimineața acelei luni se gândise dacă să spună grupului despre diagnosticul său. Deși se hotărâse să nu le spună pacienților săi individuali decât atunci când avea să-și recapete echilibrul, grupul era într-o situație diferită: membrii lui se concentrau asupra sa, iar șansele ca cineva să depisteze o anumită schimbare în dispoziția sa și să vorbească despre asta erau mult mai mari.

Dar preocuparea lui era nefondată. Membrii grupului acceptaseră imediat pretextul gripei pentru anularea celor două ședințe anterioare, iar apoi trecură imediat la recapitularea ultimelor două săptămâni din viața fiecăruia. Stuart, un pediatru scund și îndesat, care părea tot timpul distrat, ca și cum s-ar fi grăbit să ajungă la următorul lui pacient, părea tensionat și ceru timp să vorbească. Acest fapt era extrem de neobișnuit; în anul petrecut în acest grup, Stuart ceruse foarte rar ajutorul. Intrase în grup fiind obligat s-o facă: soția îl informase prin email că, dacă nu începe terapia și nu face unele schimbări majore, îl va părăsi. Adăugase că îi transmisese asta prin e-mail deoarece el dădea mai multă atenție mesajelor electronice decât oricărui lucru pe care i l-ar fi spus ea direct. În săptămâna precedentă, soția crescuse miza dormind în altă cameră, astfel că o mare parte a întâlnirii a fost dedicată ajutării lui Stuart să-și exploreze sentimentele față de izolarea ei.

Lui Julius îi plăcea foarte mult acest grup. Curajul membrilor îi tăia adesea răsuflarea, atunci când explorau noi teritorii și își asumau riscuri importante. Întâlnirea de astăzi nu făcea excepție. Toată lumea susținea eforturile lui Stuart, pentru a-și expune partea vulnerabilă, iar timpul trecu pe nesimțite. La sfârșitul întâlnirii Julius se simțea mult mai bine. Fusese atât de prins de dramatismul întâlnirii încât, pentru o oră și jumătate, își uitase propria disperare.

Asta nu era ceva neobișnuit. Toți psihoterapeuții de grup cunosc minunatele calități vindecătoare ale atmosferei unui grup întrunit. De nenumărate ori, Julius venise la întâlnire tulburat și plecase mult mai bine, chiar dacă, bineînțeles, nu abordase explicit niciuna dintre problemele lui.

De-abia avu timp să mănânce de seară la We Be Sushi, în apropierea biroului său. Era un client obișnuit și, în timp ce se așeza, Mark, bucătarul, îl salută călduros. Când era singur, prefera întotdeauna să se așeze la tejghea – ca și pacienții săi, nu se simțea confortabil să mănânce singur la o masă.

Julius comandă meniul său obișnuit: chifle californiene, țipar prăjit și o variantă vegetariană de maki. Îi plăcea foarte mult sushiul, dar evita cu grijă peștele crud, din cauza fricii de paraziți. Tot acel război împotriva prădătorilor din afară – ce glumă proastă părea acum! Ce ironie cumplită că, până la urmă, avea să fie o lucrătură din interior! La naiba cu toate astea; Julius renunță la prudența sa și îi comandă bucătarului uluit niște ahi sushi. Își savură mâncarea, apoi se grăbi spre Toyon Hall, spre prima lui întâlnire cu Arthur Schopenhauer.

Fundațiile solide ale imaginii pe care o avem despre lume și, prin urmare, asupra profunzimii sau superficialității ei se formează în primii ani ai copilăriei. O astfel de viziune este apoi elaborată și perfecționată, dar nu se schimbă în mod esențial.

6

Mama și tata Schopenhauer – Zu Hause

Ce fel de om era Heinrich Schopenhauer? Dur, auster, reprimat, neînduplecat, mândru. Se spune că în 1783, cu cinci ani înaintea nașterii lui Arthur, prusacii instituiseră o blocadă asupra Danzigului, iar mâncarea și fânul se găseau cu greu. Familia Schopenhauer fusese obligată să încartiruiască un general inamic la proprietatea lor de la țară. Ca răsplată, ofițerul prusac s-a oferit să-i acorde lui Heinrich privilegiul de a-i hrăni caii. Ce a răspuns Heinrich? „Grajdurile mele sunt bine aprovizionate, domnule, iar dacă rezerva de nutreț se va termina, o să pun să omoare caii.”

Iar Johanna, mama lui Arthur? Romantică, drăguță, plină de imaginație, vivace, cochetă. Deși întreg Danzigul considerase căsătoria dintre Heinrich și Johanna un eveniment extraordinar, aceasta se dovedi ulterior o nepotrivire tragică. Familia Troisener, din care provenea Johanna, era o familie modestă și îi privise întotdeauna cu admirație pe sus-pușii Schopenhauer. Astfel că, atunci când Heinrich a venit, la vârsta de treizeci și opt de ani, să o curteze pe Johanna, care avea șaptesprezece, familia Troisener a fost foarte bucuroasă, iar Johanna s-a supus alegerii părinților ei.

Și-a considerat oare Johanna căsătoria o greșeală? Ani mai târziu rândurile scrise chiar de ea avertizau tinerele aflate în pragul căsătoriei: „Grandoarea, rangurile și titlurile exercită o puternică forță de seducție asupra inimilor tinerelor fete, făcându-le să se căsătorească… un pas greșit pentru care vor avea de suferit cele mai crunte lovituri tot restul vieții lor.”

„Vor avea de suferit cele mai crunte lovituri tot restul vieții lor” – cuvinte dure din partea mamei lui Arthur. Aceasta mărturisea, în jurnalele ei, că înainte ca Heinrich să o curteze avusese un iubit tânăr, dar pe care soarta îl smulsese de lângă ea, astfel că se găsea într-o stare de resemnare atunci când acceptase propunerea de căsătorie din partea lui Heinrich Schopenhauer. Avusese oare libertatea de a alege? Foarte probabil că nu. Acest mariaj de conveniență, tipic pentru secolul al XVIII-lea, a fost aranjat

de familia ei din motive de avere și statut. Exista oare iubire? Între Heinrich și Johanna Schopenhauer nu se pusese problema iubirii. Mai târziu, în memoriile ei, Johanna scria „Nu mai pretind din partea lui iubire pasională, așa cum nici el nu îmi mai pretinde mie.” De altfel, în casa lor nu exista prea multă iubire nici pentru ceilalți – nici pentru tânărul Arthur Schopenhauer, nici pentru sora lui mai mică, Adele, născută nouă ani mai târziu.

Iubirea dintre părinți naște iubirea pentru copii. Din când în când mai auzim povești despre părinți a căror mare iubire consumă toată iubirea existentă dintr-o casă, lăsând pentru copii doar niște rămășițe. Dar acest model economic de sumă nulă al iubirii nu prea are sens. Opusul pare să fie adevărat: cu cât cineva iubește mai mult, cu atât mai mult va manifesta afecțiune față de copii și față de toți ceilalți.

Copilăria lipsită de iubire a lui Arthur a avut consecințe marcante asupra viitorului său. Copiii care cresc în absența iubirii mamei rămân incapabili să dobândească încrederea în ei și în capacitățile lor, necesară pentru a se iubi apoi pe sine, pentru a se considera valoroși și iubiți de ceilalți sau pur și simplu pentru a iubi și a se bucura de viață. La maturitate se izolează, se retrag în ei înșiși și trăiesc adesea într-o relație de adversitate cu ceilalți. Cam așa arăta peisajul psihologic în care avea să se formeze, în cele din urmă, viziunea despre lume a lui Arthur.

Dacă privim viața în micile ei detalii, cât de ridicole ni se par toate! E ca o picătură de apă văzută la microscop, o singură picătură plină de protozoare. Cum ne mai vine să râdem, privind cum se agită nerăbdătoare și se luptă între ele. În acest caz, ca și în cel al scurtului interval al vieții umane, această activitate frenetică produce un efect comic.

7

La 7 fără cinci minute, Julius scutură cenușa din pipa din spumă de mare și intră în amfiteatrul din Toyon Hall. Se așeză pe rândul al patrulea, pe lateral, și privi în jurul său: douăzeci de rânduri de scaune se înălțau abrupt, față de nivelul intrării, unde era și podiumul. Majoritatea celor două sute de scaune erau goale; vreo treizeci erau stricate și învelite în bandă adezivă galbenă. Doi vagabonzi, cu colecțiile lor de ziare, stăteau întinși pe ultimul rând. Aproximativ treizeci de locuri erau ocupate de studenți neîngrijiți, răsfirați la întâmplare în întreg amfiteatrul, cu excepția primelor trei rânduri, care rămăseseră goale.

Exact ca un grup de terapie, se gândi Julius, nimeni nu vrea să stea lângă lider. Chiar și la întâlnirea grupului său de mai devreme, locurile de lângă el fuseseră lăsate goale pentru cei întârziați, iar el glumise că un loc lângă el părea să fie pedeapsa pentru nepunctualitate. Lui Julius îi veniră în minte poveștile legate de poziționarea pacienților în grupurile de terapie, conform cărora persoana cea mai dependentă se așază în dreapta liderului, în timp ce indivizii cei mai paranoici se așază drept în fața lui; din experiența lui, reticența de a se așeza lângă lider era singura regulă pe care se putea conta.

Gradul de mizerie și paragină în care se afla Toy on Hall era caracteristic pentru întregul campus al colegiului California Coastal, care își începuse cariera ca școală economică serală, apoi se extinsese și înflorise pentru scurt timp ca universitate, iar acum intrase, în mod evident, într-o fază entropică. În timp ce venea spre curs prin dezagreabilul cartier Tenderloin, lui Julius îi fusese greu să îi deosebească pe studenții neîngrijiți de vagabonzii din zonă. Ce profesor ar fi reușit să nu se demoralizeze într-un asemenea decor? Julius începu să înțeleagă dorința lui Philip de a-și schimba cariera, trecând la activitatea clinică.

Se uită la ceas. Era 7 fix, și chiar atunci Philip intră în amfiteatru, îmbrăcat în ceea ce devenise aproape o uniformă pentru profesori: pantaloni de stofă, cămașă în carouri și sacou de velur maro, cu petece

cusute la cot. Își scoase notițele de curs dintr-o servietă în mod adecvat zgâriată și, fără să arunce măcar o privire publicului, începu:

— Acesta este un curs general despre filosoful european – lecția optsprezece – Arthur Schopenhauer. În seara aceasta voi proceda diferit, urmărindu-mi prada într-un mod mai indirect. Dacă vi se va părea că divaghez, vă rog să nu vă impacientați – promit că voi reveni curând la subiect. Haideți să începem prin a ne îndrepta atenția asupra marilor debuturi din istorie.

Philip cercetă publicul, în căutarea unui semn de înțelegere și, negăsindu-l, arătă cu degetul spre studentul care stătea cel mai aproape de el, căruia îi indică tabla. Apoi dictă și explică trei cuvinte, d-i-v-a-g-a-ț-i-e, i-m-p-a-c-i-e-n-t-a-r-e și d-e-b-u-t pe care studentul le scrise conștiincios pe tablă. Studentul dădu să se întoarcă la locul său, dar Philip arătă spre primul rând și îi spuse să rămână acolo.

— Acum, în ceea ce privește marile debuturi… la un moment dat scopul pentru care am început cursul în acest mod va deveni evident. Gândiți-vă la Mozart, care a uluit curtea regală din Viena cântând fără greșeală la clavecin la vârsta de nouă ani. Iar dacă Mozart nu vă sună familiar (aici Philip zâmbi ușor), gândiți-vă la ceva care vă este mai cunoscut: Beatles cântându-și propriile compoziții, la nouăsprezece ani, pentru publicul din Liverpool.

Un alt debut uimitor este cel al lui Johann Fichte. (Aici îi făcu semn studentului să scrie F-i-c-h-t-e pe tablă.) Își amintește cineva numele lui de la ultimul meu curs, în care am discutat despre marii filosofi idealiști germani de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX- lea: Hegel, Schelling și Fichte? Comparându-i, viața și debutul lui Fichte au fost cât se poate de remarcabile, deoarece el și-a început viața ca păstor de gâște în Rammenau, un sat german al cărui unic motiv de mândrie erau inspiratele predici de duminică ale preotului. Ei bine, într-o duminică un aristocrat bogat a sosit în sat prea târziu pentru predică. În timp ce stătea în fața bisericii, evident dezamăgit, un sătean bătrân s-a apropiat de el și i-a spus să nu dispere, deoarece păstorul de gâște, micul Johann, putea să repete predica pentru el. Sătenii l-au adus pe Johann care, într-adevăr, a repetat identic întreaga predică. Baronul a fost atât de impresionat de memoria păstorului de gâște, încât i-a finanțat studiile și a aranjat să fie primit la Pforta, un liceu renumit la care au învățat apoi mulți alți gânditori

germani eminenți, inclusiv subiectul următorului nostru curs, Friedrich Nietzsche.

Johann a excelat la școală și apoi la facultate, dar atunci când protectorul său a murit, tânărul rămas fără mijloace de trai a acceptat o slujbă de profesor particular, fiind angajat să predea unui alt tânăr filosofia lui Kant, pe care, de fapt, nu o citise încă. În curând a fost fermecat de opera divinului Kant…

Philip își ridică brusc privirea din notițele sale, pentru a cerceta publicul. Negăsind nicio sclipire care să indice familiaritate cu subiectul în ochii auditorilor, începu să țâțâie nemulțumit, în timp ce îi făcea semn scribului să noteze pe tablă K-a-n-t.

— Alo, e cineva acasă? Kant, Immanuel Kant, Kant, Kant, vă mai amintiți? Despre care am discutat două ore data trecută! Kant, cel mai mare filosof al lumii, alături de Platon. Vă dau cuvântul meu: Kant o să pice la examen. Aha, iată soluția… Văd semne de viață, mișcare, câțiva ochi deschizându-se. Un pix face cunoștință cu hârtia.

Deci unde eram? A, da. Păstorul de gâște. Lui Fichte i s-a oferit apoi o slujbă de profesor particular la Varșovia unde, fiind complet lipsit de bani, a ajuns pe jos, doar ca să fie refuzat la sosire. De vreme ce se afla la doar câteva sute de kilometri distanță de Konigsberg, orașul lui Kant, s-a hotărât să meargă acolo pe jos, pentru a-l cunoaște personal pe maestru. După două luni, ajuns în Konigsberg, a bătut, curajos, la ușa lui Kant, unde nu a fost primit. Kant era un om al rutinei, puțin dispus să primească vizitatori necunoscuți. Săptămâna trecută v-am descris strictețea programului său – atât de exact, încât oamenii din oraș își puteau fixa ceasurile când îl vedeau la plimbarea lui zilnică.

Fichte a presupus că nu fusese primit deoarece nu avea scrisori de recomandare și s-a hotărât să își scrie el una, pentru a obține o audiență la Kant. Într-un extraordinar elan creativ, a compus primul său manuscris, renumita *Critică a oricărei revelații*, în care folosea viziunea lui Kant asupra eticii și datoriei în interpretarea religiei. Kant a fost atât de impresionat de lucrare, încât nu numai că a fost de acord să se întâlnească cu Fichte, dar a încurajat și publicarea lucrării.

Datorită unei curioase neînțelegeri, probabil o manevră a editorului, *Critica* a apărut anonimă. Opera era atât de strălucită, încât criticii și

cititorii au luat-o drept o nouă lucrare a lui Kant însuși. În cele din urmă, Kant a fost obligat să declare public că nu el era autorul excelentei lucrări, ci un tânăr foarte talentat pe nume Fichte. Lauda lui Kant i-a asigurat lui Fichte un viitor în filosofie, iar după un an și jumătate i-a fost oferită o catedră la Universitatea din Jena.

Asta – spuse Philip ridicându-și ochii din notițe cu o expresie extatică pe față și agitându-și mâna într-o bizară manifestare de entuziasm – asta numesc eu debut!

Niciun student nu își ridică privirea și nu dădu vreun semn că ar fi remarcat scurta și bizara gesticulație de entuziasm a lui Philip. Dacă se simți descurajat de lipsa de reacție a publicului său, Philip nu o lăsă să se vadă și continuă:

— Și acum gândiți-vă la ceva mai aproape de inimile voastre: debuturile sportive. Cine poate uita debutul lui Chris Evert, Tracy Austin sau Michael Chang, care au câștigat turnee de tenis profesioniste de mare șlem la cincisprezece sau șaisprezece ani? Sau geniile șahiste adolescente Hobby Fischer ori Paul Morphy? Sau gândiți-vă la Jose Raoul Capablanca, care au câștigat campionatul de șah al Cubei la vârsta de unsprezece ani.

În sfârșit, aș vrea să mă îndrept acum spre un debut literar – cel mai strălucit debut literar din toate timpurile, un bărbat de aproximativ douăzeci și cinci de ani, care a irumpt în lume cu un roman magnific…

Aici Philip se opri, pentru a construi suspansul, și își ridică privirea, cu o expresie care strălucea de încredere în sine. Era sigur pe ceea ce făcea – asta era evident. Julius privea, nevenindu-i să creadă. Ce se aștepta Philip să vadă? Studenții stând pe scaun ca pe ace, tremurând de curiozitate și întrebând cu toții în șoaptă: „Cine era acest geniu literar?”

De pe locul său din al cincilea rând, Julius își roti capul, ca să cuprindă întreg amfiteatrul: peste tot doar ochi sticloși, studenți prăbușiți în scaunele lor, mâzgălind plictisiți, citind ziarul sau făcând integrame. În stânga lui, un student dormea întins pe două scaune. La dreapta lui, doi studenți de la marginea rândului se sărutau prelung. În rândul din fața sa, doi băieți își dădeau coate în timp ce priveau rânjind spre fundul sălii. În ciuda curiozității sale, Julius nu întoarse capul să le urmărească privirea – probabil că se holbau sub fusta vreunei fete – și își concentra atenția asupra lui Philip, care intonă mai departe:

— Și cine era acest geniu? Numele lui era Thomas Mann. La vârsta voastră, da, la vârsta voastră, a început să scrie o capodoperă, un roman excepțional intitulat *Casa Buddenbrook*, publicat când el avea douăzeci și șase de ani. Thomas Mann, după cum sper și mă rog să știți, a devenit apoi o figură proeminentă a literaturii secolului XX și a primit Premiul Nobel. (Aici Philip îi dictă M-a-n-n și B-u-d-d-e-n-b-r-o-o-k scribului său.) *Casa Buddenbrook*, publicat în 1901, urmărește viața unei familii, o familie germană burgheză, de-a lungul a patru generații și a tuturor vicisitudinilor cu care este presărată viața oamenilor. Dar ce are asta de-a face cu filosofia și cu adevăratul subiect al cursului de astăzi? După cum v-am anunțat, m-am abătut de la subiectul principal, dar numai pentru a reveni asupra lui cu și mai multă vigoare.

Julius auzi în amfiteatru foșnete și zgomot de pași. Cei doi voyeuri din fața lui care își dădeau coate își strânseră zgomotos lucrurile și ieșiră din sală, cei doi studenți care se sărutau la marginea rândului plecaseră, și până și studentul consemnat la tablă dispăruse.

Philip continuă:

— Pentru mine, cele mai remarcabile pasaje din *Casa Buddenbrook* apar spre sfârșitul romanului, când protagonistul, bătrânul patriarh al familiei, Thomas Buddenbrook, se apropie de moarte. Uluitoare, la un scriitor de douăzeci și ceva de ani, sunt pătrunderea și sensibilitatea față de aspectele sfârșitului existenței umane. (Philip ridică volumul său cu colțuri îndoite, zâmbind trecător.) Recomand aceste pagini oricui are intenția să moară.

Julius auzi cum doi studenți își aprind țigările cu chibrituri, în timp ce ies din amfiteatru.

— Când moartea a venit să-l ia, Thomas Buddenbrook era confuz și copleșit de disperare. Niciunul dintre sistemele sale de credințe nu îi oferea consolare – nici convingerile religioase, care nu îi mai satisfăceau de mult nevoile metafizice, nici scepticismul monden sau darwinismul materialist. În cuvintele lui Mann, nimic nu putea să-i ofere acestui om aflat pe moarte „o singură oră de liniște, sub privirea atentă și severă a morții".

Aici, Philip își înălță capul.

— Ce s-a întâmplat apoi e de mare importanță și aici încep să mă apropii de subiectul cursului din această seară. Aflat în toiul disperării sale, se întâmplă ca Thomas Buddenbrook să dea în bibliotecă peste un volum

de filosofie ieftin, prost legat, pe care îl cumpărase cu ani în urmă de la o tarabă de cărți vechi. Începe să citească și se simte imediat alinat. Se minunează, în cuvintele lui Mann, cum „A putut un geniu să stăpânească această crudă bătaie de joc care este viața”. Extraordinara claritate a viziunii acestui volum de filosofie l-a vrăjit pe bătrânul aflat pe moarte, iar orele treceau fără ca el să-și ridice ochii din carte. Apoi a dat de un capitol intitulat „Despre moarte și relația ei cu imortalitatea noastră personală” și, cucerit de cuvinte, a continuat să citească de parcă de asta ar fi depins viața lui. Când a terminat, Thomas Buddenbrook era un om transformat, un om care găsise consolarea și liniștea care îl ocoliseră până atunci. Ce descoperise bătrânul aflat pe moarte? (în acest punct, Philip adoptă o voce oraculară.) Acum fii atent, Julius Hertzfeld, pentru că asta ți-ar putea fi util pentru examenul final al vieții…

Șocat de faptul că fusese numit personal într-o conferință publică, Julius sări imediat în picioare. Privi nervos în jurul său și, spre uimirea lui, văzu că amfiteatrul era gol: toată lumea plecase, chiar și cei doi vagabonzi. Însă Philip, neperturbat de dispariția publicului său, continuă:

— Voi citi un pasaj din Casa Buddenbrook. (Philip deschise o carte jerpelită.) Sarcina ta e de a citi romanul, mai ales partea a noua, cu mare grijă. Se va dovedi de neprețuit pentru tine – mult mai valoros decât orice încercare de a înțelege ceva din amintirile vechilor pacienți.

Am sperat oare să continui a trăi prin fiul meu? Într-o personalitate încă și mai slabă, oscilantă și timorată decât a mea? Ce nebunie oarbă și copilărească! Ce putea să facă pentru mine fiul meu? Unde voi fi după ce voi muri? O, e atât de strălucitor de clar! Voi fi în toți cei care au spus, spun sau vor spune „eu” – și cu deosebire, totuși, în toți cei care o spun cât mai deplin, mai puternic, mai bucuros!… Am urât eu, oare, vreodată viața – viața pură, puternică și neostenită? Ce nebunie, ce eroare! Nu am făcut altceva decât să mă urăsc pe mine, deoarece nu o puteam suporta. Vă iubesc pe toți, binecuvântaților, și în curând, în curând, voi înceta să fiu despărțit de voi prin toate acele înguste limitări ale mele; în curând, acel ceva din mine care vă iubește va fi liber, va fi în și cu voi – în și cu voi toți.

Philip închise cartea și reveni la notițele lui.

— Dar cine era autorul cărții care îl transformase atât de mult pe Thomas Buddenbrook? Mann nu îi dezvăluie numele în roman, dar patruzeci de ani mai târziu a scris un eseu magnific în care declara că autorul cărții este Arthur Schopenhauer. Apoi Mann se apucă să descrie cum, la vârsta de douăzeci și trei de ani, a trăit marea bucurie de a-l citi pe Schopenhauer. Nu era vrăjit doar de sonoritatea cuvintelor lui Schopenhauer, pe care le descrie ca „atât de clare și coerente, de rotunde, cu un limbaj și expresivitate atât de puternice, elegante și neobișnuit de precise, atât de strălucite, magnifice și voioase în severitatea lor, cum nu mai existaseră în istoria filosofiei germane”, dar și de esența gândirii lui Schopenhauer, pe care o descrie ca „emoționantă, cuceritoare, jucându-se cu contraste violente, între instinct și rațiune, pasiune și salvare”. În acel moment, Mann a decis că descoperirea lui Schopenhauer este prea prețioasă pentru a o ține doar pentru el și a folosit-o imediat în mod creator, oferindu-i-l pe filosof eroului său aflat în suferință.

Și nu numai Thomas Mann, dar și multe alte minți luminate au recunoscut că îi sunt îndatorate lui Arthur Schopenhauer. Tolstoi îl numea pe Schopenhauer „geniu par excellence”. Pentru Richard Wagner, el era „un dar al Raiului”. Nietzsche a spus că viața lui s-a schimbat după ce a cumpărat un volum jerpelit de Schopenhauer dintr-un anticariat din Leipzig și, după cum se exprimă el, „l-am lăsat pe acest geniu dinamic și sumbru să lucreze asupra minții mele”. Schopenhauer a schimbat pentru totdeauna harta intelectuală a lumii occidentale; fără el, Freud, Nietzsche, Hardy, Wittgenstein, Beckett, Ibsen și Conrad ar fi fost altfel, ar fi avut mai puțină forță.

Philip scoase un ceas de buzunar, îl studie o clipă, apoi Npuse pe un ton foarte solemn:

— Cu aceasta îmi închei introducerea în Schopenhauer. Filosofia lui are o asemenea întindere și profunzime, încât sfidează o rezumare succintă. De aceea am ales să vă stârnesc curiozitatea, în speranța că veți citi singuri capitolul de șaizeci de pagini din cursul vostru. Prefer să dedic ultimele douăzeci de minute ale acestui curs întrebărilor și discuțiilor. Există vreo întrebare din public, doctore Hertzfeld?

Enervat de tonul lui Philip, Julius cercetă din nou amfiteatrul gol și spuse încet:

— Philip, mă întrebam dacă îți dai seama că publicul tău a plecat…

— Ce public? Aceşti aşa-zişi studenţi?

Philip dădu din mână dispreţuitor, pentru a sugera că aceştia nu erau demni de atenţia sa, că sosirea sau plecarea lor nu aveau nicio importanţă.

— Dumneata, doctore Hertzfeld, eşti publicul meu de astăzi. Cursul meu de astăzi ţi-a fost adresat în exclusivitate.

Nu părea deloc stingherit de faptul că poartă o conversaţie cu cineva care se află la zece metri de el, într-un amfiteatru imens şi pustiu.

— Foarte bine, o să intru în joc. De ce sunt eu publicul tău de azi?

— Gândeşte-te puţin, doctore Hertzfeld…

— Aş prefera să-mi spui Julius. Dacă eu îţi spun Philip, şi presupun că nu ai nimic împotrivă, atunci e corect ca şi tu să-mi spui Julius. Din nou am un dejá vu – cât de clar îmi amintesc cum ţi-am spus, cu atât de mult timp în urmă: „Te rog, spune-mi Julius – nu suntem nişte străini."

— Eu nu mă adresez clienţilor mei pe numele mic, deoarece sunt consultantul lor specializat, iar nu prietenul lor. Dar să rămânem la Julius, dacă doreşti. O să reiau. Ai întrebat de ce tu singur eşti publicul meu. Răspunsul meu este că nu fac altceva decât să răspund la solicitarea ta de ajutor. Gândeşte-te, Julius, ai venit la mine, cerându-mi o întrevedere, iar în această cerere erau conţinute alte cereri.

— Da?

— Da. Dă-mi voie să detaliez. Mai întâi, în tonul vocii tale era ceva imperios. Era foarte important pentru tine să accept să ne vedem. În mod evident, cererea nu venea din simpla curiozitate de a vedea ce mai fac. Nu, voiai altceva. Ai pomenit că sănătatea îţi este ameninţată, ceea ce, la vârsta de şaizeci şi cinci de ani, nu poate însemna altceva decât că eşti pus în faţa morţii. Prin urmare, presupun că erai speriat şi în căutarea unei anumite consolări. Cursul meu de astăzi este un răspuns la cererea ta.

— Un răspuns ocolit, Philip.

— Nu mai ocolit decât cererea ta, Julius.

— Touché! Dar, din câte îmi amintesc, nu prea îţi plăcea stilul ocolit.

— Iar acum nu mă deranjează deloc. Mi-ai cerut ajutorul, iar eu am răspuns prezentându-ţi un om care, mai mult decât oricare altul, îţi poate fi de mare ajutor.

— Deci intenţia ta era de a-mi oferi o consolare descriind cum Buddenbrook, personajul aflat pe moarte al lui Mann, s-a simţit alinat de Schopenhauer?

— Exact. Și ți-am oferit asta doar ca introducere, o mostră a ceea ce va urma. Îți pot oferi foarte multe, ca ghid în descoperirea lui Schopenhauer, și aș vrea chiar să-ți fac o propunere.

— O propunere. Philip, continui să mă surprinzi. M-ai făcut curios.

— Am terminat cursul pentru consilieri și am îndeplinit toate celelalte cerințe pentru obținerea autorizației de consilier, mai puțin faptul că am nevoie de două sute de ore de supervizare profesională. Pot lucra în continuare ca filosof clinic. Acest domeniu nu este reglementat de stat, dar o autorizație de consilier mi-ar oferi o serie de avantaje, printre care posibilitatea de a cumpăra asigurarea de mal-praxis și de a mă promova mai eficient. Spre deosebire de Schopenhauer, nu am siguranța unei surse de venit independente, nici a uneia universitare – ai văzut cu ochii tăi dezinteresul față de filosofie al idioților care vin la mizeria asta de facultate.

— Philip, de ce trebuie să țipăm unul la celălalt? Cursul s-a încheiat. N-ai vrea să vii să te așezi lângă mine și să continuăm discuția într-un mod mai puțin formal?

— Sigur.

Philip își adună notițele, le băgă în servietă și se așeză pe un loc din primul rând. Deși erau mai aproape acum, încă mai aveau între ei patru rânduri de scaune, iar Philip era obligat să își întoarcă gâtul într-un mod incomod ca să-l vadă pe Julius.

— Deci am dreptate dacă presupun că ceea ce îmi propui este un troc: eu te supervizez, iar tu mi-l predai pe Schopenhauer? întrebă Julius, acum cu o voce mai înceată.

— Exact!

Philip întoarse capul, dar nu suficient cât să se privească în ochi.

— Și te-ai gândit și la detaliile acestui aranjament?

— M-am gândit foarte mult la asta, doctore Elertzfeld…

— Julius.

— Da, da… Julius. Voiam să spun că mă gândeam deja de câteva săptămâni să te sun, ca să vorbim despre supervizare, dar am tot amânat, în principal din motive financiare. Așa că, atunci când ai sunat tu, am fost uluit de această coincidență remarcabilă. În ceea ce privește detaliile, propun să ne întâlnim săptămânal și să împărțim ora noastră – jumătate din ea tu îmi oferi opiniile tale de specialist despre pacienții mei, jumătate eu sunt îndrumătorul tău în Schopenhauer.

Julius închise ochii și căzu pe gânduri.

Philip așteptă două-trei minute, apoi întrebă:

— Cum ți se pare oferta mea? Sunt sigur că n-o să apară niciun student, dar după curs am programate consultări, așa că trebuie să mă duc în clădirea administrației.

— Păi, Philip, este o ofertă destul de neobișnuită. Am nevoie de mai mult timp ca să mă gândesc. Hai să ne întâlnim săptămâna asta. Eu am liber miercurea după-amiază. Ești liber la ora 4?

Philip aprobă din cap.

— Miercuri termin la 3. Ne vedem la biroul meu?

— Nu, Philip. La biroul meu. E acasă la mine, pe Pacific Avenue 49, aproape de vechiul meu birou. Uite, asta e cartea mea de vizită.

Fragmente din jurnalul lui Julius

După curs, propunerea lui Philip m-a uluit. Cât de repede reintri în câmpul energetic familiar al altei persoane! Ca și amintirile emoționale din visele în care familiaritatea bizară a peisajului îți amintește faptul că ai mai vizitat exact același loc, în alte vise. Ca și cu marijuana: câteva fumuri și dintr-o dată te trezești într-un loc familiar, gândindu-te la lucruri familiare, care există doar în starea indusă de marijuana.

La fel și cu Philip. Doar puțin timp petrecut cu el și, instantaneu, amintirile pe care le am despre el, plus o stare particulară indusă de Philip apar fulgerător. Cât de arogant și disprețuitor poate fi! Cât de insensibil față de ceilalți… Și totuși există ceva, ceva puternic – mă întreb ce? – care mă atrage la el. Inteligența lui? Superioritatea și stranietatea lui, asociate cu o incredibilă naivitate? Și cât de puțin schimbat e după douăzeci și doi de ani. Nu, asta nu e adevărat! S-a eliberat de compulsia lui sexuală, nu mai trebuie să amușineze încontinuu după femei. Poate trăi, în mare măsură, pe acel teren sigur la care tânjise dintotdeauna. Dar caracterul lui manipulator e încă prezent, și atât de evident, iar el habar n-are cât e de vizibil, crede că ar trebui să mă reped la oferta lui, să îi dau două sute de ore din timpul meu în schimbul inițierii mele în Schopenhauer, și are tupeul să o spună de parcă eu aș fi propus asta, eu aș dori și aș avea nevoie de asta. Nu pot nega că mă interesează într-o anumită măsură Schopenhauer, dar să îmi petrec două sute de ore cu Philip ca să învăț despre

Schopenhauer nu e neapărat principala mea dorință. Iar dacă acel fragment pe care l-a citit, despre Buddenbrook aflat pe moarte, e un exemplu relevant pentru ce îmi poate oferi Schopenhauer, atunci mă lasă rece. Ideea de a mă alătura unității universale, fără a-mi păstra eul, amintirile și conștiința mea unică, este cea mai rece consolare posibilă. Nu, de fapt, nu e deloc o consolare.

Și ce îl atrage pe Philip la mine? Asta e altă întrebare. Ciuma aceea cu cei douăzeci de mii de dolari pe care i-a irosit pe terapia cu mine – poate că încă încearcă să scoată un anumit profit din investiția lui.

Să-l supervizez pe Philip? Să fac din el un psihoterapeut legitim, acceptat? Tocmai aici e dilema. Vreau oare să-l susțin? Vreau să-i ofer binecuvântarea mea, deși cred că un om care ii urăște pe ceilalți (iar el asta este) nu are cum să-i ajute să evolueze?

Religia are totul de partea ei: revelația, profețiile, cele mai mari demnități și strălucire… Și, mai mult decât atât, are prerogativa neprețuită de a i se permite să își imprime doctrinele în mințile fragede ale copiilor, astfel încât ele devin aproape niște idei înnăscute.

8

Vremea de aur a copilăriei

Johanna a scris în jurnal că, după nașterea lui Arthur, in februarie 1788, îi făcea plăcere, ca tuturor mamelor tinere, să se joace cu „noua ei păpușă”. Dar noile păpuși se învechesc rapid, iar după câteva luni Johanna s-a plictisit de noua ei jucărie, lâncezind izolată în Danzig. Ceva nou apărea în sinea Johannei: sentimentul vag că maternitatea nu era adevăratul ei destin, că o aștepta un alt fel de viitor. Mai ales verile pe care le petrecea la moșia Schopenhauer erau dificile. Chiar dacă Heinrich, însoțit de un pastor, venea la fiecare sfârșit de săptămână, Johanna își petrecea restul timpului singură cu Arthur și servitorii. Din cauza puternicei sale gelozii, Heinrich îi interzisese soției să invite vecini acasă sau să părăsească moșia, indiferent de motiv.

Când Arthur avea cinci ani, familia s-a confruntat cu o situație foarte dificilă. Prusia anexase Danzigul și, cu puțin înainte de sosirea trupelor prusace, sub comanda exact a acelui general pe care Heinrich îl insultase cu ani în urmă, întreaga familie Schopenhauer s-a refugiat la Hamburg.

Acolo, într-un oraș străin, Johanna a dat naștere în 1797 celui de-al doilea copil al ei, Adele, simțindu-se încă și mai încorsetată și disperată.

Heinrich, Johanna, Arthur, Adele – tata, mama, fiul, fiica – toți patru împreună, dar fără nicio legătură între ei.

Pentru Heinrich, Arthur era o crisalidă menită să devină, în viitor, șeful casei de comerț Schopenhauer. Heinrich era asemenea taților tradiționali din familia Schopenhauer; se ocupa de afaceri, fără să se gândească la fiul său, în intenția de a intra în acțiune și de a-și asuma sarcinile de tată atunci când copilăria lui Arthur avea să ia sfârșit.

Și ce avea de gând Heinrich cu soția lui? Ea era păstaia, leagănul familiei Schopenhauer. Periculos de importantă, ea trebuia păzită, protejată și controlată.

Iar Johanna? Cum se simțea ea? Prinsă în capcană! Soțul și întreținătorul ei, Heinrich, era greșeala vieții ei, temnicerul ei sumbru,

lichidatorul rigid al vitalității ei. Iar fiul ei, Arthur? Nu era și el parte a capcanei, sigiliul coșciugului ei? Ca femeie înzestrată cu numeroase calități, dorința Johannei de a se exprima și de a se realiza creștea într-un ritm sălbatic, iar Arthur avea să se dovedească o recompensă dureros de nepotrivită pentru renunțarea ei de sine.

Iar fiica cea mică? Puțin băgată în seamă de Heinrich, lui Adele i se atribuise un rol minor în drama familiei, fiind menită să rămână toată viața scribul Johannei Schopenhauer.

Astfel, membrii familiei Schopenhauer și-au urmat fiecare parcursul divergent.

Schopenhauer tatăl, copleșit de neliniște și disperare, s-a grăbit spre moarte, la șaisprezece ani de la nașterea lui Arthur, cățărându-se până la fereastra de încărcare a depozitului Schopenhauer și sărind în apele înghețate ale canalului din Hamburg.

Mama Schopenhauer, eliberată din capcana matrimonială de saltul lui Heinrich, părăsi sumbrul Hamburg și zbură ca vântul spre Weimar, unde, în curând, puse bazele unuia dintre cele mai animate saloane literare din Germania. Acolo deveni bună prietenă cu Goethe dar și cu alți străluciți oameni de litere și scrise vreo duzină de romane sentimentale de succes, multe dintre ele despre femei obligate să ai copte căsătorii nedorite, dar care refuză să aibă copii și continuă să tânjească după dragoste.

Iar tânărul Arthur? Arthur Schopenhauer avea să devină unul dintre cei mai înțelepți oameni care au trăit vreodată. Dar și unul dintre cei mai disperați, un om care a urât profund viața și care la vârsta de cincizeci și cinci de ani avea să scrie:

„Dacă am putea anticipa faptul că uneori copiii pot părea niște prizonieri inocenți, condamnați nu la moarte, ci la viață, doar că incapabili încă să perceapă implicațiile sentinței lor. Cu toate acestea, fiecare om dorește să ajungă la bătrânețe… o perioadă a vieții despre care s-ar putea spune că „astăzi e rău, și cu fiecare zi va fi și mai rău, până când cel mai mare rău se va întâmpla”.

În spațiul nesfârșit, nenumărate sfere luminoase, în jurul fiecăreia dintre ele învârtindu-se sfere iluminate, mai mici, cu miezul fierbinte și acoperite

cu o crustă rece și tare, pe care o peliculă de mucegai produce ființe vii și conștiente: asta este… realitatea, lumea.

9

Casa spațioasă a lui Julius din Pacific Heights era mult mai mare decât oricare alta pe care și-ar fi permis s-o cumpere acum: era unul dintre fericiții milionari din San Francisco care avusese norocul de a cumpăra o casă, orice casă, cu treizeci de ani în urmă. Moștenirea de 30.000 de dolari a soției lui, Miriam, făcuse posibilă achiziția și, spre deosebire de toate celelalte investiții pe care Julius și Miriam le făcuseră vreodată, valoarea casei crescuse exploziv. După moartea lui Miriam, Julius se gândise să vândă casa – era mult prea mare pentru o persoană – dar, în loc să facă asta, își mutase biroul la parterul ei.

Patru trepte duceau din stradă spre o alee cu o fântână din ceramică albastră. Câteva trepte spre stânga duceau la biroul lui Julius, iar la dreapta o scară mai lungă ajungea la camerele în care locuia. Philip sosi exact la ora stabilită. Julius îl întâmpină la ușă, îl conduse în birou și îi făcu semn să se așeze într-un fotoliu de piele cărămizie.

— Vrei ceai sau cafea?

Dar Philip nu privi în jur în timp ce se așeza și, ignorând oferta lui Julius, spuse:

— Aștept decizia ta în legătură cu supervizarea.

— Ah, ca de obicei, direct la subiect. Îmi e destul de greu să iau această decizie. Sunt multe întrebări. Există ceva în cererea ta, o contradicție profundă, căreia nu-i dau de cap.

— Pesemne că vrei să știi de ce îți cer ție să mă supervizezi, după ce am fost atât de nemulțumit de tine ca psihanalist?

— Exact. Ai susținut, în cuvinte cum nu se poate mai clare, că terapia noastră a fost un eșec colosal, irosirea a trei ani de zile și a unei sume importante de bani.

— De fapt nu există o contradicție reală, răspunse Philip instantaneu. Cineva poate fi un psihoterapeut și supervizor competent, și totuși să dea greș cu un anumit pacient. Cercetările arată că, indiferent de persoană, terapia nu reușește în cazul unei treimi dintre pacienți. În plus, e

neîndoielnic că și eu am jucat un rol important în acest eșec, prin încăpățânarea și rigiditatea mea. Singura ta eroare a fost de a alege greșit tipul de terapie și de a persista în ea mult prea mult timp. Cu toate acestea, nu ignor efortul, chiar interesul tău de a mă ajuta.

— Asta sună bine, Philip. Sună logic. Totuși, să ceri supervizarea unui psihoterapeut de la care nu te-ai ales cu nimic… Să fiu al naibii dacă eu aș face-o; aș găsi pe altcineva. Am senzația că mai e ceva, ceva ce nu-mi spui.

— Poate că ar fi timpul pentru o modestă retractare. Nu e în întregime corect să afirm că nu am primit nimic din partea ta. Mi-ai spus două lucruri pe care nu le-am uitat și care probabil au jucat un rol eficient în recuperarea mea.

Pentru o clipă, Julius se enervă că era silit să ceară detalii. Oare Philip credea că nu-l interesează? Oare era chiar atât de aerian? În cele din urmă cedă și spuse:

— Care erau aceste două lucruri?

— Păi, primul dintre ele poate să nu pară cine știe ce, dar avea o anumită forță. Îți povestisem una din serile mele obișnuite; știi, cum agățasem o femeie pe undeva, o dusesem la restaurant, scena de seducție din dormitorul meu, cu același scenariu și aceeași muzică de atmosferă. Îmi amintesc că ți-am cerut părerea despre acel episod, întrebându-te dacă ți s-a părut dezgustător sau imoral. Nu-mi amintesc ce am răspuns.

— Ai spus că nu ți se părea nici dezgustător, nici imoral, ci doar plictisitor. M-a făcut să mă gândesc că duc o viață plictisitoare, repetitivă.

— Ah, interesant. Deci ăsta a fost unul dintre lucruri. Și celălalt?

— Discutam despre epitafuri pentru piatra funerară. Nu-mi mai amintesc de ce, dar cred că tu ai pus problema ce epitaf mi-aș alege…

— Foarte posibil. Folosesc această întrebare atunci când simt că sunt în impas și e nevoie de o intervenție șocantă. Și?...

— Păi, ai sugerat că mi-aș putea grava pe piatra funerară: „Îi plăcea să se fută”. Apoi ai adăugat că același lucru se putea grava și pentru câinele meu – că aș putea folosi aceeași piatră funerară și pentru stăpân, și pentru câine.

— O chestie destul de tare. Chiar atât de dur eram?

— Nu are importanță dacă era sau nu dur. Importantă e eficiența și durabilitatea. Mult mai târziu, poate zece ani mai târziu, m-am folosit de

asta.

— Intervenții amânate! Întotdeauna am bănuit că sunt mai importante decât se crede de obicei. Întotdeauna am vrut să fac un studiu despre asta. Dar, pentru subiectul de astăzi, spune-mi de ce la ultima noastră întâlnire nu erai dispus să recunoști că, într-un anumit fel, chiar și unul minor, ți-am fost de folos?

— Julius, nu sunt sigur că înțeleg de ce ar fi asta relevant pentru problema noastră, respectiv, dacă vrei sau nu să fii supervizorul meu în psihoterapie? Și să îmi îngădui ca, în schimb, eu să fiu îndrumătorul tău în Schopenhauer?

— Faptul că nu înțelegi relevanța este cu atât mai relevant. Philip, n-o să încerc să fiu diplomat. Ți-o spun direct: nu sunt sigur că ești dotat cu calitățile necesare pentru a fi consilier, astfel că am anumite dubii că supervizarea ar avea rost.

— Ai spus „dotat”. Te rog, fii mai clar, spuse Philip fără să pară deloc tulburat.

— Păi, hai să-ți spun așa: am considerat întotdeauna terapia mai degrabă o vocație decât o profesiune, un mod de viață pentru cei cărora le pasă de ceilalți. Nu cred că îți pasă de ceilalți suficient. Un psihoterapeut bun vrea să ușureze suferința, să îi ajute pe oameni să se maturizeze. Dar la tine nu văd decât dispreț față de ceilalți; uită-te la modul în care i-ai respins și i-ai jignit pe studenții tăi. Psiho-terapeuții trebuie să relaționeze cu pacienții, în timp ce ție nu-ți pasă aproape deloc de ceea ce simt ceilalți. Gândește-te la noi doi. Tu îmi spui că, plecând de la telefonul pe care ți l-am dat, ai presupus că sufăr de o boală incurabilă. Și totuși nu mi-ai adresat nici măcar un cuvânt de consolare sau compasiune.

— Te-ar fi ajutat să bâigui câteva cuvinte găunoase de consolare? Ți-am dat mai mult, mult mai mult. Am elaborat și am susținut un întreg curs pentru tine.

— Înțeleg acum. Dar a fost prea pe ocolite, Philip. M-a făcut să mă simt manipulat, nu ajutat. Pentru mine ar fi fost mult, mult mai bine dacă ai fi fost direct, dacă mi-ai fi vorbit din inimă. Nu ceva grandios, poate doar să mă întrebi cum mă simt sau în ce dispoziție sunt sau, pentru numele lui Dumnezeu, puteai să-mi spui pur și simplu „Îmi pare rău să aud că ești pe moarte”. Ar fi fost chiar atât de greu?

— Eu dacă aș fi bolnav, nu asta aș vrea. Aș vrea uneltele, ideile, viziunea pe care Schopenhauer a oferit-o în fața morții – și asta este ceea ce ți-am furnizat.

— Nici măcar acum, Philip, nu te deranjezi să verifici presupunerea ta că sufăr de o boală incurabilă.

— Nu este adevărat?

— Mai încearcă o dată, Philip. Rostește cuvintele; n-o să ți se întâmple nimic.

— Mi-ai spus că ai probleme de sănătate majore. Poți să-mi spui mai multe?

— Un început bun, Philip. O întrebare deschisă e, de departe, cea mai bună alegere.

Iulius se opri să-și adune gândurile și să se hotărască cât de mult să i se destăinuie lui Philip.

— Am aflat recent că am o formă de cancer de piele numită melanom malign, care îmi amenință serios viața, deși doctorii mă asigură că un an de acum încolo ar trebui să mă bucur de o sănătate bună.

— Acum sunt și mai convins, răspunse Philip, că viziunea schopenhaueriană pe care ți-am oferit-o prin cursul meu ar trebui să-ți fie de ajutor. Îmi amintesc că la una dintre ședințele noastre de terapie mi-ai spus că viața este „o afecțiune temporară, cu o soluție permanentă”: asta e Schopenhauer pur.

— Philip, ideea aceea era o glumă.

— Dar noi știm, nu-i așa, ceea ce propriul tău guru, Sigmund Freud, a spus despre glume. Asta nu contrazice ipoteza mea: înțelepciunea lui Schopenhauer conține multe lucruri care îți vor fi de mare folos.

— Nu sunt supervizorul tău, Philip, încă nu am hotărât asta, dar o să-ți dau lecția numărul unu de psihoterapie, gratis. Nu ideile, nu viziunea, nu uneltele sunt cele care contează cu adevărat în terapie. Dacă la sfârșitul ședinței de terapie faci o analiză a procesului cu pacienții, ce își vor aminti? Niciodată ideile – întotdeauna relația. Rareori își vor aminti o intuiție importantă avansată de psihoterapeutul lor, dar de regulă își amintesc cu afecțiune de relația lor personală cu el. Și aș risca presupunerea că asta e valabil chiar și pentru tine. De ce ți-ai adus aminte de mine atât de bine și ai prețuit ce s-a întâmplat între noi atât de mult, încât acum să vii la mine pentru supervizare? Nu datorită acelor două replici – oricât de

provocatoare au fost – nu, eu cred că datorită legăturii pe care ai simțit-o între noi. Cred că e posibil să ai pentru mine o afecțiune profundă și, pentru că relația noastră, oricât de dificilă ar fi fost ea, era plină de semnificație, acum te îndrepți din nou spre mine, în speranța unei anumite forme de afecțiune.

— Greșit de la un capăt la altul, doctore Hertzfeld…

— Da, da, atât de greșit încât simpla menționare a afecțiunii te face să te repezi din nou la folosirea apelativului formal.

— Greșit de la un capăt la altul, Julius. Mai întâi, aș vrea să te avertizez în privința greșelii de a presupune că viziunea ta asupra realității este chiar realitatea – acel res naturalis – și că misiunea ta e de a impune această viziune celorlalți. Tu prețuiești relațiile, tânjești după ele și presupui în mod eronat că eu sau toți ceilalți trebuie să fim la fel și că, dacă eu pretind că asta nu e adevărat, atunci trebuie să îmi fi reprimat dorința de relaționare. Pare probabil ca o abordare filosofică să fie mult mai potrivită pentru cineva ca mine. Adevărul e că eu și cu tine suntem fundamental diferiți. Niciodată nu mi-a făcut plăcere compania celorlalți: pălăvrăgeala, solicitările, strădaniile mărunte și efemere, viețile inutile; sunt doar o bătaie de cap și un obstacol în fața comuniunii mele cu o mână de mari spirite ale lumii, care au ceva într-adevăr important de spus.

— Atunci de ce vrei să fii psihoterapeut? De ce nu rămâi cu marile spirite ale lumii? De ce să te chinui să oferi ajutor acestor vieți inutile?

— Dacă aș avea, ca Schopenhauer, o moștenire din care să trăiesc, te asigur că astăzi n-aș fi aici. E doar o problemă de nevoie economică. Cheltuielile cu studiile mi-au epuizat contul bancar, din predat nu câștig mai nimic, facultatea e aproape în faliment, și mă îndoiesc că îmi vor prelungi contractul. Nu am nevoie decât de câțiva clienți pe săptămână să-mi acopăr cheltuielile: trăiesc auster, nu doresc să obțin nimic altceva decât libertatea de a urmări ceea ce e cu adevărat important pentru mine: cititul, gânditul, meditația, muzica, șahul și plimbările cu Rugby, câinele meu.

— Însă tot nu mi-ai răspuns la întrebare: de ce ai venit la mine, când e clar că am lucrat într-un mod destul de diferit de modul în care vrei să lucrezi tu? Și nu ai adus o replică la ipoteza mea că ceea ce te aduce acum lângă mine e ceva ce ține de relația noastră trecută.

— Nu am răspuns pentru că e foarte deplasat. Dar, de Vreme ce pare să fie important pentru tine, o să-ți analizez ipoteza. Nu trage concluzia că

pun la îndoială existența nevoilor interpersonale fundamentale. Schopenhauer însuși spunea că bipedele – e termenul lui – au nevoie să se strângă unul în celălalt lângă foc, ca să se încălzească. Însă el avertiza că dacă te apropii prea mult, poți să te arzi. Îi plăceau aricii: se strâng unii în alții ca să se încălzească, dar își folosesc acele pentru a-și menține individualitatea. El prețuia individualitatea și nu depindea de nimic din afara sa pentru a fi fericit. Și nu era singurul care făcea asta; alți oameni mari, Montaigne, de exemplu, gândeau la fel. Și mie îmi e frică de bipede, și sunt de acord cu observația lui că un om fericit este acela care poate evita majoritatea ființelor asemenea lui. Și cum ai putea să nu fii de acord cu ideea că bipedele au făcut din Pământ un iad? Schopenhauer considera că „Homo homini lupus”, omul este lup pentru om; sunt sigur că el a fost inspirația lui Sartre pentru *Cu ușile închise*.

— Foarte bine, Philip. Dar nu faci decât să confirmi ceea ce am spus: că e posibil să nu ai dotarea necesară pentru a fi psihoterapeut. Perspectiva ta nu lasă loc pentru prietenii.

— De fiecare dată când mă deschid față de cineva, ființa mea rămâne diminuată. Nu am avut nicio prietenie în viața adultă, și nici nu mă interesează să creez vreuna. Poate îți amintești că am fost un copil solitar, cu o mamă dezinteresată și un tată nefericit, care în cele din urmă și-a pus capăt zilelor. Ca să fiu sincer, nu am întâlnit niciodată pe cineva care să îmi poată oferi ceva ce m-ar putea interesa. Și nu că n-aș fi căutat. De fiecare dată când am încercat să mă împrietenesc cu cineva, am avut aceeași experiență ca Schopenhauer, care spune că nu a întâlnit decât nenorociți, oameni cu o inteligență limitată, rău intenționați și meschini. Mă refer la cei în viață, nu la marii gânditori ai trecutului.

— M-ai cunoscut pe mine, Philip.

— Asta a fost o relație profesională. Mă refer la contactele sociale.

— Aceste atitudini sunt vizibile în comportamentul tău. Cu disprețul tău și cu lipsa abilităților sociale pe care acest dispreț o naște, cum ai putea să interacționezi cu ceilalți în mod psihoterapeutic?

— Aici nu suntem în dezacord. Recunosc că trebuie să mai lucrez la abilitățile mele sociale. Puțină prietenie și căldură, spunea Schopenhauer, îți dau posibilitatea să acționezi asupra oamenilor, exact așa cum, dacă vrem să modelăm ceara, trebuie să o încălzim.

Julius se ridică în picioare, scuturând din cap. Își turnă o ceașcă de cafea, plimbându-se prin cameră.

— A modela ceara nu e doar o metaforă proastă, e cam cea mai proastă metaforă pentru terapie pe care am auzit-o vreodată; de fapt, e chiar cea mai proastă. E clar că nu te ascunzi deloc după deget. Și, fiindcă veni vorba, nici nu mă faci să îl îndrăgesc pe prietenul și psihoterapeutul tău, Arthur Schopenhauer.

Julius se așeză din nou, luă o gură de cafea și spuse:

— Nu îți mai ofer încă o dată cafea, deoarece presupun că nu te interesează nimic altceva decât răspunsul la unica ta întrebare referitoare la supervizare. Pari foarte concentrat asupra subiectului, Philip, așa că nu o să te mai chinui și trec direct la problemă. Iată decizia mea legată de supervizare…

Philip, care de-a lungul discuției își ferise privirea, se uită pentru prima oară direct în ochii lui Julius.

— Ai o minte sclipitoare, Philip. Știi foarte multe. Poate că vei găsi o cale să strunești această cunoaștere în interesul terapiei. Poate că vei ajunge să ai o contribuție adevărată. Sper să fie așa. Dar nu ești pregătit să fii psihoterapeut. Și nu ești pregătit pentru supervizare. Abilitățile tale interpersonale, sensibilitatea și atenția ta au nevoie să fie îmbunătățite – o îmbunătățire serioasă. Dar vreau să îți fiu de ajutor. Am ratat o dată, iar acum am o a doua șansă. Poți să mă consideri aliatul tău, Philip?

— Dă-mi voie să-ți răspund după ce voi asculta propunerea ta, care presupun că urmează.

— Doamne! Foarte bine, uite ce propun. Eu, Julius Hertzfeld, sunt de acord să fiu supervizorul lui Philip Slate dacă, și numai dacă, el își va petrece șase luni ca pacient în grupul meu de psihoterapie.

Abia acum Philip tresări. Nu se așteptase la acest răspuns.

— Cred că nu vorbești serios.

— Mai serios ca oricând.

— Eu îți spun că, după atâția ani de târât prin mlaștină, în sfârșit mi-am pus viața la punct. Îți spun că vreau să îmi câștig existența ca psihoterapeut și că pentru asta am nevoie de un supervizor – am nevoie de asta. În schimb, tu îmi oferi ceea ce nu am nevoie și nu îmi pot permite.

— Repet, încă nu ești pregătit să ai pacienți pentru care să fii supervizat, nu ești pregătit să fii psihoterapeut, dar cred că un grup de terapie ar fi un

început pentru remedierea deficiențelor tale. Acestea sunt condițiile mele. Mai întâi un ciclu de terapie de grup, apoi, și numai apoi, o să te supervizez.

— Care e tariful tău pentru terapia de grup?

— Nu e mare. Șaptezeci de dolari pentru nouăzeci de minute. Și, apropo, asta chiar dacă lipsești de la ședință.

— Câți pacienți sunt în grup?

— Încerc să mențin numărul în jur de șapte.

— Șapte ori șaptezeci de dolari – asta înseamnă patru sute nouăzeci de dolari. Pentru o oră și jumătate. E o afacere interesantă. Și care e rostul terapiei de grup, așa cum o faci tu?

— Rostul? Dar până acum despre ce am vorbit? Uite ce e, Philip, o să fiu direct cu tine: cum poți să fii psihoterapeut, dacă nu știi ce dracu' se petrece între tine și ceilalți?

— Nu, nu. Asta am înțeles. Întrebarea mea nu a fost clară. Eu nu am studiat terapia de grup și ceream lămuriri despre cum funcționează. În ce fel îmi va fi de ajutor să îi aud pe ceilalți descriindu-și laolaltă viețile și problemele? Simpla idee a unui astfel de cor al nefericirii mă îngrozește, deși, după cum subliniază Schopenhauer, întotdeauna îți face plăcere să afli că celălalt suferă mai mult decât tine.

— A, deci voiai o prezentare. Asta e o solicitare îndreptățită. Am grijă să-i prezint fiecărui nou pacient modul în care funcționează grupul. Fiecare psihoterapeut ar trebui să facă asta. Așa că dă-mi voie să-mi spun poezia. Mai întâi, abordarea mea este riguros interpersonală, plecând de la presupunerea că fiecare membru este în grup din cauza problemelor lui de a-și crea relații durabile…

— Dar asta nu e adevărat. Eu nici nu doresc, nici nu am nevoie de…

— Știu, știu… ai doar puțină răbdare, Philip. Am spus numai că plec de la presupunerea că aceste probleme inter-personale există; presupun că așa stau lucrurile, chiar dacă tu ești sau nu de acord. În ceea ce privește obiectivul meu în terapia de grup, pot să ți-l spun foarte clar: este să-l ajut pe fiecare membru să înțeleagă cât mai bine modul în care relaționează cu fiecare persoană din grup, asta incluzând și psiho-terapeutul. Mă concentrez asupra lui aici și acum – aceasta este o idee fundamentală pe care trebuie să o stăpânești ca psihoterapeut, Philip. Cu alte cuvinte, grupul lucrează anistoric: ne concentrăm asupra lui acum, nu e nevoie deloc să

investigăm în profunzime trecutul fiecărui membru. Ne concentrăm asupra momentului de față al grupului; și asupra lui aici – lăsând la o parte ce spun membrii că a mers prost în celelalte relații ale lor. Eu presupun că membrii grupului vor manifesta în cadrul acestuia același comportament care le-a creat probleme în viața socială. Și presupun și că, în cele din urmă, vor generaliza ceea ce au învățat despre relațiile din grup la relațiile lor din afară. A fost clar? Pot să-ți dau documentație, dacă vrei.

— E clar. Ce reguli de bază are grupul?

— Mai întâi confidențialitatea: nu vorbești cu nimeni despre ceilalți membri ai grupului. A doua: faci eforturi să te expui și să fii sincer atunci când îți expui percepțiile despre ceilalți și despre sentimentele tale față de ei. A treia – totul se întâmplă în cadrul grupului. Dacă membrii intră în contact în afara grupului, asta trebuie discutat și în interiorul lui.

— Și doar așa ești dispus să mă supervizezi?

— Absolut. Vrei să te pregătesc? Ei bine, asta este cerința mea.

Philip rămase tăcut, cu ochii închiși și fruntea așezată pe mâinile încleștate. Apoi deschise ochii și spuse:

— O să accept sugestia ta, doar dacă ești dispus să consideri ședințele de terapie de grup ca ore de supervizare.

— Asta e cam mult, Philip. Îți dai seama în ce dilemă etică mă pui?

— Dar tu îți poți da seama în ce dilemă mă pune propunerea ta? Să îmi îndrept atenția asupra relațiilor mele cu ceilalți, când eu nu mi-am dorit niciodată ca ceilalți să aibă vreo importanță pentru mine. În plus, nu tu ai sugerat că îmbunătățirea abilităților mele sociale va face din mine un psihoterapeut mai bun?

Julius se ridică și se duse să pună ceașca de cafea în chiuvetă, scuturând din cap și întrebându-se în ce se băgase. Se întoarse la locul său, expiră încet și spuse:

— Foarte bine, sunt de acord să consider supervizare orele de terapie de grup.

— Încă ceva: n-am discutat detaliile schimbului, ale propunerii mele de a te îndruma în Schopenhauer.

— Orice am face în privința aceasta va trebui să aștepte, Philip. Îți mai dau un pont de terapie, evită relațiile duale cu pacienții, pentru că vor interfera cu terapia. Mă refer la toate relațiile auxiliare posibile:

sentimentale, de afaceri sau chiar între profesor și student. Așa că aș prefera, iar asta e spre binele tău, să păstrăm relația noastră clară și curată. De asta îți propun să începem cu grupul și apoi, în viitor, să intrăm în relația de supervizare și numai după aceea, eventual – nu promit nimic – o îndrumare în filosofie. Deși, momentan, nu îmi doresc prea mult să-l studiez pe Schopenhauer.

— Totuși, am putea stabili un tarif pentru viitoarele mele consultații filosofice pentru tine?

— Asta ar fi problematic și complet greșit, Philip.

— Totuși, aș prefera să stabilim tariful.

— Continui să mă uimești, Philip. Ce lucruri pot să te preocupe! Sau să nu te preocupe!

— Chiar și așa, care ar fi un tarif corect?

— Politica mea este să îi taxez pe cei supervizați la fel ca pe cei aflați în terapie individuală, cu o anumită reducere pentru începători.

— Foarte bine, spuse Philip, dând din cap.

— Stai puțin, Philip, vreau să fiu sigur că m-ai auzit când am spus că nu mă interesează prea mult ideea de a accepta meditații despre Schopenhauer. Când am discutat prima oară despre acest subiect, nu am făcut altceva decât să exprim un oarecare interes pentru modul în care Schopenhauer te-a ajutat atât de mult, iar tu ți-ai imaginat că am încheiat un contract.

— Sper să îți pot trezi interesul pentru opera lui. Are de spus multe lucruri de mare valoare despre domeniul nostru. În multe aspecte este precursorul lui Freud, care a împrumutat din opera lui masiv, fără să recunoască asta.

— O să încerc să rămân receptiv, dar, repet, multe dintre lucrurile pe care le-ai spus despre Schopenhauer nu mi-au stârnit dorința de a cunoaște mai multe despre opera lui.

— Nici ce am spus în cursul acela despre viziunea lui asupra morții?

— Cu atât mai puțin asta. Ideea că ființa esențială a cuiva se va contopi, în cele din urmă, cu o forță vitală universală și eterică nu îmi oferă niciun pic de consolare. Dacă nu există nicio persistență a conștiinței, ce consolare aș putea găsi în asta? În același fel, mă consolează prea puțin să știu că

moleculele trupului meu se vor dispersa în spațiu și că, în cele din urmă, ADN-ul meu va ajunge să facă parte din altă formă de viață.

— Aș dori să citim împreună eseurile lui despre moarte și indestructibilitatea ființei. Dacă facem asta, sunt convins…

— Nu acum, Philip. Pe moment nu sunt interesat atât de moarte, cât de a-mi trăi la maxim ce mi-a rămas din viață; în acest punct sunt acum.

— Moartea e tot timpul acolo, ca orizont al tuturor acestor griji. Socrate a spus-o cel mai clar: „Pentru a învăța să trăiască bine, cineva trebuie mai întâi să învețe să moară bine". Sau Seneca: „Niciun om nu se poate bucura de gustul adevărat al vieții, decât acela care este dispus și pregătit să renunțe la ea.”

— Da, da, cunosc aceste platitudini, și poate că la modul abstract ele sunt adevărate. Și nu am nimic împotrivă ca înțelepciunea filosofiei să fie încorporată în psihoterapie. Sunt categoric pentru. De asemenea, știu că Schopenhauer te-a ajutat în multe feluri. Dar nu în toate felurile: e posibil să ai nevoie de ceva muncă de ameliorare. Și aici intervine rolul grupului. De-abia aștept să te văd aici pentru prima întâlnire lunea viitoare, la patru și jumătate.

Doar pentru că teribila activitate a organelor genitale încă e amorțită, în timp ce aceea a creierului deja și-a atins maxima ei vivacitate, copilăria este perioada inocenței și a fericirii, un eden al vieții, paradisul pierdut, la care privim în urmă tânjind de-a lungul întregii vieți care ne-a mai rămas.

10

Cei mai fericiți ani din viața lui Arthur

Când Arthur a împlinit nouă ani, tatăl său a hotărât că este timpul să preia îndrumarea educației fiului său. Primul pas a fost să îl trimită pentru doi ani în Le Havre, în casa unui partener de afaceri, Gregories de Blesimaire. Acolo, Arthur trebuia să învețe franceza și eticheta socială și, după cum se exprima Heinrich, „să devină citit în marile cărți ale lumii".

Expulzat de acasă, separat de părinții săi la vârsta de nouă ani? Câți copii nu au privit un astfel de exil ca pe un eveniment catastrofal din viața lor? Și totuși, Arthur avea să descrie mai târziu acești doi ani ca „de departe cei mai fericiți ani ai copilăriei"

În Le Havre s-a întâmplat ceva important: Arthur se simțea ocrotit și se bucura de viață, poate pentru singura dată în viața lui. Mulți ani după aceea el avea să prețuiască amintirea jovialei familii Blesimaire, în mijlocul căreia găsise ceva ce semăna cu dragostea părintească.

Scrisorile lui către părinți erau atât de pline de laude la adresa soților Blesimaire, încât mama lui s-a simțit obligată să îi reamintească virtuțile și generozitatea tatălui său: „Adu-ți aminte că tatăl tău ți-a îngăduit să cumperi acel flaut de fildeș, care a costat un louis de aur."

În timpul sejurului său în Le Havre a avut loc un alt eveniment important. Arthur și-a făcut un prieten – unul dintre foarte puținii prieteni din viața lui. Anthime, fiul lui Blesimaire, era de aceeași vârstă cu el. Cei doi băieți s-au apropiat unul de celălalt în Le Havre, iar după ce Arthur s-a întors în Hamburg, schimbară câteva scrisori.

Peste ani, s-au întâlnit din nou, ca tineri de douăzeci de ani, și au mers de câteva ori împreună în căutare de aventuri amoroase. Apoi drumurile și interesele li s-au despărțit. Anthime a devenit om de afaceri și a dispărut din viața prietenului său pentru treizeci de ani, după care au corespondat puțin, Arthur cerându-i unele sfaturi financiare. Când Anthime i-a răspuns oferindu-se să-i administreze portofoliul în schimbul unei taxe, Arthur a pus capăt brusc corespondenței. La momentul acela deja suspecta pe toată

lumea și nu mai avea încredere în nimeni. A dat scrisoarea lui Anthime la o parte, după ce a mâzgălit pe spatele plicului un aforism cinic din Gracian (un filosof spaniol foarte admirat de tatăl său): „Să te bagi în treburile cuiva și să îi iei ce nu e al tău."

Arthur și Anthime s-au mai întâlnit, pentru ultima oară, zece ani mai târziu – o întâlnire stânjenitoare, în timpul căreia și-au dat seama că au prea puține să-și spună. Arthur l-a descris pe vechiul său prieten ca „un bătrân insuportabil", iar în jurnal a scris că „senzația simțită la întâlnirea dintre doi prieteni, după o despărțire de o generație, este aceea de mare dezamăgire față de viața întreagă".

Un alt incident a marcat șederea în Le Havre a lui Arthur: a făcut cunoștință cu moartea. Un prieten de joacă din Hamburg, Gottfried Janish, a murit în timp ce Arthur se afla în Le Havre. Deși Arthur a părut neafectat și a spus că nu s a mai gândit niciodată la Gottfried, se pare că nu și-a uitat niciodată răposatul prieten de joacă, și nici șocul primului săli contact cu mortalitatea, deoarece treizeci de ani mai târziu și-a descris un vis în jurnal: „Sunt într-o țară necunoscută, unde un grup de bărbați stau pe un câmp, iar printre ei e un bărbat adult, înalt și zvelt, despre care, nu știu cum, am aflat că este Gottfried Janish, iar el îmi urează bun venit."

Lui Arthur nu îi era deloc greu să interpreteze visul. La momentul acela locuia în Berlin, în toiul epidemiei de holeră. Imaginea din vis a unei reîntâlniri cu Gottfried putea însemna un singur lucru: un avertisment al apropierii morții. In consecință, Arthur s-a gândit să evite moartea plecând imediat din Berlin. A decis să se mute la Frankfurt, unde avea să își trăiască ultimii treizeci de ani din viață, în mare parte deoarece credea că acest oraș e imun la holeră.

Cea mai mare înțelepciune e să faci din bucuria prezentului obiectul suprem al vieții, căci aceasta este singura realitate, toate celelalte nefiind decât un joc al minții. Dar am putea să-i spunem la fel de bine că-i și cea mai mare nebunie a noastră, căci ce există doar pentru o clipă și dispare ca un vis nu poate merita vreodată un efort serios.

11

Prima întâlnire a lui Philip

Philip sosi cu un sfert de oră înaintea primei participări la ședințele grupului de terapie, purtând aceleași haine ca și la cele două întâlniri anterioare cu Julius: cămașa în carouri, boțită și decolorată, pantaloni de stofă și sacou de velur. În timp ce se minuna de indiferența constantă a lui Philip față de haine, dotările biroului sau studenții săi, Julius avu din nou îndoieli față de decizia de a-l invita să se alăture grupului. Era oare o decizie profesională sănătoasă sau tupeul lui Philip avea să își arate din nou hidoasa față?

Chutzpah: insolență brută și arogantă. Chutzpah: cel mai bine definit de celebra poveste a băiatului care și-a omorât părinții, iar apoi a cerut clemență din partea judecătorului pe motiv că era orfan. Chutzpah apărea adesea în mintea lui Julius atunci când se gândea la stilul lui de a aborda viața. Poate că îi fusese indus încă de la început tupeul, dar îl adoptase conștient pentru prima oară în toamna celui de-al cincisprezecelea an al său, atunci când familia lui s-a mutat din Bronx în Washington. Tatăl său, care suferise anumite pierderi financiare, a decis ca familia să se mute într-o casă mică de pe Farragut Street, în nord-vestul Washingtonului. Nu era permis să aduci vorba despre natura problemelor financiare ale tatălui său, dar Julius era convins că are legătură cu hipodromul Aqueduct și cu She's AII That, un cal aparținând lui Vie Vicello, unul dintre partenerii lui de poker. Vie era un individ evaziv, care purta batistă roz la sacoul sport galben și avea grijă să nu intre niciodată în casa lor dacă mama lui Julius era acolo.

Noua slujbă a tatălui său era de administrator al unui magazin de băutură, care aparținuse unui văr de-ai săi, secerat la patruzeci și cinci de ani de un infarct, acest dușman tenebros care a mutilat și a ucis o întreagă generație de bărbați evrei aschenazi de cincizeci de ani, crescuți cu smântână și carne grasă. Tatăl său își detesta noua slujbă, dar aceasta făcea ca familia să fie solvabilă; nu doar că se câștiga bine, dar orele lungi de program îl țineau departe de Laurel și Pimlico, hipodromurile locale.

În prima zi de școală la liceul Roosevelt, în septembrie 1955, Julius luă o decizie crucială: avea să se recreeze. În Washington era un spirit liber, nestingherit de trecut. Ultimii lui ani de la școala de stat din Bronx nu reprezentau un motiv de mândrie. Pariurile i se păreau mult mai interesante decât activitățile școlare, astfel că își petrecea fiecare după-amiaza la sala de bowling, jucând pe bani meci după meci, el și cu partenerul său, Marty Geláer, cel care avea o stângă de aur. De asemenea, începuse o mică activitate de agent de pariuri, prin care oferea șanse de zece la unu oricui ghicea trei jucători de baseball care înscriau de șase ori, în orice meci. Indiferent pe cine alegeau fraierii – Mantie, Kaline, Aaron, Vernon sau Stan Musial – câștigau foarte rar, în cel mai bun caz o dată la douăzeci sau treizeci de pariuri. Julius umbla cu golani asemenea lui, își crease un renume de bătăuș ca să-i intimideze pe ceilalți băieți care se visau escroci, făcea pe prostul la școală ca să rămână cool și chiulea adesea după-amiaza, ca să îl vadă pe Mantie cum domină centrul terenului din Yankee Stadium.

Totul s-a schimbat în ziua în care el și părinții lui au fost chemați în biroul directorului și li s-a pus în față registrul său de agent de pariuri, pe care îl căutase disperat în ultimele două zile. A primit o pedeapsă aspră: nu mai avea voie să iasă seara, în cele două luni rămase din anul școlar, nu avea voie la sala de bowling sau pe Yankee Stadium, niciun fel de sport după școală sau bani de buzunar. Julius își dădea seama că tatăl sau face asta fără nicio tragere de inimă: era foarte interesat de combinația băiatului cu trei jucători și șase înscrieri. Totuși, Julius îl admira pe director, iar dizgrația acestuia era un semnal de alarmă atât de puternic, încât încercă să-și reabiliteze imaginea. Dar era prea puțin și prea târziu; tot ce putea să facă era să-și salte notele puțin peste medie. Nu avea cum să-și facă noi prieteni: era captiv în rolul său și nimeni nu putea relaționa cu noul băiat în care Julius hotărâse să se transforme.

Ca o consecință a acestui episod, Julius de peste ani avea o sensibilitate extraordinară față de fenomenul „captivității în rol”: cât de des văzuse pacienți ai grupurilor de terapie schimbându-se radical, dar continuând să fie percepuți ca aceeași persoană de ceilalți membri ai grupului. Se întâmplă de asemenea și în familii. Multora dintre pacienții săi ameliorați le era foarte greu atunci când își vizitau părinții: trebuiau să evite recăderea în

vechiul rol din familie și să cheltuiască multă energie pentru a-și convinge părinții și frații că se schimbaseră cu adevărat.

Marele experiment de reinventare a lui Julius a început odată cu mutarea familiei lui. În prima zi de școală din Washington, o zi dulce de vară târzie, în septembrie, Julius se apropie de intrarea în liceul Roosevelt călcând pe frunzele uscate de sicomor și căutând o strategie genială de a se transforma. Observă afișele care anunțau candidații la alegerile pentru președintele de an și avu o inspirație: mai repede decât se interesase unde-i toaleta băieților, se înscrisese în alegeri.

Șansele lui în aceste alegeri erau mici, chiar minuscule – mai mici chiar decât a paria că incapabilii lui Clark Griffith de la Washington Senators aveau să scape de retrogradare. Nu știa nimic despre liceul Roosevelt și încă nu își cunoscuse nici măcar un coleg de clasă. Ar fi candidat pentru această funcție vechiul Julius din Bronx? Niciodată. Dar despre asta era vorba; exact din acest motiv, Julius se aruncă cu capul înainte. Ce putea să i se întâmple în cel mai rău caz? Numele lui avea să fie cunoscut și toți aveau să afle că Julius Hertzfeld e o forță, un posibil lider, un băiat pe care e bine să-l cunoști. În plus, îi plăcea suspansul.

Desigur, contracandidații săi aveau să-l ridiculizeze ca pe o glumă proastă, o biată muscă, un necunoscut care nu știe nimic. Așteptându-se la astfel de critici, Julius și-a adunat curajul și și-a pregătit replici inteligente despre capacitatea noului venit de a vedea acele erori imposibil de sesizat pentru cei care trăiesc prea aproape de corupție. Avea darul de a duce cu vorba, perfecționat în lungile ore petrecute în sala de bowling flatându-i și păcălindu-i pe fraieri să accepte pariuri. Julius cel nou nu avea nimic de pierdut și se plimba curajos de la un grup de elevi la altul, pentru a-i anunța: „Salut, sunt Julius, băiatul cel nou, sper să mă susțineți la alegerile pentru președintele anului. Nu știu nimic despre culisele școlii, dar, știi, uneori o privire din afară e cea mai bună soluție. În plus, sunt absolut independent – nu aparțin niciunei găști, pentru că nu cunosc pe nimeni."

După cum s-a dovedit, nu numai că Julius a reușit să se reinventeze, dar a fost cât pe ce să câștige alegerile. Cu o echipă de fotbal care pierduse opt meciuri la rând și o echipă de baschet aproape la fel de ghinionistă, liceul Roosevelt era demoralizat. Ceilalți doi candidați erau vulnerabili: Catherine Shumann, fiica foarte inteligentă a pastorului care oficia slujba dinaintea fiecărei reuniuni a școlii, era ințepată și nepopulară, iar Richard Heisman,

fotbalistul mijlocaș mitocan, roșcat și arătos, avea foarte mulți dușmani. Julius a venit pe valul unui puternic vot de protest. În plus, spre marea lui surprindere, a fost adoptat imediat, cu frenezie, de aproape toți elevii evrei, cam 30% din total, care până atunci nu ieșiseră în evidență, rămânând apolitici. Îl iubeau, cu admirația evreului timid, din centrul Statelor Unite, pentru evreul curajos și îndrăzneț, din New York.

Alegerile au fost punctul culminant al vieții lui Julius. Primise atât de multă susținere datorită îndrăznelii sale, încât și-a reconstruit întreaga identitate pe temelia tupeului pur. Cele trei asociații școlare evreiești au conlucrat în favoarea lui; era perceput ca având atât curaj, cât și acel sfânt graal al adolescenței, „personalitate”. În curând era înconjurat de copii, în timpul prânzului de la cantină, și era văzut adesea mergând ținându-se de mână cu Miriam Kaye, editorul ziarului liceului, singurul elev suficient de inteligent pentru a concura cu Catherine Schumann. Julius și Miriam erau inseparabili. Ea l-a inițiat în artă și i-a insuflat sensibilitatea estetică; el n-avea să reușească niciodată s-o facă să aprecieze dramatismul bowlingului și al baseballului.

Da, ajunsese departe datorită tupeului. Îl cultiva, se mândrea cu el și, mai târziu în viață, strălucea de bucurie când ii auzea pe alții descriindu-l ca pe un original, un rebel, un psihoterapeut care avea curajul să preia cazuri care îi învinseseră pe alții. Dar tupeul avea și partea sa întunecată: înfumurarea. Nu o dată, Julius greșise încercând să facă mai mult decât era posibil, cerându-le pacienților să opereze schimbări pe care constituția lor nu le îngăduia, supunându-i unei terapii lungi și, în cele din urmă, lipsite de satisfacție.

Și, atunci, ce îl făcea pe Julius să creadă că îl poate recupera pe Philip: compasiunea sau tenacitatea clinicianului? Sau tupeul înfumurat? Nici chiar el nu avea răspunsul.

În timp ce îl conducea pe Philip spre camera grupului de terapie, Julius se uită cu atenție la reticentul său pacient. Cu părul său lins, castaniu deschis, pieptănat drept pe spate, pielea bine întinsă pe pomeții înalți, ochii prudenți și mersul greoi, Philip părea că e condus la execuție.

Julius simți un val de afecțiune pentru el și, cu cea mai catifelată și reconfortantă voce a lui, încercă să-l consoleze:

— Știi, Philip, grupurile de terapie sunt de o complexitate infinită, dar posedă o anumită trăsătură absolut predictibilă.

Dacă Julius se aștepta la întrebarea normală venită din curiozitate despre această „trăsătură absolut predictibilă”, nu dădu niciun semn de dezamăgire atunci când Philip rămase tăcut. În schimb, continuă să vorbească de parcă Philip și-ar fi exprimat cuvenita curiozitate:

— Iar această trăsătură este aceea că prima întâlnire a unui grup de terapie este, invariabil, mai puțin inconfortabilă și mai antrenantă decât se așteaptă noii membri.

— Nu mă simt deloc inconfortabil, Julius.

— Ei, atunci reține doar această informație. Cine știe, poate o să te simți.

Philip se opri în fața ușii biroului în care se întâlniseră cu câteva zile în urmă, dar Julius îl luă de braț și îl conduse spre cealaltă ușă, care dădea într-o cameră tapetată pe trei părți cu rafturi de cărți de la podea până în tavan. Cele trei ferestre din cel de-al patrulea perete, lambrisat, dădeau într-o grădină japoneză, decorată cu câțiva pini pitici, două movile de bolovani mai mici și un iaz îngust, lung de vreo doi metri, în apa căruia aluneca un crap auriu. Mobila din cameră era simplă și funcțională, constând dintr-o masă mică așezată lângă ușă, șapte scaune confortabile de răchită aranjate în cerc și alte două în colțuri.

— Am ajuns. Aceasta este biblioteca mea și camera grupului. În timp ce îi așteptăm pe ceilalți membri, dă-mi voie să-ți explic detaliile practice. În fiecare luni descui ușa din față cam cu zece minute înaintea orei de întâlnire, iar membrii intră pur și simplu, de unii singuri, în această cameră. Când vin și eu, la patru și jumătate, începem destul de prompt și terminăm la șase. Ca să simplific facturarea și evidența contabilă, fiecare plătește la sfârșitul fiecărei ședințe – lași pur și simplu un cec pe masa de lângă ușă. Întrebări?

Philip scutură din cap că nu și privi prin cameră, inspirând profund. Se duse direct la rafturi, își apropie nasul de șirurile de cărți legate în piele și inspiră din nou, lăsând să se vadă o mare plăcere. Rămase acolo, studiind sârguincios titlurile cărților.

În următoarele cinci minute în cameră intrară pe rând toți membrii, fiecare uitându-se la spatele lui Philip înainte să se așeze. În ciuda zgomotelor produse de intrarea lor, Philip nu întoarse capul și nu își întrerupse în vreun fel examinarea bibliotecii lui Julius.

În cei treizeci și cinci de ani de condus grupuri de terapie, Julius văzuse mulți oameni intrând pentru prima oară într-un grup. Modelul era predictibil: noul membru intră plin de teamă, purtându-se deferent cu ceilalți membri, care îi urează bun venit neofitului și se prezintă.

Uneori un grup nou, care crede în mod greșit că beneficiile sunt direct proporționale cu cantitatea de atenție primită de fiecare din partea psihoterapeutului, poate manifesta ranchiună față de noul venit, dar grupurile consolidate îl primesc bine: acestea consideră că un efectiv complet nu diminuează, ci sporește eficiența terapiei.

Uneori nou-veniții intră imediat în discuție, dar de regulă rămân tăcuți pe aproape tot parcursul primei ședințe, încercând să-și dea seama care sunt regulile și așteptând ca cineva să-i invite să vorbească. Însă ce te faci cu un nou membru atât de indiferent încât să stea cu spatele și săi ignore pe ceilalți? Julius nu mai văzuse în viața lui așa ceva. Nici măcar în grupurile pacienților psihotici, de la spitalul de psihiatrie.

Fără nicio îndoială, se gândi Julius, făcuse o gafă invitându-l pe Philip în grup. Faptul că în ziua aceea trebuia să spună grupului despre cancerul său îi dădea suficient de furcă. Și se simțea împovărat din cauză că era silit să-și facă griji în legătură cu Philip.

Ce se petrecea cu Philip? Era oare posibil să fie pur și simplu copleșit de teamă sau timiditate? Puțin probabil. Nu, mai degrabă e nervos din cauză că am insistat să se alăture grupului și asta e modalitatea lui pasiv-agresivă de a mă da dracului, pe mine și grupul. Dumnezeule, îmi vine să-l snopesc în bătaie. Dar nu face nimic! Lasă-l să învețe să înoate sau să se înece. O să-mi facă plăcere să stau relaxat și să savurez atacul usturător care va urma cu siguranță din partea grupului.

Julius nu prea își amintea bancurile, dar acum îi veni în cap unul pe care îl auzise cu mulți ani în urmă. Într-o dimineață fiul îi spune mamei:

— N-am chef să merg azi la școală.

— De ce? îl întreabă mama.

— Din două motive: eu îi urăsc pe elevi, și ei mă urăsc pe mine.

— Ar mai fi două motive pentru care trebuie să mergi la școală, îi răspunde mama. În primul rând, ai patruzeci și cinci de ani, și în al doilea rând ești directorul școlii.

Da, era un om matur acum. Și psihoterapeutul grupului. Și era sarcina lui să-i integreze pe noii membri, să-i apere de ceilalți și de ei înșiși. Chiar dacă aproape niciodată nu începea ședința el însuși, preferând să-i încurajeze pe ceilalți să preia conducerea grupului, astăzi nu avea de ales.

— Patru și jumătate. E timpul să începem. Philip, așază-te și tu, te rog.

Philip se întoarse cu fața spre el, dar nu dădu niciun semn c-ar vrea să se apropie de scaun. E surd? se întrebă Julius. E inapt social? De-abia după ce Julius făcu semne energice din cap spre unul din scaunele libere, Philip se așeză.

— Acesta este grupul nostru, spuse Julius către Philip. Unul dintre membri, Pam, nu va veni în seara aceasta, e într-o călătorie de două luni.

Apoi se întoarse spre grup:

— Am pomenit acum câteva ședințe că e posibil să aduc un nou membru. M-am întâlnit cu Philip săptămâna trecută, iar el începe de azi.

Evident că începe de azi, se gândi Julius. Ce comentariu prostesc, de idiot. Gata. Nu-l mai țin de mână. Înoată sau se îneacă.

Exact în clipa aceea dădu buzna Stuart, încă în halatul clinicii de pediatrie la care lucra, și se lăsă să cadă pe un scaun, murmurând o scuză pentru întârziere. Toți membrii se întoarseră apoi spre Philip, iar patru dintre ei se prezentară și îi urară bun venit:

— Eu sunt Rebecca, Tony, Bonnie, Stuart. Salut. Mă bucur să te cunosc. Bine ai venit. Ne bucurăm că ai venit. Avem nevoie de sânge proaspăt – vreau să zic de un punct de vedere proaspăt.

Celălalt participant, un bărbat destul de atrăgător, cu o chelie prematură flancată de păr castaniu deschis și o constituție solidă de fundaș, cumva neîngrijit, spuse cu o voce surprinzător de catifelată:

— Salut, eu sunt Gill. Philip, sper că nu o să ai senzația că te ignor, dar am neapărat nevoie, am nevoie urgent să vorbesc astăzi în grup. Astăzi am nevoie de grup mai mult ca oricând.

Philip nu răspunse.

— E în regulă, Philip?

Philip tresări, deschise ochii larg și dădu din cap că da.

Gill se întoarse spre fețele familiare din grup și începu:

— S-au întâmplat multe, și totul a culminat azi dimineață, după o ședință cu psihiatrul soției mele. V-am povestit în ultimele săptămâni cum acesta i-a dat lui Rose o carte despre abuzarea copiilor, a cărei lectură a

convins-o că a fost abuzată în copilărie. E ca o idee fixă – cum spui unei idei fixe?

Gill se întoarse spre Julius.

— Una idee fixe, răspunse Philip instantaneu, cu un accent perfect.

— Exact! Mersi, spuse Gill.

Apoi îi aruncă o privire scurtă lui Philip și adăugă, ca pentru el, „Uau, asta a fost destul de prompt”, după care reveni la povestea lui:

— Ei bine, Rose are ideea fixă că tatăl ei a abuzat-o sexual când era mică. Nu poate renunța la asta. Își amintește să se fi întâmplat ceva sexual? Nu. Martori? Nu. Dar psihoterapeutul ei crede că, dacă ea se simte deprimată și reticentă față de sex, dacă are căderi de atenție și emoții incontrolabile, mai ales furie față de bărbați, atunci trebuie să fi fost abuzată. Acesta e mesajul acelei cărți. Iar psihoterapeutul ei crede în ea ca în Biblie. Așa că, după cum v-am spus până la sațietate, luni întregi aproape că n-am discutat despre altceva. Terapia ei e viața noastră. Nu avem timp pentru nimic altceva. Niciun alt subiect de conversație. Viața noastră sexuală e moartă. Zero barat. De domeniul trecutului. Cu câteva săptămâni în urmă m-a rugat să-l sun pe taică-său – ea nu mai vrea să vorbească cu el – și să-l invit la ședința ei de terapie. Voia să particip și eu, ca „s-o apăr”, cum spunea ea. Așa că l-am sunat. El a fost de acord imediat. Ieri a luat autobuzul din Portland și a apărut la ședința de terapie din dimineața aceasta, cu valiza lui ponosită în mână, pentru că după întâlnire urma să se ducă direct la autogară. Ședința a fost un dezastru. Haos total. Rose nu făcea altceva decât să se descarce pe el, la nesfârșit. Fără limite, fără pauză, fără un cuvânt de mulțumire pentru că bătrânul călătorise sute de kilometri de dragul hachițelor ei – pentru ședința ei de terapie de nouăzeci de minute. Îl acuza de orice, chiar și că i-a invitat pe vecinii lui, pe partenerii de poker și pe colegii de la secția de pompieri – pe vremea aceea era pompier – să facă sex cu ea, când era mică.

— Și ce a făcut tatăl? întrebă Rebecca.

Rebecca era o femeie înaltă, zveltă, de vreo patruzeci de ani, extraordinar de frumoasă, care îl ascultase cu multă atenție pe Gill, aplecată în față.

— S-a comportat ca un bărbat. E un bătrân de treabă, de vreo șaptezeci de ani, drăguț și amabil. Nu-l mai întâlnisem până atunci. A fost extraordinar – Dumnezeule, aș vrea să fi avut și eu un tată ca ăsta. Stătea

pur și simplu acolo, suportând totul, și i-a spus lui Rose că, dacă are atâta furie în ea, probabil că cel mai bine e să și-o descarce. N-a făcut altceva decât să nege blând toate acuzațiile ei nebune și să presupună – pe bună dreptate, cred eu – că motivul furiei ei dezlănțuite era, în realitate, faptul că el și-a abandonat familia când ea avea doisprezece ani. A mai spus că furia i-a fost fertilizată – așa s-a exprimat, e fermier – de mama ei, care i-a otrăvit mintea împotriva lui de când era mică. I-a spus că a trebuit să plece, deoarece viața cu mama ei îl deprimase și îl adusese în pragul nebuniei și, dacă ar fi rămas, acum ar fi fost mort. Și pot să vă spun că eu o cunosc pe mama lui Rose și cred că avea dreptate. Mare dreptate. Așa că, după sfârșitul ședinței, el ne-a întrebat dacă am putea să-l ducem cu mașina la autogara și, înainte ca eu să apuc răspund, Rose i-a spus că nu s-ar simți în siguranță în aceeași mașină cu el. „Am înțeles", a spus el și a plecat, bălăngănindu-și valiza. Ei bine, zece minute mai târziu eu și Rose mergeam cu mașina pe Market Street și l-am văzut – un bătrân cu păr alb, adus de spate, care se lupta cu valiza, începuse să plouă și mi-am spus în sinea mea: „Asta e de tot căcatu'." M-am enervat și i-am zis lui Rose „Vine pentru tine – pentru ședința ta de terapie – tocmai din Portland, și pentru că afară îi toarnă cu găleata, să fiu al dracului dacă nu îl duc la autogară." Am tras pe dreapta și m-am oferit să-l duc. Rose îmi arunca priviri ucigătoare. „Dacă se urcă în mașină, eu cobor", a zis ea. „N-ai decât", i-am răspuns.

I-am arătat Starbucksul de vizavi și i-am zis să mă aștepte acolo că mă întorc în câteva minute. Ea s-a dat jos și a plecat nervoasă. Asta a fost acum cinci ore. Nu a intrat deloc în Starbucks. M-am dus până în Golden Gate Park, iar de atunci umblu pe străzi încontinuu. Mă gândesc să nu mă mai întorc acasă.

Cu asta, Gill se lăsă pe spătarul scaunului său, epuizat.

Membrii grupului – Tony, Rebecca, Bonnie și Stuart – izbucniră într-un cor de aprobări: „Foarte bine, Gill." „Era și timpul, Gill." „Uau, chiar ai făcut-o." „Uau, la fix." „Nici nu pot să-ți spun cât mă bucur că ai scăpat de vaca aia", spuse Tony. „Dacă ai nevoie de un loc unde să dormi", spuse Bonnie trecându-și nervos degetele prin părul cârlionțat, castaniu, și potrivindu-și ochelarii mari și cu reflexe galbene, „eu am o cameră liberă. Nu-ți face griji, ești în siguranță", a adăugat ea chicotind, „sunt prea bătrână pentru tine și fiica mea e acasă."

Nemulțumit de presiunea pe care grupul o exercita (văzuse de prea multe ori pacienți abandonând terapia de grup de teamă că nu se ridicau la înălțimea așteptărilor grupului), Julius interveni pentru prima oară:

— Ai parte de niște reacții destul de ferme, Gill. Cum te fac să te simți?

— Excelent. Mă simt excelent. Numai că… nu vreau să dezamăgesc pe toată lumea. Toate astea s-au întâmplat atât de repede – de-abia azi dimineață… sunt ezitant și nesigur… nu știu ce să fac.

— Vrei să spui, interveni Julius, că nu vrei să substitui imperativele soției tale cu imperativele grupului.

— Da, cred că da. Mda, înțeleg ce vrei să spui. Corect! Dar e complicat. Chiar îmi doresc, chiar am mare nevoie de aceste încurajări… și vă sunt recunoscător pentru ele… am nevoie de îndrumare – acesta ar putea fi un moment crucial în viața mea. Am auzit părerea tuturor în afară de a ta, Julius. Și, desigur, a noului nostru membru. Philip, nu?

Philip aprobă din cap.

— Philip, știu că tu nu cunoști situația mea, dar tu da, spuse Gill întorcându-se spre Julius. Ce părere ai? Ce crezi tu că ar trebui să fac?

Julius tresări involuntar; speră că nu fusese sesizabil. Ca mulți alți psihanaliști, ura această întrebare – întrebarea „dacă-mi răspunzi nu-i bine, dacă nu-mi răspunzi iarăși nu-i bine”. Se aștepta la ea.

— Gill, n-o să-ți placă răspunsul meu. Dar iată-l… Eu nu pot să-ți spun ce să faci: asta e treaba ta, e decizia ta, nu a mea. Unul dintre motivele pentru care ești în acest grup e să înveți să ai încredere în propria ta judecată. Un alt motiv e că tot ceea ce știu eu despre Rose și despre căsătoria voastră a venit prin intermediul tău. Și nu poți evita să îmi dai informații subiective. Dar ceea ce pot să fac este să te ajut să te concentrezi asupra modului în care contribui la dilema ta existențială. Noi nu o putem înțelege sau schimba pe Rose; tu – comportamentul și sentimentele tale – ești ceea ce contează aici, pentru că asta e ceea ce poți schimba.

Grupul amuți. Julius avusese dreptate; lui Gill nu îi plăcu răspunsul acesta. Nici celorlalți membri.

Rebecca își scoase agrafele, își scutură părul, începu să le pună la loc și, întorcându-se spre Philip, întrerupse tăcerea:

— Tu ești nou aici și nu cunoști restul poveștii, ca noi.

— Dar uneori gura neștiutorului…

Philip rămase tăcut. Nu era clar dacă o auzise pe Rebecca.

— Da, ai vreo părere în legătură cu cele spuse, Philip? spuse Tony.

Vorbise cu ceea ce pentru el însemna un ton neobișnuit de blând. Tony era un bărbat negricios, cu cicatrici mari de acnee pe obraji și un trup subțire, grațios și atletic, pus în valoare de tricoul negru cu San Francisco Giants și blugii strâmți.

— Aș avea o observație și un sfat, spuse Philip, cu mâinile împreunate, capul dat pe spate și ochii fixați în tavan. Nietzsche scria undeva că o diferență importantă dintre om și vacă e că vaca știe cum să existe, cum să trăiască fără angoasă – adică frică – în binecuvântatul acum, neîmpovărată de trecut și inconștientă de spaimele viitorului. Dar noi, oamenii nefericiți, suntem atât de bântuiți de trecut și viilor, încât nu putem decât să sărim, trecător, prin acum. Știți de ce tânjim atât de mult după vremea de aur a copilăriei? Nietzsche ne spune că e din cauză că vremea copilăriei era lipsită de griji, lipsită de orice grijă, o vreme dinainte să devenim împovărați de amintirile grele și dureroase, de rămășițele trecutului. Dați-mi voie să fac o observație marginală: mă refer la un eseu de Nietzsche, dar această idee nu era una originală – aici, ca și în multe alte părți, a copiat din opera lui Schopenhauer.

Philip se opri. O liniște ciudată se așternu asupra grupului. Julius se foi în scaunul său, gândindu-se „La dracu!, probabil că am fost nebun să-l aduc pe tipul ăsta aici. Ăsta e cel mai afurisit și mai bizar mod de a intra într-un grup de terapie pe care l-am văzut vreodată!”

Bonnie rupse tăcerea. Își aținti privirea asupra lui Philip și spuse:

— Asta e fascinant, Philip. Știu că tânjesc după copilăria mea, dar nu mi-am înțeles niciodată dorința în felul acesta, că nouă copilăria ni se pare liberă și minunată pentru că nu există niciun trecut care să ne apese. Mulțumesc, o să țin minte asta.

— Și eu. E o chestie interesantă, spuse Gill. Dar spuneai că ai și un sfat pentru mine?

— Da, iată care e sfatul meu…

Philip vorbea pe un ton egal și catifelat, continuând să nu privească pe nimeni în ochi.

— Soția ta este unul dintre acei oameni incapabili să trăiască în prezent, fiind cu totul copleșiți de povara trecutului. E un vapor pe cale să se scufunde. Soarta ei e pecetluită. Sfatul meu e să sari peste bord și să începi să înoți. Odată scufundat va forma un vârtej puternic, care te va absorbi,

așa că îndemnul meu e să înoți cât de repede poți, să te îndepărtezi cât mai mult.

Tăcere. Grupul părea șocat.

— Hei, cred că nimeni nu te-ar putea acuza, spuse Gill, că te ascunzi după deget. Eu ți-am pus o întrebare, tu mi-ai dat un răspuns. Îți sunt recunoscător pentru asta. Foarte recunoscător. Bun venit în grup! Dacă ai și alte comentarii, m-aș bucura să le aud.

— Păi, spuse Philip, încă privind în sus, în cazul acesta aș mai adăuga o singură idee. Kierkegaard vorbește de unii indivizi ca trăind o „dublă disperare”; pe de o parte sunt disperați, iar pe de altă parte trăiesc într-o permanentă amăgire care îi împiedică să realizeze cât de disperați sunt de fapt. Cred că e posibil ca tu să fii dublu disperat. Iată ce vreau să spun: o mare parte a propriei mele suferințe este rezultatul faptului că sunt dominat de dorințele mele, iar după ce îmi satisfac o dorință, mă bucur de un moment de sațietate, care se transformă în curând în plictiseală, care apoi este întreruptă de apariția altei dorințe. Schopenhauer considera că aceasta este condiția umană universală – dorință, satisfacere momentană, plictiseală, o altă dorință. Dar să revenim la tine. Mă întreb dacă ai explorat acest ciclu al dorinței nesfârșite, în interiorul tău. Poate că ai fost atât de preocupat de dorințele soției tale, încât asta te-a împiedicat să îți cunoști propriile dorințe. Oare nu de asta te aplaudau ceilalți astăzi? Pentru că, în sfârșit, ai refuzat să te lași definit de dorințele ei? Cu alte cuvinte, mă întreb dacă nu cumva efortul tău terapeutic nu a fost amânat sau deturnat de preocuparea ta pentru dorințele soției tale.

Gill asculta cu gura căscată și privirea fixată pe Philip.

— Asta e profund. Îmi dau seama că e ceva profund și important în ceea ce spui – în ideea asta cu dubla disperare –, dar nu înțeleg în totalitate.

Toți ochii erau acum ațintiți asupra lui Philip, care continua să privească spre tavan.

— Philip, spuse Rebecca, care acum terminase să-și aranjeze agrafele, voiai cumva să spui că munca personală a lui Gill nu va începe cu adevărat decât atunci când se va elibera de soția lui?

— Sau, spuse Tony, că implicarea lui în problemele ei îl împiedică să-și dea seama cât de haotic e el? La dracu’, asta-i sigur valabil pentru mine și pentru felul în care mă raportez la munca mea

— Mă gândeam săptămâna trecută că sunt atât de acaparat de rușinea de a fi tâmplar – de a fi muncitor, cu salariu mic și desconsiderat de ceilalți –, că nu ajung niciodată să mă gândesc la adevăratele rahaturi de care ar trebui să mă ocup.

Julius privi uimit cum ceilalți, însetați după fiecare cuvânt al lui Philip, intrau în joc. Simțea cum îl îmboldește rivalitatea, dar se stăpâni, reamintindu-și că obiectivele grupului erau atinse. Liniștește-te, Julius, își spuse el, grupul are nevoie de tine; nu o să te abandoneze pentru Philip. Ce se întâmplă aici e minunat; ceilalți asimilează un nou membru și, în același timp, își propun lucruri noi pentru munca lor viitoare.

Avusese de gând să vorbească astăzi grupului despre diagnosticul său. Într-un fel, acum era obligat s-o facă, pentru că lui Philip deja îi spusese despre melanom și, pentru a evita impresia că are o relație specială cu el, trebuia să împărtășească informația cu întregul grup. Dar fusese împiedicat. Mai întâi venise urgența lui Gill, iar acum fascinația absolută a grupului față de Philip. Se uită la ceas. Mai erau zece minute. Nu era suficient timp pentru a le spune totul. Julius se hotărî să înceapă neapărat următoarea ședință cu veștile proaste. Rămase tăcut, lăsând timpul să se scurgă.

Aici și-au lăsat regii coroanele, iar eroii armele. Cele mai înalte spirite, a căror splendoare izvorăște din ele însele, însă nu este primită de la lucruri exterioare, acelea și-au luat măreția cu ele.

12

Arthur Schopenhauer, la Westminster Abbey, la vârsta de șaisprezece ani 1799 – Arthur învață despre alegere și alte orori lumești

Când Arthur, în vârstă de nouă ani, s-a întors de la Le Havre, tatăl său l-a înscris la o școală privată, al cărei mandat precis era de a educa viitori comercianți. Aici a învățat ceea ce trebuia să știe un bun comerciant al acelor timpuri: să calculeze în diferite valute, să scrie scrisori de afaceri în toate limbile europene importante, să analizeze chile de transport, marile orașe comerciale, fertilitatea solului și alte asemenea subiecte fascinante. Dar Arthur nu era fascinat; nu îl interesa deloc o astfel de cunoaștere, nu și-a făcut niciun prieten apropiat la școală și era, pe zi ce trece, din ce în ce mai îngrozit de viitorul pe care tatăl său i-l hărăzea – o ucenicie de șapte ani pe lângă un magnat local.

Ce își dorea Arthur? Nu o viață de comerciant – detesta această idee. Tânjea după o viață de învățat. Deși mulți alți colegi ai lui nu agreau defel ideea unei ucenicii îndelungate, opoziția lui Arthur era mult mai profundă. În ciuda admonestărilor severe ale părinților – o scrisoare a mamei sale îi spunea că ar trebui „să lase la o parte pentru o vreme toți acești autori… acum ai cincisprezece ani și ai citit și studiat deja cei mai buni autori germani, francezi și, în parte, englezi” – el își petrecea tot timpul liber studiind literatură și filosofie.

Pe tatăl lui Arthur, Heinrich, interesele fiului său îl chinuiau. Fusese informat de directorul școlii că fiul lui are o pasiune pentru filosofie, că era excepțional de înzestrat pentru o viață academică și că ar fi bine să-l transfere la un gimnaziu care să-l pregătească pentru Universitate. În inima lui, Heinrich poate simțea că sfatul directorului este corect; apetitul și înțelegerea pe care fiul său le avea pentru toate operele de filosofie, istorie și literatură din bogata bibliotecă a familiei Schopenhauer erau evidente.

Ce putea să facă Heinrich? În joc erau atât moștenitorul lui, cât și viitorul întregii firme și obligația lui filială, față de toți strămoșii săi, de a menține tradiția Schopenhauer. Mai mult, perspectiva ca un bărbat din

familia Schopenhauer să trăiască din venitul limitat al unui învățat îl înspăimânta.

Mai întâi, Heinrich se gândi să instituie o rentă pe viață pentru fiul său, prin intermediul bisericii, dar costul era prohibitiv; afacerile mergeau prost, iar Heinrich avea, de asemenea, și obligația de a garanta viitorul financiar al soției și fiicei sale.

Apoi, treptat, în minte începu să prindă contur o soluție, o soluție oarecum diabolică. De ceva timp rezista rugăminților Johannei de a face o călătorie îndelungată prin Europa. Erau vremuri dificile; climatul politic internațional era atât de instabil, încât siguranța orașelor hanseatice era amenințată, iar el trebuia să aibă grijă îndeaproape de afaceri. Și totuși, din cauză că obosise și tânjea să scape de povara responsabilităților, rezistența față de solicitarea Johannei se clătina. Încet-încet, în mintea lui se furișă un plan care ar fi servit două scopuri: soția lui avea să fie satisfăcută, iar dilema referitoare la viitorul lui Arthur, rezolvată.

Decizia lui era de a-i oferi fiului său de cincisprezece ani alegere. „Trebuie să alegi, îi spuse el. Fie îi însoțești pe părinții tăi într-un turneu princiar de un an prin toată Europa, fie urmezi o carieră de învățat. Fie te angajezi ca, în ziua în care te întorci din această călătorie, să îți începi ucenicia, fie renunți la călătorie, rămâi în Hamburg și te transferi imediat la studii clasice, care te vor pregăti pentru viața universitară."

Imaginați-vă un băiat de cincisprezece ani pus în fața unei astfel de decizii cruciale. Poate că foarte pedantul Heinrich ii oferea instrucțiuni existențiale. Poate că îl învăța pe fiul său că alternativele se exclud, că pentru fiecare da trebuie să existe un nu. (Într-adevăr, peste ani, Arthur avea să scrie: „Cel care vrea să fie totul nu poate să fie nimic.”)

Ori poate că Heinrich îi oferea fiului său o mostră de renunțare, cu alte cuvinte, dacă Arthur nu putea să renunțe la plăcerea călătoriei, cum se putea el aștepta să fie capabil să renunțe la plăcerile mondene și să ducă o viață austeră de învățat?

Poate că suntem prea îngăduitori cu Heinrich. Cel mai probabil, oferta lui nu era deloc inocentă, deoarece știa că Arthur nu avea să renunțe la călătorie, nu avea cum să facă asta. Niciun copil de cincisprezece ani nu ar fi făcut asta în 1803. La acel moment, o astfel de călătorie era un eveniment neprețuit, o ocazie unică în viață, de care se bucurau doar foarte puțini. Înainte de era fotografiei, țările străine erau cunoscute doar

prin intermediul schițelor, al tablourilor și al jurnalelor de călătorie publicate (un gen pe care, întâmplător, Johanna Schopenhauer avea să-l exploateze în mod strălucit).

Simțea oare Arthur că își vinde sufletul? Era oare chinuit de această decizie? El păstrează tăcerea asupra acestor probleme. Știm doar că în 1803, la vârsta de cincisprezece ani, a plecat împreună cu tatăl, mama și servitoarea lor într-o călătorie de cincisprezece luni prin toată Europa Occidentală și Marea Britanie. Adele, sora lui de șase ani, a fost lăsată la o rudă din Hamburg.

Arthur și-a notat multe impresii în jurnalul său de călătorie, în limba țării vizitate, după cum îi cereau părinții lui. Aptitudinile sale lingvistice erau excepționale; la cincisprezece ani, Arthur vorbea fluent germana, franceza și engleza și se descurca în spaniolă și italiană. În cele din urmă, avea să ajungă să stăpânească douăsprezece limbi modeme și clasice, păstrând obiceiul, după cum au observat vizitatorii bibliotecii sale memoriale, de a scrie observații pe marginea cărților în limba textului respectiv.

Jurnalele de călătorie ale lui Arthur oferă o prefigurare subtilă a intereselor și trăsăturilor care se agregau într-o structură persistentă a caracterului. Un subtext puternic al jurnalelor sale îl reprezintă fascinația față de ororile umanității. Arthur descrie, cu o extraordinară acuitate, priveliști șocante precum cerșetorii înfometați din Westfalia, mase de oameni refugiindu-se panicate în fața războiului (campaniile napoleoniene erau iminente), tâlhari, hoți de buzunare și mulțimi de oameni beți din Londra, găști de jefuitori în Poitiers, ghilotina din piața publică din Paris, cei șase mii de sclavi la galere din Toulon, expuși ca la grădina zoologică și condamnați să rămână pe viață încătușați de niște carcase de corăbii prea degradate pentru a mai ieși vreodată pe mare. Descrie fortăreața din Marsilia, care îl adăpostise cândva pe Omul cu Masca de Fier, precum și muzeul Morții Negre, unde erau expuse scrisori din cartierele supuse pe vremuri carantinei și care trebuiau înmuiate în oțet concentrat pentru a li se permite să treacă. Iar în Lyon l-a impresionat priveliștea oamenilor care se plimbau indiferenți exact pe locul pe care tații și frații lor fuseseră uciși în timpul Revoluției Franceze.

Arthur și-a perfecționat engleza la o școală internat din Wimbledon, unde studiase și lordul Nelson, și a asistat la execuții publice și biciuiri ale

marinarilor, a vizitat spitale și aziluri și s-a plimbat de unul singur prin mahalalele depravate ale Londrei.

În tinerețe, Buddha trăise în palatul tatălui său, unde ochii îi erau feriți de soarta omului de rând. De-abia când a ieșit pentru prima oară din palat a văzut cele trei orori fundamentale ale vieții: un om bolnav, un bătrân decrepit și un cadavru. Descoperirea naturii tragice și teribile a existenței l-a făcut pe Buddha să renunțe la lume și să caute suflul suferinței universale.

Pentru Arthur Schopenhauer, de asemenea, contemplați de timpurie a suferinței i-a influențat profund viața și opera. Asemănarea experienței personale cu cea a lui Buddha nu i-a scăpat, iar ani mai târziu, scriind despre călătoria lui, a spus: „La vârsta de șaptesprezece ani, lipsit de o educație serioasă, am fost șocat de suferința vieții, exact ca și Buddha în tinerețea sa, când a văzut boala, durerea, bătrânețea și moartea."

Arthur nu a trecut niciodată printr-o fază religioasă; nu și-a însușit absolut nicio credință, dar în tinerețe avusese Voința de a crede, dorința de a scăpa de teroarea unei existențe complet invizibile. Însă chiar dacă ar fi crezut în existența lui Dumnezeu, această credință i-ar fi fost pusă la mare încercare de turneul printre ororile civilizației europene întreprins în adolescență. La vârsta de optsprezece ani acria: „A fost lumea creată de Dumnezeu, precum se spune? Nn, mult mai probabil de un diavol!"

Când, ajunși spre sfârșitul vieții, majoritatea oamenilor privesc înapoi, descoperă că au trăit doar ad interim. Vor fi surprinși să vadă că acel lucru pe care l-au lăsat să treacă neapreciat și nesavurat nu este nimic altceva decât tocmai viața lor. Și astfel un om valsează spre brațele morții, după ce a fost păcălit de speranță.

13

Problema cu un pisoi e că
Până la urmă devine pisică.
Problema cu un pisoi e că
Până la urmă devine pisică.

Julius se ridică în capul oaselor și deschise ochii, scuturând din cap pentru a îndepărta refrenul enervant. Era 7 dimineața, în ziua următoarei întâlniri a grupului, iar acele versuri bizare din Ogden Nash{3} care i se învârteau în cap constituiseră muzica de fundal a încă unei nopți de somn chinuit.

Deși toată lumea este de acord că viața e doar un șir nenorocit de pierderi, puțini știu că una dintre cele mai sâcâitoare pierderi care ne așteaptă în ultimele decenii de viață este cea a unui somn bun. Julius cunoștea prea bine această lecție. Pentru el, o noapte obișnuită consta în ațipiri superficiale, care nu intrau aproape niciodată în ținutul binecuvântat al somnului profund, al undelor delta, o moțăială întreruptă de atâtea treziri, încât adesea îi era groază să se ducă la culcare. Ca mulți alți insomniaci, se trezea dimineața cu impresia fie că dormise prea puțin, fie că rămăsese treaz toată noaptea. De multe ori nu se putea convinge că dormise decât trecându-și în revistă gândurile din timpul nopții și dându-și seama că, în stare de trezie, nu ar fi putut rumega niciodată atât de mult timp lucruri atât de bizare și iraționale.

Dar în această dimineață nu avea nicio idee cât dormise. Refrenul despre pisoi și pisică apăruse probabil în ținutul viselor, dar celelalte gânduri nocturne rămâneau într-un no-mans-land, neavând nici claritatea și sensul conștienței depline, nici arbitrariul excentric al gândurilor din vise.

Julius rămase în pat, reluând refrenul cu ochii închiși și urmând astfel instrucțiunile pe care le dădea pacienților săi pentru a ușura amintirea fanteziilor nocturne, a imaginilor hipnagogice și a viselor. Poezia vorbea despre cei care iubeau pisoii, dar nu și despre faptul că aceștia creșteau și

deveneau pisici. Dar ce avea asta de-a face cu el? Îi plăceau pisoii și pisicile deopotrivă și iubise cele două pisici adulte din magazinul tatălui său, iubise pisoii lor și pisoii pisoilor lor, astfel că nu putea înțelege de ce acel refren îi stăruia în minte cu asemenea obstinație.

Dar poate că refrenul era un memento sumbru al modului în care el crezuse, toată viața, într-un mit eronat: anume că în ceea ce-l privește pe Julius Hertzfeld, toate – averea, poziția, gloria lui – urmau un parcurs ascendent și că viața va fi întotdeauna din ce în ce mai bună. Desigur, acum își dădea seama că opusul era adevărat – că refrenul avea dreptate – că vârsta de aur vine prima, că inocența și începuturile lui de pisoi, spiritul ludic, jocurile de-a v-ați ascunselea și de-a hoții și vardiștii, construirea de fortărețe din cutii goale de sticle de băutură de la magazinul tatălui său, neîmpovărat de vină, viclenie, cunoaștere sau datorie, acestea erau cea mai bună perioadă din viața lui și, pe măsură ce zilele și anii treceau, intensitatea flăcării scădea, iar existența devenea din ce în ce mai sumbră. Ce era mai bun era păstrat la sfârșit. Își aminti cuvintele lui Philip despre copilărie, de la ultima ședință. Nu exista nicio îndoială: Nietzsche și Schopenhauer o nimeriseră aici.

Julius dădu din cap cu tristețe. Era adevărat că nu savurase niciodată clipa, nu reușise niciodată să prindă prezentul, nu își spusese niciodată lui însuși „Asta e, acesta e momentul, această zi – asta e ceea ce vreau! Aceasta e vremea de aur, chiar acum. Vreau să rămân în această clipă, să prind rădăcini aici pentru totdeauna.” Nu, el crezuse întotdeauna că cea mai suculentă parte a vieții încă nu a venit și tânjise întotdeauna după viitor – timpul în care avea să fie mai matur, mai deștept, mai mare, mai bogat. Apoi venise schimbarea, momentul marii răsturnări, deziluzionarea bruscă și cataclismică a viitorului și începutul tânjirii dureroase după ceea ce trecuse.

Când s-a produs răsturnarea? Când a înlocuit nostalgia promisiunile aurite ale zilei de mâine?

Nu în liceu, unde Julius considera că totul e un preludiu (și un obstacol) în calea marelui premiu: admiterea la facultatea de medicină. Nu la facultatea de medicină, unde, în primii ani, tânjea să scape de sălile de curs și să ajungă în salon, ca internist cu halat alb și un stetoscop ieșindu-i din buzunar sau atârnat neglijent la gât, ca o eșarfă de oțel și cauciuc. Nu în perioada de internist, din anii trei și patru de facultate, când ajunsese în

sfârșit în salonul de spital. Atunci tânjea după mai multă autoritate – să fie important, să ia decizii medicale cruciale, să salveze vieți, să poarte un halat albastru și să alerge cu un pacient pe targă spre sala de operații, pentru o intervenție urgentă. Nici măcar atunci când devenise rezident în psihiatrie și trăsese cu ochiul în spatele cortinei de șamanism, fiind șocat de limitele și incertitudinea profesiunii alese.

Fără nicio îndoială, reticența cronică și persistentă a lui Julius de a se bucura de prezent avusese un rol nefast în căsătoria lui. Deși o iubise pe Miriam de când o zărise prima oară, în clasa a zecea, în același timp îi purta ranchiună, considerând-o un obstacol în calea multitudinii de femei de care credea că are dreptul să se bucure. Nu-și recunoscuse niciodată cu adevărat că perioada aventurilor sexuale luase sfârșit, că libertatea de a-și urma dorința era în vreun fel limitată. Când devenise internist, descoperise că dormitorul său era lipit de dormitorul școlii de asistente, plin de tinere atrăgătoare, care idolatrizau doctorii. Fusese ca un veritabil magazin de dulciuri, iar Julius se îndopă cu un curcubeu de arome.

Răsturnarea trebuie să se fi produs după moartea lui Miriam. În cei zece ani scurși de la accidentul de mașină care o smulsese de lângă el, Julius o prețuise mai mult decât atunci când fusese în viață. Uneori Julius simțea cum îl sufocă disperarea, atunci când își amintea cum momentele sale de împlinire plenară cu Miriam, acele momente idilice, care sunt adevăratele puncte culminante ale vieții, veniseră și trecuseră, fără ca el să le înțeleagă pe deplin semnificația. Chiar și acum, după un deceniu, încă nu îi putea rosti numele repede, trebuind să facă o pauză după fiecare silabă. Mai multe femei îi risipiseră temporar singurătatea, dar nu le luase mult nici lui, nici lor ca să-și dea seama că nu o vor putea înlocui niciodată pe Miriam. În ultimul timp, singurătatea lui era atenuată de un cerc larg de prieteni, dintre care câțiva erau psihiatri din propriul grup de suport, și de cei doi copii ai săi. În ultimii câțiva ani își petrecuse toate vacanțele în familie, împreună cu cei doi copii și cei cinci nepoți ai săi.

Dar toate aceste gânduri fragmentate fuseseră doar mostre și scurtmetraje nocturne – filmul principal al activității mentale a nopții precedente fusese o repetare a discursului pe care avea să-l rostească în după-amiaza aceasta, în cadrul grupului de terapie.

Multora dintre prietenii și pacienții săi individuali le dezvăluise că are cancer, și totuși, în mod curios, era dureros de îngrijorat de momentul în

care va face această „dezvăluire” grupului. Julius bănuia că aceasta se datora afecțiunii pe care o nutrea grupului. De mai bine de douăzeci și cinci de ani așteptase cu plăcere și nerăbdare fiecare întrunire. Grupul era mai mult decât o adunare de mai mulți oameni; era o viață a lui, o personalitate coerentă. Deși niciunul dintre participanții inițiali (desigur, cu excepția lui însuși) nu mai făcea parte din grup, avea un sine stabil și durabil, o cultură persistentă (în jargonul lor, un set unic de „norme” – reguli nescrise) care păreau nemuritoare. Niciunul dintre membri nu ar fi putut să înșire normele grupului, dar toți ar fi fost de acord că un anumit comportament ar fi fost adecvat sau neadecvat.

Grupul solicita mai mult efort decât oricare alt eveniment al săptămânii, iar Julius se străduise din greu să îl mențină pe linia de plutire. Grupul, o venerabilă barcă de salvare, transportase mulți oameni chinuiți spre porturi mai liniștite și mai fericite. Cât de mulți? Păi, de vreme ce durata medie a sejurului era de doi sau trei ani, Julius se gândi că fuseseră cel puțin o sută de pasageri. Din când în când, îi apăreau în minte amintiri ale foștilor membri, fragmentele unei conversații sau imaginea trecătoare a unei fețe sau a unei întâmplări. Era trist să te gândești că aceste umbre de amintiri erau tot ce mai rămânea din timpuri intense și bogate, din evenimente care plesneau de viață, semnificație și pregnanță.

Cu mulți ani în urmă, Julius experimentase înregistrarea video a ședințelor grupului, urmată de vizionarea unor interacțiuni problematice la următoarea ședință. Aceste vechi casete în format antic nu mai erau compatibile cu playerele video contemporane. Uneori își imagina că le scoate din magazia de la subsol, le convertește formatul și îi aduce din nou la viață pe foștii lui pacienți. Dar nu a făcut-o niciodată; nu ar fi suportat dovada că viața e prin natura ei iluzorie, că ea poate fi depozitată pe casete sclipitoare și că momentul prezent și oricare moment viitor va dispărea instantaneu în nimicul undelor electromagnetice.

Grupurile au nevoie de timp pentru a dobândi stabilitate și încredere. Se întâmplă des ca un grup nou să se descotorosească de un membru care, din rațiuni de motivație sau abilitate, nu face față sarcinilor impuse de grup (adică să interacționeze cu ceilalți membri și să analizeze această interacțiune). Apoi poate traversa săptămâni întregi de conflicte stânjenitoare, timp în care membrii încearcă să dobândească poziții de putere, centralitate și influență, dar în cele din urmă, pe măsură ce apare

încrederea, atmosfera vindecătoare a grupului va prinde putere. Colegul lui, Scott, asemănase odată un grup de terapie cu un pod construit în vreme de război. Prima fază a construcției presupune un număr mare de victime (adică cei care abandonează), dar odată ce podul e gata, facilitează accesul celor rămași – membrii inițiali care au mai rămas și cei care li s-au alăturat ulterior – spre un loc mai prielnic.

Julius scrisese articole de specialitate despre diferitele moduri în care grupurile de terapie îi ajută pe pacienți, dar de fiecare dată întâmpina dificultăți în găsirea limbajului care să descrie ingredientul cu adevărat esențial: ambianța vindecătoare a grupului. Într-un articol asemănase grupul cu tratamentele dermatologice ale leziunilor grave ale pielii, prin care pacientul este imersat într-o baie calmantă de fulgi de ovăz.

Una dintre consecințele majore ale actului de a conduce un grup – fapt care nu este niciodată pomenit în literatura de specialitate – este acela că un grup de terapie puternic îl vindecă adesea și pe terapeut, nu doar pe pacient. Deși Julius trăise adesea o senzație proprie de alinare după o ședință, nu fusese niciodată sigur cum funcționa aceasta. Era doar rezultatul faptului că uita de el pentru nouăzeci de minute, sau al actului altruist al terapiei sau al bucuriei de a-și manifesta competența, de a fi mândru de abilitățile sale, al bucuriei de a fi privit cu considerație de ceilalți? Sau toate acestea la un loc? Julius renunțase să mai caute un răspuns exact, acceptând în ultimii câțiva ani explicația nepretențioasă a simplei imersiuni în apele vindecătoare ale grupului.

A dezvălui grupului că are cancer părea un act crucial. Una este, se gândea el, să spui adevărul familiei, prietenilor și tuturor celorlalți aflați în culise, dar cu totul altceva să își scoată masca în fața principalului său public, acel grup pentru care el fusese până atunci vindecător, doctor, preot șaman. Era un pas ireversibil, o recunoaștere a perisabilității sale, o mărturisire publică a faptului că viața lui își încheiase ascensiunea spre un viitor mai măreț și mai strălucitor.

Julius se gândise destul de mult la membrul absent al grupului, Pam, plecată într-o călătorie din care nu avea să se întoarcă decât peste o lună. Regreta că ea nu va fi acolo în momentul destăinuirii sale. Pentru el, Pam era membră cheie al grupului, întotdeauna o prezență reconfortantă și vindecătoare pentru ceilalți – și pentru el în egală măsură. Iar pe Julius îl întrista faptul că grupul nu reușise să o ajute cu furia ei extremă și gândirea

obsesivă față de soțul ei și un fost iubit; Pam, disperată, căutase ajutor la un centru de meditație budist din India.

Astfel că, în după-amiaza aceea, la patru și jumătate, Julius intră în camera grupului împovărat și asaltat de toate aceste gânduri. Membrii erau deja așezați, uitându-se pe niște foi de hârtie pe care le ascunseră imediat ce Julius intră.

Ciudat, se gândi el. Oare întârziase? Se uită rapid la ceas. Nu, patru și jumătate fix. Nu se mai gândi la asta și începu să-și rostească declarația pe care o pregătise.

— Ei, haide să începem. După cum știți, nu obișnuiesc să deschid eu ședința, dar astăzi e o excepție, deoarece trebuie să vă mărturisesc ceva… ceva ce îmi vine greu să vă spun. Iată despre ce e vorba. Cam cu o lună în urmă am aflat că am o formă gravă de cancer de piele – o să fiu sincer, mai mult decât gravă, o formă posibil fatală… melanom malign. Credeam că am o stare de sănătate bună; asta a apărut în timpul unui examen medical de rutină recent…

Julius se opri. Ceva nu era în ordine: expresiile faciale și limbajul non-verbal al grupului nu erau cele potrivite. Posturile lor erau greșite. Ar fi trebuit să privească spre el; să fie concentrați asupra lui; în schimb, nimeni nu stătea cu adevărat cu fața spre el, nimeni nu îi susținea privirea, toți ochii erau îndreptați în altă parte, în gol, cu excepția Rebeccăi, care studia pe furiș foaia de hârtie din poală.

— Ce se întâmplă? întrebă Julius. Am senzația că sunteți deconectați. Astăzi păreți preocupați de altceva. Și, apropo, Rebecca, ce citești?

Rebecca îndoi imediat foaia și o băgă în poșetă, evitând privirea lui Julius. Nimeni nu spuse nimic, până când Tony rupse tăcerea.

— Ei, trebuie să spun eu ceva. Nu pot vorbi în numele Rebeccăi, dar voi vorbi în numele meu. Problema e că, atunci când vorbeai, eu știam deja ceea ce aveai să ne spui despre… sănătatea ta. Așa că mi-a fost cam greu să mă uit la tine și să mă prefac că aud ceva nou. Dar, cu toate acestea, nu puteam să te întrerup și să-ți spun că știu deja.

— Ce? Cum adică știai deja ceea ce urma să spun? Ce dracu’ se întâmplă astăzi?

— Julius, îmi cer scuze, lasă-mă pe mine să-ți explic, spuse Gill. Adică, într-un fel, eu sunt de vină. După ultima ședință mă simțeam în continuare terminat și nu mi-era clar dacă să mă duc ori nu acasă sau unde să dorm în

noaptea aia. Am insistat pe lângă toți ceilalți să vină la cafenea, unde am continuat ședința.

— Da? Și? îl îndemnă Julius, descriind cu mâna niște cercuri mici, ca și cum ar fi dirijat o orchestră.

— Păi, Philip ne-a spus cum stă treaba. Adică despre sănătatea ta și despre mielomul malign…

— Melanomul, interveni Philip încet.

Gill privi spre foaia de hârtie din mâna sa.

— Corect, melanomul. Mulțumesc, Philip. Să-mi mai spui când greșesc. Eu le cam încurc.

— Mielomul multiplu e un cancer osos, spuse Philip. Melanomul e un cancer al pielii, gândiți-vă la melanină, pigment, culoarea pielii…

— Deci foile acestea de hârtie?… îl întrerupse Julius, făcând din mână un gest prin care îi invita pe Gill sau Philip să explice.

— Philip a descărcat de pe net niște informații despre boala ta și ne-a făcut un rezumat, pe care ni l-a dat exact când intram în cameră, acum câteva minute.

Gill îi întinse foaia sa lui Julius, care văzu titlul: Melanomul malign.

Șocat, Julius se lăsă pe spătarul scaunului.

— Eu… ăăă… nu știu cum să vă spun asta… mă simt lăsat în aer, mă simt ca și cum aveam să vă spun o poveste extrem de importantă și altcineva mi-a luat-o înainte, luându-mi chiar povestea vieții… sau a morții mele.

Julius se întoarse și, adresându-i-se direct lui Philip, spuse:

— Ai idee cum mă face asta să mă simt?

Philip rămase impasibil, fără să răspundă sau să-l privească pe Julius.

— Asta nu e tocmai corect, Julius, spuse Rebecca scoțându-și agrafa, lăsându-și părul să cadă și apoi răsucindu-l într-un coc în creștetul capului. Nu e greșeala lui. Mai întâi, Philip nu voia nicicum să vină cu noi la cafenea. Zicea că el nu socializează, că are de pregătit un curs. Practic a trebuit să-l târâm acolo.

— Exact, preluă Gill ștafeta. Am discutat mai mult despre mine și soția mea și unde ar trebui să dorm la noapte. Apoi, bineînțeles, l-am întrebat toți pe Philip de ce venise la terapie, ceea ce e foarte normal – fiecărui membru nou i se pune întrebarea asta – iar el ne-a spus că l-ai chemat tu, din cauză că erai bolnav. Toți am fost uimiți și n-am putut lăsa asta să treacă

fără să insistăm să ne spună ce știa. De fapt, nu văd cum ar fi putut evita să ne spună.

— Philip chiar ne-a întrebat, adăugă Rebecca, dacă era cușer ca grupul să se întâlnească în absența ta.

— Cușer? A spus Philip asta?

— Păi, nu, spuse Rebecca, dacă mă gândesc mai bine, cușer e termenul meu, nu al lui. Dar asta voia să spună, iar cu i-am zis că de multe ori ținem o ședință postgrup la cafenea și că tu nu ai avut niciodată obiecții, în afară de faptul că insistai ca la următoarea ședință să-i informăm pe toți cei care nu participaseră, ca să nu existe secrete.

Era bine că Rebecca și Gill îi lăsau lui Julius timp să se calmeze. Mintea lui fierbea de adversitate: Ticălosul ăsta nerecunoscător, nemernic parșiv. Eu încerc să fac ceva pentru el, și asta e ceea ce primesc în schimb – așa e când faci bine cuiva. Și sunt sigur că n-a spus grupului aproape nimic despre el însuși și de ce a venit, de fapt, la mine la terapie… Aș paria oricât că a uitat în mod convenabil să spună grupului că și-a tras-o cu vreo mie de femei fără să-i pese nici cât negru sub unghie de vreuna dintre ele.

Dar păstră pentru el toate aceste gânduri și încet-încet elimină din mintea sa ranchiuna, gândindu-se la evenimentele de după ultima ședință. Își dădu seama – era evident – că grupul avea să insiste ca Philip să participe la ședința de după de la cafenea și că Philip avea să se lase convins de insistențele grupului să participe – bineînțeles, era greșeala lui că nu îl informase pe Philip despre aceste întâlniri periodice de după ședințe. Și era evident că grupul avea să-l întrebe pe Philip despre motivul pentru care intrase la terapie – Gill avea dreptate – grupul nu omitea niciodată să pună această întrebare unui nou membru, și era evident că Philip avea să le destăinuie neobișnuita sa poveste și contractul pentru terapie la care îl condusese aceasta – ce altceva ar fi putut să facă? În ceea ce privește distribuirea de informații medicale despre melanomul malign – inițiativa lui Philip – fără îndoială că asta era modalitatea sa de a intra în grațiile grupului.

Julius se simțea zdruncinat, nu reușea să schițeze niciun zâmbet, dar încercă să se adune și continuă:

— Ei bine, o să mă străduiesc să vă explic cât mai bine. Rebecca, dă-mi să văd ce e pe foaia de hârtie.

Julius o scană rapid.

— Datele acestea medicale par exacte, așa că nu o să le repet, ci doar o să vă relatez experiența mea. A început atunci când doctorul a depistat o aluniță neobișnuită pe spatele meu, despre care biopsia a confirmat că e melanom malign. Desigur, ăsta e motivul pentru care am anulat acele ședințe – am avut câteva săptămâni destul de grele, foarte dure, în care am încercat să asimilez informația.

Vocea lui Julius începu să tremure.

— După cum vedeți, încă e destul de greu.

Se opri, respiră adânc, apoi continuă:

— Doctorii nu îmi pot prevedea viitorul, dar ceea ce contează acum e că sunt aproape convinși că mă așteaptă cel puțin încă un an de sănătate. Astfel că acest grup va funcționa normal, ca de obicei, în următoarele douăsprezece luni. Sau nu, stați, haide să zicem mai bine așa: dacă sănătatea îmi va permite, mă angajez să mă întâlnesc cu voi încă un an, urmând ca apoi grupul să se desființeze. Îmi pare rău că vorbesc atât de inabil despre asta, dar nu am exercițiu deloc.

— Julius, chestia asta chiar îți pune viața în pericol? întrebă Bonnie. Informațiile de pe internet ale lui Philip… toate acele statistici despre stadiile melanomului…

— O întrebare directă, la care răspunsul direct este „da” – cu siguranță îmi pune viața în pericol. Există șanse mari să mă omoare chestia asta în viitor. Știu că nu a fost ușor să pui întrebarea asta, Bonnie, dar, ca majoritatea oamenilor care suferă de o boală gravă, și eu urăsc ca toată lumea să umble cu mănuși. Asta n-ar face altceva decât să mă izoleze și să mă sperie. Nu-mi place deloc, dar viața mea ca om lipsit de griji – acea viață a mea – cu siguranță se apropie de sfârșit.

— Mă gândesc la ce a spus Philip săptămâna trecută, spuse Rebecca. Mă întrebam ce valoare are pentru tine grupul acesta, Julius. Nu mai știu dacă a fost la cafenea sau aici, în grup, dar era vorba de modul în care te definești, pe tine sau viața ta, prin legăturile afective. Am înțeles bine, Philip?

— Când am vorbit cu Gill săptămâna trecută, spuse Philip, vorbind pe un ton măsurat și evitând orice privire, am arătat că viața unui om care își pierde legăturile afective va deveni cu atât mai apăsătoare, cu cât acestea

sunt mai numeroase. Schopenhauer și budismul consideră că omul trebuie să se elibereze de aceste legături și…

— Nu cred că asta mă ajută cu ceva, îl întrerupse Julius, și de asemenea nu sunt sigur dacă asta e direcția în care ar trebui să se îndrepte ședința noastră.

Observă cum Rebecca și Gill schimbă o privire rapidă, plină de înțeles, dar continuă:

— Eu sunt de părerea contrară: legăturile afective, în număr cât mai mare, sunt ingredientul indispensabil al unei vieți împlinite, iar a le evita doar pentru că te temi de suferință reprezintă o rețetă sigură de a ajunge doar parțial în viață. Nu vreau să te întrerup, Rebecca, dar cred că ar fi mai relevant să ne întoarcem la reacțiile voastre, ale fiecăruia dintre voi, la anunțul pe care l-am făcut. E evident că știrea despre cancerul meu nu poate să nu stârnească emoții puternice. Pe mulți dintre voi vă știu de foarte mult timp.

Julius tăcu și privi în jur, la pacienții săi. Tony, care stătea prăbușit în scaunul său, începu să se agite.

— Păi, eu am tresărit când ai spus mai devreme că ceea ce ar trebui să fie important pentru noi e cat timp vei mai putea tu să conduci acest grup – această remarcă mi-a intrat pe sub piele, chiar dacă e o piele groasă, cum mi s-a spus. Nu neg că și asta mi-a trecut prin cap, dar, Julius, cel mai mult mă supără ceea ce înseamnă asta pentru tine… Adică, hai să fim sinceri, ai fost destul de, vreau să zic… foarte important pentru mine, m-ai ajutat să depășesc unele chestii foarte nasoale… vreau să zic, e ceva cu ce te-aș putea ajuta? Sau te-am putea ajuta? Cred că e groaznic pentru tine.

— Și eu la fel, spuse Gill, și toți ceilalți (în afară de Philip) își exprimară acordul.

— O să-ți răspund, Tony, dar mai întâi vreau să spun cât de mișcat sunt și cum, cu câțiva ani în urmă, ți-ar fi fost imposibil să fii atât de direct și să manifești atâta generozitate. Dar ca să-ți răspund la întrebare, a fost groaznic. Emoțiile vin în valuri. În primele câteva săptămâni, atunci când am suspendat ședințele, ajunsesem la fundul sacului. Am vorbit mult cu prietenii mei, cu grupul meu de suport. Acum, în momentul acesta, sunt mai bine. Te obișnuiești cu orice, chiar și cu o boală mortală. Noaptea trecută îmi tot apărea în cap refrenul „Viața e doar un șir nenorocit de pierderi”.

Julius se opri. Nimeni nu spuse nimic. Toți priveau fix în podea. Julius începu din nou:

— Vreau să abordez direct problema asta… Sunt dispus să discut despre orice… Nu o să evit niciun subiect… Dar, încă nu aveți să mă întrebați ceva concret, nu mai am nimic de spus; în plus, nu cred că toată ședința de azi ar trebui să-mi fie dedicată. Vreau să spun că am energia necesară pentru a lucra cu voi aici ca de obicei. De fapt, pentru mine e important să continuăm să lucrăm ca de obicei.

După o scurtă tăcere, Bonnie spuse:

— O să fiu sinceră, Julius. Există o problemă despre care aș putea vorbi eu, dar nu știu… problema mea pare insignifiantă față de situația prin care treci tu.

— Și eu la fel, spuse Gill ridicând privirea. Problema mea – dacă voi învăța sau nu să vorbesc cu soția mea, dacă să rămân cu ea sau să abandonez nava – pare neînsemnată, prin comparație.

Philip consideră că acesta era momentul să intervină.

— Lui Spinoza îi plăcea să folosească expresia latină sub specie aeternitas, adică „din punctul de vedere al eternității”. El sugera că evenimentele cotidiene tulburătoare devin mai puțin neliniștitoare dacă sunt privite din punctul de vedere al eternității. Cred că această idee e un instrument de psihoterapie subapreciat.

Philip se întoarse, adresându-i-se direct lui Julius:

— Poate că ți-ar putea oferi o anumită consolare, în fața acestui asediu brutal cu care te confrunți.

— Înțeleg că încerci să mă ajuți, Philip, și îți sunt recunoscător pentru asta. Dar în momentul de față ideea de a adopta o perspectivă cosmică asupra vieții ar fi medicamentul greșit. Hai să-ți spun de ce. Noaptea trecută am dormit prost și m-am întristat, din cauză că nu am apreciat ceea ce am avut, la momentul respectiv. Când eram tânăr consideram întotdeauna prezentul un preludiu a ceva mai bun ce are să se întâmple. Și apoi anii au trecut și, dintr-o dată, m-am trezit făcând exact contrariul: mă scăldam în nostalgie. Ceea ce nu am făcut suficient a fost să prețuiesc fiecare moment, și asta e problema cu soluția detașării pe care o propui tu. Cred că privește viața printr-un telescop întors.

— Aici trebuie să intervin, Julius, spuse Gill, cu o observație: cred că nu există prea multe șanse ca tu să accepți ceva spus de Philip.

— Acord oricând atenție observațiilor, Gill. Dar asta este o opinie. Unde e observația?

— Păi, observația e că nu respecți ceea ce propune el.

— Știu ce ar răspunde Julius la asta, Gill, spuse Rebecca. Tot nu e o observație; e o presupunere legată de sentimentele lui.

Rebecca se întoarse spre Julius.

— Ceea ce am observat eu e că asta este prima oară când tu și Philip v-ați adresat unul altuia, chiar și doar pe jumătate direct, și că astăzi l-ai întrerupt pe Philip de câteva ori, ceea ce nu te-am văzut făcând cu nimeni altcineva.

— Touché, Rebecca, răspunse Julius. Exact la fix – o observație directă și precisă.

— Julius, spuse Tony, eu nu înțeleg prea bine despre ce e vorba. Ce se întâmplă între tine și Philip? Nu pricep. E adevărat ce spune, că l-ai sunat din senin?

Julius rămase cu capul plecat câteva minute, apoi zise:

— Da, îmi dau seama că asta trebuie să fie foarte derutant pentru voi. Bun, iată despre ce e vorba, foarte direct. Sau cât de direct îmi permite memoria. După diagnosticarea mea, m-a cuprins o disperare puternică. Aveam senzația că fusesem condamnat la moarte și eram zdruncinat. Printre alte gânduri negre, am început să mă gândesc și dacă am făcut, în toată viața mea, ceva cu adevărat semnificativ. M-am chinuit câteva zile cu întrebarea asta și, dat fiind faptul că viața mea e atât de legată de muncă, am început să mă gândesc la pacienții pe care i-am tratat în trecut. Schimbasem oare cu adevărat, în mod permanent, viața cuiva? Simțeam că nu am timp de pierdut, așa că m-am hotărât pe loc să îi contactez pe unii dintre foștii mei pacienți. Philip a fost prima persoană, și până acum singura, cu care am vorbit.

— Și de ce l-ai ales pe Philip? întrebă Tony.

— Iată întrebarea de o mie de dolari – sau poate că asta e perimat – în ziua de azi vorbim de întrebări de un milion de dolari? Răspunsul scurt: nu sunt sigur. M-am întrebat de multe ori de ce. Nu a fost prea inteligent din partea mea, pentru că, dacă voiam o confirmare a valorii mele, existau mulți candidați mai buni. Oricât de mult m-am străduit, timp de trei ani întregi, nu am reușit să-l ajut pe Philip. Poate că speram ca el să-mi relateze

un efect amânat al terapiei – unii pacienți vorbesc despre așa ceva. Dar pentru el nu fost așa. Poate că eram masochist – voiam să-mi scot singur ochii cu asta. Poate că am ales cel mai mare eșec al meu pentru a-mi mai acorda o șansă. Recunosc – nu știu, sincer vorbind, care au fost motivele. Apoi, în cursul discuției noastre, Philip mi-a povestit despre reorientarea lui profesională și m-a întrebat dacă aș vrea să fiu supervizorul lui.

Julius se întoarse spre Philip.

— Presupun că ai explicat grupului despre asta?

— Le-am oferit detaliile necesare.

— Ai putea fi mai puțin criptic?

Philip își întoarse privirea, iar restul grupului păru stingherit. După o lungă tăcere, Julius spuse:

— Îmi cer scuze pentru sarcasm, Philip, dar îți poți da seama unde mă lasă răspunsul tău?

— După cum am spus, le-am oferit celorlalți detaliile necesare, spuse Philip.

— Voi vorbi pe față, îi spuse Bonnie lui Julius. Pare puțin neplăcut, și aș vrea să te salvez. Nu cred că ar trebui să fii hărțuit astăzi: cred că ar trebui să avem grijă de tine. Spune-ne, te rog, ce am putea să facem pentru tine azi?

— Mulțumesc, Bonnie, ai dreptate. Sunt zdruncinat astăzi; întrebarea ta e drăguță, dar nu sunt sigur că pot să răspund. O să vă spun un mare secret: de multe ori am intrat în această cameră simțindu-mă prost din cauza anumitor probleme personale și am plecat simțindu-mă mai bine doar ca efect al participării la acest grup extraordinar. Așa că poate ăsta e răspunsul la întrebarea ta. Cel mai bine pentru mine e pur și simplu ca voi toți să vă folosiți de acest grup și să nu lăsați ca situația mea să ne blocheze complet.

— E o sarcină grea, după tot ce s-a întâmplat astăzi, spuse Tony după o scurtă pauză.

— Corect, spuse Gill. Ar fi ciudat să discutăm despre orice altceva.

— Asta e unul din momentele în care mi-e dor de Pam, spuse Bonnie. Ea era cea care știa întotdeauna ce să facă, indiferent cât de ciudată era situația.

— Interesant, și eu mă gândeam la ea mai devreme, spuse Julius.

— Trebuie să fie telepatia, spuse Rebecca. Și eu m-am gândit la Pam, chiar acum câteva minute. Atunci când Julius vorbea despre eșecuri și reușite.

Rebecca se întoarse spre Julius.

— Știu că în familia noastră Pam era copilul tău preferat – asta nu e o întrebare, e cât se poate de evident. Ceea ce mă întrebam e dacă ai cumva senzația că ai eșuat și cu ea; știi, e vorba de faptul că ea și-a luat două luni în care să caute alt tip de terapie, pentru că noi n-am reușit s-o ajutăm. Asta poate fi important pentru respectul tău de sine.

Julius făcu un semn spre Philip.

— Poate că ar trebui să-l puneți la curent și pe el.

— Pam e o adevărată forță a grupului, îi spuse Rebecca lui Philip, care nu privi spre ea. Atât căsătoria ei, cât și relația cu un iubit s-au destrămat. Se hotărâse să își abandoneze soțul, dar iubitul ei a preferat să nu-și părăsească soția. S-a supărat pe ambii bărbați și a devenit obsedată de ei, zi și noapte. Oricât ne-am străduit, n-am reușit să găsim o cale de a o ajuta. A plecat în India, disperată, să caute ajutor din partea unui guru celebru de la un centru de meditație budist.

Philip nu răspunse. Rebecca se întoarse din nou spre Julius.

— Deci ce sentimente ai față de plecarea ei?

— Știi, până acum vreo cincisprezece ani m-ar fi deranjat destul de mult; mai mult, poate chiar m-aș fi opus cu tărie, insistând că dorința ei de a căuta altă formă de iluminare nu e decât rezistență față de schimbare. Dar m-am schimbat. Acum am senzația că am nevoie de tot ajutorul pe care îl pot primi. Și am descoperit că participarea la alte modalități de naștere, chiar și unele chestii excentrice, pot deschide ad-hoc noi căi pentru munca noastră psihoterapeutică. Sper din tot sufletul să fie valabil și pentru Pam.

— E posibil să nu fi fost o alegere excentrică, ci una excelentă, spuse Philip. Schopenhauer avea o părere bună despre practica orientală a meditației și accentul pus de ea pe eliberarea minții, pe străpungerea vălului iluziei, despre modul în care ea încearcă să ușureze suferința prin învățarea artei de a te desprinde de legăturile afective. De fapt, el a fost primul care a introdus gândirea orientală în filosofia occidentală.

Philip nu se adresase cuiva anume, și nimeni nu îi răspunse. Pe Julius îl irita să audă atât de des numele lui Schopenhauer, dar nu spuse nimic,

observând că mai mulți membri dăduseră din cap apreciativ la remarca lui.

— N-ar fi mai bine să revenim acolo unde eram acum câteva minute, zise Stuart după o scurtă pauză, anume când Julius a spus că cel mai bine pentru el ar fi ca noi să continuăm lucrul în grup?

— Sunt de acord, spuse Bonnie, dar cu ce să începem? Ce-ai zice să ne spui ce s-a mai întâmplat cu tine și soția ta, Stuart? Ultima dată îți trimisese un mail prin care îți spunea că se gândește să te părăsească.

— S-a rezolvat, am revenit la situația inițială. Se menține la distanță, dar cel puțin lucrurile nu s-au înrăutățit.

Stuart privi în jurul camerei.

— Haide să vedem ce altceva se mai întâmplă în cadrul grupului. Îmi vin în cap două lucruri. Gill, ce mai e cu tine și cu Rose? Ce s-a mai întâmplat? Și Bonnie, ziceai mai devreme că ai avea ceva de spus, dar ți se părea insignifiant.

— Azi m-aș abține, spuse Gill, privind în jos. Am acaparat prea mult timp săptămâna trecută. Dar concluzia e înfrângere și capitulare. Mi-e rușine că m-am întors acasă în aceleași condiții. Am irosit toate sfaturile bune primite de la Philip, de la voi toți. Dar ce poți să ne spui tu, Bonnie?

— Azi problemele mele mi se par un fleac.

— Nu uitați varianta mea pentru legea lui Boyle, spuse Julius. O cantitate mică de angoasă se va dilata, umplând toată cavitatea angoasei. Voi suferiți la fel de mult din cauza acestei angoase ca și alții, chiar dacă la ei provine din surse dezastruoase mult mai evidente.

Julius se uită la ceas.

— Suntem aproape de finalul ședinței, dar nu vrei măcar să ne spui pe scurt despre ce e vorba? Să o punem pe listă?

— Ca să nu mai pot da înapoi săptămâna viitoare, vrei să spui? întrebă Bonnie. Mda, nu e o idee rea. Ceea ce voiam să spun se leagă de faptul că sunt grasă, banală și neîndemânatică, iar Rebecca – și, de asemenea, Pam – sunt frumoase și… stilate. Dar Rebecca, mai ales tu îmi stârnești o grămadă de sentimente dureroase, binecunoscute – sentimentele pe care le-am avut întotdeauna din cauză că sunt dizgrațioasă, banală, ignorată.

Bonnie se opri și privi spre Julius.

— Iată, am spus.

— Și a intrat direct pe agenda următoarei ședințe, îi replică Julius, ridicându-se ca să indice încheierea ședinței.

O persoană înzestrată cu daruri mentale înalte și rare, care e obligată să accepte o slujbă strict utilitară este ca o vază prețioasă, decorată cu cele mai minunate imagini, dar folosită ca vas de bucătărie.

14

1807 – Cum a fost Arthur Schopenhauer la un pas să devină comerciant

Marea călătorie a familiei Schopenhauer s-a încheiat în 1804, iar Arthur, având acum șaisprezece ani, și-a onorat cu inimă grea jurământul, începând ucenicia de șapte ani pe lângă senatorul Jenisch, un ilustru comerciant din Hamburg. Arthur începu astfel o viață dublă, îndeplinindu-și toate sarcinile cotidiene de ucenic, dar petrecându-și fiecare clipă liberă studiind pe furiș marile idei ale istoriei intelectuale. Internalizase însă atât de mult atitudinea tatălui său, încât aceste momente furate îl umpleau de remușcări.

Apoi, nouă luni mai târziu, a intervenit evenimentul năucitor care avea să-i marcheze pentru totdeauna viața. Deși Heinrich Schopenhauer avea doar șaizeci și cinci de ani, sănătatea lui se deterioră rapid: arăta gălbejit, obosit, deprimat și confuz, adesea nerecunoscând cunoștințe vechi.

Pe 20 aprilie 1805 reuși, în ciuda suferinței sale, să ajungă până la depozitul lui din Hamburg; urcă încet în podul grânarului și se aruncă de la fereastră în canalul Hamburgu-lui. Câteva ore mai târziu, corpul său a fost găsit plutind pe apele înghețate.

Orice sinucidere lasă supraviețuitorilor un siaj de șoc, vinovăție și furie, iar Arthur resimți toate aceste sentimente. Să ne imaginăm complexitatea sentimentelor pe care trebuie să le fi simțit Arthur. Iubirea față de tatăl său îi aducea multă suferință și regret. Resentimentul față de acesta – mai târziu vorbea adesea despre cât de mult suferise din cauza asprimii excesive a tatălui – îi trezea remușcări. Iar minunata perspectivă a eliberării trebuie să îi fi indus multă vinovăție: Arthur realiza că tatăl său i-ar fi blocat pentru totdeauna posibilitatea de a deveni filosof. Din punctul acesta de vedere, se remarcă alți doi mari filosofi morali liber-cugetători, Nietzsche și Sartre, ambii pierzându-și tatăl la o vârstă fragedă. Ar fi putut Nietzsche să devină Anticristul, dacă tatăl său, pastor luteran, nu ar fi murit când Nietzsche era copil? Iar Sartre, în autobiografia sa, își exprimă ușurarea de a nu fi fost împovărat cu obligația de a căuta aprobarea tatălui său. Alții,

precum Kierkegaard și Kafka, de exemplu, nu au fost atât de norocoși: au rămas toată viața oprimați de povara judecății tatălui lor.

Deși opera lui Arthur Schopenhauer conține o diversitate enormă de idei, subiecte, curiozități istorice și științifice, concepte și sentimente, există doar câteva pasaje afectuoase, și acestea toate legate de Heinrich Schopenhauer. În unul dintre ele, Arthur se declară mândru că tatăl său recunoștea cinstit că se ocupa de afaceri doar ca să câștige bani și compară onestitatea acestuia cu duplicitatea multora dintre colegii săi filosofi (mai ales Hegel și Fichte), care alergau după bogăție, putere și faimă, pretinzând însă că lucrează pentru umanitate.

La vârsta de șaizeci de ani, Arthur intenționa să își dedice operele complete amintirii tatălui său. A scris și rescris textul dedicației care, până la urmă, nu a mai fost publicat.

Una dintre versiuni începea astfel: „Spirit nobil și superior, căruia îi datorez tot ceea ce sunt și am realizat… oricine va găsi în opera mea o urmă de bucurie, consolare sau instruire să știe că, dacă Heinrich Schopenhauer nu ar fi fost așa cum a fost, Arthur Schopenhauer ar fi pierit de o sută de ori."

Tăria devotamentului filial al lui Arthur rămâne uimitoare, dată fiind lipsa afecțiunii manifeste a lui Heinrich față de fiul său. Scrisorile lui către Arthur sunt pline de critici. De exemplu: „Dansul și călăria nu pot asigura câștigarea traiului pentru un comerciant, ale cărui scrisori trebuie citite și, prin urmare, trebuie scrise inteligibil. Din când In când văd în caligrafia ta unele majuscule cu adevărat monstruoase.” Sau: „Nu sta cocoșat, pentru că arată oribil… Dacă cineva vede într-un salon că altcineva stă cocoșat, îl va lua drept croitor sau cizmar deghizat." În ultima sa scrisoare, Heinrich îi recomanda fiului său: „În ceea ce privește mersul și statul în picioare, te sfătuiesc să le ceri celor lângă care te afli să te lovească de fiecare dată când te prind că ai uitat de această chestiune remarcabilă. Asta făceau odraslele princiare, îndurând suferința de moment, decât să pară niște țărănoi tot restul vieții."

Arthur era fiul tatălui său, semănând cu el nu doar fizic, ci și temperamental. Pe când avea șaptesprezece ani, mama lui i-a scris: „Știu prea bine cât de puțin te-ai bucurat de copilărie, cât de puternică e înclinația ta către melancolia contemplativă, ca parte nefericită a moștenirii primite de la tatăl tău.”

De asemenea, Arthur moștenise și puternica integritate a tatălui său, care a jucat un rol decisiv în dilema cu care s-a confruntat după moartea acestuia: ar fi trebuit oare să își continue ucenicia, chiar dacă ura lumea comerțului? În cele din urmă a decis să facă ceea ce ar fi făcut tatăl său: să-și onoreze jurământul.

Despre această decizie a scris următoarele: „Am continuat să-mi ocup poziția pe lângă îndrumătorul meu în comerț, în parte deoarece suferința excesivă îmi înăbușise energia spiritului, în parte deoarece m-aș fi simțit vinovat dacă aș fi revocat decizia tatălui meu la atât de puțin timp după moartea sa."

Dacă Arthur s-a simțit imobilizat și obligat de simțul datoriei după sinuciderea tatălui său, mama lui n-a avut nicio astfel de înclinație. Johanna își schimbă întreaga viață cu viteza unui vârtej, într-o scrisoare către Arthur, când acesta avea șaptesprezece ani, ea scria: „Caracterul tău este atât de diferit de al meu: tu ești indecis prin natura ta, eu sunt prea repezită și hotărâtă." După câteva luni de văduvie, Johanna a vândut casa Schopenhauer, a lichidat venerabila afacere a familiei și a părăsit Hamburgul. Față de Arthur se lăuda că „voi alege întotdeauna cea mai interesantă cale. Gândește-te la alegerea mea în privința reședinței: în loc să mă mut în orașul meu natal, printre prietenii și rudele mele, cum ar fi făcut orice altă femeie în locul meu, am ales Weimarul, pe care nu îl cunoșteam aproape deloc."

De ce Weimar? Johanna era ambițioasă și își dorea să fie aproape de epicentrul culturii germane. Extrem de încrezătoare în abilitățile ei sociale, știa că poate să facă lucruri bune și, într-adevăr, în câteva luni își crease o viață extraordinar de nouă: înființase cel mai animat salon literar din Weimar și se împrietenise strâns cu Goethe și mulți alți scriitori și artiști de frunte. În curând au început să se contureze bazele carierei sale, mai întâi ca scriitoare de jurnale de călătorie de succes, în care descria turneul european al familiei Schopenhauer și o călătorie în sudul Franței, apoi, la îndemnul lui Goethe, îndreptându-se spre ficțiune și scriind o serie de romane sentimentale. A fost una dintre primele femei cu adevărat eliberate și prima femeie din Germania care și-a câștigat existența din scris. De-a lungul deceniului următor, Johanna Schopenhauer a devenit o romancieră celebră, o Danielle Steel a secolului al XIX-lea german, iar decenii întregi Arthur Schopenhauer a fost cunoscut doar ca „fiul Johannei

Schopenhauer”. Între 1825 și 1830, operele complete ale Johannei au fost publicate în douăzeci și două de ediții.

Deși istoria (bazată în mare parte pe criticile acide ale lui Arthur la adresa mamei sale) au prezentat-o în general pe Johanna ca fiind narcisistă și lipsită de afecțiune, nu există însă îndoială că ea și numai ea a fost cea care l-a eliberat pe Arthur de servitutea sa și l-a încurajat să-și urmeze calea spre filosofie. A făcut asta prin intermediul unei scrisori hotărâtoare, trimise lui Arthur în aprilie 1807, la doi ani de Io moartea tatălui său:

Dragă Arthur,

Tonul serios și calm al scrisorii tale din 28 martie, stabilind o punte între mințile noastre, m-a trezit și m-a făcut să-mi dau seama că e posibil ca tu să fii pe cale să îți ratezi cu totul vocația!

De aceea trebuie să fac tot posibilul pentru a te salva; știu ce înseamnă să trăiești o viață care repugnă sufletului tău și, dacă e posibil, te voi scuti, dragul meu fiu, de această nenorocire. O, dragul, dragul meu Arthur, de ce a trebuit ca vocea mea să conteze doar atât de puțin? Ceea ce vrei tu acum a fost, de fapt, cea mai fierbinte dorință a mea de atunci; cât de mult m-am străduit ca ea să se realizeze, în ciuda tuturor lucrurilor care s-au spus împotriva mea… dacă nu dorești să intri în onorabilul ordin al Filistinilor, eu, dragul meu Arthur, nu doresc nicicum să-ți pun vreun obstacol în cale; tu ești acela care trebuie să-ți cauți și să-ți alegi calea. În momentul acela eu te voi sfătui și ajuta, unde și cum pot. Mai întâi încearcă să te împaci cu tine însuți… nu uita că trebuie să-ți alegi un domeniu de studiu care să-ți promită un salariu bun, și nu doar pentru că acesta este singurul mod în care poți trăi, căci nu vei fi niciodată suficient de bogat încât să trăiești doar din moștenirea ta. Dacă vei ajunge la o decizie, spune-mi, dar trebuie să iei această decizie singur… dacă simți că ai puterea și curajul de a face asta, eu îți voi întinde bucuroasă mâna. Dar să nu-ți imaginezi că viața de învățat este plină de încântare.

Acum văd asta în jurul meu, dragă Arthur. Este o viață obositoare și dificilă, plină de muncă; plăcerea de a face asta este singurul lucru care îi dă farmec. Nu te vei îmbogăți astfel; ca scriitor dobândești cu greu mijloacele necesare supraviețuirii… Ca să trăiești ca scriitor trebuie să fii capabil să produci ceva deosebit… acum, mai mult decât oricând, e nevoie de capete strălucite. Arthur, gândește-te cu grijă la asta și ia o decizie, dar

apoi rămâi ferm; nu îți pierde perseverența și cu siguranță îți vei atinge obiectivul. Alege ceea ce îți dorești… dar eu te implor, cu lacrimi în ochi: nu te înșela singur. Fii serios și onest cu tine însuți. La mijloc e bunăstarea vieții tale, ca și fericirea bătrâneții mele; pentru că doar tu și Adele puteți înlocui tinerețea mea pierdută. Nu aș putea suporta să știu că ești nefericit, mai ales dacă ar trebui să mă învinovățesc pe mine însămi pentru a fi permis acestei mari nenorociri să se întâmple, din cauza prea marii mele flexibilități. Vezi, dragă Arthur, că te iubesc enorm și vreau să te ajut în toate. Răsplătește-mă cu încrederea ta și, după ce te vei fi hotărât, ascultă sfatul meu de a-ți urma alegerea. Și nu mă răni, revoltându-te împotriva mea. Știi că nu sunt încăpățânată. Știu să cedez în fața argumentelor și nu îți voi cere niciodată ceva ce nu voi putea susține prin argumente…

Adieu, dragă Arthur, scrisoarea trebuie să plece în curând, iar degetele mă dor. Nu uita tot ce ți-am scris și răspunde-mi curând.

Mama ta,

J. Schopenhauer

La bătrânețe, Arthur avea să scrie: „Când am terminat de citit această scrisoare, am vărsat râuri de lacrimi.” În scrisoarea trimisă cu poșta următoare el a optat pentru eliberarea de ucenicie, iar Johanna i-a răspuns: „Faptul că ai trimis atât de repede la o decizie, în ciuda obiceiului tău, m-ar neliniști la oricine altcineva. M-aș teme că e prea în pripă; dar la tine mă liniștește – consider că ceea ce te mână este puterea celor mai intime dorințe.”

Johanna n-a irosit timpul; i-a informat pe îndrumătorul de comerț și pe proprietarul lui Arthur că acesta va părăsi Hamburgul, s-a ocupat de mutarea lui și a aranjat să fie primit la un liceu din Gotha, la cincizeci de kilometri de casa din Weimar.

Lanțurile lui Arthur fuseseră sfărâmate.

Este demn de atenție și remarcabil să vezi cum omul, pe lângă viața sa în concret, trăiește întotdeauna și o a doua viață, în abstract… [unde], în sfera calmei deliberări, ceea ce mai înainte îl stăpânise cu totul și îl mișcase profund i se pare acum rece, incolor și îndepărtat: este un simplu spectator și observator.

15

Pam în India

În timp ce trenul Bombay-lgatpuri încetinea înaintea unei gări dintr-un mic oraș, Pam auzi zăngăni tul talgerelor ceremoniale și privi pe fereastra aproape opacă a trenului. Un băiat cu ochii negri, de vreo zece sau unsprezece ani, alerga pe lângă tren arătând spre fereastra ei și ținând în mâinile ridicate o cârpă și un vas de plastic cu apă. De când sosise în India, cu două săptămâni în urmă, Pam scutura încontinuu din cap că nu. Nu ghizilor turistici, lustragiilor, sucului proaspăt de mandarine, șanurilor, tenișilor Nike, schimbului de bani. Nu cerșetorilor și numeroaselor invitații sexuale, uneori adresate direct, alteori mai discret, prin făcut cu ochiul, ridicarea sprâncenelor, lingerea buzelor și mișcarea energică a limbii. În sfârșit, se gândi ea, acum cineva îi oferea ceva ce avea nevoie. Dădu din cap energic că da, da către tânărul spălător de ferestre, care răspunse zâmbind larg. Încântat de protecția și atenția lui Pam, spălă geamul cu mișcări largi și teatrale.

Pam îl plăti generos și îl alungă, pentru că băiatul rămăsese să se holbeze la ea, apoi se lăsă pe spătarul banchetei și privi procesiunea locuitorilor care șerpuiau pe o uliță prăfoasă, în urma unui preot îmbrăcat cu niște pantaloni bufanți, stacojii și un șal galben. Se îndreptau spre centrul pieței din orășel, unde era o statuie din papier máche a zeului Ganesha, un băiat mic și grăsuț semănând cu Buddha, cu cap de elefant. Toți oamenii – preotul, bărbații îmbrăcați în alb strălucitor, femeile cu rochii galbene sau purpurii – purtau mici statui ale lui Ganesha. Fetele presărau flori, iar perechi de adolescenți duceau pari de care atârnau vase de metal emițând nori de arome. În mijlocul zăngănitului talgerelor și al bubuitului tobelor, toată lumea cânta „Ganapati bappa Moraya, Purcya varshi laukaryia”.

— Scuzați-mă, ați putea să-mi spuneți ce cântă? se întoarse Pam spre singurul ei tovarăș de compartiment.

Acesta era un bărbat cu pielea de culoarea bronzului, care stătea vizavi de ea, bând ceai. Era slăbuț și delicat, îmbrăcat cu o cămașă largă și pantaloni albi, de bumbac. La auzul vocii lui Pam se înecă și începu să tușească violent, întrebarea ei îl încânta, de vreme ce încercase în van, încă de când plecase trenul din Bombay, să lege o conversație cu femeia superbă care stătea vizavi de el.

— Scuzele mele, doamnă. Fiziologia nu este întotdeauna la dispoziția noastră. Ceea ce oamenii de acolo – și cei din toată India – cântă astăzi este „Iubitule Ganapati, stăpâne din Moraya, întoarce-te devreme anul viitor."

— Ganapati?

— Da, foarte derutant, știu. Probabil îl știți după numele lui mai cunoscut, Ganesha. Are multe alte nume, de exemplu Vighnesvara, Vinayaka, Gajanana.

— Și procesiunea?

— Este începutul festivalului lui Ganesha, care ține zece zile. Poate veți avea norocul să fiți în Bombay săptămâna viitoare, la sfârșitul festivalului, și să vedeți cum întreaga populație a orașului intră în ocean și scufundă în valuri statuile lui Ganesha.

— Aha! Și aceea? E luna? Sau soarele?

Ea îi arătă spre patru copii care purtau un glob mare și galben din papier méche. Vijay toarse ca o pisică de încântare. Îl bucura întrebarea și spera ca trenul să facă o oprire lungă, ca această conversație să continue la nesfârșit. Astfel de femei voluptuoase erau ceva obișnuit în filmele americane, dar el nu mai avusese niciodată norocul de a vorbi cu una dintre ele. Grația și frumusețea albă a acestei femei îi stârnea Imaginația. Părea să fi descins direct din gravurile erotice străvechi ale Kama Sutrei. Și oare la ce ar putea să ducă această întâlnire? se întrebă el. Putea fi ea acel eveniment care îți schimbă viața, pe care el îl aștepta de mult? Era liber. Iar fabrica lui de îmbrăcăminte îl făcuse bogat, după standardele indiene. Logodnica lui adolescentă murise în urmă cu doi ani de tuberculoză și, până când părinții aveau să-i aleagă o nouă mireasă, nu era stânjenit de nimic.

— A, ceea ce țin copiii e luna. O poartă în cinstea unei vechi legende. Mai întâi trebuie să știți că zeul Ganesha era celebru pentru apetitul său. Observați-i burta imensă. Odată a fost invitat la un ospăț unde s-a îndopat cu un desert numit laddoo. Ați mâncat vreodată laddoo?

Pam scutură din cap că nu, temându-se că el ar putea să scoată din valiză așa ceva. O prietenă bună a ei luase hepatită dintr-o ceainărie din India, iar până acum Pam ascultase sfatul doctorului de a nu mânca nimic în afara mâncării de la hotelul de patru stele. Când nu era la hotel, se limita la mâncarea ce poate fi curățată – în principal mandarine, ouă fierte tare și alune.

— Mama mea făcea niște laddoo minunate, cu migdale și cocos, continuă Vijay. Practic, sunt cocoloașe de făină prăjite, cu sirop dulce de cardamon – asta sună prozaic, dar trebuie să mă credeți că sunt mult mai mult decât suma ingredientelor. Dar să revenim la zeul Ganesha, care se îndopase atât de tare, încât nu se putea ține pe picioare. Și-a pierdut echilibrul și a căzut, iar burta i-a plesnit și laddoo s-au vărsat afară. Toate acestea se întâmplau noaptea, iar luna, singurul martor prezent, a găsit de cuviință să se amuze. Înfuriat, Ganesha a blestemat luna și a alungat-o din univers. Însă întreaga lume deplângea absența lunii, iar zeii întruniți l-au rugat pe Shiva, tatăl lui Ganesha, să-l convingă să cedeze. Luna smerită și-a cerut la rândul ei scuze pentru comportamentul nepotrivit. În cele din urmă, Ganesha și-a modificat blestemul și a anunțat că luna va trebui să rămână invizibilă doar o zi din treizeci de zile, parțial vizibilă în rest și doar o zi vizibilă în întreaga ei splendoare.

După o scurtă tăcere, Vijay adăugă:

— Acum știți de ce luna joacă un rol în festivalurile zeului Ganesha.

— Mulțumesc pentru explicație.

— Numele meu este Vijay, Vijay Pânde.

— Numele meu este Pam, Pam Swanvil. Ce poveste încântătoare și ce zeu fantastic și amuzant

— Cu capul de elefant și trupul de Buddha. Și totuși oamenii par să-și ia miturile foarte în serios… ca și cum chiar ar…

— E interesant de luat în seamă iconografia zeului Ganesha, o întrerupse Vijay cu blândețe. Scoase de sub cămașă un pandant mare, pe care era sculptată imaginea lui Ganesha.

— Observați, vă rog, că fiecare trăsătură a lui Ganesha are o semnificație serioasă, e o recomandare de viață. Să luăm capul mare de elefant: ne spune să gândim mai bine. Iar urechile mari? Să ascultăm mai mult. Ochii mici ne amintesc să ne concentrăm, iar gura mică să vorbim mai puțin. Iar eu nu uit recomandările lui Ganesha – chiar în clipa aceasta, când

vorbesc cu dumneavoastră, îmi amintesc de sfatul său și mă abțin să vorbesc mult. Mă puteți ajuta, semnalându-mi dacă vă spun mai multe decât ați dori să știți.

— Nu, nicidecum. Mă interesează foarte mult remarcile dumneavoastră iconografice.

— Sunt multe altele!… Iată, priviți mai de aproape… noi, indienii, suntem oameni foarte serioși.

Băgă mâna în geanta de piele pe care o purta pe umăr și scoase o lupă mică. Pam luă lupa și se aplecă să privească pandantul lui Vijay. Inhală parfumul lui de scorțișoară, cardamon și haine de bumbac proaspăt călcate. Cum putea intre să miroasă atât de bine și de proaspăt în compartimentul de tren închis și prăfos?

— Are un singur colț, observă ea.

— Semnificația: ține ce e bun, aruncă ce e rău.

— Și ce are în mână? Un topor?

— Ca să taie toate legăturile care subjugă.

— Asta seamănă cu doctrina budistă.

— Da, nu uitați că Buddha a apărut din oceanul-mamă al lui Shiva.

— Iar în cealaltă mână ține altceva. E greu de distins. O sfoară?

— O frânghie cu care să te tragă tot mai aproape de cel mâi înalt țel al tău.

Trenul se smuci brusc și începu să avanseze.

— Vehiculul nostru a revenit la viață, spuse Vijay. Observați vehiculul lui Ganesha, acolo, sub piciorul său.

Pam se aplecă pentru a privi prin lupă, inhalând discret mirosul lui Vijay.

— A, da, șoarecele. L-am văzut la fiecare statuie sau tablou al lui Ganesha. N-am știut niciodată de ce un șoarece.

— Acesta e cel mai interesant dintre toate atributele sale. Șoarecele reprezintă dorința. Te poate ajuta să călătorești, dar numai dacă îl ții sub control. Altfel, produce haos.

Pam tăcu. Privea spre Vijay, simțind un val de recunoștință, în timp ce trenul pufăia pe lângă copaci scheletici, temple ici-colo, bivoli tăvăliți în mlaștini și ferme al căror pământ roșu fusese epuizat de mii de ani de lucru. Cât de neostentativ și de blând își scosese pandantul, scutind-o de jena de a vorbi ireverențios despre religia lui. Când se mai purtase vreun bărbat atât de elegant cu ea? Dar nu, își spuse in sine, nu îi desconsidera pe

ceilalți bărbați dragi. Se gândi la grupul ei. Era Tony, care ar fi făcut orice pentru ea. Și Stuart putea fi generos. Și Julius, a cărui dragoste părea nesfârșită. Dar subtilitatea lui Vijay… Așa ceva era neobișnuit, era exotic.

Iar Vijay? Și el căzuse într-o reverie, trecând în revistă conversația cu Pam. Inima îi bătea repede, neobișnuit de stimulată, iar el încercă să se calmeze. Deschise geanta de umăr și scoase un pachet de țigări vechi și mototolit, dar nu ca să fumeze – pachetul era gol și, în plus, auzise cât de ciudați sunt americanii în privința fumatului. Voia doar să privească pachetul alb cu albastru, pe care se vedea silueta unui bărbat cu pălărie înaltă și, cu litere clare, negre, numele mărcii, The Passing Show.

Unul dintre primii lui profesori de religie îi atrăsese atenția asupra lui Passing Show, o marcă de țigări pe care o fuma tatăl său, și îi recomandase să își înceapă meditația gândindu-se la viața întreagă ca un spectacol trecător, un râu care poartă toate obiectele, experiențele și dorințele prin fața atenției sale neclintite. Vijay medită la imaginea unui râu curgând și ascultă cuvintele tăcute ale minții sale, anitya, anitya – nepermanență. Totul e nepermanent, își reaminti sie însuși; toată viața, toate experiențele alunecă prin fața noastră la fel de ferm și irevocabil ca un peisaj văzut pe fereastra trenului. Închise ochii, respiră profund și își sprijini capul de tetieră; pulsul său încetini, în timp ce el intra în portul protector al stăpânirii de sine.

Pam, care îl studia discret pe Vijay, ridică pachetul care căzuse pe podea, citi numele și spuse:

— The Passing Show… un nume de țigări neobișnuit.

Vijay deschise ochii încet și spuse:

— După cum spuneam, noi, indienii, suntem foarte serioși. Chiar și pachetele noastre de țigări conțin mesaje pentru conduita în viață. Viața este un spectacol trecător… meditez asupra acestui lucru de fiecare dată când simt turbulențe interioare.

— Asta făceați acum un minut? N-ar fi trebuit să vă deranjez.

Vijay zâmbi, scuturând încet din cap.

— Maestrul meu a spus odată că un om nu poate fi tulburat de un altul. Doar el însuși își poate tulbura stăpânirea de sine.

Vijay ezită, dându-și seama că e copleșit de dorință: tânjea după atenția acestei tovarășe de călătorie atât de mult, încât făcuse din practica meditației o simplă curiozitate; totul de dragul unui zâmbet din partea

acestei femei încântătoare, care era doar o apariție, parte a spectacolului trecător, care avea să treacă în curând dincolo de viața lui și să se dizolve în neființa trecutului. Și, cu toate că știa că următoarele lui cuvinte nu vor face altceva decât să îl ducă mai departe pe această cale, Vijay se aruncă, cu capul înainte.

— Aș vrea să vă spun ceva: voi prețui mult timp de acum înainte întâlnirea și conversația noastră. În curând voi coborî din acest tren, spre un ashram unde va trebui, în următoarele zece zile, să îndur tăcerea… și vă sunt nemăsurat de recunoscător pentru cuvintele pe care le-am schimbat, pentru clipele petrecute împreună. Asta îmi amintește de filmele americane despre închisoare, în care condamnatului i se îngăduie să comande orice pentru ultima sa masă. Dați-mi voie să spun că dorința mea pentru o ultimă conversație a fost îndeplinită cu prisosință.

Pam dădu doar din cap. Rareori i se întâmpla să rămână fără cuvinte, dar acum nu știa ce să răspundă curtoaziei lui Vijay.

— Zece zile într-un ashram? Vă referiți la Igatpuri? Și eu merg tot acolo, la un centru de meditație.

— Atunci avem aceeași destinație și același țel: să învățăm meditația Vipassana de la respectatul guru Goenka. Și cât de curând – este stația următoare.

— Ați spus „zece zile de tăcere”?

— Da, Goenka impune întotdeauna nobila tăcere – cu excepția discuțiilor necesare cu personalul, elevii nu trebuie să scoată un cuvânt. Aveți experiență în meditație?

Pam scutură din cap că nu.

— Eu sunt profesoară universitară. Predau literatură engleză, iar anul trecut una dintre studentele mele a avut o experiență vindecătoare și transfiguratoare la Igatpuri. A început să se ocupe asiduu de organizarea de centre Vipassana în Statele Unite, iar acum contribuie la organizarea unui turneu american al lui Goenka.

— Studenta dumneavoastră spera să-i ofere profesoarei sale un dar. Voia ca și dumneavoastră să treceți, de asemenea, printr-o transformare?

— Da, ceva de genul acesta. Nu că ea ar fi crezut că trebuie schimbat ceva anume la mine; mai degrabă ei îi fusese de atât de mare ajutor, încât voia ca și eu și alții să avem aceeași experiență.

— Desigur. Întrebarea mea a fost greșit formulată; nu am vrut deloc să sugerez că ați avea nevoie de o transformare. Mă interesa entuziasmul studentei dumneavoastră. Dar v-a pregătit cumva pentru acest sejur?

— Nu, în mod intenționat. Ea dăduse de acest centru din greșeală și spunea că cel mai bine ar fi ca și eu să vin aici fără nicio preconcepție. Scuturați din cap. Nu sunteți de acord.

— A, nu uitați că indienii dau din cap dintr-o parte în alta când sunt de acord și de sus în jos atunci când nu sunt de acord – invers față de americani.

— O, Doamne. Cred că am intuit asta, inconștient, pentru că multe dintre contactele mele cu oamenii de aici au fost puțin asimetrice. Probabil că i-am derutat pe cei cu care am vorbit.

— Nu, nu, mulți indieni care intră în contact cu occidentalii fac această traducere. În ceea ce privește sfatul pe care vi l-a dat studenta dumneavoastră, nu sunt sigur că sunt de acord că e bine să fiți complet nepregătită. Dați-mi voie să vă amintesc că acesta nu este un centru pentru începători. Tăcere nobilă, meditație începând de la patru dimineața, somn puțin și o singură masă pe zi. E un regim dificil. Ah, trenul încetinește. Am ajuns la Igatpuri.

Vijay se ridică, își strânse lucrurile și coborî valiza lui Pam din plasa de bagaje. Trenul se opri. Vijay spuse, pregătindu-se să plece:

— Începe experiența.

— Asta înseamnă că nu vom putea vorbi unul cu celălalt la centru?

— Niciun fel de comunicare, nici în scris, nici prin semne.

— Dar prin e-mail?

Vijay nu zâmbi.

— Nobila tăcere este calea corectă de a beneficia de Vipassana.

Părea diferit. Pam simțea deja cum se îndepărtează.

— Cel puțin mă va consola gândul că sunteți acolo. E mai puțin amenințător, atunci când te gândești că ești singur împreună.

— Singur împreună. O expresie fericită, răspunse Vijay, fără să privească spre ea.

— Poate că ne vom întâlni din nou în trenul de întoarcere, spuse Pam.

— Nu trebuie să ne gândim la asta. Goenka ne va învăța că nu trebuie să locuim decât în prezent. Ieri și mâine nu există. Amintirile trecute, speranțele viitoare nu produc decât tulburare. Calea către stăpânirea de

sine rezidă în observarea prezentului și lăsarea lui să alunece neperturbat pe râul conștiinței noastre.

Fără să privească înapoi, Vijay își aruncă valiza pe umăr, deschise ușa compartimentului și plecă.

Doar intelectul bărbătesc, încețoșat de impulsuri sexuale, poate să numească sexul frumos acel sex de proporții reduse, cu umeri înguști, șolduri largi și picioare scurte.

Arthur Schopenhauer
Despre femei

Subterfugiile tale, lamentațiile despre stupiditatea lumii și mizeria umană mă fac să dorm prost și să visez urât… Nu am trăit un singur moment neplăcut care să nu fie cauzat de tine.

Scrisoare a Johannei Schopenhauer către fiul ei

16

Prima femeie din viata lui Schopenhauer

Cea mai importantă femeie din viața lui Arthur era, de departe, mama lui, Johanna, cu care a avut o relație întortocheată și ambivalență, ce avea să sfârșească catastrofal. Scrisoarea Johannei care îl elibera pe Arthur de ucenicia sa conținea admirabile sentimente materne: grija ei, iubirea ei, speranțele ei pentru el. Însă toate acestea implicau o clauză, anume ca Arthur să rămână la o distanță convenabilă de ea. Astfel, scrisoarea ei de eliberare îi recomanda să se mute din

Hamburg în Gotha, și nu în casa ei din Weimar, aflată la cincizeci de kilometri distanță.

Căldura sentimentelor apărute între cei doi în urma eliberării lui Arthur de servitute se stinse curând, din cauza șederii atât de scurte a băiatului la școala pregătitoare din Gotha. După doar șase luni, Arthur, în vârstă de nouăsprezece ani la acel moment, a fost dat afară pentru că scrisese o poezie ironică, inteligentă, dar crudă, despre unul dintre profesori; după aceasta a rugat-o pe mama lui să-i dea voie să se mute la ea și să-și continue studiile în Weimar.

Johanna nu era deloc încântată; de fapt, perspectiva ca Arthur să locuiască împreună cu ea o scotea din minți. Arthur o vizitase de câteva ori, pentru scurt timp, în perioada de șase luni petrecute la Gotha, și fiecare vizită îi produsese Johannei multă neplăcere. Scrisorile trimise lui Arthur după exmatriculare sunt unele dintre cele mai șocante scrisori trimise vreodată de o mamă fiului ei:

(...) Îți cunosc dispoziția... ești irascibil și greu de suportat, și cred că mi-ar fi foarte dificil să locuiesc cu tine. Toate calitățile îți sunt umbrite de inteligența superioară, devenind astfel inutile pentru lume... Găsești peste tot greșeală, mai puțin în ceea ce te privește... Astfel îi înveninezi pe cei din jurul tău – nimeni nu dorește să fie ameliorat sau iluminat într-un mod atât de constrângător, cu atât mai puțin de către un individ atât de neînsemnat

cum ești tu deocamdată. Nimeni nu poate suporta critici din partea cuiva care afișează atât de multe slăbiciuni personale, mai ales comportamentul tău disprețuitor care proclamă, pe un ton oracular, că lucrurile stau așa sau altfel, fără să întrevadă măcar posibilitatea unei erori.

Dacă ai fi mai puțin așa cum ești, ai fi doar ridicol, dar, fiind așa cum ești, devii cât se poate de agasant… Ai fi putut să locuiești și să înveți în Gotha, ca alte mii de elevi… dar tu nu ai vrut asta și ai fost exmatriculat… O revistă literară umană, ceea ce îți dorești tu să fii, este ceva plictisitor și detestabil, deoarece nu poți sări pagini sau arunca această mizerie întreagă în sobă, așa cum poți face cu cea tipărită.

Cu timpul, Johanna se resemnă cu faptul că nu putea evita să-l primească pe Arthur la Weimar, în timpul pre-sale pentru admiterea la Universitate, dar îi scrise din nou, în caz că el nu o înțelesese, exprimându-și îngrijorarea în termeni încă și mai expliciți:

Cred că cel mai înțelept e să-ți spun direct ceea ce doresc și ce cred eu despre aceste probleme, ca să ne înțelegem încă de la început. Sunt sigură că nu te îndoiești de faptul că țin foarte mult la tine. Ți-am dovedit asta și voi continua să o fac cât voi trăi. Ți-am spus întotdeauna că e foarte greu de trăit cu tine… Cu cât te cunosc mai bine, cu atât sunt mai convinsă de asta.

Nu o să-ți ascund că, atâta timp cât tu ești ceea ce ești, aș prefera să fac orice sacrificiu, decât să accept să fiu în preajmă-ți… Ceea ce îmi repugnă nu rezidă în inima ta; rezidă în ființa ta exterioară, nu în cea interioară. E vorba de ideile, gândirea și obiceiurile tale; într-un cuvânt, nu există nimic referitor la lumea exterioară asupra căruia să convenim.

Dragă Arthur, de fiecare dată când m-ai vizitat, doar pentru câteva zile, au intervenit scene violente de la nimic și, de fiecare dată, am putut să respir liber doar după ce ai plecat, deoarece prezența ta, lamentațiile tale referitoare la lucruri inevitabile, fața ta încruntată, proasta dispoziție și opiniile bizare pe care le emiți… toate acestea mă deprimă și mă tulbură, iar pe tine nu te ajută deloc.

Intențiile Johannei erau foarte clare. Scăpase, prin bunăvoința Domnului, de o căsătorie despre care crezuse că o va ține ostatică pentru

totdeauna. Amețită de libertate, era entuziasmată de ideea de a nu mai trebui să dea vreodată socoteală cuiva. Avea să-și trăiască propria viață, întâlnindu-se cu oricine dorea, bucurându-se de legături sentimentale (dar fără să se mai căsătorească vreodată) și explorându-și considerabilele ei talente.

Perspectiva de a renunța la libertate de dragul lui Arthur era insuportabilă. Nu numai că Arthur era, de felul său, o persoană deosebit de dificilă și dominatoare, dar era și fiul fostului ei temnicer: încarnarea vie a prea multor trăsături neplăcute ale lui Heinrich.

Și mai era și problema banilor. Aceasta interveni prima oară atunci când Arthur, având nouăsprezece ani la acel moment, o acuză pe mama lui că e prea cheltuitoare, ceea ce periclita moștenirea pe care el trebuia s-o primească la vârsta de douăzeci și unu de ani. Johanna se înfurie, amintind faptul că se știa foarte bine că în salonul ei se serveau doar sendvișuri cu pâine și unt și îi reproșă lui Arthur că trăiește mult peste mijloacele sale, cu mese scumpe și lecții de călărie. În cele din urmă, aceste certuri legate de bani aveau să atingă un nivel insuportabil.

Sentimentele Johannei față de Arthur și față de maternitate sunt reflectate în romanele ei: o eroină reprezentativă pentru Johanna își pierde în mod tragic adevărata iubire, iar apoi se resemnează cu o căsătorie rațională economic, lipsită de dragoste și uneori opresivă, dar refuză să aibă copii, într-un gest de sfidare și afirmare a propriei personalități.

Arthur nu împărtășea nimănui sentimentele sale, iar mai târziu mama sa i-a distrus toate scrisorile. Totuși, anumite tendințe par evidente. Legătura dintre Arthur și mama sa era una puternică, iar durerea provocată de disoluția ei l-a bântuit toată viața. Johanna era o mamă neobișnuită – vivace, directă, frumoasă, independentă în gândire, emancipată, citită. Cu siguranță ea și Arthur discutaseră despre scufundarea lui în literatura antică și modernă. Este chiar posibil ca Arthur să fi luat, la cincisprezece ani, decizia lui crucială în favoarea călătoriei în locul pregătirii pentru facultate, datorită dorinței sale de a rămâne lângă ea.

De-abia după moartea tatălui tonul relației dintre mamă și fiu s-a schimbat. Probabil că speranțele lui Arthur de a-și înlocui tatăl în inima mamei sale au fost zdrobite de decizia ei grăbită de a se muta în Weimar, lăsându-l pe el în Hamburg. Dacă speranțele sale au renăscut atunci când mama sa l-a eliberat de jurământul făcut lui Heinrich, ele au fost sfărâmate

din nou când ea l-a trimis la Gotha în ciuda resurselor educaționale mult superioare disponibile în Weimar. Poate că, așa cum sugerase mama sa, Arthur făcuse intenționat în așa fel încât să fie exmatriculat de la Gotha. Dacă acțiunile sale se bazau pe dorința de a fi din nou împreună cu mama sa, probabil că a fost descurajat de reticența Johannei de a-l primi în noul ei cămin și de prezența altor bărbați în viața ei.

Vinovăția lui Arthur față de sinuciderea tatălui său provenea atât din bucuria simțită în momentul eliberării, cât și de teama de a nu-i fi grăbit moartea prin dezinteresul manifestat față de lumea comerțului. În curând vinovăția lui avea să se transforme într-o apărare aprigă a bunului nume al tatălui său și în criticarea aspră a atitudinii Johannei față de acesta. Peste ani, Arthur avea să scrie:

Cunosc femeile. Ele privesc căsătoria ca pe o instituție utilitară. Bolnav și nenorocit, tatăl meu ar fi fost abandonat dacă n-ar fi existat mila iubitoare a unui servitor devotat, care îi îndeplinea necesitățile elementare de îngrijire. Mama mea dădea petreceri, în timp ce el zăcea în singurătate; mama mea se distra, în timp ce el suferea cumplit. Asta este dragostea femeilor!

Când Arthur sosi la Weimar, ca să învețe cu un meditator pentru admiterea la Universitate, nu i s-a permis să stea împreună cu mama lui, ci într-o locuință separată, pe care i-o găsise ea. Acolo îl aștepta o scrisoare din partea ei, în care erau descrise cu o claritate nemiloasă regulile și limitele relației lor:

Iată care sunt bazele pe care doresc să comunicăm: ești acasă la tine în locuința ta, în a mea ești un musafir… care nu se amestecă în treburile casei. Vei veni în fiecare zi la ora unu și vei rămâne până la trei, apoi nu te voi mai vedea pentru tot restul zilei, cu excepția zilelor mele de salon la care poți participa, dacă dorești, de asemenea mâncând la mine acasă în cele două zile, cu condiția de a te abține de la discuțiile plicticoase, în contradictoriu, care pe mine mă înfurie… În timpul orelor de la prânz îmi poți spune tot ceea ce trebuie să știu despre tine, în rest va trebui să te descurci singur. Eu nu îți pot oferi distracție pe seama distracției mele.

Destul, acum știi care sunt dorințele mele și sper că nu vei răsplăti grija și iubirea mea maternă revoltându-te.

Arthur acceptă acești termeni, în timpul celor doi ani petrecuți la Weimar rămânând doar un observator la evenimentele sociale ale mamei sale și neadresându-i-se nici măcar o dată arogantului Goethe. Priceperea lui în greacă, latină, scriitori clasici și filosofie evoluă într-un ritm extraordinar, iar la vârsta de douăzeci și unu de ani fu admis la Universitatea din Gottingen. În același timp își primi și moștenirea de douăzeci de mii de taleri, suficientă pentru a-i oferi un venit îndestulător, dar modest pentru tot restul vieții. După cum prezisese tatăl său, urma să aibă mare nevoie de această moștenire – Arthur nu avea să câștige în viața lui niciun pfennig ca învățat.

Odată cu trecerea timpului, Arthur a început să vadă în tatăl său un înger, iar în mama sa, un diavol. Credea că gelozia și suspiciunile tatălui său față de Johanna erau bine întemeiate și își făcea griji că ea nu îi cinstește amintirea. În numele tatălui său, îi ceru să ducă o viață liniștită și izolată. Arthur îi atacă pe cei pe care îi suspecta ca fiind pețitori ai mamei sale, etichetându-i drept „creaturi produse în masă”, inferioare și nedemne de a-i înlocui tatăl.

Arthur își urmă studiile la Universitățile din Gottingen și Berlin și obținu doctoratul în filosofie de la Universitatea din Jena. Trăi pentru scurtă vreme în Berlin, dar se refugie de acolo din cauza războiului iminent împotriva lui Napoleon și se întoarse la Weimar, să trăiască aproape de mama sa. În curând izbucniră aceleași certuri casnice: nu doar că o mustra de cheltuirea banilor de care el făcuse rost pentru îngrijirea bunicii, dar o acuza de legături nepotrivite cu prietenul ei apropiat, Müller Gerstenbergk. Ostilitatea lui Arthur față de Gerstenbergk deveni atât de violentă, încât Johanna se văzu obligată să se întâlnească cu prietenul ei doar atunci când Arthur nu era acasă.

În această perioadă avu loc o conversație citată adesea, în care Arthur îi dădu mamei sale un exemplar din disertația sa de doctorat, un tratat strălucit asupra principiilor cauzale intitulat *Despre împătrita rădăcină a principiului rațiunii suficiente*.

Privind pagina de titlu, Johanna remarcă:

— Împătrita rădăcină? Presupun că asta e ceva pentru farmacie?[4]

— Va continua să fie citită când din cărțile tale de-abia dacă se va mai găsi un exemplar.

— Da, nu mă îndoiesc că întregile tiraje din cărțile tale vor fi încă în librării.

Certurile violente despre bani și despre relațiile Johannei continuară, până când răbdarea acesteia se epuiză. Johanna declară că nu va rupe relația cu Gerstenbergk sau cu oricine altcineva de dragul lui Arthur. Îi ordonă să plece, îl invită pe Gerstenbergk să se mute în camerele eliberate și îi scrise fiului ei această scrisoare fatală:

Ușa pe care ai trântit-o ieri atât de zgomotos, după ce te-ai comportat necuviincios față de mama ta, va rămâne pentru totdeauna închisă între noi doi. Plec la țară și nu mă voi întoarce până nu voi afla că te-ai mutat… Nu știi cum e inima unei mame – cu cât iubește mai mult, cu atât resimte mai dureros fiecare lovitură din partea unei mâini odată îndrăgite… Tu ești cel care te-ai rupt de mine: neîncrederea ta, criticile la adresa vieții mele și a modului în care îmi aleg prietenii, comportamentul disprețuitor față de mine, aroganța față de sexul meu, refuzul de a contribui la mulțumirea mea, lăcomia ta – acestea și multe altele mă fac să te consider un om rău… Dacă aș fi fost moartă și ar fi trebuit să ai de-a face cu tatăl tău, ai fi îndrăznit să-l dădăcești? Sau să-i controlezi viața și prieteniile? îi sunt eu inferioară? A făcut el mai mult pentru tine decât am făcut eu? Te-a iubit mai mult decât mine? Urmează-ți drumul tău, nu mai vreau să am de-a face cu tine… Lasă-ți adresa, dar să nu-mi scrii!

De acum încolo nici nu îți voi mai scrie, nici nu îți voi mai citi scrisorile… Acesta este sfârșitul… M-ai rănit atât de profund. Trăiește și fii cât mai fericit posibil.

Și, într-adevăr, acela era sfârșitul. Johanna mai trăi încă douăzeci și cinci de ani, dar mama și fiul nu se mai întâlniră niciodată. Amintindu-și de părinții săi, Schopenhauer scria la bătrânețe:

Cei mai mulți bărbați se lasă seduși de o față frumoasă… natura le face pe femei să își expună deodată întregul strălucirii lor… și să creeze „senzație”… dar natura ascunde numeroasele rele [aduse de femei],

precum cheltuielile nesfârșite, necesitățile copiilor, spiritul refractar, încăpățânarea, îmbătrânirea și urâțirea după doar câțiva ani, înșelarea, încornorarea, capriciile, fixațiile, crizele de isterie, iadul și diavolul.

De aceea numesc căsătoria o datorie contractată în tinerețe și plătită la bătrânețe…

Marile suferințe le fac pe cele mai mici imposibil de simțit și, corelativ, în lipsa marilor suferințe, chiar și cele mai mici supărări și neplăceri ne chinuie.

17

La începutul următoarei ședințe, toți ochii erau ațintiți asupra lui Bonnie. Ea începu, cu o voce ezitantă:

— Până la urmă n-a fost o idee chiar atât de bună să mă trec pe agendă, pentru că toată săptămâna m-am gândit la ce să spun, mi-am repetat replicile la nesfârșit, chiar dacă știu că aici nu e cea mai bună modalitate să vii cu texte pregătite. Julius a spus mereu că grupul trebuie să fie spontan, dacă vrea să funcționeze. Nu-i așa?

Bonnie privi spre Julius. Acesta aprobă din cap.

— Bonnie, încearcă să lași la o parte textele pregătite. Încearcă asta: închide ochii și imaginează-ți că iei discursul tău pregătit, îl ții în fața ta și îl rupi în jumătate, apoi încă o dată. Acum aruncă-l la coșul de gunoi. Bine?

Bonnie dădu din cap, cu ochii închiși.

— Sunt sigură că toți vă amintiți de mine. Eram fetița grasă din clasă cu voi, la școala generală. Foarte dolofană, foarte neîndemânatică, cu părul prea cârlionțat. Cea care era penibilă la gimnastică, primea cele mai puține felicitări de Ziua îndrăgostiților, plângea des, nu avea niciun prieten apropiat, întotdeauna mergea singură acasă, nu o invita nimeni la bal și era atât de îngrozită, încât nu ridica niciodată mâna la ore, chiar dacă o ducea mintea destul de bine și știa răspunsul. Iar Rebecca, ei bine, ea era izomerul meu…

— Ce era? întrebă Tony.

Se prelinsese pe scaun, aproape la orizontală.

— Izomerul e ca o imagine în oglindă, răspunse Bonnie.

— Izomerul se referă la doi compuși chimici, declară Philip, care au componente identice, în aceleași proporții, dar ale căror proprietăți diferă din cauza modului în care sunt dispuși atomii.

— Mersi, Philip, spuse Bonnie. Poate că am folosit un cuvânt prea pretențios. Dar, Tony, aș vrea să-ți spun că admir modul în care îți respecți hotărârea de a semnala de fiecare dată când nu înțelegi ceva. Ședința aceea de acum două luni, în care ai mărturisit că ți-e rușine de lipsa ta de educație și de munca ta fizică, mi-a dat posibilitatea de a vorbi despre

unele dintre problemele mele. Bun, acum să revenim la perioada școlii. Rebecca era opusul meu perfect, în toate privințele – absolut în toate. Aș fi fost în stare de orice ca să fiu prietenă cu o Rebecca – aș fi fost în stare să ucid ca să fiu o Rebecca. În ultimele câteva săptămâni am fost asaltată de amintiri din copilăria mea de coșmar.

— Fetița aceea grasă mergea la școală acum foarte mult timp, spuse Julius. Ce a trezit-o la viață acum?

— Ei, asta e partea cea mai grea. N-aș vrea ca Rebecca să se supere pe mine…

— E mai bine să i te adresezi direct, Bonnie, interveni Julius.

— Bine, spuse Bonnie, întorcându-se spre Rebecca. Aș vrea să spun ceva despre tine, dar n-aș vrea să te superi pe mine.

— Sunt numai urechi, spuse Rebecca, extrem de atentă la Bonnie.

— Când văd cum procedezi cu bărbații aici, în grup – cum îi interesezi, cum îi ispitești – mă simt complet neajutorată. Îmi revin toate acele senzații vechi și neplăcute: grasă, neînsemnată, neatrăgătoare, depășită.

— Nietzsche, interveni Philip, a spus odată că, atunci când ne trezim descurajați în mijlocul nopții, dușmani pe care i-am învins cu mult timp în urmă se întorc ca să ne bântuie.

Bonnie zâmbi larg și se întoarse spre Philip.

— Îmi faci un cadou, Philip, un cadou foarte drăguț. Nu ști tu de ce, dar ideea unor dușmani odată învinși care apar din nou mă face să mă simt mai bine. Simplul fapt că numești ceva îl face mai…

— Stai puțin, Bonnie, o întrerupse Rebecca. Aș vrea să revenim la modul în care ispitesc eu bărbații de aici – explică-ne, te rog.

Pupilele lui Bonnie se lărgiră; evita ochii Rebeccăi.

— Nu e vorba de tine. Nu e nimic greșit în ceea ce faci – e vorba de mine, aceasta e reacția mea la comportamentul perfect normal al femeilor.

— Ce comportament? Despre ce vorbești?

Bonnie inspiră profund și spuse:

— Afișarea. Te afișezi. Așa mi se pare mie. La ultima ședință nici nu mai știu de câte ori ți-ai scos agrafele, ți-ai despletit părul și l-ai scuturat și ți-ai trecut degetele prin el, dar, oricum, de mai multe ori decât îmi amintesc c-o făceai înainte. Probabil că are legătură cu intrarea lui Philip în grup.

— Despre ce vorbești? întrebă Rebecca.

— Ca să-l cităm pe bătrânul înțelept, Sfântul Julius, o întrebare nu e o întrebare dacă știi răspunsul, interveni Tony.

— De ce n-o lași pe Bonnie să vorbească, Tony? spuse Rebecca, aruncându-i o privire de gheață.

Tonyera imperturbabil.

— E evident. Philip intră în grup, iar tu te schimbi – te schimbi într-o… ăăă… care e cuvântul potrivit…. Te dai la el. Am înțeles corect, Bonnie?

Bonnie aprobă din cap. Rebecca scoase din poșetă un șervețel și își tamponă ochii, având grijă la rimel.

— Mi se pare extrem de jignitor.

— Exact la asta n-aș vrea să ajungem, spuse Bonnie rugător. Nu e vorba de tine, Rebecca – am tot spus asta. Nu faci nimic greșit.

— Asta nu ține la mine – dacă aduci en passant câteva acuzații urâte comportamentului meu și apoi spui că nu e vorba de mine, asta nu înseamnă că e mai puțin urât.

— En passant? întrebă Tony.

— En passant, interveni Philip, înseamnă în trecere – e un termen des întâlnit în șah, atunci când pionul avansează două pătrățele la prima lui mutare și trece pe lângă un pion advers.

— Philip, îți place să te dai mare. Știai asta? spuse Tony.

— Ai pus o întrebare. Eu ți-am răspuns, spuse Philip, deloc afectat de atacul lui Tony. Doar dacă întrebarea ta nu era o întrebare.

— Au, aici m-ai prins.

Tony îi cercetă pe ceilalți membri ai grupului și spuse:

— Poate că m-am prostit eu. Mă simt din ce în ce mai lăsat pe dinafară. Mi se pare mie sau aici încep să apară mai multe cuvinte mari? Poate că venirea lui Philip îi afectează și pe ceilalți, nu doar pe Rebecca.

Julius interveni cu cea mai comună și eficientă tactică a psihoterapeutului de grup – mută atenția de la conținut la procedură, adică de la cuvintele rostite la natura relațiilor dintre părțile care interacționau.

— Astăzi se întâmplă multe. Poate că ar fi bine să ne oprim puțin și să încercăm să înțelegem ce se întâmplă. Dați-mi voie ca mai întâi să vă întreb pe toți: ce credeți că se petrece în relația dintre Bonnie și Rebecca?

— Greu de spus, răspunse Stuart.

El era primul care răspundea la întrebările puse de Julius.

— Chiar nu-mi dau seama dacă Bonnie are o singură intenție sau două, spuse el folosindu-și tonul profesional, de doctor.

— Adică? întrebă Bonnie.

— Adică ce intenție ai? Vrei să vorbești despre probleme legate de bărbați și despre concurența dintre tine și alte femei? Sau vrei să o ataci pe Rebecca?

— Eu o văd din ambele perspective, spuse Gill. Înțeleg cum lucrul ăsta îi trezește lui Bonnie amintiri neplăcute. Dar înțeleg și de ce s-a supărat Rebecca – adică poate că nici nu și-a dat seama că își aranjează părul – iar mie, personal, nu mi se pare cine știe ce mare chestie.

— Ești plin de tact, Gill, spuse Stuart. Ca de obicei, încerci să împaci toate părțile, în special doamnele. Dar, știi, tu nu te străduiești atât de mult să înțelegi perspectiva feminină, nu o să poți vorbi niciodată cu propria ta voce. Asta ți-a spus Philip săptămâna trecută.

— Mă simt jignită de comentariile acestea sexiste, Stuart, spuse Rebecca. Sincer, un doctor n-ar trebui să spună așa cuvinte. Poveștile astea cu „perspectiva feminină" sunt ridicole.

Bonnie ridică mâinile în formă de „T".

— Trebuie să cer time out – nu mai pot așa. Sunt lucruri Importante, dar e ceva nerealist; nu mai pot continua așa.

— Cum putem să funcționăm ca de obicei când Julius tocmai ne-a anunțat săptămâna trecută că e pe moarte? E greșeala mea: n-ar fi trebuit deloc să deschid astăzi acest subiect, despre mine și Rebecca… e atât de neînsemnat. Totul e neînsemnat, prin comparație.

Tăcere. Toată lumea privea în pământ. Bonnie întrerupse tăcerea.

— Aș vrea să revin la început. Ar fi trebuit să încep această ședință. Descriind un vis, un coșmar pe care l-am avut după ultima ședință. Cred că e vorba despre tine, Julius.

— Dă-i drumul, o îndemnă Julius.

— Era noapte. Eram într-o gară întunecoasă…

— Încearcă să folosești timpul prezent, Bonnie, o întrerupse Julius.

— Ar fi trebuit să știu asta până acum. Bun – e noapte. Sunt într-o gară întunecoasă. Încerc să prind un tren, dar acesta se pune în mișcare. Merg mai repede, ca să pot urca. Prin fața mea trece vagonul-restaurant, plin de oameni bine îmbrăcați, care mănâncă și beau vin. Nu știu sigur pe unde să mă urc. Acum trenul începe să meargă mai repede, iar ultimele vagoane

sunt din ce în ce mai mizerabile, cu ferestrele bătute în scânduri. Ultimul vagon, cel al angajaților, e doar un schelet complet distrus. Trenul trece pe lângă mine și șuieră atât de tare, încât mă trezesc, la patru dimineața. Inima îmi bătea tare, eram leoarcă de transpirație și nu am mai reușit să adorm noaptea trecută.

— Poți vedea și acum trenul? întrebă Julius.

— Cât se poate de clar. Cum se îndepărtează pe șine. Visul încă mă sperie. E ciudat.

— Știi ce cred eu? spuse Tony. Cred că trenul e grupul nostru de terapie și boala lui Julius o să-l distrugă.

— Exact, spuse Stuart, trenul e grupul – te duce undeva și te hrănește pe drum – știți, oamenii din vagonul-restaurant.

— Da, dar de ce nu te-ai putut urca? Ai alergat? întrebă Rebecca.

— N-am alergat; era ca și cum aș fi știut că nu mă pot urca.

— Ciudat. Ca și cum ai fi vrut să urci, dar în același timp n-ai fi vrut, spuse Rebecca.

— Ce e sigur e că nu mă străduiam prea mult.

— Poate ți-era prea frică să te urci? întrebă Gill.

— V-am spus cumva că sunt îndrăgostit? spuse Julius.

Asupra grupului se așternu tăcerea. Tăcere completă.

Julius privi în jur, poznaș, la fețele uimite și preocupate.

— Da, sunt îndrăgostit de acest grup, mai ales atunci când lucrează așa ca astăzi. Excelent modul în care ați lucrat pe acest vis. Sunteți extraordinari. Hai să vă spun și eu ce cred. Mă gândeam, Bonnie, dacă nu cumva trenul e un simbol și pentru mine. Acel tren mirosea a moarte și a întuneric. Și, cum a spus Stuart, oferă hrană. Asta e ce încerc să fac și eu. Dar ești înspăimântată de el – așa cum probabil ești înspăimântată și de mine sau de ce se întâmplă cu mine. Iar acel ultim vagon, cel scheletic: nu este acesta un simbol, o previziune a degradării mele?

Bonnie își luă șervețele din cutia din mijlocul camerei, se șterse la ochi și începu să se bâlbâie:

— Eu… ăăă… eu… nu știu ce să răspund… toată chestia asta e ireală… Julius, mă copleșești, mă termină modul ăsta detașat în care vorbești despre moarte.

— Toți murim, Bonnie. Numai că eu îmi cunosc mai bine coordonatele decât voi, ceilalți, spuse Julius.

— Exact la asta mă refeream, Julius. Întotdeauna mi-a plăcut ironia ta, dar acum, în situația aceasta, pare să evite lucrurile. Îmi amintesc că odată – era în perioada în care Tony trebuia să stea în weekend la pușcărie și nu vorbeam despre asta – ai spus că dacă grupul ignoră ceva important pentru el, atunci nimic important nu mai poate fi discutat.

Două lucruri, spuse Rebecca. Mai întâi, Bonnie, noi discutam despre ceva important chiar acum

— Mai multe lucruri importante – și în al doilea rând, Dumnezeule, ce-ai vrea să facă Julius? El chiar vorbește despre asta.

— De fapt, spuse Tony, chiar s-a enervat că am auzit asta de la Philip, în loc să ne spună el personal.

— Sunt de acord, spuse Stuart. Așa că, Bonnie, ce anume vrei de la el? Se ocupă de asta. A spus că s-a adresat propriului grup de terapie ca să primească ajutor.

Julius întrerupse discuția. Se ajunsese prea departe.

— Știți, apreciez tot acest sprijin din partea voastră, dar când e chiar atât de puternic, încep să-mi fac griji. Poate că exagerez eu, dar știți când s-a hotărât Lou Gehrig să se retragă? S-a întâmplat într-un meci în care toți colegii de echipă au început să-l laude pentru cum prinsese o minge ușoară. Poate că vi se pare că sunt prea fragil ca să vorbesc in numele meu.

— Deci unde ajungem din acest punct? întrebă Stuart.

— Mai întâi, aș vrea să-ți spun ție, Bonnie, că ai dat dovadă de mult curaj spunând lucrurilor pe nume în acest subiect delicat. Mai mult, ai perfectă dreptate: eu am încurajat o anumită… nu, multă refulare aici. O să țin acum un mic discurs, ca să vă explic totul. În ultimul timp am avut câteva nopți în care n-am putut dormi, așa că am avut destul timp să mă gândesc la toate, inclusiv la ce să fac cu pacienții mei și cu acest grup. N-am niciun fel de exercițiu pentru asta. Nimeni nu exersează finalurile. Se întâmplă doar o dată. Nu se scriu manuale pentru această situație – așa că totul e improvizație. Sunt pus în situația de a decide ce să fac cu timpul care mi-a mai rămas. Și ce variante am? Să renunț la pacienții mei și să pun capăt acestui grup? Nu sunt pregătit să fac asta; mai am cel puțin un an de sănătate, iar pentru mine munca înseamnă foarte mult. A-mi înceta complet activitatea ar însemna să mă tratez singur ca pe un paria. Am

văzut nenumărați pacienți cu boli incurabile care mi-au spus că izolarea ce venea odată cu boala lor era cel mai rău lucru dintre toate. Iar izolarea e una dublă: mai întâi, persoana foarte bolnavă se izolează singură, pentru că nu vrea să-i tragă și pe ceilalți în disperarea ei – și vă pot spune categoric că asta este una din grijile mele față de acest grup – și, în al doilea rând, ceilalți îl evită și ei, deoarece nu știu cum să vorbească cu el sau deoarece nu vor să aibă de-a face cu moartea. Așa că a întrerupe legătura cu voi nu e o variantă bună pentru mine și, mai mult, cred că nici pentru voi. Am văzut mulți oameni cu boli incurabile care s-au schimbat, au devenit mai înțelepți, mai copți, având foarte multe lucruri să-i învețe pe ceilalți. Cred că asta începe deja să se întâmple și cu mine și sunt convins că voi avea multe lucruri să vă ofer în lunile următoare. Dar, dacă e să continuăm să lucrăm împreună, e posibil să vă confruntați cu multă angoasă. Nu numai că va trebui să faceți față apropierii morții mele, dar probabil că vă veți confrunta și cu a voastră. Asta e tot. Poate că ar fi bine să vă gândiți la asta și să decideți ce vreți să faceți.

— Eu nu trebuie să mă gândesc, spuse Bonnie. Mie îmi place foarte mult grupul ăsta și toți membrii lui și vreau să continui să vin aici cât mai mult posibil.

O parte din membri își exprimară acordul cu Bonnie, apoi Julius spuse:

— Apreciez încrederea voastră. Dar regulile de bază ale terapiei de grup subliniază puterea terifiantă a presiunii grupului. E greu să te opui consensului în public. Ar fi nevoie de o hotărâre supraomenească pentru ca oricare dintre voi să spună astăzi „Îmi pare rău, Julius, dar asta e prea mult pentru mine, aș prefera să-mi găsesc un psihanalist sănătos, pe cineva suficient de apt ca să aibă grijă de mine.” Așa că astăzi nu luăm decizii. Haideți să rămânem deschiși, să continuăm să ne evaluăm munca și să vedem cum se simte fiecare după vreo câteva săptămâni. Un mare pericol, pe care Bonnie l-a exprimat astăzi, este ni problemele voastre să înceapă să pară prea puțin importante pentru a fi discutate. Așa că trebuie să găsim cea mai bună cale prin care eu să vă fac să lucrați la propriile voastre probleme.

— Cred că asta și faci, spuse Stuart, prin faptul că ne ții la curent.

— Bun. Mulțumesc, asta vine la momentul potrivit. Acum haide să revenim la voi, oameni buni.

Tăcere îndelungată.

— Deci poate că, totuși, nu v-am eliberat. Aș vrea să încerc ceva. Ai putea tu, Stuart, sau altcineva, să faceți un rezumat, care e agenda noastră; care sunt subiectele de astăzi?

Stuart era cronicarul neoficial al grupului: era înzestrat cu o asemenea capacitate de memorare, încât Julius putea apela oricând la el pentru o dare de seamă a evenimentelor prezente sau trecute ale grupului. Încerca să nu abuzeze de Stuart, deoarece acesta făcea parte din grup pentru a învăța cum să relaționeze cu ceilalți, nu ca să devină grefierul grupului. Deși era extraordinar cu micuții săi pacienți, Stuart era pierdut din punctul de vedere al socializării, atunci când depășea limitele rolului său de pediatru. Chiar și în cadrul grupului, Stuart purta adesea în buzunarul de la cămașă accesoriile meseriei sale: spatula pentru limbă, stiloul lanternă, acadele, mostre de medicamente. În ultimul an Stuart fusese o forță stabilă în grup și făcuse progrese enorme în „operațiunea umanizare", cum îi spunea el.

Dar sensibilitatea lui interpersonală era în continuare atât de puțin dezvoltată, încât relata evenimentele grupului cu multă candoare.

Înainte de a răspunde, Stuart se lăsă pe spătarul scaunului său și închise ochii.

— Păi, să vedem... am început cu Bonnie și dorința ei de a vorbi despre copilărie.

Bonnie îl criticase adesea pe Stuart, astfel că, înainte de a continua, acesta căută din priviri aprobarea ei.

— Nu, nu e chiar așa, Stuart. Faptele sunt corecte, tonul este greșit. Faci totul să sune prea frivol. Ca și cum aș fi vrut să povestesc ceva de distracție. Sunt foarte multe amintiri din copilăria mea care acum au revenit și mă bântuie. Înțelegi diferența?

— Nu sunt sigur. N-am spus că o făceai de distracție. Asta e exact genul de lucruri de care se plânge soția mea. Dar să continuăm: apoi a urmat o discuție cu Rebecca, în care ea se simțea insultată și furioasă pentru că Bonnie explicase cum se afișează ea, încercând să-l impresioneze pe Philip.

Rebecca se plesni cu palma peste frunte și murmură „E, pe dracu'", dar Stuart nu o băgă în seamă și continuă.

— Apoi a fost senzația lui Tony că noi folosim acum un vocabular mai complex ca să-l impresionăm pe Philip. Apoi Tony a spus că lui Philip îi place să se dea mare. Și răspunsul tăios al lui Philip. Apoi a fost remarca mea

către Gill că se străduiește atât de mult să le facă pe plac femeilor, încât și-a pierdut simțul propriului eu.

Stuart privi prin cameră.

— Să vedem ce mai era... Ar mai fi Philip – nu ce a spus, ci ceea ce nu a spus. Nu vorbim prea mult despre Philip, ca și cum ar fi un tabu. Dacă te gândești bine, nu vorbim nici măcar despre faptul că nu vorbim despre el. Și, bineînțeles, mai e Julius. Dar am vorbit despre asta. Numai că Bonnie era deosebit de preocupată și protectoare, cum e adesea față de Julius. De fapt, partea despre Julius din ședință a început cu visul lui Bonnie.

— Impresionant, Stuart, spuse Rebecca. Și aproape complet: ai lăsat deoparte un singur lucru.

— Anume?

— Tu însuți. Faptul că ești din nou aparatul de fotografiat al grupului și, în loc să te implici, faci poze.

Grupul îi reproșase adesea lui Stuart stilul său impersonal de participare. Cu câteva luni în urmă, el descrisese un vis în care fiica sa intrase în niște nisipuri mișcătoare, iar el nu putuse să o salveze din cauză că pierduse prea mult timp ca să scoată aparatul de fotografiat din rucsac și să pozeze scena. Atunci îl numise Rebecca „aparatul de fotografiat al grupului”.

— Corect, Rebecca. Acum o să-mi bag la loc aparatul de fotografiat și o să spun că sunt cu totul de acord cu Bonnie: ești o femeie atrăgătoare. Dar asta nu e ceva nou pentru tine, o știi prea bine. Și știi că și eu cred asta. Și bineînțeles că te afișezi pentru Philip – despletindu-ți părul, aranjându-l și pieptănându-l. Era evident. Cum m-am simțit eu din cauza asta? Puțin gelos. Nu, foarte gelos... nu te-ai afișat niciodată pentru mine. Nimeni nu a făcut asta vreodată pentru mine.

— Lucrurile de felul ăsta mă fac să mă simt ca într-o închisoare, replică Rebecca tăios. Urăsc momentele în care bărbații încearcă să mă domine în felul ăsta, ca și cum fiecare mișcare a mea ar fi judecată.

Rebecca rostea apăsat fiecare cuvânt, cu o agresivitate și asprime care nu mai ieșiseră de foarte mult timp la iveală.

Julius își amintea primele impresii pe care i le lăsase Rebecca. Acum zece ani, cu mult înainte ca ea să intre în grup, o tratase individual, timp de un an. Era o ființă delicată, cu o grație gen Audrey Hepburn, trup zvelt, extraordinar de frumos, și ochi mari. Și cine ar fi putut uita prima ei

remarcă de la terapie? „De când am împlinit treizeci de ani am observat că, atunci când intru în restaurante, nimeni iui se mai oprește să se uite la mine. Sunt distrusă.”

Două surse intelectuale îl ghidaseră pe Julius în munca lui cu ea, atât individual, cât și în grup. Prima era îndemnul lui Freud ca psihanalistul să relaționeze normal cu o femeie frumoasă, fără să aibă rețineri și să n-o sancționeze doar pentru că e frumoasă. A doua era un eseu pe care îl citise în studenție, „Femeia frumoasă și deșartă”, care argumenta că femeia cu adevărat frumoasă este atât de adesea apreciată și răsplătită exclusiv pentru aspectul ei, încât ea neglijează să își dezvolte și alte părți ale sinelui. Încrederea ei în sine și senzația de succes sunt doar superficiale, iar de îndată ce frumusețea i se estompează, își dă seama că are puține de oferit: nu și-a cultivat arta de a fi o persoană interesantă și nici nu a fost preocupată de ceilalți.

— Eu fac unele observații și mi se spune că sunt aparat de fotografiat, spuse Stuart, iar dacă spun ceea ce simt sunt etichetat ca bărbat dominator. Asta apropo de a fi încolțit.

— Eu nu înțeleg, Rebecca, spuse Tony. Ce e așa mare scofală? De ce te enervezi? Stuart nu spune decât ceea ce ai spus tu însăți. De câte ori nu ai spus că știi cum să flirtezi, că e ceva natural pentru tine? Îmi amintesc că ai spus că ai avut o viață ușoară în facultate și în biroul tău de avocatură deoarece îi manipulai pe bărbați cu sexualitatea ta.

— Mă faci să par o curvă.

Rebecca se întoarse brusc spre Philip:

— Nu ți se pare că mă face să par o curvă?

Netulburat din contemplarea locului său preferat de pe tavan, Philip răspunse imediat:

— Schopenhauer spunea că o femeie foarte atrăgătoare, ca și un bărbat foarte inteligent, sunt destinați categoric unei vieți izolate. Susținea că ceilalți sunt orbiți de invidie și îi poartă ranchiună persoanei superioare lor. Din acest motiv, astfel de oameni nu au niciodată prieteni apropiați de același sex.

— Asta nu e neapărat adevărat, spuse Bonnie. Mă gândesc la Pam, membrul nostru absent, care e și ea frumoasă și are multe prietene apropiate.

— Da, Philip, spuse Tony, vrei să spui că trebuie să fii urât sau tâmpit ca să fii popular?

— Exact, spuse Philip, iar o persoană înțeleaptă nu-și va petrece viața căutând popularitatea. E o amăgire. Popularitatea nu definește ceea ce e adevărat sau bun; chiar dimpotrivă, e un nivelator, ceva ce prostește. E mult mai bine să îți cauți în sinea ta valorile și obiectivele.

— Și care sunt obiectivele și valorile tale?

Dacă Philip a observat iritarea din întrebarea lui Tony, nu a lăsat deloc să se vadă asta și a răspuns candid:

— Ca și Schopenhauer, doresc să vreau cât mai puțin și să știu cât mai mult posibil.

— Philip, interveni Rebecca, ceea ce tu sau Schopenhauer ați spus despre prieteni descrie perfect cazul meu: adevărul e că am puține prietene apropiate. Dar ce crezi despre doi oameni cu interese și capacități similare? Nu crezi că în acest mod prietenia e posibilă?

Înainte ca Philip să apuce să răspundă, Julius interveni:

— Timpul nostru de astăzi aproape s-a terminat. Aș vrea să văd ce simțiți voi față de aceste ultime cincisprezece minute. Haide să vedem cum stăm.

— Nu suntem la obiect, spuse Gill. Am deviat. A apărut un subiect paralel.

— Pe mine mă pasionează, spuse Rebecca.

— Nu, avem prea multe în cap, spuse Tony.

— Sunt de acord, spuse Stuart.

— Eu nu știu ce mai am în cap, spuse Bonnie. Sunt pe punctul să explodez sau să țip sau…

Bonnie se ridică brusc, își luă geanta și haina și ieși val-vârtej din cameră. După o clipă, Gill sări în picioare și alergă după ea, s-o aducă înapoi. Grupul ascultă pașii care se îndepărtau, într-o liniște stânjenitoare. După puțin timp, Gill se întoarse și îi informă, în timp ce se așeza:

— E bine, a zis că-i pare rău, dar trebuie să se liniștească puțin. O să ne spună despre asta săptămâna viitoare.

— Ce Dumnezeu se întâmplă? spuse Rebecca, deschizându-și geanta ca să-și scoată ochelarii de soare și cheile de la mașină. Mă scoate din minți când face asta. E foarte enervant.

— Are idee cineva ce se întâmplă? întrebă Julius.

— SPM, cred, spuse Rebecca.

Tony văzu cum Philip se strâmbă, în semn de confuzie, și interveni:

— SPM – sindrom premenstrual.

Când Philip dădu din cap, Tony își încleștă pumnii, cu degetele mari ridicate în sus.

— Hei, te-am învățat și eu ceva.

— Trebuie să încheiem, spuse Julius, dar am o presupunere referitoare la ce se întâmplă cu Bonnie. Gândiți-vă la rezumatul lui Stuart. Vă amintiți cum a deschis Bonnie ședința – vorbind despre fetița grăsuță și neatrăgătoare de la școală și despre incapacitatea ei de a concura cu celelalte fete, în special cu cele frumoase? Ei bine, mă întreb dacă acest lucru nu a fost recreat astăzi în grup? Ea a deschis ședința și, destul de rapid, grupul a părăsit-o în favoarea Rebeccăi. Cu alte cuvinte, e posibil ca exact lucrul despre care ea voia să vorbească să fi fost înfățișat aici, în culori vii, fiecare dintre noi jucând un rol în acest spectacol.

Nimic nu-l mai poate alarma sau mișca. Toate cele o mie de fire ale voinței care ne leagă de lume și care ne târăsc (plini de neliniște, dorință, furie și frică) într-o parte și alta, în neîntreruptă durere: pe toate acestea el le-a tăiat imediat. Zâmbește și privește calm în spate, la fantasmagoria acestei lumi, care stă acum în fața lui la fel de indiferentă ca șahiștii la sfârșitul partidei.

18

Pam în India (2)

Câteva zile mai târziu, Pam stătea întinsă în pat, la ora trei dimineața, privind în întuneric. Mulțumită intervenției studentei sale, Marjorie, care îi asigurase privilegii de VIP, Pam avea o cameră semiprivată, un mic alcov cu toaletă, chiar lângă dormitorul comun al femeilor. Cu toate acestea, alcovul nu oferea izolare fonică, iar Pam auzea respirația celorlalte 150 de eleve Vipassana. Șuieratul aerului o ducea înapoi, în dormitorul de la mansarda din casa părinților ei din Baltimore, unde stătea trează, ascultând cum vântul de martie zgâlțâie fereastra.

Pam putea suporta toate celelalte rigori ale ashramu-lui – trezirea la 4 dimineața, unica masă a zilei, frugală și vegetariană, orele nesfârșite de meditație, tăcerea, dotările spartane –, dar lipsa somnului o ucidea. Mecanismul adormirii părea să îi scape complet. Cum făcea asta înainte? Nu, întrebarea e pusă greșit, își spuse ea – întrebarea complicii problema, pentru că a adormi era unul dintre acele lucruri care nu pot fi făcute voluntar; trebuie făcut neintenționat Dintr-o dată, în minte îi apăru o veche amintire a porcușorului Freddie. Freddie era un detectiv priceput dintr-o serie de cărți pentru copii la care nu se mai gândise de vreo douăzeci și cinci de ani; un miriapod care nu mai putea merge din cauză că nenumăratele lui picioare ieșiseră din ritm îi cere ajutorul. În cele din urmă, Freddie rezolvă problema recomandându-i miriapodului să meargă fără să-și privească picioarele sau să se gândească la ele. Soluția e să îți oprești conștiința și să lași înțelepciunea trupului să preia conducerea. La fel și cu somnul.

Pam încercă să adoarmă aplicând tehnicile pe care le învățase la ședințe, curățându-și mintea și lăsând toate gândurile să se scurgă în afara ei. Goenka, un guru grăsuț, cu piele de culoarea bronzului, pedant, excesiv de serios și afectat, începuse prin a spune că îi va învăța Vipassana, dar mai întâi trebuie să îl învețe pe elev cum să își liniștească mintea. (Pam

suportase folosirea exclusivă a pronumelui masculin; valurile feminismului nu ajunseseră încă pe țărmurile Indiei.)

În primele trei zile, Goenka îi instruise în anapana-sati – respirația atentă. Iar zilele erau lungi. Pe lângă o conferință zilnică și o scurtă sesiune de întrebări și răspunsuri, singura activitate de la patru dimineața la nouă și jumătate seara era meditația. Goenka îi îndemna pe elevi ca, pentru a ajunge la respirația atentă, să își studieze inspirațiile și expirațiile.

— Ascultați. Ascultați sunetul respirației voastre, spunea el. Fiți conștienți de durata și temperatura ei. Observați diferența dintre răcoarea inspirațiilor și căldura expirațiilor. Deveniți o santinelă care supraveghează poarta. Concentrați-vă atenția asupra nărilor, asupra locului anatomic exact prin care aerul intră și iese. În curând, respirația va deveni din ce în ce mai ușoară, până când va părea că a dispărut cu totul, dar, pe măsură ce vă concentrați, veți reuși să distingeți forma ei subtilă și delicată.

Goenka arătă spre cer și spuse:

Dacă îmi veți urma instrucțiunile cu credință, dacă sunteți un elev devotat, atunci practicarea anapana-sati vă va liniști mintea. Veți fi atunci eliberați de toate impedimentele atenției: agitație, furie, îndoială, dorință carnală și somnolență. Vă veți trezi într-o dispoziție dinamică, liniștită ți voioasă.

Liniștirea minții era graalul lui Pam, motivul pelerinajului ei la Igatpuri. În ultimele câteva săptămâni mintea ei fusese un câmp de luptă, de pe care se străduia cu încrâncenare să alunge amintirile și fanteziile zgomotoase, obsesive și agresive despre soțul ei, Earl, și amantul ei, John. Earl fusese ginecologul ei cu șapte ani în urmă, când rămăsese însărcinată și se hotărâse să facă avort, preferând să nu-l anunțe pe tată, un partener sexual întâmplător cu care nu dorea o relație mai profundă. Earl era un bărbat deosebit de atent și blând. A efectuat cu pricepere avortul, sunând-o apoi de două ori acasă, în mod neobișnuit, pentru a se interesa de evoluția ei postoperatorie. E evident, se gândea ea, că toate poveștile despre dispariția doctorilor omenoși și devotați e doar retorică exagerată. Apoi, câteva zile mai târziu, a venit un al treilea telefon, care transmitea o invitație la prânz, în timpul căruia Earl parcurse cu pricepere tranziția de la doctor la pețitor. În timpul celui de-al patrulea telefon ea acceptă, nu fără entuziasm, să îl însoțească la New Orleans, la o conferință medicală.

Perioada de curtare s-a desfășurat cu o rapiditate uimitoare. Niciun alt bărbat pe care îl cunoscuse Pam vreodată nu o făcuse să se simtă atât de bine, nu fusese atât de minunat de atent la toate particularitățile ei și nu îi oferise atâta plăcere sexuală. Deși el avea multe calități extraordinare – era competent, arătos, în formă – ea îi atribuise (își dădea seama acum) o statură eroică, mitologică. Amețită de faptul că ea era cea aleasă, că fusese promovată în vârful piramidei femeilor care se înghesuiau în cabinetul lui, în căutarea priceperii lui vindecătoare, Pam se îndrăgosti de el și, câteva săptămâni mai târziu, acceptă cererea în căsătorie.

La început, mariajul lor a fost idilic. Dar pe la mijlocul celui de-al doilea an a început să se facă simțită realitatea de a fi căsătorită cu un bărbat cu douăzeci și șapte de ani mai bătrân decât ea: el avea nevoie de mai multă odihnă, trupul lui își arăta cei șaizeci și cinci de ani, iar părul alb își făcea apariția, în ciuda vopselei grecești de păr. Luxația de la umărul lui Earl a pus capăt tenisului lor de duminică, iar atunci când un cartilaj rupt de la genunchi a pus capăt și schiului, Earl a scos la vânzare casa pe care o deținea în Tahoe fără să o consulte pe Pam. Sheila, prietena ei bună și fostă colegă de cameră în facultate, care o sfătuise să nu se căsătorească cu un bărbat bătrân, o îndemna acum să-și păstreze identitatea proprie și să nu se grăbească să îmbătrânească. Pam se simțea zorită. Bătrânețea lui Earl se hrănea din tinerețea ei. În fiecare seară, Earl venea acasă de-abia având suficientă energie ca să-și bea cele trei martiniuri și să se uite la televizor.

Și cel mai rău era că el nu citea niciodată. Cât de coerent și de încrezător discutase pe vremuri despre literatură. Cât de mult o făcuse să îndrăgească Middlemarch și Daniel Deronda. Și ce șoc să-și dea seama, la doar puțin timp după asta, că luase forma drept conținut: nu numai că remarcile lui erau învățate pe de rost, dar lecturile lui erau limitate și statice. Iar cea mai grea lovitură: cum putuse ea să se îndrăgostească de un bărbat care nu citea? Ea, ai cărei cei mai buni și mai dragi prieteni sălășluiau în paginile lui George Eliot, Woolf, Murdoch, Gaskell și Byatt?

Acela a fost momentul în care a intervenit John, un profesor roșcat, coleg de catedră cu ea la Berkeley, mereu cu un braț de cărți după el, un gât grațios și mărul lui Adam pronunțat. Deși pentru un profesor de engleză era normal să citească, ea știa destui care se aventurau rareori în afara specialității lor și nu cunoșteau deloc noua literatură. Dar John citea tot. Cu trei ani în urmă, Pam îi supervizase titularizarea susținută pe baza celor

două cărți uimitoare scrise de el: Șahul: Estetica brutalității în literatura contemporană!: Eroina androgină în literatura britanică de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Prietenia lor încolți în toate locurile familiare și romantice ale universității: sălile de consiliu ale universității sau facultății, sala de mese a facultății, amfiteatrul Norris, unde citeau lunar poeții sau prozatorii în rezidență. Prietenia lor prinse rădăcini și înflori în aventuri universitare comune, precum predând împreună mari autori occidentali din programa secolului al XIX-lea sau invitându-se fiecare la cursul celuilalt. Apoi legătura lor se cimentă în războiul strategic al hărțuielilor din senatul facultății, în timpul ambuscadelor referitoare la spațiu și salarii și printre faulturile dure din comitetul de avansare. Nu trecu mult până când ajunseră să aibă atâta încredere unul în gustul celuilalt, încât rareori mai căutau în altă parte recomandări pentru romane sau poezie, iar eterul internetului dintre ei gemea de pasaje literare filosofice pline de substanță. Amândoi evitau citatele pur decorative sau inabil inteligente; nu se mulțumeau decât cu sublimul – frumusețe plus înțelepciune fără vârstă. Amândoi îi detestau pe Fitzgerald și Hemingway, amândoi îi iubeau pe Dickinson și Emerson. Pe măsură ce teancul cărților împărtășite creștea tot mai înalt, relația lor devenea tot mai armonioasă. Erau mișcați de aceleași gânduri profunde ale acelorași scriitori. Aveau împreună sentimentul epifaniei. Pe scurt, acești doi profesori de engleză se iubeau.

Hai să divorțăm amândoi. Cine o spusese primul? Niciunul nu-și putea aminti, dar undeva în cursul celui de-al doilea lor an în care predau împreună ajunseră la acest angajament amoros plin de risc. Pam era pregătită, dar John, care avea două fete preadolescente, avea, în mod firesc, nevoie de mai mult timp. Pam era răbdătoare. Bărbatul ei, John, era, slavă Domnului, un bărbat bun, care avea nevoie de timp pentru a se lupta cu probleme morale precum sensul jurământului căsătoriei. Și se lupta, de asemenea, și cu problema vinovăției abandonării copiilor săi și a modului în care cineva poate să părăsească o soție a cărei singură vină e monotonia, o soție transformată de datoria ei dintr-o iubită încântătoare într-o mamă fără sare și piper. John o asigură de nenumărate ori pe Pam că se străduiește, că a identificat și prospectat cu succes problema și că acum nu mai avea nevoie decât de timp ca să își adune hotărârea și să aleagă momentul propice pentru a acționa.

Dar lunile treceau, iar momentul propice nu mai venea. Pam bănuia că John, ca mulți alți soți nemulțumiți care încercau să evite vina și povara unor acte morale ireversibile, încerca s-o facă pe soția lui să ia această decizie. Se izolase și își pierduse orice interes sexual față de soția sa, criticând-o în tăcere sau, uneori, cu voce tare. Era vechea manevră „Eu nu o pot părăsi, dar mă rog ca ea să mă părăsească pe mine". Dar nu funcționa: soția lui nu mușca momeala.

În cele din urmă, Pam acționă unilateral. Decizia ei a fost declanșată de două apeluri telefonice care începeau cu „Scumpo, cred c-ar fi bine să știi că..." Două paciente ale lui Earl, sub pretextul că îi fac lui Pam o favoare, o avertizară în privința comportamentului sexual agresiv al acestuia. Când sosi o citație care spunea că încă o pacientă îl dădea în judecată pe Earl pentru comportament neprofesional, Pam mulțumi stelelor ei norocoase că nu avuseseră copii și sună un avocat specializat în dreptul familiei.

Putea oare gestul ei să-l oblige pe John să acționeze? Deși ea și-ar fi părăsit soțul oricum, și dacă nu ar fi existat niciun John în viața ei, Pam, într-un uimitor elan de autoamăgire, se convinse singură că îl părăsea pe Earl pentru amantul ei și continuă să-i prezinte lui John această versiune a realității. Dar John trăgea de timp; încă nu era pregătit. Apoi, într-o zi, acționă decisiv. S-a întâmplat în iunie, în ultima zi de cursuri, imediat după extatica lor sărbătoare amoroasă din alcovul obișnuit – o saltea albastră de burete, plasată parțial sub cortul catedrei de pe podeaua tare din biroul lui. (În birourile profesorilor de engleză nu se mai găsea nicio canapea; departamentul fusese atât de afectat de acuzațiile studentelor referitoare la abuzurile profesorilor, încât canapelele fuseseră interzise.) După ce își trase fermoarul la pantaloni, John privi spre ea plin de durere.

— Pam, te iubesc. Și pentru că te iubesc, am decis să fiu hotărât. Asta e nedrept față de tine, iar eu trebuie să-ți ușurez situația – în special ție, dar și mie. M-am hotărât să declar un moratoriu al relației noastre.

Pam era șocată. De-abia dacă auzea ce spune. Zile întregi după asta a simțit mesajul lui ca pe un bol alimentar în stomac, prea mare pentru a fi digerat, prea greu pentru a fi regurgitat. Oscila la nesfârșit între ura, iubirea și dorința față de el și momentele în care ar fi vrut să-l vadă mort. În mintea ei se derulau scenarii, unul după celălalt. John și familia lui murid într-un accident de mașină. Soția lui John moare într-un accident de avion, iar John

apare, uneori cu copiii, alteori singur, la ușa ei. Uneori ea se arunca în brațele lui; alteori pretexta că e cu un bărbat și îi trântea ușa în nas.

Cei doi ani în care făcuse terapie individuală și de grup îi aduseseră lui Pam beneficii enorme, dar, în privința acestei crize, terapia nu reușea s-o ajute: era neputincioasă în fața forței monstruoase a gândirii ei obsesionale. Julius se strădui, cu mult curaj. Era neobosit, scoțând armă după armă din arsenalul său. Mai întâi îi ceru să se monitorizeze și să noteze timpul pe care îl dedica acestei obsesii. Între două și trei sute de minute pe zi. Uluitor! Și părea să-i scape complet de sub control; obsesia avea o putere malefică. Julius încercă s-o ajute să-și recapete controlul asupra minții, îndemnând-o să limiteze treptat timpul în care fantasma.

Când asta eșuă, optă pentru o abordare paradoxală, cerându-i ca în fiecare dimineață să aleagă o oră pe care să o dedice în întregime scenariilor ei cele mai frecvente despre John. Pam urmă instrucțiunile lui Julius, dar obsesia ei refuza să se lase limitată, revărsându-se asupra gândurilor ei la fel de mult ca și înainte. Apoi el îi sugeră unele tehnici prin care să înceteze să se mai gândească. Zile întregi, Pam a strigat „nu" către propria ei minte, lovindu-și încheietura mâinii cu brățările de cauciuc.

Julius încercă să îi dezamorseze obsesia și expunând clar semnificația profundă a acesteia:

— Obsesia este o distragere; te ferește să te gândești la altceva, insista el. Ce ascunde ea? Dacă nu ar exista obsesia, la ce te-ai gândi?

Dar obsesia nu voia să cedeze.

Membrii grupului se implicară și ei. Își împărtășeau propriile episoade obsesive; se ofereau pe rând să fie sunați de Pam oricând aceasta s-ar fi simțit copleșită; o îndemnau să-și umple viața, să-și sune prietenii, să-și programeze o activitate socială în fiecare zi, să-și găsească un bărbat și, pentru numele lui Dumnezeu, să și-o pună! Tony o făcu să zâmbească solicitând un formular de înscriere pentru această funcție. Dar nimic nu dădea roade. Toate aceste arme ale terapiei erau la fel de eficiente împotriva puterii monstruoase a obsesiei ca o pușcă cu aer comprimat împotriva unui rinocer furios.

Apoi Pam se întâlni cu Marjorie, studenta cu ochi senini, discipolă Vipassana, care o consultă în legătură cu schimbarea subiectului disertației. Își pierduse interesul pentru conceptele de iubire ale lui Platon în opera lui Djuna Barnes. În schimb, se îndrăgostise de Larry, protagonistul lui

Somerset Maugham din *Tăișul briciului*, iar acum propunea subiectul „Origini ale gândirii religioase orientale la Maugham și Hesse". În discuțiile lor, Pam a remarcat una din expresiile preferate ale lui Marjorie (și Maugham), „liniștirea minții". Expresia părea atât de ațâțătoare, de seducătoare. Cu cât se gândea mai mult la ea, cu atât își dădea seama mai mult că liniștirea minții era exact lucrul de care avea nevoie. Așa că și-a rezervat un bilet de avion spre India și un loc la ashramul lui Goenka, epicentrul liniștirii minții.

Rutina ashramului începuse, într-adevăr, să-i ofere o anumită liniștire a minții. Mintea ei era mai puțin fixată asupra lui John, dar acum Pam începea să aibă impresia că insomnia e mai rea decât obsesia. Zăcea trează, ascultând sunetele nopții: ritmul de fundal al respirațiilor și libretul de sforăituri, gemete și pufnituri. Cam la fiecare cincisprezece minute, tresărea la auzul sunetului ascuțit al unui fluier de polițist de sub fereastra ei.

Dar de ce nu se putea cufunda în somn? Trebuia să aibă legătură cu cele douăsprezece ore de meditație zilnice. Ce altceva putea fi? Și totuși, ceilalți 150 de elevi păreau să se odihnească destul de confortabil în brațele lui Morfeu. Măcar dacă ar fi putut să-i pună lui Vijay aceste întrebări.

Odată, când se uitase pe furiș după el în sala de meditație, Manii, supraveghetorul care se plimba printre rânduri, o împunsese cu bățul lui de bambus, spunându-i „Privește în interior. Nicăieri altundeva." Iar atunci când reuși să-l zărească pe Vijay, în fundul sectorului pentru bărbați, acesta părea în transă, stând drept în poziția lotus, nemișcat precum Buddha. Probabil că o observase în sala de meditație; din cei trei sute de oameni, ea era singura care stătea în stil occidental, pe un scaun. Deși asta o făcea să se simtă umilită, după primele zile de șezut pe podea avusese dureri de spate atât de cumplite, încât nu îi rămăsese altceva de făcut decât să îi ceară un scaun lui Manii, asistentul lui Goenka.

Manii, un indian înalt și zvelt, care se străduia din greu să pară calm, nu a fost deloc încântat de solicitarea ei. Fără să își mute privirea de la linia orizontului, i-a răspuns:

— Spatele? Ce ai făcut în viețile tale trecute ca să provoci așa ceva?

Ce dezamăgire! Răspunsul lui Manii dezavua pretențiile energice ale maestrului său potrivit cărora metoda lui rămâne în afara provinciei oricărei tradiții religioase anumite. Treptat, Pam ajunse să aprecieze

prăpastia care se căsca între perspectiva nonteistică a budismului și credințele religioase ale maselor. Nici măcar asistenții nu reușeau să-și înfrângă dorința de magie, mister și autoritate.

Într-o zi l-a văzut pe Vijay la masa de la ora 11 și a făcut în așa fel încât să stea la masă lângă el. L-a auzit cum inspiră profund, ca și cum ar fi inhalat parfumul ei, dar Vijay nu privi spre ea și nici nu îi vorbi. De fapt, nimeni nu vorbea cu nimeni; regula nobilei tăceri domnea neabătută.

În cea de-a treia dimineață o întâmplare bizară mai însufleți programul. În timpul meditației cineva se bă și puternic, iar câțiva elevi chicotiră. Chicotitul era contagios, astfel că în scurt timp mai mulți elevi începură să râdă. Goenka nu era deloc amuzat și ieși imediat din sală, indignat șl urmat de soția sa. La puțin timp după aceea, unul dintre asistenții săi îi informă pe elevi că maestrul lor fusese dezonorat și refuza să continue cursul până când elevii vinovați nu aveau să părăsească toți ashramul. Câțiva elevi se ridicară și ieșiră, dar în următoarele câteva ore meditația a fost tulburată de fețele celor exilați, care apăreau la ferestre și făceau ca cucuveaua.

Nimeni nu a mai pomenit apoi de acest incident, dar Pam bănuia că în timpul nopții avusese loc o epurare, deoarece dimineața erau mult mai puțini Buddha așezați pe podea.

Cuvintele erau îngăduite doar în timpul orei de la prânz, atunci când elevii care aveau întrebări se puteau adresa asistenților maestrului. În a patra zi la prânz, Pam îl întrebă pe Manii despre insomnia ei.

— Nu e treaba ta să îți faci griji despre asta, răspunse el privind în depărtare. Corpul își ia atâta somn cât are nevoie.

— Atunci, încercă Pam din nou, ai putea să-mi spui de ce la fereastra mea se aud toată noaptea fluiere ascuțite de poliție?

— Renunță la astfel de întrebări. Concentrează-te doar asupra lui anapana-sati. Observă-ți respirația. Atunci când te vei strădui cu adevărat, astfel de întâmplări mărunte nu te vor mai tulbura.

Pam era atât de plictisită de meditația asupra respirației, încât se întreba dacă mai putea să reziste încă zece zile. În afară de stat, singura activitate disponibilă era ascultarea discursurilor de seară plictisitoare ale lui Goenka. Îmbrăcat în alb strălucitor, ca și personalul său, Goenka se străduia să fie elocvent, dar adesea nu reușea, din cauză că autoritarismul lui accentuat, de fond, ieșea la suprafață. Conferințele lui constau în lungi și repetitive exhortații ale numeroaselor calități ale Vipassanei, care, dacă era

practicată corect, producea purificare mentală, o cale spre iluminare, o viață de idim și echilibru, eradicarea bolilor psihosomatice și eliminarea celor trei cauze ale nefericirii: dorința, aversiunea și ignoranța. Practicarea regulată a Vipassanei era ca un fel de grădinărit regulat al minții, prin care smulgeai buruienile impure ale gândirii. Nu numai atât, sublinia Goenka; practicarea Vipassanei era portabilă, oferind un avantaj competitiv în viață: în timp ce alții pierdeau timpul în stația de autobuz, practicantul ei putea să smulgă, harnic, câteva buruieni ale impurității cognitive.

Broșurile cursului de Vipassana erau pline de reguli care, la prima vedere, păreau rezonabile și de înțeles. Dar erau atât de multe. Să nu furi, să nu omori nicio ființă vie, să nu minți, să nu întreții nicio activitate sexuală, să nu consumi substanțe halucinogene sau divertisment sexual, să nu scrii sau să iei notițe, să nu citești, să nu asculți muzică sau la radio, să nu vorbești la telefon, să nu ai un pat somptuos, ornamente corporale de orice tip sau haine îndrăznețe, să nu mănânci după ora douăsprezece (cu excepția elevilor începători, care primeau ceai și fructe la ora 5 după-amiaza). În plus, elevilor li se interzicea să pună la îndoială sfaturile și instrucțiunile maestrului; trebuiau să fie de acord să respecte disciplina și să mediteze exact așa cum li se spunea. Doar cu o astfel de atitudine supusă, spunea Goenka, elevii puteau atinge iluminarea.

În mare, Pam îi acorda lui Goenka prezumția de nevinovăție. Acesta era, până la urmă, un om pasionat, care își dedicase viața predării recomandărilor Vipassana. Bineînțeles că era limitat de cultura sa. Cine nu este? Și oare nu suferise India povara ritualului religios și a stratificării sociale rigide? În plus, lui Pam îi plăcea la nebunie vocea lui minunată. În fiecare seară era vrăjită de tonul profund și sonor cu care recita, în vechea pali, din tratatele budiste sacre. O mișcase în mod similar și muzica de cult a creștinismului primitiv, mai ales cântecele liturgice bizantine, cantorii care cântau în sinagogi, iar odată, când era în Turcia la țară, a fost vrăjită de melodiile hipnotice ale muezinului care chema populația la rugăciune de cinci ori pe zi.

Deși Pam era o elevă silitoare, îi era greu să respecte respirația, chiar și numai cincisprezece minute, fără să cadă în una din acele reverii despre John. Dar, treptat, lucrurile se schimbară. Scenariile odată disparate se coagulaseră acum într-o singură scenă: dintr-o anumită sursă de știri – fie televizor, radio sau ziar – Pam afla că familia lui John murise într-un

accident de avion. Își imagina scena la nesfârșit. Se săturase de ea, dar aceasta continua să ruleze.

În timp ce plictiseala și agitația ei sporeau, Pam începu să fie foarte interesată de mici demersuri de gospodărire. Când se înscrisese în prima zi la recepție (și aflase, spre surpriza ei, că nu exista nicio taxă pentru sejurul de zece zile), observase că la magazinul ashramului se găsesc mici pungi de detergent. În cea de-a treia zi cumpără o pungă și apoi petrecu o considerabilă cantitate de timp spălându-și și respălându-și hainele, atârnându-le pe sforile din spate ale dormitoarelor (prima sfoară de întins rufe pe care o vedea din copilărie) și verificând din oră în oră procesul de uscare. Care sutiene și chiloți se uscau cel mai repede? Câte ore de uscat noaptea erau echivalentul unei ore de uscat ziua? Era mai bun uscatul la umbră sau la soare? Cu rufele stoarse sau nestoarse?

În cea de-a patra zi se produse marele eveniment: Goenka începu să predea Vipassana. Tehnica era simplă și directă. Elevilor li se spunea să mediteze la scalpul lor până când simțeau o senzație: mâncărime, căldură, poate impresia unei brize ușoare pe pielea capului. Odată senzația identificată, elevul trebuia doar să observe, nimic altceva. Să se concentreze asupra mâncărimii. Cum e senzația? Până unde ajunge? Cât durează? Atunci când dispare (cum se întâmplă întotdeauna), cel care meditează trebuie să treacă la următorul segment al corpului, fața, și să caute stimuli precum gâdilatul nărilor sau mâncărimea pleoapei. După ce acești stimuli cresc, descresc și dispar, elevul continuă cu gâtul, umerii, fiecare parte a corpului fiind observată, până la tălpile picioarelor. Apoi elevul se întoarce la scalp și prom-ul se repetă la nesfârșit.

Discursurile de seară ale lui Goenka ofereau rațiunea acestei tehnici. Conceptul-cheie era anitya – nepermanența.

Dacă cineva înțelege cu adevărat nepermanența fiecărui stimul fizic, nu mai are de făcut decât un pas mic până la a extrapola principiul lui anitya la toate întâmplările și neplăcerile vieții; totul trece, iar dacă rămâi în postura de observator și privești doar spectacolul trecător, vei simți calmul.

După câteva zile de Vipassana, lui Pam procesul începu să i pară mai puțin oneros, pe măsură ce priceperea și rapiditatea cu care se concentra asupra senzațiilor ei corporale creșteau. În a șaptea zi, spre uimirea ei, întregul proces intră pe pilot automat și ea începu să „baleieze”, după cum prezisese Goenka. Era ca și cum cineva i-ar fi turnat pe creștetul capului o

cană cu miere, care se răspândea încet și delicios până în călcâie. Simțea cum o învăluie niște furnicături, un bâzâit de bondar aproape sexual, pe măsură ce mierea aluneca în jos. Orele zburau. În curând renunță la scaunul ei și se amestecă printre cei trei sute de discipoli care stăteau în poziție de lotus, la picioarele lui Goenka.

Următoarele două zile de baleiere au fost la fel, trecând foarte repede. În cea de-a noua noapte rămase trează – dormi la fel de prost ca și până atunci, dar asta o preocupa mai puțin acum, după ce aflase de la un alt asistent (renunțase la Manii), o femeie birmaneză, că insomnia era extrem de frecventă în învățarea Vipassanei; se părea că starea prelungită de meditație face somnul mai puțin necesar. Asistenta îi lămuri de asemenea și misterul fluierelor de poliție. În sudul Indiei, paznici de noapte fluieră în mod constant în timp ce fac turul zonei pe care o supraveghează, ca o măsură preventivă, de avertizare a hoților, la fel cum micul led roșu de pe bordul mașinii îi atenționează pe hoți că există o alarmă activată.

Adesea, prezența gândurilor repetitive se face cel mai bine simțită atunci când ele dispar, iar Pam își dădu seama uimită că nu se mai gândise la John două zile întregi. John dispăruse. Întreaga sferă imensă a fanteziei fusese înlocuită de bâzâitul de miere al baleierii. Cât de ciudat era să-și dea seama că acum purta cu ea propriul dispozitiv de creat plăcere, care putea fi făcut să secrete endorfinele încântării. Acum înțelegea de ce oamenii devin dependenți, de ce se retrăgeau la astfel de centre pentru luni de zile, uneori ani.

Și totuși, acum, când reușise în sfârșit să-și purifice mintea, de ce nu se simțea extaziată? Dimpotrivă, asupra succesului ei plutea o umbră. Ceva din bucuria baleierii îi umbrea gândurile.

În timp ce medita la această dilemă, căzu într-un somn ușor de seară și fu trezită, puțin mai târziu, de o imagine ciudată dintr-un vis: o stea cu piciorușe, pălărie și baston, care dansa step pe scena minții ei. O stea care dansa! Știa exact ce însemna imaginea din vis. Dintre toate aforismele literare pe care ea și John le admirau, unul dintre preferatele ei era fraza lui Nietzsche din Zarathustra: „Trebuie să ai în sinea ta haosul, pentru a putea da naștere unei stele care dansează.”

Evident. Acum înțelegea sursa ambivalenței ei față de Vipassana. Goenka se ținuse de cuvânt.

Le oferise exact ceea ce promisese: calm, liniște și, cum spunea el adesea, contraechilibru. Dar cu ce preț? Dacă Shakespeare ar fi făcut Vipassana, s-ar mai fi născut oare Lear sau Hamlet? Ar mai fi fost oare scrisă oricare dintre capodoperele culturii occidentale? Unul din distihurile lui Chapman i se furișă în minte:

Niciun stilou nu poate scrie ceva etern
Decât de se înmoaie în umoarea nopții

Se înmoaie în umoarea nopții – aceasta era sarcina marelui scriitor: să se scufunde în umoarea nopții, să stăpânească puterea întunericului pentru creația artistică. Cum altfel ar fi putut să arunce lumină asupra tragediei care pândește condiția umană sublimii autori sumbri – Kafka, Dostoievski, Virginia Woolf, Hardy, Camus, Platon, Poe? Nicidecum îndepărtându-se de viață, nu relaxându-se și observând spectacolul trecător.

Deși Goenka susținea că învățăturile lui sunt neconfesionale, budismul lor era evident. în discursurile sale de seară, menite să câștige adepți, Goenka nu se putea abține să nu sublinieze faptul că Vipassana era metoda de meditație a lui Buddha pe care el, Goenka, o reintroducea acum în lume. Pam nu avea nicio obiecție față de asta. Deși știa puține despre budism, citise un text de prezentare în avionul spre India și fusese impresionată de puterea și adevărul celor patru nobile principii ale lui Buddha:

Viața e suferință.

Suferința e cauzată de legături (față de obiecte, idei, indivizi, supraviețuirea însăși).

Există un antidot împotriva suferinței: suspendarea dorinței, a legăturilor, a sinelui.

Există o cale anume către o existență lipsită de suferință: calea celor opt pași către iluminare.

Însă acum își schimbase părerea. Privea în jurul ei, la discipolii căzuți în transă, la asistenții tranchilizați, la asceții care trăiau în peșterile lor din munți și se mulțumeau cu baleierea Vipassanei, și se întreba dacă cele

patru adevăruri erau, până la urmă, chiar atât de adevărate. Oare Buddha înțelesese bine? Oare prețul remediului nu era mai greu decât boala? A doua zi, în zori, Pam fu cuprinsă de îndoieli și mai mari în timp ce privea cum grupul mic de femei jainiste se îndreaptă spre baie. Jainistele duceau porunca de a nu ucide până la un nivel absurd: țopăiau greoi și încet pe cărare, avansând pe lateral, deoarece mai întâi trebuiau să măture blând pietrișul din fața lor, ca să nu calce cumva vreo insectă – și de-abia puteau respira, din cauza măștilor care preveneau inhalarea formelor de viață minuscule.

Oriunde privea, Pam vedea doar renunțare, sacrificiu, limitare și resemnare. Unde dispăruse viața? Bucuria, expansiunea, pasiunea, carpe diem?

Era oare viața atât de angoasantă încât trebuia sacrificată de dragul calmului? Poate că cele patru adevăruri erau determinate cultural. Poate că erau adevăruri acum 2500 de ani, într-o țară copleșită de sărăcie, suprapopulare, foamete, boli, oprimare de clasă și lipsa speranței pentru un viitor mai bun. Dar erau ele adevăruri pentru ea, acum? Oare Marx nu înțelesese corect? Religiile bazate pe eliberarea de suferințe și o viață de apoi mai bună nu se adresau, oare, celor săraci, suferinzi și încătușați?

Dar, își spunea Pam ei înseși (după câteva zile de nobilă tăcere vorbea destul de mult cu ea însăși), nu era ea oare o ingrată? Trebuie să recunoști meritul, atunci când el există. Nu își făcuse Vipassana treaba – liniștindu-i mintea și înăbușindu-i gândurile obsesive? Nu reușise ea acolo undo mai toate strădaniile ei, ale lui Julius și ale grupului eșuaseră? Poate da, poate nu. Poate că nu era o comparație corectă. La urma urmei, Julius pusese la bătaie un total de opt ședințe ale grupului – douăsprezece ore – în timp ce Vipassana solicitase sute de ore – zece zile, plus timpul și efortul de a călători la celălalt capăt al globului. Oare ce s-ar fi întâmplat dacă Julius și grupul ar fi lucrat la problemele ei atât de multe ore?

Cinismul crescând al lui Pam îi tulbura meditația. Baleierea încetă. Unde dispăruse mulțumirea aceea savuroasă, catifelată, furnicătoare? Cu fiecare zi practica ei regresa. Meditația Vipassana nu trecea mai departe de scalp. Acele mâncărimi ușoare, înainte atât de trecătoare, acum persistau și deveniseră mai puternice, se transformară în înțepături, apoi într-o senzație de arsură permanentă de care nu mai putea scăpa prin meditație.

Chiar și achizițiile timpurii în anapana-sati fură pierdute. Digul de calm construit prin meditația asupra respirației se rupse și fu măturat de viitura gândurilor nesupuse despre soțul ei, despre John, răzbunare sau accidente de avion. Ei bine, n-aveau decât. Îl vedea pe Earl exact așa cum era: un copil îmbătrânit, care căuta cu buzele lui mari și bosumflate orice sfârc disponibil. Iar John – sărmanul, efeminatul și temătorul de John, încă incapabil să înțeleagă că nu poate exista niciun da fără un nu. De asemenea Vijay, care alegea să sacrifice viața, noutatea, aventura și prietenia pe altarul acestui mare zeu, Calmul. „Folosește cuvântul potrivit pentru ei toți”, se gândi Pam. Lași. Lași morali. Niciunul dintre ei nu o merita. Ar fi trebuit să tragi apa după ei. Ei, asta da imagine puternică: toți bărbații, John, Earl, Vijay, stând într-un vas de closet uriaș, implorând cu mâinile ridicate, în timp ce tunetul apei trase acoperă țipetele lor de viitor! Asta era o imagine la care merita să meditezi.

Floarea răspunse: nesăbuitule! Tu crezi că eu înfloresc pentru a fi văzută? înfloresc doar pentru mine, pentru că îmi face plăcere, nu pentru ceilalți. Bucuria mea constă în a fi și a înflori.

19

Bonnie deschise următoarea ședință cerându-și scuze.

— Îmi cer iertare, față de fiecare dintre voi, pentru ieșirea mea de săptămâna trecută. N-ar fi trebuit să fac asta, dar… nu știu… nu m-am putut controla.

— Diavolul te-a pus să faci asta, rânji Tony.

— Amuzant. Foarte amuzant, Tony. Bun, știu ce vreți. Eu am decis să fac asta, pentru că eram supărată. Așa e mai bine?

Tony zâmbi și îi făcu semn cu degetul mare în sus.

Cu acea voce blândă pe care o folosea de fiecare dată când se adresa unei femei din grup, Gill îi spuse lui Bonnie:

— Săptămâna trecută, după ce ai plecat, Julius a sugerat că e posibil să te fi simțit supărată din cauză că noi te-am ignorat – că, practic, grupul a recreat ceea ce descriai tu că ți se întâmpla în mod obișnuit în copilărie.

— Destul de exact. Numai că nu eram supărată. Rănită e mai bine spus.

— Știu ce e aia să fii supărată, spuse Rebecca, și erai cât se poate de supărată pe mine.

Fața lui Bonnie se umbri, în timp ce ea se întorcea spre Rebecca.

— Săptămâna trecută ai spus că Philip ți-a lămurit motivul pentru care nu ai prietene. Dar la mine nu ține asta. Motivul pentru care tu nu ai prietene sau, cel puțin, pentru care tu și cu mine nu am devenit mai apropiate nu este invidia față de frumusețea ta; motivul real e acela că pe tine practic, nu te interesează femeile – sau cel puțin nu te interesează persoana mea. De fiecare dată când îmi spui ceva, în cadrul grupului, o faci doar ca să direcționezi discuția din nou spre tine.

— Eu îți dau feedback despre modul în care te descurci – sau, mai ales, nu te descurci – cu furia ta, iar apoi sunt acuzată că sunt egoistă, se răsti Rebecca. Vrei sau nu vrei feedback? Nu asta ar trebui să facem în grupul ăsta?

— Ceea ce vreau eu e ca tu să-mi dai feedback despre mine. Sau despre mine și altcineva, întotdeauna e vorba de tine, Rebecca – sau de tine și mine – ești atât de atrăgătoare, încât lucrurile revin întotdeauna la tine,

depărtându-se de mine. Nu pot concura cu tine. Dar nu e doar vina ta; ceilalți fac și ei același joc, și chiar vreau să vă pun tuturor o întrebare…

Bonnie își roti capul, privind rapid către fiecare membru al grupului, apoi spuse:

— Nu reușesc niciodată să vă atrag interesul – de ce?

Bărbații din încăpere priviră în jos. Bonnie nu așteptă un răspuns și continuă:

— Și încă ceva, Rebecca, ceea ce îți spun despre prietenie nu e ceva nou pentru tine. Îmi amintesc cât se poate de clar că tu și Pam găseați pretexte identice pentru asta.

Bonnie se întoarse spre Julius.

— Apropo de Pam, voiam să te întreb, mai ai vești de la ea? Când se întoarce? Mi-e dor de ea.

— Cam repede! spuse Julius. Bonnie, ești specialistă în tranzițiile fulgerătoare! Dar pe moment o s-o las așa și o să-ți răspund la întrebarea despre Pam, în principal pentru că voiam să vă anunț că mi-a trimis un e-mail din Bombay. Și-a terminat sejurul de meditație și se va întoarce în curând în State. Ar trebui să fie aici la ședința următoare.

Julius se întoarse spre Philip și îl întrebă:

— Îți mai amintești că ți-am spus despre Pam, cea care lipsește?

Philip răspunse dând scurt din cap.

— Iar tu, Philip, ești specialist în dat rapid din cap, spuse Tony. E uimitor cum ești tot timpul în mijlocul lucrurilor, fără să privești vreodată spre cineva sau să spui prea multe. Uită-te la toate chestiile astea care te au pe tine în centru. Bonnie și Rebecca se ceartă din cauza ta. Ce simți despre asta? Ce simți despre grup?

Philip nu răspunse imediat, iar Tony păru să se simtă stânjenit. Privi în jur, la ceilalți membri ai grupului:

— Ce dracu' e asta? Am senzația că încalc o regulă, ca și cum aș râde în biserică. l-am pus doar aceeași întrebare pe care fiecare o pune celorlalți.

— E corect, rupse Philip tăcerea. Am nevoie de timp ca să-mi adun gândurile. lată la ce mă gândeam: Bonnie și Rebecca suferă din cauza aceluiași lucru. Bonnie nu suportă faptul că nu e populară, în timp ce Rebecca nu suportă faptul că nu mai e populară. Amândouă sunt prizonierele capriciilor părerii celorlalți. Pentru amândouă, fericirea stă în mâinile și capetele celorlalți. Și pentru amândouă soluția este aceeași: cu

cât sinele cuiva va fi mai puternic, cu atât va dori mai puțin din partea celorlalți.

Urmă o liniște în care aproape că se putea auzi sunetul mestecării mentale, în timp ce grupul încerca să digere cuvintele lui Philip.

— Se pare că niciunul dintre voi nu are de gând să-i răspundă lui Philip, spuse Julius, așa că aș vrea să îndrept o greșeală pe care am făcut-o acum câteva minute. Bonnie, n-ar fi trebuit să accept trecerea ta la subiectul Pam. N-aș vrea să se repete ședința trecută, când nevoile tale au rămas nesatisfăcute. Acum câteva minute vorbeai despre motivul pentru care grupul te ignoră adesea, iar mie mi s-a părut că a fost un act de curaj să îi întrebi pe toți de ce nu reușești să le atragi interesul. Dar uită-te la ce s-a întâmplat apoi: în secunda următoare ai trecut la întoarcerea lui Pam și imediat, în câteva minute, întrebarea ta a ajuns de domeniul trecutului.

— Și eu am observat asta, spuse Stuart. Așa că, Bonnie, e ca și cum tu însăți ai face în așa fel ca noi să te ignorăm.

— Ăsta e un feedback solid, dădu Bonnie din cap. Foarte solid. Probabil că fac asta foarte des. O să mă gândesc la asta.

— Apreciez mulțumirile tale, Bonnie, dar nu mă pot opri să mă gândesc că faci același lucru chiar acum. Nu cumva ceea ce spui tu, de fapt, e „am vorbit destul despre mine”? Ar trebui să am aici un clopoțel și să sun din el de fiecare dată când îndepărtezi atenția de tine.

— Deci ce anume fac? întrebă Bonnie.

— Ne dai motive să credem că nu ai niciun drept să ceri feedback din partea noastră, sugeră Julius.

— Presupun că pur și simplu nu mă sunt suficient de importantă.

— Dar e în regulă ca ceilalți să ceară așa ceva?

— A, da.

— Asta înseamnă că ceilalți sunt mai importanți decât tine?

Bonnie dădu din cap.

— Atunci, Bonnie, continuă Julius, încearcă asta, privește la fiecare dintre ceilalți membri și răspunde la întrebarea: Cine din acest grup e mai important decât tine? Și de ce?

Julius aproape că se putea auzi torcând de plăcere. Naviga în ape cunoscute. Pentru prima oară după mult timp, cu siguranță dinaintea intrării lui Philip în grup, știa exact ceea ce face. Făcuse ceea ce trebuie să

facă un psiho-terapeut bun: translatase una dintre problemele principale ale pacientului aici și acum, unde putea fi explorată direct. Întotdeauna era mai eficient să te concentrezi asupra lui aici și acum, decât să lucrezi cu reelaborările pacientului despre un eveniment din trecut sau din viața lui prezentă din afara grupului.

Bonnie întoarse capul pentru a privi rapid la fiecare membru al grupului, apoi spuse:

— Fiecare dintre cei de aici e mai important decât mine, mult mai important.

Bonnie se înroși, iar respirația i se acceleră. Oricât de mult ar fi tânjit după atenția celorlalți, era evident că în acel moment nu-și dorea altceva decât să fie invizibilă.

— Fii mai exactă, Bonnie, o îndemnă Julius. Cine e mai important. De ce?

— Fiecare de aici, spuse Bonnie privind în jur. Tu, Julius – uite cum îi ajuți pe toți. Rebecca e frumoasă de pică, avidă de succes, are niște copii minunați. Gill e directorul financiar al unui mare spital, și arată și bine. Stuart… ei bine, e un doctor foarte ocupat, îi ajută pe copii, pe părinți; e clar este un om de succes. Tony…

Bonnie se opri pentru o clipă.

— Ei bineee? Asta o să fie interesant.

Tony se lăsă pe spătarul scaunului său, îmbrăcat, ca de obicei, în blugi albaștri, tricou negru și adidași pătați de vopsea.

— Mai întâi, Tony, tu ești tu – nu ești afectat, nu faci jocuri, onestitatea personificată. Și vorbești de rău despre profesia ta, dar știu că nu ești un tâmplar obișnuit; probabil că ești un artist în munca ta – am văzut BMW-ul decapotabil cu care te plimbi. În plus, și tu ești atrăgător, îmi place cum arăți într-un tricou mulat. Ăsta da curaj din partea mea, nu-i așa?

Bonnie privi spre grupul așezat în cerc.

— Cine ar mai fi? Philip – tu ești extrem de inteligent, știi totul – ești profesor, vei fi psihoterapeut, toți sunt fascinați de ceea ce spui. Și Pam? Pam e extraordinară, profesoară universitară, spirit liber; atrage atenția; a fost peste tot, știe pe toată lumea, a citit tot, face față oricui.

— Are cineva vreo reacție față de cum explică Bonnie faptul că e mai puțin importantă decât fiecare dintre voi? întrebă Julius, privind roată spre membrii grupului.

— Mie mi se pare că răspunsul ei nu are sens, spuse Gill.

— Ai putea să-i spui ei asta? întrebă Julius.

— Scuze, ceea ce vreau să spun e că… și nu vreau deloc să te jignesc… dar, Bonnie, răspunsul tău pare unul regresiv…

— Regresiv?

Bonnie părea perplexă.

— Păi, ideea cu grupul ăsta e că suntem toți ființe umane care încearcă să relaționeze într-o modalitate umană și că ne lăsăm funcțiile, titlurile, banii și BMW-urile la ușă.

— Amin, spuse Julius.

— Amin, zise și Tony, adăugând: Sunt de aceeași părere cu Gill și, fiindcă veni vorba, am luat decapotabila second-hand și trebuie să plătesc la ea trei ani.

— Și, Bonnie, continuă Gill, în acel tur al grupului pe care l-ai făcut te-ai concentrat exact asupra lucrurilor exterioare: profesie, bani, copii reușiți. Niciuna dintre acestea nu are legătură cu motivul pentru care tu ești cea mai puțin importantă persoană din cameră. Eu te consider foarte importantă. Ești un membru esențial: relaționezi cu fiecare dintre noi, ești caldă și săritoare, mi-ai oferit chiar un loc unde să dorm, acum câteva săptămâni, când nu voiam să merg acasă. Menții concentrarea grupului și faci eforturi serioase aici.

— Sunt o povară; toată viața mea se învârte în jurul rușinii față de părinții mei alcoolici, am mințit tot timpul în legătură cu familia mea. Să te invit la mine acasă, Gill, a fost mare lucru pentru mine, nu puteam niciodată să-i invit pe ceilalți copii la mine, de teamă că tatăl meu o să apară beat. În plus, soțul meu era și el bețiv, fiica mea e dependentă de heroină…

— Încă eviți subiectul, Bonnie, spuse Julius. Vorbești despre trecutul tău, despre fiica ta, fostul tău soț, familia ta… dar tu, unde ești tu?

— Eu sunt aceste lucruri, un compus al tuturor acestor lucruri; ce altceva aș putea fi? Sunt o bibliotecară grasă și plicticoasă, nu fac altceva decât să cataloghez cărți… eu… Nu înțeleg ce vrei să spui. Sunt confuză, nu știu unde sau ce sunt.

Bonnie începu să plângă, scoase un șervețel și își suflă nasul tare, apoi închise ochii și desenă cu mâinile ridicate în aer câteva cercuri. Printre suspine, murmură:

— E destul pentru mine; astăzi nu pot suporta mai mult.

Julius intră în altă treaptă de viteză și se adresă întregului grup:

— Haide să vedem ce s-a întâmplat în ultimele câteva minute. Cine are anumite impresii sau observații?

După ce reușise să aducă grupul la aici și acum, trecea deja la nivelul următor. Din perspectiva lui, exercițiul psiho-terapeutic comporta două etape: mai întâi interacțiunea, emoțională, apoi înțelegerea interacțiunii. Așa ar trebui să evolueze terapia, alternând secvențele de evocare a emoțiilor cu înțelegerea lor. Așa că acum încercă să orienteze grupul către faza a doua, spunând:

— Haideți să facem un pas înapoi și să privim cu detașare la ce s-a petrecut aici.

Stuart era pe punctul de a descrie seria evenimentelor, când Rebecca interveni:

— Cred că cel mai important e faptul că Bonnie ne-a oferit motivele pentru care se simte lipsită de importanță, presupunând că o vom aproba cu toții. Atunci a devenit confuză, și a început să plângă, spunând că nu poate mai mult; am mai văzut-o făcând asta.

— Da, sunt de acord, spuse Tony. Bonnie, devii emotivă atunci când ți se acordă multă atenție. Te simți stânjenită de luminile reflectoarelor?

— Ar fi trebuit să fiu recunoscătoare, spuse Bonnie încă suspinând, dar iată ce dezastru am făcut din asta. Și iată cum ceilalți ar fi putut să folosească mult mai bine timpul acesta.

— Acum câteva zile, spuse Julius, am avut o discuție cu un coleg despre una dintre pacientele lui. Mi-a spus că aceasta avea obiceiul să prindă săgețile trase spre ea și apoi să se împungă singură cu ele. Poate că exagerez puțin, Bonnie, dar asta mi-a venit în minte atunci când am văzut cum iei lucrurile și îți faci singură rău cu ele.

— Știu că vă exasperez pe toți. Bănuiesc că încă nu știu cum să folosesc grupul.

— Ei bine, știi ce urmează să spun, Bonnie. Cine anume de aici e exasperat? Uită-te în jurul tău.

Grupul putea fi sigur că Julius avea să pună această întrebare. Se știa că n-ar fi lăsat niciodată să treacă o astfel de declarație fără să se concentreze asupra ei și să ceară nume

— Păi, cred că Rebecca ar fi vrut să mă opresc.

— Ceeee? De unde…

— Stai puțin, Rebecca.

Julius era neobișnuit de autoritar.

— Bonnie, ce anume ai văzut? Ce indicii ai perceput?

— La Rebecca? Păi, era tăcută. N-a spus un cuvânt.

— Orice aș face ies prost. Făceam tot posibilul să tac, în așa fel încât să nu mă poți acuza că îți fur atenția. Nu îți dai seama atunci când primești un cadou?

Bonnie era pe punctul de a răspunde, când Julius o rugă să continue cu descrierea celor care fuseseră plictisiți.

— Păi, nu e ceva ce pot explica în mod concret. Dar pur și simplu îți dai seama când oamenii sunt plictisiți. Mă plictisesc și pe mine însămi. Philip nu privea spre mine, dar e adevărat că el nu privește la nimeni. Știu că grupul aștepta să-l asculte pe Philip. Ceea ce a spus el despre popularitate a fost mult mai interesant pentru grup decât lamentațiile mele.

— Pe mine nu m-ai plictisit, spuse Tony, și nici n-am văzut pe altcineva că se plictisește. Iar ceea ce avea de spus Philip nu era mai interesant; e atât de cufundat în el însuși, încât pe mine nu mă entuziasmează prea mult remarcile lui. Nici măcar nu mi le amintesc.

— Eu da, spuse Stuart. Tony, după ce tu ai observat cum el e tot timpul în centrul discuțiilor, deși vorbește atât de puțin, Philip a spus că Bonnie și Rebecca au o problemă foarte similară. Investesc prea mult în opinia celorlalți – Rebecca ajunge la inflație, iar Bonnie la deflație – ceva de genul ăsta.

— Iar faci pe pozarul, spuse Tony, prefăcându-se că ține un aparat de fotografiat și apasă pe buton.

— Corect. Spune-mi adevărul… Știu, știu, mai puține observații, mai multe sentimente… Ei bine, sunt de acord că Philip e, cumva, în centru, deși nu vorbește prea mult. Și am și eu senzația că aș încălca o regulă dacă i-aș pune o întrebare incomodă.

— Asta este o observație și o opinie, Stuart, spuse Julius. O să ajungi la sentimente?

— Păi, presupun că sunt cumva invidios pentru interesul Rbeccăi față de Philip. Mi s-a părut ciudat că nimeni nu l-a întrebat pe Philip ce simte față de asta – mă rog, nici ăsta nu e chiar un sentiment, nu-i așa?

— Te apropii, spuse Julius. Văr primar cu un sentiment. Continuă.

— Mă simt amenințat de Philip. E prea deștept. De asemenea mă simt ignorat de el. Și nu-mi place să fiu ignorat.

— Bingo, Stuart, acum ai ajuns la esență, spuse Julius. Ai vreo întrebare pentru Philip?

Julius se străduise să păstreze un ton amabil și delicat. Sarcina lui era să ajute grupul să îl includă, nu să îl facă să se simtă amenințat și să îl excludă pe Philip, insistând ca el să se comporte într-un mod care deocamdată nu era posibil. Din acest motiv apelase la Stuart, mai degrabă decât la mai agresivul Tony.

— Sigur, dar e greu să-i pui întrebări lui Philip.

— E chiar lângă tine, Stuart.

O altă regulă fundamentală a lui Julius: nu permitea niciodată unui membru să vorbească despre altul la persoana a treia.

— Păi, asta e problema. E greu să vorbești cu el...

Stuart se întoarse spre Philip.

— Vreau să spun, Philip, mi-e greu să vorbesc cu tine pentru că nu privești niciodată spre mine. Ca acum. De ce?

— Prefer să privesc în interior, spuse Philip, continuând să privească în tavan.

Julius era pregătit să intervină în discuție dacă era necesar, dar Stuart își păstră răbdarea.

— Nu înțeleg.

— Dacă mă întrebi ceva, eu vreau să cercetez în interiorul meu, liber de orice distragere, pentru a-ți putea oferi cel mai bun răspuns.

— Însă faptul că nu te uiți la mine mă face să simt că nu comunicăm.

— Dar cuvintele mele cred că îți spun altceva.

— Ce-ai zice să te plimbi prin cameră și să mesteci gumă , interveni Tony.

— Pardon?

Uimit, Philip își întoarse capul, dar nu și ochii, spre Tony,

— Ce-ai zice să faci ambele lucruri deodată – să privești spre el și să îi dai un răspuns bun.

— Prefer să îmi cercetez propria minte. A-l privi pe celălalt în ochi m-ar distrage de la căutarea răspunsului pe care celălalt dorește probabil să-l audă.

Se așternu liniștea, în timp ce Tony și ceilalți rumegau răspunsul lui Philip. Apoi Stuart puse o altă întrebare:

— Dă-mi voie să te întreb, Philip, toată discuția aia despre cum se afișează Rebecca pentru tine… cum te-a făcut să te simți?

— Știi, spuse Rebecca furioasă, chiar începe să mă deranjeze asta, Stuart… e ca și cum fantasma lui Bonnie a devenit acum literă de evanghelie.

Stuart refuza să se lase deturnat.

— Bine, bine. Să lăsăm întrebarea asta. Te întreb altceva, Philip: cum te-a făcut să te simți toată discuția despre tine de săptămâna trecută?

— Discuția a fost de mare interes, iar atenția mea e neabătută.

Philip privi spre Stuart, apoi continuă:

— Dar nu am niciun fel de reacție emoțională, dacă asta era întrebarea ta.

— Niciuna? Asta mi se pare imposibil, răspunse Stuart.

— Înainte de a veni aici am citit cartea lui Julius despre terapia de grup, astfel că eram pregătit pentru evenimentele acestor ședințe. Mă așteptam ca anumite lucruri să se întâmple: să fac obiectul curiozității, să fiu bine primit de unii, iar de alții nu, să tulbur prin intrarea mea ierarhia de putere stabilită, ca femeile să mă privească favorabil și bărbații nefavorabil, ca membrii mai importanți să fie deranjați de apariția mea, în timp ce aceia mai puțin influenți să se comporte protector. Anticiparea acestor lucruri m-a făcut să privesc cu detașare evenimentele din grup.

Ca și Tony înaintea lui, Stuart fu uluit de răspunsul lui Philip și rămase tăcut, în timp ce îl digera.

— Am o mică dilemă… spuse Julius.

Așteptă o clipă.

— Pe de o parte, continuă el, am impresia că e important să continuăm această discuție cu Philip, dar sunt de asemenea preocupat de Rebecca. Unde ești, Rebecca? Pari tulburată, și știu că încercai să intervii.

— Mă simt puțin jignită astăzi… și respinsă, ignorată. De către Bonnie și Stuart.

— Continuă.

— Mi s-au spus multe lucruri negative: că sunt egoistă, că nu mă interesează femeile ca prietene, că mă dau în spectacol pentru Philip. Mă doare. Și mă deranjează.

— Știu cum e, spuse Julius. Și eu am aceleași reacții instinctive față de critici. Dar hai să-ți spun ce am învățat eu să fac. Șmecheria e să consideri feedback-ul un cadou, dar mai întâi trebuie să hotărăști dacă e sau nu corect. Felul în care procedez eu e să îl verific pe mine și să mă întreb dacă rimează cu ceea ce simt eu față de mine. Există vreo parte, chiar și o idee, chiar numai cinci la sută, care pare adevărată? Încerc să-mi amintesc dacă oamenii mi-au mai dat, în trecut, acest feedback. Mă gândesc la ceilalți oameni față de care îl pot verifica. Mă întreb dacă oamenii sunt atenți la unul din punctele mele moarte, ceva ce ei pot vedea și eu nu. Poți încerca să faci asta?

— Nu e ușor, Julius. Mă simt crispată din cauza asta.

Rebecca se lovi cu palma în stern.

— Exact aici.

— Dă crispării tale o voce. Ce spune ea?

— Spune „Ce părere o să aibă despre mine?” E vorba de rușine. De a fi deconspirat. Chestia asta cu oamenii care observă cum mă joc cu părul meu. Mă face să mă chircesc, îmi vine să spun „ce dracu’ te interesează pe tine? E părul meu, fac ce vreau cu el”.

Julius răspunse, cu cel mai profesoral ton al său:

— Cu ceva vreme în urmă a existat un psihoterapeut pe nume Fritz Peris, care a înființat o școală numită terapie Gestalt. Astăzi nu se mai vorbește prea mult despre el, dar, oricum, Peris se concentra foarte mult asupra trupului – lucruri de genul „Uite ce face mâna ta stângă în clipa asta” sau „Văd că îți mângâi foarte mult barba”. Le cerea pacienților să își exagereze mișcările: „Continuă să îți încordezi pumnul stâng” sau „Continuă să-ți mângâi barba din ce în ce mai energic și încearcă să-ți dai seama ce îți evocă asta”. Întotdeauna am crezut că abordarea lui e foarte interesantă, pentru că o foarte mare parte a subconștientului nostru se exprimă prin mișcări corporale care sunt în afara conștiinței noastre. Dar nu am folosit-o prea mult niciodată. De ce? Exact din cauza a ceea ce se întâmplă acum, Rebecca. Adesea ne simțim agresați atunci când ceilalți ne văd că facem lucruri de care nu suntem conștienți. Așa că înțeleg cât de inconfortabil te simți, dar chiar și așa, ai putea să continui și să încerci să-ți dai seama dacă există ceva de valoare în feedback-ul primit de tine?

— Cu alte cuvinte, îmi spui „fii matură”. O să încerc.

Rebecca se îndreptă de spate, inspiră profund și începu, cu o atitudine hotărâtă:

— Mai întâi, este adevărat că îmi place atenția și că am venit inițial la terapie deoarece eram supărată că îmbătrânesc și că bărbații nu mai privesc lung după mine. Așa că poate m-am afișat pentru Philip, dar nu conștient.

Se întoarse din nou spre grup.

— Așa că, mea culpa. Îmi place să fiu admirată, îmi place să fiu iubită și adorată, îmi place iubirea.

— Platon, interveni Philip, observa că iubirea este în cel care iubește, nu în cel care este iubit.

— Iubirea este în cel care iubește nu în cel care este iubit… e un citat minunat, Philip, spuse Rebecca, zâmbindu-i. Vezi, asta îmi place la tine. Remarcile de felul ăsta. Îmi deschid ochii. Cred că ești interesant. Și atrăgător.

Rebecca se întoarse spre grup.

— Dar înseamnă asta că vreau să am o aventură cu el? Deloc! Ultima aventură pe care am avut-o aproape că mi-a distrus căsnicia, și nu mai vreau necazuri.

— Deci, Philip, spuse Tony, ce simți față de ceea ce a descris Rebecca?

— Am spus mai înainte că scopul meu în viață este să doresc cât mai puțin posibil și să știu cât mai mult. Iubirea, pasiunea, seducția – acestea sunt sentimente puternice, parte a efortului nostru de perpetuare a speciei și, după cum tocmai a explicat Rebecca, ele pot opera inconștient. Dar, una peste alta, aceste activități servesc la deturnarea rațiunii și interferează cu demersurile mele intelectuale, astfel că nu vreau să am de-a face cu ele.

— De fiecare dată când te întreb ceva îmi dai un răspuns care e greu de contestat. Dar nu îmi răspunzi niciodată la întrebare, spuse Tony.

— Eu cred că ți-a răspuns, spuse Rebecca. A spus clar că nu își dorește nicio implicare emoțională, că vrea să rămână liber și lucid. Cred că și Julius a spus același lucru. De asta există în acest grup un tabu împotriva legăturilor sentimentale.

— Ce tabu? se adresă Tony lui Julius. N-am mai auzit niciodată această regulă rostită cu voce tare.

— Nici nu am formulat-o vreodată în modul acesta. Singura regulă de bază pe care ați auzit-o de la mine în privința relațiilor din afara ședințelor

este să nu existe niciun secret și, dacă în afara ședințelor de grup există întâlniri de orice fel, membrii respectivi trebuie să informeze grupul. Dacă nu, dacă țineți secret, asta aproape că va anula munca grupului și vă va sabota propria terapie. Este singura mea regulă pentru întâlnirile din afara ședințelor. Dar, Rebecca, hai să nu pierdem firul a ceea ce se întâmplă între tine și Bonnie. Încearcă să-ți dai seama care simt sentimentele tale față de ea.

— A spus câteva chestii destul de tari. E adevărat că nu relaționez cu femeile? Aș vrea să spun că nu o am pe sora mea – suntem apropiate, cumva – și câteva colege avocate de la birou, dar, Bonnie, probabil că spui tu ceva – cu siguranță există mai multă tensiune, mai mult interes din partea mea să relaționez cu bărbații.

— Îmi amintesc de facultate, spuse Bonnie, cum mă întâlneam foarte rar cu băieți și cât de respinsă mă simțeam atunci când vreo prietenă nu avea nicio problemă să mă lasă baltă în ultimul minut dacă primea o invitație de la un tip

— Da, probabil că și eu aș fi făcut asta, spuse Rebecca, Ai dreptate: bărbații și întâlnirile, despre asta era vorba. Atunci părea logic; acum nu mai pare așa.

Tony continuase să îl studieze pe Philip și îl abordă iar.

— Philip, știi, tu ești ca Rebecca, din anumite puncte de vedere. Și tu te afișezi, dar tu o faci cu sloganuri rapide care par profunde.

— Bănuiesc că ceea ce vrei să spui, rosti Philip foarte concentrat, cu ochii închiși, e că motivația mea de a face remarci nu e ceea ce pare a fi – că, în schimb, e una egoistă, o formă de a mă afișa prin care, dacă te-am înțeles bine, încerc să trezesc interesul și admirația Rebeccăi și ale celorlalți. Corect?

Julius era tensionat. Indiferent ce făcea, atenția revenea mereu asupra lui Philip. Cel puțin trei dorințe conflictuale se luptau în sinea lui: mai întâi, să îl protejeze pe Philip de prea multe atacuri, apoi să împiedice stilul impersonal al lui Philip să deturneze caracterul intim al discuțiilor și, în sfârșit, să-i încurajeze eforturile lui Tony de a învineți fundul lui Philip. Dar, una peste alta, se hotărî să rămână deocamdată pe tușă, deoarece grupul făcea față situației. De fapt, tocmai se petrecuse ceva important: pentru prima oară, Philip răspundea direct, chiar personal, cuiva.

— Asta voiam să spun, dădu Tony din cap, cu excepția faptului că ar putea fi vorba de ceva mai mult decât interes sau admirație. Ce-ai zice de seducție?

— Da, asta este o rectificare adecvată. E implicată de expresia a te afișa pe care ai folosit-o, sugerând astfel că motivația mea e una similară motivației Rebeccăi, cu alte cuvinte, că doresc să o seduc. Ei bine, aceasta este o ipoteză rezonabilă și plină de substanță. Să vedem cum o putem testa.

Tăcere. Nimeni nu răspunse, dar Philip nu părea că ar așepta vreun răspuns. După ce reflectă o clipă, cu ochii închiși, rosti:

Poate că cel mai bine ar fi să urmez procedura doctorului Hertzfeld…

— Spune-mi Julius.

— A, da… Deci, pentru a urma procedura lui Julius, mai întâi trebuie să verific dacă ipoteza lui Tony rezonează cu experiența mea personală.

Philip se opri și scutură din cap.

— Nu găsesc nicio probă în sensul acesta. Am renunțat, de mulți ani, să fiu dependent de opinia celorlalți. Cred cu tărie că cei mai fericiți oameni sunt cei care caută în primul rând solitudinea. Mă refer la divinul Schopenhauer, la Nietzsche și la Kant. Ideea lor, și ideea mea, e că omul care are bogăție interioară nu dorește nimic din exterior, cu excepția darului negativ al răgazului netulburat, care îi permite să se bucure de bogăția sa, respectiv de facultățile sale intelectuale. Pe scurt, susțin că observațiile mele nu rezultă într-o încercare de a seduce pe cineva sau de a mă înălța în ochii voștri. Probabil că mai există rămășițe ale acestei dorințe; pot doar să spun că nu o resimt în mod conștient. Recunosc însă regretul de a stăpâni doar marile idei, dar de a nu fi contribuit la ele.

În zecile de ani în care condusese grupuri de terapie, Julius văzuse multe liniști, dar liniștea care urmă după răspunsul lui Philip era deosebită de oricare alta. Nu era liniștea care acompaniază emoțiile puternice, nici liniștea care semnifică dependență, stânjeneală sau uimire. Nu, liniștea aceasta era diferită, ca și cum grupul ar fi dat peste o nouă specie, o nouă formă de viață, poate o salamandră cu șase ochi și aripi cu pene, și o studiau cu mare precauție și atenție.

Rebecca a fost prima care a rupt tăcerea.

— Să fii atât de mulțumit, să ai nevoie de atât de puțin din partea celorlalți, să nu tânjești niciodată după compania celorlalți – presupune

destul de multă singurătate, Philip.

— Dimpotrivă, spuse Philip. În trecut, atunci când tânjeam după compania celorlalți și le ceream ceva ce ei nu voiau și chiar nu puteau să-mi dea, atunci am cunoscut singurătatea. Am cunoscut-o foarte bine. Să nu ai nevoie de nimeni înseamnă să nu fii niciodată singur. Nu caut altceva decât binecuvântata izolare.

— Și totuși ești aici, spuse Stuart, și, crede-mă pe mine, acest grup este cel mai mare dușman al izolării. De ce vrei să te expui în felul acesta?

— Fiecare gânditor trebuie să-și finanțeze obiceiul. Fie că au fost suficient de norocoși încât să primească un stipendiu universitar, precum Kant sau Hegel, fie prin mijloace independente precum Schopenhauer sau o slujbă obișnuită, cum a avut Spinoza, care șlefuia lentile pentru ochelari ca să se întrețină. Eu am ales ca slujbă consilierea filosofică, iar participarea la acest grup face parte din procesul de obținere a autorizației.

— Atunci asta înseamnă, spuse Stuart, că intri în relație cu noi, în acest grup, dar obiectivul tău suprem este de a-i ajuta pe ceilalți să nu aibă niciodată nevoie de o astfel de relație.

Philip făcu o mică pauză, apoi aprobă din cap.

— Dă-mi voie să mă asigur că te-am înțeles corect, spuse Tony. Dacă Rebeccăi îi place de tine, se dă la tine și își pune farmecul în acțiune, îți zâmbește în modul ei ucigător, tu spui că asta nu are niciun efect asupra ta? Zero?

— Nu, n-aș spune „niciun efect”. Eu sunt de acord cu Schopenhauer când scria că frumusețea e o scrisoare de recomandare deschisă, ce predispune inima să se plece în fața persoanei care o prezintă. Consider că e minunat să privești o persoană foarte frumoasă. Dar, de asemenea, cred că opinia altcuiva despre mine nu poate, nu trebuie, să-mi modifice opinia pe care o am despre mine însumi.

— Sună mecanic. Nu foarte uman, răspunse Tony.

— Ce mi s-a părut cu adevărat inuman a fost perioada în care îngăduiam estimării propriei mele valori să oscileze ca un dop pe mare, în funcție de aprecierea pe care o primeam din partea altor persoane lipsite de importanță.

Julius privi fix spre buzele lui Philip. Erau o adevărată minune. Cât de exact oglindeau atitudinea lui calmă, cât de ferm și neabătut, în timp ce dădeau formă fiecărui cuvânt, și aceeași rotunjime perfectă a înălțimii și a

tonului. Și era ușor să empatizezi cu dorința crescândă a lui Tony de a-l enerva pe Philip. Dar știind că impulsivitatea lui Tony poate escaladeze rapid, Julius se hotărî că era timpul să îndrepte discuția într-o direcție mai benignă. Nu era momentul ca Philip să fie atacat; era doar cea de-a patra ședință a sa.

— Philip, mai devreme, în remarcile tale către Bonnie, ai spus că scopul tău e să-i fii de ajutor. De asemenea, le-ai acordat sfaturi și altora de aici, lui Gill sau Rebeccăi. Ne poți spune mai multe despre motivul pentru care faci asta? Eu am impresia că în dorința ta de a consilia e ceva ce depășește avantajele unei slujbe. La urma urmei, nu există nicio motivație financiară de a-i ajuta pe cei de aici.

— Încerc să îmi amintesc în permanență că suntem cu toții condamnați la o existență plină de o nefericire ineluctabilă, o existență pe care niciunul dintre noi nu ar alege-o, dacă ar cunoaște faptele de la început. În acest sens suntem toți, după cum spunea Schopenhauer, colegi de suferință, și avem nevoie de înțelegere și iubire din partea vecinilor noștri de viață.

— Iar Schopenhauer! Philip, aud al dracului de mult despre Schopenhauer – cine-o mai fi și ăsta I – și prea puțin despre tine.

Tony vorbise calm, ca și cum ar fi imitat tonul măsurat al lui Philip, însă respirația lui era superficială și rapidă. În general, Tony era predispus la agresivitate; în perioada în care începuse terapia de-abia trecea o săptămână fără vreo altercație fizică într-un bar, în trafic, la muncă sau pe terenul de baschet. Deși nu era solid, era neînfricat în altercații; cu o singură excepție – o ciocnire de idei cu un arogant coerent și cultivat, exact așa cum era Philip.

Philip nu dădu niciun semn că ar avea intenția să-i răspundă lui Tony. Julius rupse tăcerea:

— Tony, pari foarte îngândurat. La ce te gândești?

— Mă gândeam la ce a spus Bonnie mai devreme, că îi e dor de Pam. Și mie. I-am simțit lipsa astăzi.

Julius nu era surprins. Tony se obișnuise cu tutela și protecția oferite de Pam. Cei doi formau un cuplu bizar – profesorul universitar de literatură engleză și șmecherul acoperit de tatuaje. Julius îl abordă pe ocolite, spunând:

— Tony, îmi imaginez că nu ți-e ușor să spui „Schopenhauer, cine-o mai fi și ăsta”.

— Păi, suntem aici ca să spunem adevărul, răspunse Tony

— Corect, Tony, spuse Gill, și o să recunosc și eu: nu știu cine e Schopenhauer.

— Tot ce știu eu, remarcă Stuart, e că a fost un filosof german celebru, pesimist, din secolul al XIX-lea?

— Da, a murit în 1860, la Frankfurt, spuse Philip, iar în ceea ce privește pesimismul său, eu prefer să-l consider realism. Și, Tony, e adevărat că vorbesc foarte des despre Schopenhauer, dar am motive întemeiate să fac asta.

Tony părea șocat că Philip i se adresase personal. Chiar și așa, Philip încă nu privea pe nimeni în ochi. Nu se mai holba în tavan, ci privea pe fereastră, ca și cum ar fi văzut ceva interesant în grădină.

— În primul rând, vreau să spun că a-l cunoaște pe Schopenhauer înseamnă a mă cunoaște pe mine, continuă Philip. Suntem inseparabili, avem aceeași gândire. În al doilea rând, el a fost psihoterapeutul meu și mi-a oferit un ajutor inestimabil. L-am asimilat – bineînțeles, mă refer la ideile lui – așa cum mulți dintre voi ați făcut cu doctorul Hertzfeld. Adică, vreau să spun, Julius.

Philip zâmbi ușor în timp ce privea spre Julius; era primul său moment de umor în grup.

— Și, în sfârșit, nutresc speranța că unele dintre sentimentele lui Schopenhauer vă vor fi de ajutor și vouă, cum mi-au fost mie.

Julius își privi ceasul și întrerupse tăcerea care urmă după remarca lui Philip.

— A fost o întâlnire bogată, genul de întâlnire pe care urăsc să o întrerup, dar ședința de azi s-a terminat.

— Bogată? Am ratat ceva? murmură Tony, ridicându-se și luând-o spre ușă.

Voioșia și optimismul tinereții noastre se datorează, în parte, faptului că urcăm pe dealul vieții și nu vedem moartea care stă de cealaltă parte, la picioarele dealului.

20

Prefigurările pesimismului

Încă de la începutul pregătirii, psihanaliștii sunt sfătuiți să confere pacienților responsabilitatea dilemelor cu care aceștia se confruntă. Analiștii cu experiență nu acceptă niciodată integral relatările pacienților despre nedreptățile suferite din partea celorlalți. Într-o anumită măsură, oamenii sunt participanți activi la crearea mediului lor social și relațiile lor sunt întotdeauna reciproce. Dar cum rămâne cu relația dintre tânărul Arthur Schopenhauer și părinții săi? Nu se poate ca natura ei să nu fi fost determinată, în primul rând, de Johanna și Heinrich, creatorii și formatorii lui Arthur; la urma urmei, ei erau adulții.

Și totuși, contribuția lui Arthur nu poate fi trecută cu vederea: era în temperamentul lui ceva primar, intrinsec și tenace care, chiar și atunci când era copil, provoca o anumită reacție din partea Johannei și a celorlalți. Nu reușea aproape niciodată să inspire reacții afectuoase, generoase și pline de bucurie; în schimb, aproape toată lumea care-l întâlnea reacționa critic și agresiv.

Poate că modelul fusese fixat în timpul gravidității furtunoase a Johannei. Sau poate că zestrea genetică a jucat un rol important în formarea lui Arthur. Arborele genealogic Schopenhauer gemea de probe ale tulburărilor psihice. Cu mulți ani înainte de a se sinucide, tatăl lui Arthur suferise de depresie cronică, fiind anxios, încăpățânat, distant și incapabil să se bucure de viață. Mama tatălui său fusese violentă, labilă psihic și, în cele din urmă, a trebuit să fie internată. Dintre cei trei frați ai tatălui său, unul se născuse cu un grav retard mintal, iar altul, potrivit biografului său, a murit la treizeci și patru de ani „pe jumătate nebun din cauza exceselor, marginalizat, alături de alți oameni afectați”.

Personalitatea lui Arthur, conturată la o vârstă fragedă, a persistat cu o remarcabilă coerență de-a lungul întregii sale vieți. Scrisorile părinților către adolescentul Arthur conțin multe pasaje care indică preocuparea lor crescândă pentru dezinteresul său față de bunele maniere: de exemplu,

mama lui scria: „… oricât de puțin mi-ar păsa de eticheta rigidă, îmi plac încă și mai puțin caracterul și comportamentele brutale și egoiste… Ai cel puțin o înclinație în sensul acesta.” Tatăl său scria: „Îmi doresc doar ca tu să fi învățat cum să fii agreabil cu oamenii.”

Jurnalul de călătorie din adolescența lui Arthur scoate la iveală bărbatul care avea să devină. Adolescentul Arthur demonstrează acolo o abilitate precoce de a se distanța și de a privi lucrurile dintr-o perspectivă cosmică. Atunci când descrie portretul unui amiral olandez, Arthur notează: „Lângă tablou erau simbolurile poveștii vieții sale: sabia, pocalul, decorația pe care o purta și, în cele din urmă, glonțul care făcuse ca toate acestea să-i fie inutile.”

Ca filosof matur, Schopenhauer se mândrea cu capacitatea lui de a avea o perspectivă obiectivă sau, cum spunea el, „de a privi lumea prin celălalt capăt al telescopului”. Apelul la contemplarea lumii de sus este deja prezent în remarcile lui timpurii despre excursiile pe munte. La șaisprezece ani scria: „Consider că panorama de pe un munte înalt contribuie enorm la lărgirea conceptelor… toate obiectele mici dispar și doar cele mari își păstrează forma.”

Există aici o puternică prefigurare a adultului Schopenhauer. Acesta avea să continue să dezvolte perspectiva cosmică, cea care îi va permite, ca filosof matur, să privească lumea ca și cum s-ar fi aflat la o mare depărtare de ea – nu doar fizic și conceptual, ci și temporal. Încă de la o vârstă fragedă a înțeles intuitiv perspectiva lui Spinoza, sub species aeternitas, a privi lumea și evenimentele ei din perspectiva eternității. Condiția umană, a concluzionat Arthur, poate fi cel mai bine înțeleasă nu dacă ești o parte a ei, ci departe de ea. În adolescență a scris, vizionar, despre viitoarea sa izolare superioară:

Filosofia e un drum de munte înalt… un drum izolat, care devine cu atât mai pustiu cu cât urci mai mult. Cei care urmează această cale nu trebuie să se teamă, ci să lase totul în urmă și să-și croiască încrezători propriul lor drum, prin zăpada înaltă… În curând va vedea lumea de sub el; plajele și mlaștinile dispar din fața ochilor săi, denivelările ei sunt aplatizate, sunetele ei stridente nu mai ajung la urechile lui. Iar rotunjimea ei i se dezvăluie. El rămâne de-a pururi în aerul răcoros și curat al muntelui și privește soarele atunci când tot ceea ce este sub el e încă scufundat în întunericul nopții.

Dar ceea ce îl motiva pe Schopenhauer nu era doar atracția către înălțimi; era împins și de jos. Două alte trăsături sunt de asemenea evidente la adolescentul Arthur: o mizantropie adâncă, însoțită de un pesimism neabătut. Dacă înălțimile, panoramele îndepărtate și perspectiva cosmică aveau ceva ce îl atrăgea pe Arthur, existau de asemenea și destule dovezi că îi repugna apropierea celorlalți. Într-o zi, după ce coborâse de la un răsărit limpede văzut de pe vârful unui munte și regăsise umanitatea într-o cabană de la poalele muntelui, a scris: „Am intrat într-o încăpere plină de servitori beți… Era insuportabil: căldura lor animalică împrăștia o radiație încinsă."

Jurnalele de călătorie sunt pline de observații disprețuitoare și batjocoritoare la adresa celorlalți. Despre o slujbă protestantă scria: „Cântecele stridente ale mulțimii îmi zgâriau urechile, iar un individ care behăia cu gura căscată m-a făcut să râd de mai multe ori." Despre o slujbă evreiască: „Doi băieți mici de lângă mine mă fac să-mi pierd concentrarea deoarece, de fiecare dată când falsează cu gurile larg căscate și capetele date pe spate, par să țipe la mine." Un grup de englezoaice aristocrate „par niște țărănci travestite". Regele Angliei e „un bătrân arătos, dar regina e urâtă și nu are ținută". Împăratul și împărăteasa Austriei „poartă amândoi haine excesiv de modeste. El e un bărbat osos, a cărui față evident stupidă te îndeamnă să-l crezi croitor, mai degrabă decât împărat." Un prieten de școală, conștient de înclinația lui Arthur către mizantropie, i-a scris în Anglia: „Îmi pare rău că șederea ta în Anglia te-a făcut să urăști întreaga națiune."

Acest băiat batjocoritor și ireverențios avea să devină bărbatul ranchiunos și furios care se referea în mod obișnuit la oameni ca „bipede" și era de acord cu Thomas à Kempis că „De fiecare dată când merg printre oameni, mă întorc mai puțin uman."

Stăteau oare aceste trăsături în calea realizării scopului declarat al lui Arthur de a fi „ochiul limpede al lumii"? Tânărul Arthur a anticipat această problemă și a scris un memento pentru sinele lui de mai târziu: „Asigură-te că judecățile tale obiective nu sunt, în mare parte, judecăți subiective mascate." Și totuși, după cum vom vedea, în ciuda acestei hotărâri, în ciuda acestei discipline autoimpuse, Arthur avea să fie adesea incapabil să-și urmeze excelenta recomandare din adolescență.

Un om fericit este acela care poate evita odată pentru totdeauna să aibă de-a face cu marea majoritate a semenilor săi.

21

La începutul ședinței următoare, exact când Bonnie îl întreba pe Julius dacă Pam se întorsese din călătorie, aceasta deschise ușa, își desfăcu brațele și strigă tare „Ta-daaam!” Toată lumea, în afară de Philip, se ridică în picioare și o salută. În felul ei afectuos unic, Pam parcurse cercul lor, privindu-l pe fiecare în ochi și îmbrățișându-l, se sărută cu Rebecca și Bonnie, îi ciufuli părul lui Tony, iar când ajunse la Julius îl îmbrățișă îndelung și îi șopti:

— Îți mulțumesc că ai fost atât de sincer la telefon. Sunt devastată, îmi pare atât de rău, îmi fac atât de multe griji pentru tine.

Julius îi scrută fața. Chipul ei familiar și zâmbitor transmitea curaj și energie vibrantă.

— Bine ai revenit, Pam, spuse el, Doamne, cât mă bucur să te văd aici. Ne-a fost dor de tine. Mie mi-a fost dor de tine.

Pam își mută privirea spre Philip și brusc se înnegură. Zâmbetul și încrețiturile voioase din jurul ochilor dispărură. Crezând că era deranjată de prezența în grup a unui necunoscut, Julius se grăbi să i-l prezinte:

— Pam, acesta este noul nostru membru, Philip Slate.

— Slate aici? spuse Pam, evitând ostentativ să-l privească pe Philip. Nu cumva Philip Scabrosul? Sau Philip Soiosul?

Pam privi spre ușă.

— Julius, nu cred că pot să stau în aceeași încăpere cu nemernicul acesta!

Membrii grupului priveau, șocați, de la unul la altul, de la agitata Pam la tăcutul Philip. Julius interveni:

— Spune-ne despre ce e vorba, Pam. Te rog, stai jos.

Tony trase încă un scaun în grup, dar Pam spuse:

— Nu lângă el.

(Locul liber era lângă Philip.)

Rebecca se ridică imediat și o conduse pe Pam spre scaunul ei.

După o scurtă tăcere, vorbi Tony:

— Despre ce e vorba, Pam?

— Dumnezeule, nu-mi vine să cred – e cumva o glumă oribilă? Ăsta e ultimul lucru pe care mi l-aș fi dorit. N-aș fi vrut să-l mai văd pe șobolanul ăsta niciodată.

— Despre ce este vorba? întrebă Stuart. Iar tu, Philip? Spune ceva. Despre ce e vorba?

Philip rămase tăcut, scuturând încet din cap. Însă fața lui, acum înroșită, spunea multe. Julius observă în sinea lui că, până la urmă, Philip avea un sistem nervos autonom care funcționa.

— Încearcă să vorbești, Pam, o îndemnă Tony. Ești printre prieteni.

— Dintre toți bărbații pe care i-am cunoscut vreodată, această creatură s-a purtat cel mai rău cu mine. Și să mă întorc acasă, la grupul meu de terapie, și să-l găsesc pe el stând aici… e incredibil. Îmi vine să urlu și să plâng în hohote, dar n-o s-o fac… nu cu el aici.

Pam tăcu și privi în pământ, scuturând ușor din cap.

— Julius, spuse Rebecca, încep să mă crispez. Asta nu-mi face bine. Haide, despre ce e vorba?

— În mod evident, Pam și Philip au un trecut comun, ceea ce, vă asigur, e o surpriză absolută și pentru mine.

După o scurtă tăcere, Pam privi spre Julius și spuse:

— M-am gândit atât de mult la grupul ăsta. Eram nerăbdătoare să mă întorc aici, îmi repetam ce să vă povestesc despre călătoria mea. Dar, Julius, îmi pare rău, nu cred că pot să fac asta. Nu vreau să mai rămân.

Pam se ridică și se întoarse spre ușă. Tony sări în picioare și o luă de mână.

— Pam, te rog. Nu poți pleca așa. Ai făcut atât de multe pentru mine. Uite, o să stau eu lângă tine. Vrei să-l bat?

Pam zâmbi ușor și îl lăsă pe Tony s-o conducă înapoi la locul ei. Gill se mută, ca să-i facă loc lângă ea.

— Sunt de aceeași părere cu Tony. Vreau să ajut, spuse Julius. Toți vrem. Dar trebuie să ne lași să te ajutăm, Pam. E evident că a existat ceva, ceva rău, între tine și Philip. Spune-ne, vorbește despre asta! Altfel, mâinile noastre sunt legate…

Pam dădu încet din cap, închise ochii și deschise gura, dar din aceasta nu ieși niciun cuvânt.

Apoi se ridică și se duse la fereastră, își sprijini fruntea de geam și îl opri cu un gest al mâinii pe Tony, care o luase spre ea. Se întoarse, respiră de

câteva ori adânc și începu să vorbească pe un ton neutru:

— Acum mai bine de douăzeci de ani, eu și prietena mea Molly am vrut să vedem cum e la New York. Molly locuise lângă mine din copilărie și era cea mai bună prietenă a mea. Tocmai terminasem primul an la Amherst și ne înscrisesem pentru cursuri de vară la Columbia. Unul dintre cele două cursuri ale noastre era de filosofie presocratică, și ia ghiciți cine era PA-ul?

— PA-ul? întrebă Tony.

— Preparator-asistent, interveni Philip încet dar instantaneu, vorbind pentru prima oară în ședința aceea. PA-ul este un student care îl asistă pe profesor, conducând mici grupuri de discuții, citind lucrări și dând note.

Pam părea șocată de comentariul neașteptat al lui Philip.

Tony dădu răspuns întrebării ei nerostite:

— Philip este responsabilul nostru oficial cu informația. Pui o întrebare, el îți răspunde. Scuze, trebuia să-mi țin gura după ce începuse. Continuă. Ai putea veni aici, în cercul nostru?

Pam dădu din cap, se întoarse pe scaunul ei și continuă:

— Deci iată-mă la școala de vară de la Columbia, impreună cu Molly, iar acest bărbat, această creatură care stă acolo era PA. Prietena mea Molly era într-o situație dificilă: tocmai se despărțise de prietenul ei stabil. Și nici nu începe bine cursul că acest… acest simulacru de bărbat, spuse Pam făcând semn din cap spre Philip, începe să se dea la ea. Nu uitați că noi aveam doar optsprezece ani și el era profesor – a, venea și un profesor adevărat, pentru două conferințe pe săptămână, dar PA-ul era responsabil pentru curs, inclusiv pentru notele noastre. Era viclean. Iar Molly era vulnerabilă. S-a îndrăgostit de el și, timp de vreo săptămână, a fost în al nouălea cer. Apoi, într-o după-amiază de sâmbătă, el mă sună și îmi cere să ne întâlnim pentru o lucrare de examen pe care o scrisesem. Era abil și nemilos. Iar eu am fost suficient de proastă ca să mă las manipulată, iar nu după mult timp eram dezbrăcată, pe canapeaua din biroul lui. Aveam optsprezece ani și eram virgină. Iar lui îi plăcea sexul dur. A mai făcut asta cu mine încă o dată, după vreo două zile, apoi porcul m-a abandonat, nici nu se mai uita la mine, părea că nici nu mă mai cunoaște și, mai rău decât orice altceva, nu mi-a oferit nicio explicație pentru abandonarea mea. Iar eu eram prea temătoare ca să întreb – el avea puterea – el dădea note. Aceasta a fost intrarea mea în minunata și strălucitoarea lume a sexului. Am fost distrusă, atât de furioasă și de rușinată… și… mai rău decât orice,

atât de vinovată pentru că o trădasem pe Molly. Iar părerea mea despre mine, ca femeie atrăgătoare, s-a prăbușit.

— Ah, Pam, spuse Bonnie scuturând încet din cap. Nici nu e de mirare că acum ești în stare de șoc.

— Stați, stați. N-ați auzit partea cea mai rea despre acest monstru.

Pam se ambalase. Julius privi în jurul său. Toți stăteau aplecați înainte, atenți la Pam, desigur exceptându-l pe Philip, care își ținea ochii închiși și arăta de parcă ar fi fost în transă.

— El și cu Molly au rămas împreună încă vreo câteva săptămâni, apoi el a abandonat-o. I-a spus pur și simplu că nu îl mai distra și că avea de gând să treacă mai departe. Asta fusese tot. Inuman. Vă vine să credeți că un profesor de filosofie poate să spună așa ceva unei tinere studente? A refuzat să-i spună orice altceva sau măcar s-o ajute să-și mute lucrurile pe care ea le avea la el în apartament. Gestul lui de despărțire a fost să-i dea o listă cu treisprezece femei cu care și-o trăsese în luna aceea, multe dintre ele din anul nostru. Numele meu apărea în fruntea listei.

— Nu el i-a dat lista aceea, spuse Philip, cu ochii încă închiși. Ea a găsit-o, atunci când i-a răscolit lui locuința.

— Ce fel de ființă depravată s-ar apuca să facă o astfel de listă? se răsti Pam la el.

Philip răspunse, cu aceeași voce neutră:

— Felul masculin de a fi îi face pe bărbați să își răspândească sămânța. El nu a fost nici primul, nici ultimul care să facă un inventar al câmpurilor pe care le-a arat și semănat.

Pam își întinse palmele spre grup și, scuturând din cap, murmură:

— Înțelegeți.

Ca și cum ar fi vrut să le atragă atenția asupra ciudățeniei acelei forme de viață. Ignorându-l pe Philip, continuă:

— Asta a provocat durere și distrugere. Molly a suferit enorm, și a trecut foarte mult timp până când să mai poată avea încredere într-un bărbat. Și nu a mai avut niciodată încredere în mine. Acela a fost sfârșitul prieteniei noastre. Nu mi-a iertat niciodată trădarea. A fost o pierdere cumplită pentru mine, și cred că și pentru ea. Am încercat să reluăm legătura – și acum ne mai trimitem din când în când un e-mail, ne informăm despre evenimentele importante din viețile noastre –, dar nu a vrut niciodată să discute cu mine despre vara aceea.

După o lungă tăcere, probabil cea mai lungă la care asistase grupul vreodată, Julius vorbi:

— Pam, cât de groaznic trebuie să fi fost să fii lovită astfel la optsprezece ani! Faptul că nu ai vorbit niciodată despre asta, cu mine sau cu grupul, confirmă gravitatea acelei traume. Și să pierzi în felul acesta o prietenă de-o viață! E absolut îngrozitor. Dar dă-mi voie să-ți spun ceva. E bine că ai rămas astăzi. E bine că ai vorbit despre asta. Știu că o să mă urăști pentru că spun asta, dar poate că nu e un lucru rău pentru tine că Philip e aici. Poate că e ceva de reparat, de vindecat. Pentru amândoi.

— Ai dreptate, Julius – chiar te urăsc pentru că spui asta și, mai mult, urăsc faptul că trebuie să privesc din nou această reptilă. Și chiar aici, în grupul unde mă simt bine. E ca o pângărire.

Lui Julius i se învârtea capul. Prea multe gânduri îi solicitau atenția. Cât de mult putea să suporte Philip? Chiar și el trebuia să aibă o limită de rezistență. Cât va mai dura până când va ieși din încăpere, fără să se mai întoarcă vreo dată? Și, în timp ce își imagina plecarea lui Philip, contempla consecințele ei – asupra lui Philip, dar, mai ales, asupra lui Pam: ea conta mult mai mult pentru Julius. Pam era o adevărată doamnă, cu suflet mare, iar el era hotărât să o ajute să-și găsească un viitor mai bun. O va ajuta oare plecarea lui Philip? Poate că se răzbunase deja, într-o anumită măsură – dar ce victorie à la Pirus! „Dacă aș putea găsi o cale, se gândea Julius, prin care s-o ajut pe Pam să ajungă la iertarea față Philip, asta ar vindeca-o – și poate și pe Philip."

Julius aproape tresări când cuvântul la modă iertare îi trecu prin cap. Dintre toate mișcările recente care măturau domeniul psihoterapiei, tărăboiul din jurul „iertării" îl enerva cel mai mult. Ca orice alt psihanalist cu experiență, Julius lucrase întotdeauna cu pacienți care nu puteau să uite, care hrăneau resentimente, care nu-și puteau găsi liniștea – și folosise întotdeauna o mare varietate de metode pentru a-și ajuta pacienții să „ierte" – adică să se detașeze de furia și resentimentele lor. De fapt, fiecare analist experimentat avea un arsenal de „tehnici de uitare", pe care le folosea des în terapie. Dar industria simplificatoare și vicleană a „iertării" amplificase, elevase și promovase acest unic aspect al terapiei peste tot și îl prezenta ca și cum ar fi fost ceva cu totul nou. Iar această stratagemă acumulase respectabilitate, fuzionând implicit cu climatul social și politic de iertare al momentului, care aborda o serie de infracțiuni precum

genocidul, sclavia și exploatarea colonială. Chiar și Papa ceruse de curând iertare pentru jefuirea Constantinopolului de către cruciați, în secolul al XIII-lea.

Iar dacă Philip se retrăgea, cum s-ar fi simțit el, ca facilitator al grupului? Julius era hotărât să nu-l abandoneze pe Philip, însă era dificil să găsești vreo urmă de compasiune față de el. Cu patruzeci de ani în urmă audiase, ca student, o conferință în care Erich Fromm citase aforismul vechi de peste două mii de ani al lui Terențiu: „Sunt om, și nimic din ce e uman nu-mi este străin.” Fromm sublimase că un bun psihanalist trebuie să fie dispus să pătrundă în propriile sale tenebre și să se identifice cu toate fanteziile și impulsurile pacientului. Julius încercă să facă asta. Deci Philip făcuse o listă cu femeile cu care se culcase… Oare nu ar fi făcut și el asta, când era mai tânăr? Cum să nu. Ca și mulți alți bărbați cu care discutase despre asta.

Julius își reaminti că avea o responsabilitate față de Philip – și față de viitorii clienți ai acestuia, îl invitase pe Philip să devină pacientul și elevul său. Că îi plăcea lui sau nu, Philip avea să trateze mulți pacienți în viitor, iar a-l renega acum ar fi fost un exemplu de terapie proastă, predat prost, formare proastă – și, în plus, ar fi fost imoral.

Cu aceste considerații în minte, Julius reflectă la ce avea să spună. Începu să formuleze o declarație care începea cu obișnuitul său „Am o mare dilemă: pe de o parte… pe de altă parte… Dar acest moment era prea tensionat pentru tehnici de rutină”. În cele din urmă spuse:

— Philip, în răspunsurile tale de astăzi către Pam te-ai referit la tine la persoana a treia: nu ai spus „eu”, ai spus „el”. Ai spus „Nu el i-a dat lista aceea”. Mă întrebam dacă nu cumva voiai să spui că acum ești o altă persoană, iar nu bărbatul de atunci?

Philip deschise ochii și se uită la Julius. O rară întâlnire a privirilor. Era oare recunoștință în acea privire?

— Se știe de foarte mult timp, spuse Philip, că celulele corpului îmbătrânesc, mor și sunt înlocuite la intervale regulate. Până acum câțiva ani se credea că doar celulele creierului persistă întreaga viață – și, desigur, la femei, ovulele. Dar studiile au demonstrat acum că și celulele neuronale mor, noi neuroni fiind produși în mod constant, inclusiv celulele care alcătuiesc arhitectura cortexului meu cerebral, a minții mele. Cred că se

poate spune cu certitudine că acum nu mai există în mine nicio celulă din bărbatul care purta numele meu cu cincisprezece ani în urmă

— Deci, domnule judecător, n-am fost eu, mârâi Tony, Pe cuvântu' meu. Și nu-s io vinovat; altcineva, alte celule neuronale au comis fapta, înainte ca eu să ajung acolo.

— Hei, asta nu e corect, Tony, spuse Rebecca. Toți vrem s-o ajutăm pe Pam, dar trebuie să existe o modalitate mai bună decât „hai să ne luăm de Philip". Ce-ai vrea să facă?

— La dracu'! Pentru început ar putea să spună „Îmi pare rău".

Tony se întoarse spre Philip.

— Ți-ar fi chiar atât de greu? Ți-ar cădea limba dacă al spune asta?

— Aș vrea să vă spun ceva, amândurora, zise Stuart. Mai întâi ție, Philip. Sunt la curent cu ultimele cercetări neuronale și vreau să-ți spun că datele tale despre regenerarea celulelor sunt depășite. Există unele cercetări recente care arată că celulele susa din măduva spinării transplantate altui individ pot să devină neuroni, în anumite zone ale creierului, de exemplu în hipotalamus sau în celulele Purkinje ale cerebelului, dar nu există nicio dovadă că în cortexul cerebral se formează noi neuroni.

— Înțeleg că datele mele erau greșite, spuse Philip. M-aș bucura dacă mi-ai putea da unele referințe de specialitate, te rog. Ai putea să mi le trimiți prin e-mail?

Philip scoase o carte de vizită din portofel și i-o întinse lui Stuart, care o băgă în buzunar fără să se uite la ea.

— Și, Tony, continuă Stuart, știi că nu am nimic împotriva ta. Îmi plac onestitatea și ireverența ta, stilul tău pe față, dar sunt de acord cu Rebecca: cred că ești prea dur... și puțin nerealist. Când am intrat în grup, tu executai echivalentul linei condamnări la închisoare pentru agresiune sexuală, făcând muncă în folosul comunității în fiecare weekend.

— Nu, a fost agresiune fizică. Acuzația de agresiune sexuală era o aiureală, iar Lizzie a renunțat la ea. Iar cea de agresiune fizică era și ea inventată. Dar care era până la urmă ideea?

— Ideea era că nu te-am auzit niciodată spunând că îți pare rău, și nimeni de aici nu s-a luat de tine. De fapt, am văzut exact contrariul – am văzut foarte multă susținere. La naiba, mai mult decât susținere; toate femeile, Chiar și tu...

Stuart se întoarse spre Pam.

— … erau incitate de… de ce? De caracterul tău rebel! Îmi amintesc cum Pam și Bonnie îți aduceau sendvișuri, atunci când făceai muncă disciplinară la ridicat gunoiul de pe autostrada 101. Îmi amintesc cum Gill și cu mine discutam că nu putem concura cu… cu… cum era?

— Natura lui sălbatică, spuse Gill.

— Da, rânji Tony. Omul sălbatic. Omul peșterii. Asta a fost destul de mișto.

— Așa că, ce-ai zice s-o lași mai moale cu Philip? Ție ți se potrivește omul peșterii, lui nu. Hai să auzim și varianta lui. Îmi pare extrem de rău pentru ce a trăit Pam, dar hai s-o luăm mai încet, să nu ne grăbim să linșăm. Cincisprezece ani sunt o grămadă de vreme.

— Păi, spuse Tony, pe mine nu mă interesează trecutul; mă interesează acum.

Tony se întoarse spre Philip:

— Ca săptămâna trecută, când tu… Philip – la dracu’, e greu să vorbesc cu tine când nu te uiți în ochii mei. Mă scoate din minți! Ai susținut că pentru tine nu conta deloc dacă Rebecca e interesată de tine – dacă ea, ăăă… flirtează… nu-mi amintesc cuvântul ăla nenorocit.

— Se afișează! spuse Bonnie.

Rebecca își prinse capul în mâini.

— Nu-mi vine să cred; nu-mi vine să cred că încă discutăm despre asta. Nu există un termen de prescriere pentru îngrozitoarea și sinistra infracțiune de a-mi despleti părul? Cât o să mai continue asta?

— Cât e nevoie, răspunse Tony, apoi se întoarse din nou spre Philip. Ce zici de întrebarea mea, Philip? Te dai drept călugăr, ca și cum ai fi undeva deasupra, prea pur pentru a fi interesat de femei, chiar și de femei foarte atrăgătoare…

— Acum îți dai seama, se adresă Philip lui Julius, nu lui Tony, de ce nu voiam să intru în grup?

— Te așteptai la asta?

— Este o lege adevărată și testată, răspunse Philip, că sunt cu atât mai fericit cu cât am mai puțin de-a face cu oamenii. Când am încercat să trăiesc în interiorul vieții, am fost atras în vâltoare. Să rămân în afara vieții, să nu doresc nimic și să nu mă aștept la nimic, să mă dedic doar demersurilor superioare, contemplative – aceasta este calea mea, singura mea cale, către liniște.

— Foarte bine, Philip, răspunse Julius, dar, dacă vrei să faci parte dintr-un grup de terapie, să conduci unul sau să ajuți pacienții să își rezolve relațiile cu ceilalți, nu poți nicidecum evita să intri în relație cu ei.

Julius observă că Pam scutură încet din cap, uluită.

— Ce se întâmplă aici? Simt că-mi pierd mințile. Philip aici? Rebecca flirtează cu el? Philip să conducă grupuri, să trateze pacienți? Ce se întâmplă?

— Ai dreptate; haideți s-o informăm pe Pam, spuse Julius.

— Stuart, ăsta e rolul tău, spuse Bonnie.

— O să încerc, spuse Stuart. Ei bine, Pam, în cele două luni cât tu ai fost plecată…

— De data asta, îl întrerupse Julius, hai mai bine tu doar să fii primul, Stuart, și apoi ceilalți. E incorect să-ți cerem ție să faci toată munca.

— Bun. Dar, după cum știi, pentru mine nu e o muncă – îmi place să fac treceri în revistă. Văzând că Julius e pe punctul de a-l întrerupe, Stuart adăugă repede:

— Bine, o să spun un singur lucru și mă opresc. Pe mine m-a deprimat plecarea ta, Pam. Am simțit că te dezamăgit, că nu am fost destul de buni sau că nu am avut suficiente resurse pentru a te ajuta, atunci când ai avut nevoie. Nu-mi plăcea faptul că a trebuit să cauți ajutor altundeva. În India. Următorul.

— Subiectul major aici a fost anunțul lui Julius despre boala sa, spuse repede Bonnie. Știi despre asta, Pam?

— Da, dădu Pam din cap cu gravitate. Julius mi-a povestit când l-am sunat weekendul trecut ca să-i spun că m-am întors.

— De fapt, spuse Gill, aș vrea să fac o mențiune, nu te supăra, Bonnie, dar nu Julius ne-a spus. S-a întâmplat așa: ne-am dus la cafea după prima ședință a lui Philip și el ne-a spus, deoarece Julius îi spusese într-o întâlnire privată. Julius a fost destul de supărat că Philip i-a luat-o înainte. Următorul.

— Am vorbit, spuse Tony, despre… ăăă… starea lui Julius și, ăăă…

— Voiai să spui cancer. Știu, e un cuvânt șocant, spuse Iulius, dar e mai bine să-l privești în față și să-l rostești.

— Despre cancerul lui Julius. Ești un tip tare, Julius, trebuie să recunosc asta, continuă Tony. Deci am vorbit despre cancerul lui Julius și cât de greu e să vorbim despre alte lucruri care, prin comparație, par neînsemnate.

Toată lumea vorbise în afară de Philip, care acum spuse:

— Julius, cred că ar fi în regulă dacă ai spune grupului de ce am venit prima oară la tine ca pacient.

— O să te ajut, Philip, dar ar fi mai bine să explici chiar tu, când ești pregătit.

Philip dădu din cap.

Când deveni evident că Philip nu are de gând să continue, Stuart spuse:

— OK, am ajuns iar la mine. Tura a doua?

Stuart privi în jur și, văzând că ceilalți dau din cap, continuă:

— Într-o ședință, Bonnie a comentat faptul că Rebecca se dă la Philip.

Stuart se opri, privind spre Rebecca, și adăugă:

— Despre presupusul fapt că Rebecca s-ar da la el. Bonnie a discutat despre sentimentele pe care le are față de propriei imagine, față de senzația ei că e neatrăgătoare.

— Că sunt neîndemânatică și incapabilă să concurez cu femei ca tine, Pam, sau ca Rebecca, spuse Bonnie.

— Cât ai fost tu plecată, spuse Rebecca, Philip a făcut foarte multe comentarii constructive.

— Dar nu a dezvăluit nimic despre el însuși, spuse Tony,

— Încă un lucru: Gill a avut o dispută serioasă cu soția lui – chiar s-a gândit s-o părăsească, spuse Stuart.

— Mă supraapreciezi. Am ezitat. Hotărârea mea a durat cam patru ore, spuse Gill.

— A fost o trecere în revistă reușită, spuse Julius privindu-și ceasul. Înainte de a ne despărți, dă-mi voie să te întreb, Pam, cum vezi toate lucrurile astea. Te simți mai confortabil acum?

— Încă nu-mi vine să cred. Încerc să mă acomodez, dar mă bucur că s-a terminat. Asta e tot ce pot să fac astăzi, spuse Pam strângându-și lucrurile.

— Trebuie să spun ceva, zise Bonnie. Sunt speriată. Știți cu toții că iubesc acest grup, iar acum simt că e pe cale să explodeze și să se distrugă. O să reveniți cu toții aici? Tu, Pam? Tu, Philip? O să vă mai întoarceți?

— O întrebare directă, răspunse Philip imediat. O să răspund la fel. Julius m-a invitat să vin în acest grup, pentru șase luni, iar eu am fost de acord. De asemenea, s-a angajat să fie supervizorul meu. Am de gând să îmi achit nota de plată și să îmi respect contractul. Eu nu plec.

— Și tu, Pam? spuse Bonnie.

— Asta e tot ce pot să fac astăzi, spuse Pam ridicându-se.

În timp ce membrii plecau, Julius auzi unele discuții despre mers la cafea. Cum o să fie? se întrebă el. Oare o să-l invite și pe Philip? Le spusese adesea membrilor că întâlnirile din afara ședințelor puteau să dezbine dacă nu era adusă toată lumea. Apoi observă că Philip și Pam se îndreptau spre ușă pe traiectorii care aveau să se intersecteze. Asta o să fie interesant, se gândi el. Dintr-odată Philip observă acest lucru și, dându-și seama că ușa este prea îngustă pentru amândoi, se opri, murmurând încet: „Te rog" și se trase în spate pentru a o lăsa pe Pam să iasă prima. Aceasta ieși pe ușă ca și cum Philip ar fi fost invizibil.

Sexul nu ezită să ne invadeze cu mizeria lui și să interfereze cu negocierile oamenilor de stat și cu cercetările învățaților. În fiecare zi, el distruge cele mai valoroase relații. Într-adevăr, el lasă fără urmă de conștiință oameni care înainte erau onorabili și verticali.

22

Femei, pasiune, sex

După mama sa, cea mai importantă prezență feminină din viața lui Arthur a fost o croitoreasă certăreață pe nume Caroline Marquet. Puține texte biografice despre Schopenhauer nu aduc în centrul atenției întâlnirea lor la amiaza unei zile a anului 1823, pe un culoar prost luminat de lângă apartamentul lui Arthur, atunci când el avea treizeci și cinci de ani, iar Caroline patruzeci și cinci.

În ziua aceea, Caroline Marquet, care locuia în apartamentul alăturat, invitase la ea trei prietene. Iritat de vorbăria lor zgomotoasă, Arthur deschise nervos ușa de la intrare și le acuză pe cele patru femei că îi violează intimitatea, de vreme ce anticamera în care stăteau ele ținea, tehnic vorbind, de apartamentul lui. Apoi le ordonă grav să plece. Când Caroline refuză, Arthur o scoase cu forța din anticameră, în timp ce ea se zbătea și țipa, și o conduse pe scări în jos. Când ea, impertinentă, urcă scările din nou ca să-l sfideze, el o îndepărtă din nou, de data aceasta mai energic.

Caroline îl dădu în judecată, pretinzând că Arthur o împinsese pe scări și că astfel suferise răni grave, în urma cărora rămăsese cu un tremurat și o paralizie parțială. Arthur se simțea foarte amenințat de proces: știa că era puțin probabil să câștige vreodată bani din întreprinderile sale savante și își păzise întotdeauna cu străşnicie capitalul moștenit de la tatăl său. Atunci când banii îi erau puși în pericol devenea, după cum se exprimase editorul său, „ca un câine în lanț”.

Convins că femeia e o profitoare care simulează, Arthur luptă cu toate forțele sale în proces, folosind fiecare cale legală. Aprigele proceduri legale continuară timp de șase ani, după care tribunalul dădu o sentință în defavoarea lui, obligându-l să-i plătească lui Caroline Marquet șaizeci de taleri pe an, atâta timp cât problemele ei de sănătate vor persista. (Pe vremea aceea un servitor sau bucătar primea în jur de douăzeci de taleri pe an, plus casă și masă.) Predicția lui Arthur că ea era suficient de vicleană

încât să tremure atâta timp cât banii vor continua să-i vină se dovedi exactă; continuă să plătească pentru întreținerea ei până când femeia muri, douăzeci și șase de ani mai târziu. Când primi o copie a certificatului de deces, Arthur scrise pe el: „Obit anus, abit onus” (Bătrâna moare, povara dispare).

Alte femei din viața lui Arthur? Nu s-a căsătorit niciodată, dar nu era deloc cast: în prima jumătate a vieții sale a avut o viață sexuală bogată, probabil fiind chiar dominat de sex. Atunci când Anthime, prietenul lui din copilărie, din Le Havre, a vizitat Hamburgul în timpul uceniciei lui Arthur, cei doi tineri își petreceau serile în căutare de aventuri romantice, întotdeauna cu femei din categorii sociale inferioare – servitoare, actrițe, coriste. Dacă nu aveau succes în căutarea lor, își încheiau seara consolându-se în brațele câte unei „curve harnice”.

Lipsit de tact, de farmec și acea joie de vivre, Arthur era un seducător nepriceput și avea nevoie de multe sfaturi din partea lui Anthime. Numeroasele refuzuri primite l-au făcut, în cele din urmă, să pună în legătură dorința sexuală cu umilirea. Detesta să fie dominat de dorința sexuală și, în unii următori, a avut multe de spus despre cât de degradant poate fi să te scufunzi în viața animalică. Nu că Arthur nu și-ar fi dorit femei; spunea acest lucru foarte clar: „Le îndrăgeam foarte mult – numai de ar fi vrut și ele să mă accepte.”

Cea mai tristă poveste de dragoste din viața lui Schopenhauer s-a petrecut când el avea patruzeci și trei de ani și a încercat să-i facă curte Florei Weiss, o frumoasă fată de șaptesprezece ani. Într-o seară, la o petrecere pe râu, s-a apropiat de Flora cu niște ciorchini de struguri și a informat-o despre atracția lui față de ea și despre intenția lui de a vorbi cu părinții fetei despre căsătorie. Tatăl Florei avea să fie șocat de cererea în căsătorie a lui Schopenhauer, răspunzându-i: „Dar este doar un copil!” În cele din urmă, a fost de acord s-o lase pe Flora să decidă. Povestea a luat sfârșit când Flora a explicat clar tuturor părților interesate că Schopenhauer îi displăcea violent.

Decenii mai târziu, nepoata Florei Weiss a întrebat-o pe aceasta despre întâlnirea cu celebrul filosof și a citat-o în jurnalul ei pe mătușa care îi spusese: „O, mai scutește-mă cu boșorogul acela de Schopenhauer". După ce a insistat să afle mai multe, Flora Weiss i-a descris scena în care Arthur îi adusese cadou strugurii, spunând: „Dar eu nu îi voiam, înțelegi. Eram

revoltată că bătrânul Schopenhauer îi atinsese. Așa că i-am lăsat să cadă pe furiș în apa din spatele meu.”

Nu există nicio dovadă că Arthur ar fi avut o aventură cu o femeie pe care s-o respecte. După ce primise două scrisori în care Arthur îi vorbea despre „două relații de dragoste lipsite de dragoste”, Adele, sora lui, i-a răspuns, în una din puținele lor discuții despre viața lui personală: „Sper să nu-ți pierzi cu totul capacitatea de a stima o femeie, din cauză că ai avut de-a face cu reprezentantele ordinare și inferioare ale sexului nostru și Cerul să te călăuzească într-o zi către o femeie pentru care să poți nutri sentimente mai profunde decât astfel de pasiuni.”

La treizeci și trei de ani, Arthur începu o relație intermitentă cu o tânără coristă din Berlin, pe nume Caroline Richter-Medon, care avea adesea aventuri cu mai mulți bărbați în același timp. Arthur nu a avut nicio obiecție la acest aranjament, spunând că: „Pentru o femeie este ceva nenatural să se limiteze la un singur bărbat în timpul scurtei ei perioade de înflorire. I se cere să păstreze pentru unul singur ceea ce acesta nu poate folosi și ceea ce alții doresc de la ea.” Se opunea, de asemenea, monogamiei și în cazul bărbaților: „La un moment dat un bărbat are prea mult, iar pe termen lung prea puțin… jumătate din viața lor bărbații sunt afemeiați, jumătate încornorați.”

Când Arthur se mută din Berlin în Frankfurt, se oferi s-o ia cu el pe Caroline, dar nu și pe fiul ei nelegitim, despre care insista că nu este al lui. Caroline a refuzat să-și abandoneze copilul și, după un scurt schimb de scrisori, relația lor încetă pentru totdeauna. Chiar și așa, aproape treizeci de ani mai târziu, la vârsta de șaptezeci și unu de ani, Arthur adăugă la testamentul său un codicil prin care îi lăsa Carolinei Richter-Medon cinci mii de taleri.

Deși a ridiculizat adesea femeile și întreaga instituție a căsătoriei, Arthur oscila în această privință. Se avertiza singur, prin reflecții precum: „Toți marii poeți au avut căsătorii nefericite, iar toți marii filosofi au rămas necăsătoriți: Democrit, Descartes, Platon, Spinoza, Leibniz și Kant. Singura excepție a fost Socrate – iar el avea să plătească pentru asta, căci soția lui era scorpia de Xantipa… Cei mai mulți bărbați sunt atrași de aspectul exterior al femeilor, care le ascunde viciile. Se căsătoresc de tineri și plătesc un preț usturător atunci când îmbătrânesc, căci soțiile lor devin isterice și încăpățânate.”

Pe măsură ce îmbătrânea a abandonat treptat speranța căsătoriei, renunțând complet la această idee în jurul vârstei de patruzeci și cinci de ani. „Să te căsătorești la o vârstă înaintată, spunea el, e ca și cum ai parcurge trei sferturi dintr-o călătorie pe jos, iar apoi te-ai hotărî să cumperi biletul costisitor pentru întreaga călătorie.”

Toate problemele fundamentale ale vieții au făcut obiectul examinării filosofice îndrăznețe a lui Schopenhauer, iar pasiunea sexuală, un subiect evitat de filosofii dinaintea sa, nu a făcut excepție.

Schopenhauer a lansat această discuție cu o declarație extraordinară despre puterea și omniprezența dorinței sexuale:

După dragostea de viață, el [sexul] se dovedește a fi cel mai puternic și mai activ dintre toate motivațiile, emițând neîncetat pretenții la jumătate din puterile și gândurile segmentului tânăr al umanității. Este scopul suprem al aproape oricărei strădanii umane. Are o influență nefavorabilă asupra celor mai importante treburi, întrerupe încontinuu cele mai serioase ocupații, iar uneori paralizează pentru o vreme cele mai mari minți umane… Sexul este, cu adevărat, țelul invizibil al oricărei acțiuni și atitudini, și răsare de peste tot, în ciuda tuturor vălurilor aruncate deasupra sa. Este cauza războiului și scopul, respectiv obiectul păcii… Inepuizabila sursă a istețimii, cheia oricărei aluzii și sensul tuturor apropourilor misterioase, al tuturor ofertelor nerostite și al privirilor furișate; este obiectul de meditație al celor tineri și, adesea, al celor bătrâni, gândul neîncetat al celor impuri și, chiar împotriva lor, visele revenind mereu ale celor puri.

Scopul suprem al oricărei strădanii umane? Țelul invizibil al oricărei acțiuni și atitudini? Cauza războiului și scopul, respectiv obiectul păcii? De ce această exagerare? Cât de mult se datora aceasta propriei sale preocupări față de sex? Sau poate hiperbola este doar un mijloc de a capta atenția cititorului pentru ceea ce urmează?

Dacă luăm toate acestea în considerare, ne simțim îndemnați să exclamăm: La ce bun toată această zarvă și agitație? La ce bun tonul imperios, mânia, neliniștea și îndemnurile? E doar o problemă simplă, ca fiecare bărbat să-și găsească femeia lui. De ce ar trebui să joace acest fleac un rol important, aducând în mod constant tulburare și confuzie în viața omului?

Răspunsul lui Arthur la această întrebare anticipează cu 150 de ani mare parte din ceea ce avea să apară în domeniile psihologiei evoluționiste și psihanalizei. El declară că ceea ce ne mână cu adevărat nu este nevoia noastră, ci nevoia speciei noastre: „Adevăratul sfârșit al poveștii de dragoste, chiar dacă părțile implicate nu-și dau seama de asta, este că un anumit copil poate fi procreat", continuă el. „Prin urmare, ceea ce îl mână aici pe om este de fapt instinctul care urmărește interesul speciei, în timp ce omul însuși își imaginează că nu face altceva decât să caute o plăcere mai intensă."

Arthur discută în cele mai mici detalii despre principiile care guvernează alegerea partenerului sexual („toți iubesc ceea ce le lipsește"), dar subliniază în mod repetat că alegerea este de fapt făcută de geniul speciei: „Omul ajunge în puterea spiritului speciei, este controlat de acesta și nu își mai aparține sie însuși… pentru că, în ultimă instanță, el nu își urmărește interesele proprii, ci pe cele ale unei a treia persoane, care încă nu a dobândit existență."

El subliniază în mod repetat că forța sexului este irezistibilă: „Pentru că omul se află sub influența unui impuls înrudit cu instinctul insectelor, care îl face să-și urmărească obiectivele necondiționat, în ciuda oricăror argumente ale facultății sale raționale… nu poate renunța la el." Iar rațiunea are prea puțin de-a face cu aceasta. O persoană dorește adesea pe cineva pe care rațiunea îi spune să-l evite, dar vocea rațiunii este neputincioasă împotriva forței pasiunii sexuale. Arthur citează din dramaturgul roman Terențiu: „Ce nu este înzestrat cu rațiune nu poate fi condus prin rațiune."

S-a observat adesea că trei revoluții importante ale gândirii au amenințat ideea centralității omului. Mai întâi, Copernic a demonstrat că Pământul nu este centrul în jurul căruia se învârt toate corpurile cerești. Apoi Darwin ne-a anunțat că nu suntem centrali în lanțul vieții, ci, ca oricare altă ființă, am evoluat din alte forme de viață. În al treilea rând, Freud a demonstrat că nu suntem stăpâni în propria noastră casă, că mare parte din comportamentul nostru este dominat de forțe exterioare conștiinței noastre. Fără nicio îndoială, corevoluționarul nerecunoscut al lui Freud era Arthur Schopenhauer, care, cu mult înaintea nașterii lui Freud, a postulat că suntem dominați de forțe biologice profunde, dar alegem să ne amăgim singuri, gândind că ne alegem în mod conștient activitățile.

Dacă păstrez tăcerea asupra secretului meu, el îmi va fi prizonier; dacă îl las să-mi scape din gură, eu voi fi prizonierul lui. În copacul tăcerii atârnă fructele păcii.

23

Preocuparea de care dăduse dovadă Bonnie în privința grupului se dovedi nefondată: la ședința următoare nu numai că erau toți prezenți, dar veniseră chiar mai devreme – cu excepția lui Philip, care păși înăuntru energic și se așeză pe scaunul său la fix patru și jumătate.

O scurtă tăcere la începutul unei ședințe de terapie în grup nu este ceva neobișnuit. Membrii învață repede să nu deschidă ședința impulsiv, deoarece primul vorbitor este de regulă sortit să primească o mare parte a timpului și atenției. Dar Philip, lipsit de eleganță ca întotdeauna, nu așteptă, începu să vorbească, evitând ochii celorlalți, cu vocea sa neutră și lipsită de afecte.

— Relatarea oferită de membra grupului întoarsă săptămâna trecută...

— O cheamă Pam, îl întrerupse Tony.

Philip dădu din cap, fără să ridice privirea.

— Descrierea făcută de Pam listei mele nu era completă. Nu era doar o listă a femeilor cu care făcusem sex în luna aceea; conținea nu doar nume, ci și numere de telefon...

— Ah! Numere de telefon, îl întrerupse Pam. Aha, atunci scuzele mele! Atunci e în regulă!

Philip continuă, neperturbat:

— Lista conținea de asemenea și o scurtă descriere a preferințelor sexuale ale fiecărei femei.

— Preferințe sexuale? întrebă Tony.

— Da, ce prefera fiecare femeie în timpul actului sexual De exemplu, îi place pe la spate... șaizeci și nouă... necesita preludiu prelungit... începe cu un masaj îndelung pe spate, ulei de masaj... o excită palmele la fund... supt sfârcurile, îi plac cătușele... o excită foarte tare să fie legată de pat.

Julius tresări. Dumnezeule mare! Unde voia Philip să ajungă? Avea de gând să dezvăluie ce prefera Pam? Probleme la orizont!

Înainte ca Philip să termine, Pam strigă:

— Ești cu adevărat dezgustător. Grețos.

Pam se aplecă în față, ca și cum s-ar fi pregătit să se ridice și să plece. Bonnie puse mâna pe brațul lui Pam ca să o rețină și îi spuse lui Philip:

— Aici sunt de acord cu Pam. Philip, ești nebun? De ce Dumnezeu vrei să te lauzi cu astfel de lucruri?

— Da, spuse Gill, pur și simplu nu te înțeleg. Uite ce e, ești atacat violent aici – adică mă tem pentru tine, omule. Eu n-aș putea suporta ceea ce suporți tu. Dar tu ce faci? Pui paie pe foc și spui: „Așa, ardeți-mă”. Nu te supăra. Philip, dar, la dracu', cum poți să faci toate astea?

— Da, și mie mi se pare la fel, spuse Stuart. Dacă aș fi în locul tău, aș vrea să mă pun în cea mai bună lumină posibilă, nu să îi dau adversarului și mai multă muniție.

Julius încercă să liniștească apele:

— Philip, ce ai simțit în ultimele câteva minute?

— Păi, aveam ceva important de spus despre lista aceea și am spus-o, așa că, în mod firesc, mă simt cu totul satisfăcut de cursul evenimentelor.

Julius perseveră. Cu cea mai blândă voce a sa, spuse:

— Câțiva oameni ți-au răspuns, Philip. Ce ai simțit față de asta?

— În asta nu mă bag, Julius. Acolo zace disperarea. E mai bine, mult mai bine pentru mine să reflectez în interior.

Julius scoase un nou instrument din sacul său – strategia venerabilă, dar de încredere a modului condițional.

— Philip, hai să încercăm un experiment mental. Filosofii fac asta tot timpul. Înțeleg dorința ta de a-ți păstra calmul, dar fă-mi pe plac pentru o clipă și încearcă să-ți imaginezi că ai avea anumite sentimente față de ceea ce ți-au spus ceilalți astăzi. Care ar fi acestea?

Philip se gândi la întrebarea lui Julius, zâmbi ușor și dădu din cap, poate în semn de admirație față de ingeniozitatea acestei stratageme.

— Un experiment? Foarte bine. Dacă ar fi să am sentimente, m-aș fi simțit speriat de ferocitatea întreruperii lui Pam. Sunt conștient de faptul că ar vrea să-mi facă foarte mult rău.

Pam încercă să intervină, dar Julius îi făcu imediat semn să se abțină, permițându-i lui Philip să continue.

— Apoi Bonnie a întrebat despre motivul pentru care m-aș lăuda, iar Gill și Stuart despre motivul pentru care aș încerca să mă imolez.

— Imo ce? întrebă Tony.

Pam deschise gura să răspundă, însă Philip spuse imediat:

— Imolare – autosacrificarea cuiva prin foc.

— Bun, am ajuns la mijlocul drumului, insistă Julius. Ai descris exact ce s-a întâmplat – ce au spus Bonnie, Gill și Stuart. Acum să încercăm să mergem mai departe cu experimentul – dacă ai avea sentimente față de remarcile lor…

— Corect, mă abătusem. Cu siguranță vei trage concluzia că subconștientul meu a intrat în acțiune.

Julius dădu din cap.

— Continuă, Philip.

— M-aș simți complet neînțeles. l-aș spune lui Pam: „Nu încercam să spun că e în regulă”. Lui Bonnie i-aș spune: „Nici nu mi-ar fi trecut prin cap să mă laud”. Lui Gill și lui Stuart le-aș spune: „Mulțumesc pentru avertisment, dar nu încercam să-mi fac rău singur”.

— Bun, acum știm ceea ce nu voiai să faci. Atunci spune-ne ceea ce voiai să faci. Eu sunt perplexă, spuse Bonnie.

— Pur și simplu încercam să clarific lucrurile. Urmând imperativele rațiunii. Nimic mai mult, nimic mai puțin.

Grupul căzu în acea stare mentală care urma întotdeauna după interacțiunea cu Philip. Era atât de rațional, atât de imperial, deasupra discordiei discuțiilor obișnuite. Toți priveau în pământ, uluiți și dezorientați. Tony scutură din cap.

— Înțeleg toate lucrurile pe care le-ai explicat, spuse Julius, mai puțin ultimul – ultima expresie – „Nimic mal mult, nimic mai puțin”. Aici nu te cred. De ce ai dezvălui acest aspect al adevărului acum, astăzi, în acest context, în relația ta cu noi? Erai nerăbdător s-o faci. De-abia așteptai. Simțeam cât de mult aveai nevoie s-o spui. În ciuda consecințelor negative evidente subliniate de grup, erai hotărât să vorbești imediat astăzi. Haide să încercăm să ne dăm seama de ce. Ce obțineai în schimb?

— Asta nu e greu, spuse Philip. Știu exact de ce am spus-o.

Tăcere. Toți așteptau.

— Încep să mă enervez, spuse Tony. Philip, ne ții în tensiune: faci asta încontinuu. Trebuie să te implorăm pentru următoarea propoziție?

— Poftim? întrebă Philip, părând uimit.

— Așteptăm cu toții să auzim de ce ai spus-o, zise Bonnie, încerci în mod intenționat să pari impenetrabil?

— Poate crezi că noi nu vrem să știm, că nu suntem decât curioși față de ceea ce urmează să spui tu, sugeră Rebecca.

— Nu e vorba despre nimic de genul ăsta, spuse Philip. Nu are nimic de-a face cu voi. Întâmplarea face, însă, că uneori îmi scade concentrarea și mă întorc spre mine însumi.

— Asta mi se pare important, spuse Julius. Cred că există un motiv pentru asta, care are de-a face cu interacțiunea ta cu grupul. Dacă tu chiar îți consideri comportamentul unul capricios, ceva de genul ploii care pur și simplu apare, atunci te pui în poziția unui om neajutorat. Există un motiv pentru care ne eviți și te întorci periodic spre tine însuți: cred că e din cauza unei angoase care crește în tine. În acest caz, lipsa ta de concentrare are de-a face cu modul în care ai deschis această ședință. Ai putea merge mai departe pe linia aceasta?

Philip tăcea, cântărind cuvintele lui Julius.

Julius avea metodele lui de a mări presiunea atunci când trata alți terapeuți:

— Și încă ceva, Philip, dacă o să tratezi pacienți sau o să conduci un grup în viitor, atunci pierderea concentrării, această întoarcere în tine însuți, va fi o problemă serioasă pentru munca ta.

Asta își făcu efectul. Philip spuse imediat:

— Am decis să dezvălui acele lucruri pentru a mă proteja. Pam știa totul despre acea listă, iar pe mine mă deranja faptul că ea are posibilitatea de a arunca bomba oricând. Să le dezvălui eu însumi era răul cel mai mic.

Philip ezită, trase aer în piept și continuă:

— Mai e ceva. Încă nu am răspuns acuzației lui Bonnie că m-aș lăuda. Am păstrat acea listă deoarece în anul acela am avut o viață sexuală extrem de bogată. Relația mea de trei săptămâni cu prietena lui Pam era ceva neobișnuit; preferam aventuri de-o noapte, deși uneori mergeam și a doua oară, atunci când simțeam o nevoie sexuală acută și nu reușeam să întâlnesc o femeie nouă. Când mă vedeam a doua oară cu aceeași femeie, aveam nevoie de note ca să-mi împrospătez memoria și să o fac să simtă că îmi amintesc de ea. Dacă ar fi știut adevărul – că este doar una printre multe altele – era posibil să nu am succes. Notițele acelea nu au nimic de-a face cu lăudăroșenia. Erau menite uzului meu strict personal. Molly avea cheia de la apartamentul meu, mi-a violat intimitatea, mi-a spart broasca de la sertar și a furat lista.

— Vrei să ne spui, întrebă Tony cu ochii măriți, că făceai sex cu atât de multe femei încât trebuia să îți iei notițe ca să nu le încurci? Vreau să spun, cam despre ce vorbim? Câte? Cum ai reușit să faci asta?

Julius gemu încet. Lucrurile erau deja suficient de complicate și fără întrebarea amestecată cu invidie a lui Tony. Tensiunea dintre Pam și Philip atinsese o cotă insuportabilă.

Trebuia dezamorsată, dar Julius nu știa cum să facă asta. Primi un ajutor neașteptat din partea Rebeccăi, care modifică brusc evoluția întregii ședințe.

— Îmi pare rău pentru întrerupere, dar aș avea nevoie de puțin timp din partea grupului, spuse ea. M-am gândii toată săptămâna să dezvălui ceva ce nu am spus nimănui vreodată, nici măcar ție, Julius.

Rebecca se opri și îi privi pe ceilalți, pe rând. Toții ochii erau asupra ei.

— E în regulă?

Julius se întoarse spre Pam și Philip.

— Voi doi ce credeți? Ați rămâne cu prea multe sentimente tensionate?

— Din partea mea e în regulă, spuse Pam. Am nevoie de o pauză.

— Și tu, Philip?

Philip dădu din cap.

— Cât despre mine, e foarte în regulă, spuse Julius, dacă nu cumva vrei să ne spui mai întâi despre motivul pentru care te-ai decis să ne dezvălui asta acum.

— Nu, e mai bine să intru direct în subiect, cât mai am curajul. lată despre ce e vorba: în urmă cu aproximativ cincisprezece ani, cam cu două săptămâni înaintea căsătoriei mele, am fost trimisă de firma mea la o expoziție pe teme de informatică din Las Vegas să le prezint noul produs. Deja îmi înaintasem demisia, iar această prezentare avea să fie ultima mea sarcină – pe atunci mă gândeam că ar putea fi ultima din viața mea. Eram deja însărcinată în două luni, iar eu și Jack plănuisem o lună de miere de patru săptămâni întregi, după care urma să rămân acasă și să am grijă de copil. Asta era cu mult înainte să merg la facultatea de drept: n-aveam nicio idee dacă aveam să mai lucrez vreodată. Ei bine, în Vegas am intrat într-o dispoziție ciudată. Într-o seară, spre surpriza mea, m-am trezit în barul din Caesar’s Palace. Am comandat ceva de băut și nu după mult timp am început o conversație intimă cu un bărbat bine îmbrăcat. M-a întrebat dacă

sunt la lucru. Nu cunoșteam expresia și am dat din cap că da. Înainte să apuc să spun altceva despre slujba mea, el m-a întrebat care e tariful meu. Mi s-a pus un nod în gât, m-am uitat atent la el – era drăguț – și i-am spus „o sută cincizeci de dolari”. El a dat din cap că da și ne-am dus în camera lui. Apoi, în seara următoare, m-am dus la Tropicana și am făcut-o din nou. Același tarif. Iar în ultima mea seară acolo am făcut-o gratis.

Rebecca inspiră adânc și expiră zgomotos.

— Asta e tot. N-am spus nimănui despre asta. Uneori m-am gândit să-i spun lui Jack, dar n-am făcut-o niciodată. Ce rost ar fi avut? N-ar fi adus altceva decât suferință pentru el și o anumită iertare prefăcută pentru mine… Și… Tony, nesimțitule… la dracu’, nu e deloc amuzant!

Tony, care își scosese portofelul și își număra banii, se opri și spuse, cu un zâmbet stânjenit:

— Voiam doar să mai înveselesc atmosfera.

— Eu nu vreau să luăm asta în glumă. E ceva grav pentru mine.

Rebecca aruncă unul din zâmbetele ei minunate, pe care le putea produce atunci când voia.

— Asta e – o confesiune adevărată.

Se întoarse spre Stuart, care îi spusese de mai multe ori că e ca o păpușă de porțelan.

— Aș vrea să știu ce crezi tu. Poate că Rebecca nu e acea păpușă imaculată care pare a fi.

— Nu la asta mă gândeam, spuse Stuart. Știi la ce m-a dus cu gândul ce ai povestit tu? Mi-a trecut prin cap un film pe care l-am închiriat acum câteva zile – The Green Mile. E o scenă memorabilă, cu un deținut condamnat care își ia ultima lui masă. Mie mi se pare că, în Las Vegas, tu ai savurat ultima ta perioadă de libertate dinaintea căsătoriei.

Julius dădu din cap și spuse:

— Sunt de acord. Îmi aduce aminte de ceva ce noi doi am discutat cu mult timp în urmă, Rebecca.

Julius explică grupului:

— Cu mulți ani în urmă, Rebecca a venit la terapie individuală cam un an, atunci când se lupta cu decizia de a se căsători.

Apoi se întoarse spre Rebecca și spuse:

— Îmi amintesc că am petrecut săptămâni întregi discutând despre temerile tale de a renunța la libertate, despre senzația ta că toate

posibilitățile ți se vor închide. Ca și Stuart cred că aceste preocupări sunt cele cărora le-ai dat curs în Las Vegas.

— Julius, din orele acelea petrecute împreună îmi răsare în minte un lucru: îmi amintesc că mi-ai povestit despre un roman în care cineva se duce la un înțelept, care îl spune că alternativele se exclud, că pentru fiecare da trebuie să existe un nu.

— Hei, știu cartea aia! Grendel, de John Gardner, o întrerupse Pam. Grendel, demonul, era cel care s-a dus la înțelept

— Sunt nenumărate conexiuni aici, spuse Julius. Pam mi-a recomandat acel roman, când am tratat-o timp de câteva luni, cam în aceeași perioadă. Așa că, Rebecca, dacă acea remarcă te-a ajutat, trebuie să-i mulțumești lui Pam.

Rebecca îi zâmbi larg lui Pam, în semn de mulțumirii.

— M-ai tratat în mod indirect. Mi-am lipit o foaie de hârtie cu acel motto pe oglindă: Alternativele se exclud. Îmi explica reticența mea de a-i spune da lui Jack, deși știam că e bărbatul potrivit.

Apoi îi spuse lui Julius:

— Îmi amintesc cum mi-ai spus că, pentru a putea îmbătrâni elegant, trebuie să accept limitarea posibilităților.

— Cu mult înaintea lui Gardner, interveni prompt Philip, Heidegger, un important filosof german din prima jumătate a secolului trecut…

Ultima explicație îi fusese adresată lui Tony.

— Și un nazist important, interveni Pam.

Philip ignoră remarca lui Pam.

— Heidegger vorbea despre înfruntarea limitării posibilităților. De fapt, el o punea în legătură cu frica de moarte. Moartea, sugera el, era imposibilitatea oricărei alte posibilități.

— Moartea ca imposibilitate a oricărei alte posibilități, repetă Julius, o idee puternică. Poate că ar trebui să-mi lipesc și eu asta pe oglindă. Mulțumesc, Philip. Sunt atât de multe lucruri de discutat aici, inclusiv sentimentele tale, Pam, dar mai întâi aș vrea să-ți mai spun ceva ție, Rebecca. Acel episod din Las Vegas trebuie să se fi petrecut în timp ce noi ne întâlneam, și nu mi-ai pomenit niciodată de el. Asta îmi spune cât de multă rușine trebuie să fi simțit.

Rebecca aprobă din cap.

— Da, mă hotărâsem să înmormântez pe vecie episodul ăsta.

Făcu o pauză, gândindu-se dacă să mai spună ceva, apoi adăugă:

— Mai este ceva, Julius. Îmi era rușine, dar, mai mult decât atât… asta e destul de riscant… îmi era încă și mai multă rușine atunci când mă gândeam la asta, ulterior: era o senzație fantastică, nu o senzație sexuală… ba nu, nu e corect… nu doar o senzație sexuală, ci sentimentul palpitant de a fi în afara legii, de a fi sălbatic… Și, știi..

Rebecca se întoarse spre Tony.

— Asta a fost dintotdeauna unul din motivele atracției mele față de tine, Tony – că ai făcut pușcărie, bătăile din baruri, că încălcai regulile. Dar acum ai sărit calul; gluma aia cu număratul banilor a fost jignitoare.

Înainte ca Tony să apuce să răspundă, Stuart se repezi:

— Ai foarte mult curaj, Rebecca. Te admir. Și m-ai făcut să mă simt suficient de liber ca să dezvălui și eu ceva ce n-am discutat cu nimeni până acum – nici cu Julius, nici cu psihiatrul meu anterior, nici cu altcineva.

Stuart ezită, privind în ochi fiecare membru al grupului.

— Mă gândeam doar la problema siguranței. E o chestie foarte riscantă. Mă simt în siguranță cu toți cei de aici, în afară de tine, Philip, deoarece nu te cunosc suficient de bine. Sunt convins că Julius ți-a vorbit despre confidențialitatea grupului?

Tăcere.

— Philip, tăcerea ta mă blochează. Te întreb ceva, spuse Stuart, întorcându-se spre Philip și privindu-l și mai direct. Ce se întâmplă? De ce nu răspunzi?

Philip își ridică privirea.

— Nu mi-am dat seama că era nevoie de un răspuns

— Am spus că sunt convins că Julius ți-a vorbit despre confidențialitatea grupului, apoi am ridicat vocea la sfârșitul enunțului. Asta conotează întrebarea, nu-i așa? Și, în plus, contextul referitor la încredere nu însemna că am nevoie de un răspuns din partea ta?

— Înțeleg, spuse Philip. Da, Julius mi-a spus despre confidențialitate și, da, m-am angajat să onorez toate regulile de bază ale grupului, inclusiv confidențialitatea.

— Bine, spuse Stuart. Știi, Philip, încep să mă răzgândesc; înainte te consideram arogant, dar acum încep să cred că pur și simplu nu ești domesticit sau dresat. Iar la asta nu e nevoie să răspunzi, e opțional.

— Hei, Stuart, bravo! spuse Tony zâmbind încântat. Arăți ce poți, omule. Îmi place asta.

Stuart dădu din cap.

— N-am spus-o într-un sens negativ, Philip, dar am de spus o poveste și trebuie să mă asigur că e în completă siguranță aici. Deci, spuse Stuart inspirând profund, să începem. Acum vreo treisprezece sau paisprezece ani – era în perioada în care îmi terminam rezidențiatul și eram pe punctul de a deveni doctor – m-am dus la o conferință pediatrică în Jamaica. Scopul acestor conferințe e de a te pune la curent cu ultimele cercetări medicale, dar știți că mulți doctori se duc acolo din alte motive: să-și caute un post mai bun sau o catedră universitară... sau doar ca să se distreze și să și-o tragă. Am eșuat la toate aceste capitole, iar apoi, de parcă n-ar fi fost de ajuns, avionul meu spre Miami a întârziat și am pierdut legătura spre California. A trebuit să-mi petrec noaptea într-un hotel de lângă aeroport și eram extrem de prost dispus.

Membrii grupului erau complet captivați – aceasta era o latură nouă a lui Stuart.

— M-am cazat la hotel pe la vreo unsprezece și jumătate seara, am luat liftul spre etajul șapte – e ciudat cât de limpezi sunt detaliile – și mergeam pe un coridor lung și tăcut spre camera mea, când dintr-odată s-a deschis o ușă, iar pe coridor a ieșit o femeie în cămașă de noapte, tulburată și răvășită – era frumoasă, avea un corp superb, cam cu vreo zece sau cincisprezece ani mai mare decât mine. M-a luat de braț – respirația ei trăsnea a alcool – și m-a întrebat dacă am văzut pe cineva pe coridor. „Pe nimeni, de ce?”, am răspuns eu. Apoi mi-a spus o poveste lungă și dezlânată despre un furnizor care tocmai îi șterpelise șase mii de dolari. I-am sugerat să sune la recepție sau la poliție, dar ea părea ciudat de puțin interesată să întreprindă ceva. Apoi mi-a făcut semn să intru în camera ei. Am vorbit cu ea, am încercat s-o calmez în legătură cu convingerea ei – în mod evident fantezistă – că fusese jefuită. Lucrurile au evoluat într-un mod tot mai bizar și în curând ne-am trezit în pat. Am întrebat-o de câteva ori dacă mă voia acolo, dacă vrea să fac sex cu ea. A spus că da, și așa am făcut, iar o oră sau două mai târziu, în timp ce ea dormea, m-am dus în camera mea, am dormit câteva ore și am prins un zbor de dimineață. Chiar înainte să mă sui în avion am sunat la hotel, anonim, și le-am spus că în camera 712 au un oaspete care ar putea avea nevoie de îngrijiri medicale.

După câteva clipe de tăcere, Stuart adăugă.

— Asta e tot.

— Asta e tot? întrebă Tony. O gagică mișto și cherchelită te invită în camera ei de hotel, iar tu îi oferi ceea ce ți-a cerut? Omule, n-aș refuza așa ceva în niciun caz.

— Nu, nu e vorba de asta! spuse Stuart. E vorba că eu eram doctor și cineva bolnav, probabil cu halucinații alcoolice incipiente sau grave, mi-a ieșit în cale și eu am ajuns până la urmă să i-o trag. E o violare a jurământului lui Hipocrate, o eroare gravă, și nu mi-am iertat-o niciodată. Nu pot uita acea seară, mi-a rămas întipărită în minte.

— Ești prea aspru cu tine, Stuart, spuse Bonnie. Femeia aceea singuratică, în cămașă de noapte, iese pe coridor, vede un bărbat atrăgător și îl invită în patul ei. A obținut exact ce își dorea, poate ce avea nevoie. Probabil că i-ai făcut un mare bine. Probabil consideră acea seară una norocoasă.

Și ceilalți – Gill, Rebecca, Pam – se pregăteau să vorbească, dar Stuart le-o luă înainte.

— Apreciez ceea ce spuneți voi – n-aveți idee de câte ori mi-am spus și eu lucruri asemănătoare, dar eu chiar nu caut să fiu liniștit, chiar deloc. Ceea ce voiam să fac era doar să vorbesc despre asta, să scot acest episod sordid din atât de mulți ani de întuneric la lumină; asta e suficient.

— Asta e bine, răspunse Bonnie. E bine că ne-ai spus, Stuart, dar asta se leagă de ceva ce am mai discutat: reticența ta de a accepta ajutorul nostru. Ești extraordinar în a-i ajuta pe ceilalți, dar nu prea bun la a ne lăsa pe noi să te ajutăm.

— Poate că sunt doar reflexele de doctor, răspunse Stuart. La facultate n-am făcut niciun curs despre cum să fii pacient.

— Și nu reușești niciodată să nu fii de serviciu? întrebă Tony. Cred că în seara aceea din Miami nu erai de serviciu, O noapte cu o gagică amețită și excitată… fă-o, omule, trage-ți-o și simte-te bine.

Stuart scutură din cap.

— Acum ceva timp ascultam o casetă cu Dalai Lama vorbindu-le profesorilor de budism. Unul dintre ei l-a întrebat despre epuizare și dacă nu ar fi bine să aibă anumite ore programate regulat când nu sunt de serviciu. Răspunsul lui Dalai Lama a fost excepțional: în afara serviciului? Buddha spune: „Îmi pare rău, nu sunt de serviciu!” Un suferind vine la Isus,

care îi răspunde: „Îmi pare rău, nu sunt de serviciu astăzi!” În tot acest timp Dalai Lama chicotește, această idee părându-i-se extrem de amuzantă, și mai că nu se mai poate opri din râs.

— Nu cred asta, spuse Tony. Cred că te folosești de diploma ta ca să eviți viața.

— Ceea ce am făcut în hotelul acela a fost greșit. Nimeni nu o să mă convingă vreodată că nu e așa.

— Au trecut paisprezece ani și încă nu poți uita, spuse Julius. Dar ce ne poți spune despre repercusiunile acestei întâmplări?

— Vrei să spui în afară de autoblamare și dezgust de sine? spuse Stuart.

Julius aprobă din cap.

— Pot să vă spun că am fost un doctor al naibii de bun, și nu am mai încălcat niciodată, nici pentru o secundă, deontologia profesiei mele.

— Stuart, eu decretez că ți-ai plătit datoria, spuse Julius. Cazul este clasat.

— Amin, spuseră alți câțiva membri.

Stuart zâmbi și își făcu cruce.

— Asta îmi amintește de slujba de duminică de când eram mic. Mă simt de parcă tocmai aș fi ieșit din confesional absolvit.

— Dați-mi voie să vă spun o poveste, zise Julius. Cu ani in urmă, am vizitat o catedrală pustie din Shanghai. Eu sunt ateu, dar îmi place să vizitez locuri religioase – ca să vezi. Ei bine, mă plimbam pe acolo și apoi m-am așezat într-un confesional, de partea preotului, și m-am trezit că îl invidiez pe părintele care spovedea. Câtă putere are! Am încercat să rostesc cuvintele „Ești iertat, fiul meu, fiica mea”. Îmi imaginam încrederea absolută de care se bucura, deoarece se considera a fi precum un vas care aduce întreaga încărcătură de iertare, direct de la șeful de sus. Și cât de mărunte păreau tehnicile mele, prin comparație. Dar mai târziu, după ce am ieșit din biserică, am depășit această stare convingându-mă că cel puțin trăiam în conformitate cu principiile rațiunii și nu infantilizându-mi pacienții, prezentându-le mitologia drept realitate.

După o scurtă tăcere, Pam îi spuse lui Julius:

— Știi ce, Julius? Ceva s-a schimbat. Acum ești diferit de felul în care erai înainte să plec. Spui povești despre viață, îți enunți opiniile despre credința religioasă, în timp ce în trecut evitai întotdeauna aceste lucruri.

Înțeleg că e efectul bolii tale, dar, cu toate acestea, îmi place. Îmi place mult că ești mai personal.

Julius aprobă din cap.

— Mulțumesc. Tăcerea aceea îmi lăsase o senzație cumplită că jignisem sensibilitatea religioasă a cuiva.

— A mea nu, Julius, dacă îți făceai griji în privința mea, spuse Stuart. Sondajele acelea care spun că nouăzeci la sută dintre americani cred în Dumnezeu mă uluiesc. Am abandonat biserica în adolescență, și dacă n-aș fi făcut-o atunci, aș face-o acum, după ce au ieșit atâtea la iveală despre preoți și pedofilie.

— Nici a mea, spuse Philip. Tu și Schopenhauer aveți ceva în comun în ceea ce privește religia. El consideră că liderii religioși exploatează nevoia inerentă a omului de metafizic, că infantilizează publicul și că se plasează pe ei înșiși într-o stare de permanentă amăgire, refuzând să accepte că au învăluit deliberat adevărurile lor în alegorie.

Remarca lui Philip îl interesa pe Julius, dar, observând că mai rămăseseră doar câteva minute, reveni la programul grupului.

— Astăzi s-au întâmplat multe. Au fost asumate multe riscuri. Sentimente? Unii dintre voi au fost foarte tăcuți. Pam? Philip?

— Nu mi-a scăpat faptul, spuse Philip repede, că ceea ce a fost dezvăluit astăzi aici, ceea ce a provocat atâta suferință inutilă, pentru mine, pentru ceilalți, derivă din puterea supremă și universală a sexului, despre care celălalt psihoterapeut al meu, Schopenhauer, m-a învățat că ne este inerentă sau, cum ar fi spus el astăzi, programată în sinea noastră. Știu multe din cugetările lui Schopenhauer despre asta, deoarece l-am citat adesea în cursurile mele. Dați-mi voie să citez câteva dintre ele: „[Sexul este] cea mai puternică și cea mai activă motivație […] este scopul suprem al aproape oricărei strădanii umane. El […] întrerupe permanent cele mai serioase ocupații, iar uneori paralizează […] cele mai mari minți omenești.” „Sexul nu ezită să ne invadeze cu mizeria lui și să interfereze cu […] cercetările celor învățați…”

— Philip, lucrurile acestea sunt importante, dar, înainte de a ne opri astăzi, încearcă să vorbești despre sentimentele tale, nu despre ale lui Schopenhauer, îl întrerupse Julius.

— Voi încerca, dar dă-mi voie să continui… doar o ultimă propoziție. „În fiecare zi, el distruge cele mai valoroase relații. Într-adevăr, el lasă fără

urmă de conștiință oameni care înainte erau onorabili și verticali.” Asta voiam să spun; am terminat.

— Nu am auzit sentimente, Philip, spuse Tony, bucurându-se de ocazia de a-l ataca pe Philip. Philip dădu din cap.

— Doar deznădejde față de modul în care noi, sărmanii muritori, colegi de suferință, suntem în asemenea măsură victime ale biologiei, încât ne umplem viețile cu vinovăție față de acte firești, precum cele ale lui Stuart și Rebecca. Și că toți avem ca scop să ne smulgem din sclavia sexului.

După doar câteva momente de tăcere, care urma enunțurilor lui Philip, Stuart se întoarse spre Pam:

— Aș vrea foarte mult ca astăzi să aud părerea ta. Ce simți față de ceea ce am expus eu în fața grupului? Mă gândeam la tine, atunci când încercam să mă hotărăsc să vorbesc aici. Mă gândeam că, într-un fel, te-am pus într-o situație delicată, pentru că nu mă poți ierta pe mine fără să îl ierți și pe Philip.

— Am la fel de mult respect față de tine, Stuart. Și nu uita că e un subiect sensibil pentru mine. Am fost exploatată de un doctor. Earl, fostul meu soț, era ginecologul meu.

— Exact, spuse Stuart. Despre asta e vorba: Cum mă poți ierta pe mine fără să îi ierți atât pe Philip, cât și pe Earl?

— Nu e adevărat, Stuart. Tu ești o persoană morală – după ce te-am ascultat astăzi și am auzit remușcările tale, sunt și mai convinsă de asta. Îar ântâmplarea aceea din hotelul din Miami nu mă mișcă prea tare; ai citit cumva Fear of Flying?

Văzând că Stuart scutură din cap, Pam continuă:

— Uită-te puțin la cartea asta. Erica Jong ar numi ceea ce ai făcut tu un simplu „sex cu fermoarul desfăcut”; a fost o cuplare reciprocă și spontană, ai fost atent, nimeni nu a suferit, iar după aceea ți-ai asumat responsabilitatea de a te asigura că ea e bine. Și de atunci te-ai folosit de această întâmplare ca de o busolă morală. Dar Philip? Ce poți să spui despre un om care se modelează după Schopenhauer și Heidegger? Dintre toți filosofii care au trăit vreodată, aceștia au eșuat cel mai abject ca ființe umane. Ceea ce a făcut Philip este de neiertat, rapace, fără remușcări…

— Stai un pic, Pam, o întrerupse Bonnie, ai observat că, atunci când Julius a încercat să-l oprească pe Philip, el a insistat mult să mai spună o propoziție despre cum sexul îi fură unui om conștiința și distruge relațiile.

Mă întrebam dacă aici nu era vorba despre remușcare? Și dacă nu îți era adresată ție?

— Are ceva de spus? Să mi-o spună el. Nu vreau să o aud din partea lui Schopenhauer.

— Dă-mi voie să mă bag și eu, îi spuse Rebecca. Când am plecat de la ultima ședință îmi părea rău pentru tine și pentru noi toți, inclusiv pentru Philip, care, haide să fim sinceri, a fost făcut albie de porci. Acasă am început să mă gândesc la spusele lui Isus, ca acela care este fără de păcat să arunce prima piatră. Asta are mult de-a face cu ceea ce am dezvăluit eu astăzi.

— Trebuie să ne oprim, spuse Julius, dar, Philip, asta e exact ceea ce căutam atunci când te-am întrebat despre sentimentele tale.

Philip scutură din cap, nedumerit.

— Ai înțeles faptul că astăzi ai primit un dar din partea lui Stuart și a Rebeccăi?

Philip continuă să scuture din cap.

— Nu înțeleg.

— Asta este tema ta pentru acasă, Philip. Aș vrea să meditezi la darurile care ți-au fost oferite astăzi.

Dacă nu vrei să fii jucăria oricărui ticălos și obiectul bătăii de joc a oricărui nerod, prima regulă este să fii rezervat și inaccesibil.

24

După ședință, Philip se plimbă ore întregi, trecu pe lângă Palatul Artelor Frumoase, acea colonadă părăginită ce fusese construită pentru Expoziția Internațională din 1915, înconjură lacul din apropiere de două ori, în timp ce privea cum lebedele patrulează pe teritoriul lor, apoi străbătu debarcaderul și calea de acces Crissy Field, pe lângă Golful San Francisco, până când ajunse la baza podului Golden Gate. Ce era acel lucru la care îi recomandase Julius să se gândească? Își aminti recomandarea de a se gândi la darul lui Stuart și al Rebeccăi, dar înainte să se poată concentra, mintea lui uitase deja tema. Își curăță mintea de orice gând, în mai multe rânduri, încercând să se concentreze asupra unor imagini liniștitoare și arhetipale – siajul lebedelor, valurile unduitoare ale Pacificului de sub Golden Bridge –, dar continuă să rămână neobișnuit de distrat.

Străbătu Presidio, fosta bază militară plasată pe faleza golfului, apoi o luă pe Clement Street, pe lângă cele douăzeci de cvartale de restaurante asiatice unul lângă celălalt. Alese un restaurant vietnamez modest, iar când îi fu adusă supa de vită cu tendoane, rămase liniștit câteva minute, inhalând aroma ierbii de lămâie care se răspândea din farfurie, cu privirea ațintită la movila sclipitoare de tăieței de orez. După câteva înghițituri ceru ca restul să fie pus la pachet – o păstra pentru câinele său.

Philip, care în general nu dădea atenție mâncării, își rutinase obiceiurile gastronomice: micul dejun cu pâine prăjită, marmeladă și cafea, masa principală a zilei la cantina studenților și o masă de seară ușoară și ieftină, o supă sau o salată. Toate mesele le lua singur, în mod intenționat. Se simțea reconfortat, uneori chiar zâmbea larg, când se gândea la obiceiul lui Schopenhauer de a plăti pentru două persoane la clubul la care mânca, pentru a se asigura că nimeni nu se va așeza la masa lui. Luă spre casă, un pavilion de oaspeți cu două camere, la fel de auster mobilate ca și biroul său, situat pe terenul unei vile din Pacific Heights, nu departe de casa lui Julius. Văduva care trăia singură în vilă îi închiria pavilionul pentru o sumă modestă. Avea nevoie de acest venit suplimentar, deși își prețuia intimitatea, astfel că avea nevoie ca prezența umană de lângă ea să fie

neintruzivă. Philip era omul potrivit, iar ei trăiau în această apropiere izolată de câțiva ani.

De obicei pe Philip îl înveselea întâmpinarea entuziastă oferită de câinele său, Rugby, compusă din schelălăieli, lătrat, dat din coadă și sărituri acrobatice în aer, dar nu și în seara aceasta. Nici plimbarea de seară a câinelui, nici celelalte activități obișnuite de relaxare ale lui Philip nu-i aduseră liniștea. Își aprinse pipa, ascultă Simfonia a patra de Beethoven, citi distrat din Schopenhauer și Epictet. Deveni cu adevărat atent o singură dată, pentru câteva clipe, atunci când citi un anumit pasaj din Epictet.

Dacă ai dorința serioasă de a face filosofie, pregătește-te ca, încă de la început, mulțimea să râdă și să te ia în bătaie de joc. Adu-ți aminte că, dacă vei fi perseverent, aceiași oameni te vor admira apoi… Adu-ți aminte că, dacă vreodată îți vei întoarce atenția spre cele exterioare, pentru plăcerea celorlalți, cu siguranță îți vei ruina propria viață.

Dar nu scăpă de senzația de neliniște – o neliniște pe care nu o mai trăise de mult timp, o dispoziție mentală care, cu ani în urmă, îl făcea să iasă la vânătoare, ca un animal înnebunit de sex. Intră în bucătăria mică, luă de pe masă vasele de la micul dejun, porni calculatorul și se dedică singurului viciu de care era dependent: se logă pe clubul de șah virtual și, în următoarele trei ore, jucă tăcut și anonim partide blitz de cinci minute. Le câștigă pe cele mai multe. Când pierdea, era de obicei din cauza neatenției, dar iritarea lui nu ținea mult: scria imediat „caut partener”, iar în ochi i se aprindea o încântare copilărească atunci când o nouă partidă începea.

Când am împlinit treizeci de ani eram deja complet dezgustat și obosit să trebuiască să consider ca egali ai mei ființe care nu erau deloc astfel. Atâta timp cât e pui, o pisică se joacă cu ghemotoace de hârtie deoarece le consideră vii și similare cu ea însăși. La fel s-a întâmplat și în cazul meu, cu bipedele umane.

25

Porci spinoși, genii și Manualul mizantropului pentru relațiile cu oamenii

Fabula porcului spinos, unul dintre cele mai cunoscute pasaje din întreaga operă a lui Schopenhauer, comunică viziunea lui de gheață asupra relațiilor umane:

Într-o zi friguroasă de iarnă, mai mulți porci spinoși se strângeau unul în celălalt, astfel încât, datorită căldurii lor reciproce, să nu înghețe. Dar în curând simțiră fiecare efectele acelor celorlalți, ceea ce îi făcu să se îndepărteze din nou. Când nevoia de căldură îi aduse din nou laolaltă, neajunsul acelor se repetă, astfel că ei oscilau între două rele, până când descoperiră distanța potrivită la care se puteau suporta unii pe alții. La fel și nevoia de societate, care răsare din pustiul și monotonia vieților oamenilor, îi face pe aceștia să se apropie, dar numeroasele lor calități neplăcute și respingătoare îi îndepărtează apoi din nou.

Cu alte cuvinte, tolerează apropierea doar atunci când îți e necesară pentru supraviețuire, dar evit-o întotdeauna, atunci când este posibil. Cei mai mulți psihanaliști contemporani ar recomanda fără ezitare terapie pentru „atitudini” de evitare a oamenilor atât de categorică. De fapt, mare parte a practicii psihoterapiei se adresează unor astfel de atitudini interpersonal problematice – nu doar evitarea oamenilor, dar și comportamentul social neadaptat, cu numeroasele lui culori și nuanțe: autism, evitarea oamenilor, fobie socială, personalitatea schizoidă, personalitatea antisocială, personalitatea narcisistă, incapacitatea de a iubi, delirul de grandoare și caracterul retras.

Ar fi oare Schopenhauer de acord? Considera el că sentimentele sale față de ceilalți oameni sunt inadaptate? Puțin probabil. Atitudinile sale erau atât de apropiate de esența sa, atât de adânc înrădăcinate, încât el nu le-a considerat niciodată un neajuns. Dimpotrivă, își considera mizantropia și izolarea o virtute. Observați, de exemplu, finalul parabolei sale cu porcii

spinoși: „Însă oricine are o mare cantitate de căldură interioară va prefera să se țină la distanță de societate, pentru a evita să ofere și să primească necazuri și supărări.”

Schopenhauer credea că un om cu putere sau virtute interioară nu va cere nimic de la ceilalți; un astfel de om își este suficient. Această teză, întrețesută cu credința sa neabătută în geniul său, i-au servit ca justificare de-o viață pentru evitarea apropierii. Schopenhauer a declarat adesea că locul său în „clasa superioară a umanității” îi impunea imperativul de a nu-și risipi darurile pe interacțiuni sociale inutile, ci de a le pune în serviciul umanității. „Intelectul meu, scria el, nu îmi aparține mie, ci lumii.”

Multe dintre textele lui Arthur despre inteligența lui superioară sunt atât de flamboaiante, încât unii l-ar putea considera mult prea încrezut, dacă nu ar exista precizarea că evaluarea făcută de el propriului intelect era exactă. Imediat ce Arthur s-a dedicat carierei de savant, darurile intelectului său prodigios au devenit evidente pentru toți cei din jurul său. Meditatorii care îl pregăteau pentru universitate erau uluiți de progresele sale precoce.

Goethe, singurul om din secolul al XIX-lea al cărui intelect Arthur îl considera egal cu al său, a ajuns în cele din urmă să respecte inteligența lui Arthur. Goethe l-a ignorat ostentativ pe tânărul Arthur, în salonul Johannei, în perioada în care Arthur se pregătea pentru universitate. Mai târziu, atunci când Johanna i-a solicitat o scrisoare de recomandare pentru admiterea la universitate, Goethe a evitat cu măiestrie să se implice, scriind în biletul său către un vechi prieten, profesor de greacă: „Tânărul Schopenhauer pare să-și fi schimbat domeniul de studiu și ocupația de câteva ori. Ce anume a dobândit și în ce disciplină, vei avea chiar tu ocazia să judeci în curând, dacă, din prietenie pentru mine, îi vei acorda câteva momente din timpul tău.”

Câțiva ani mai târziu, însă, Goethe a citit disertația doctorală a lui Arthur și a fost atât de impresionat de tânărul de douăzeci și șase de ani, încât în timpul următoarei șederi a lui Arthur la Weimar își trimitea în mod regulat servitorul să-l aducă pentru lungi discuții private. Goethe voia ca cineva să-i critice tratatul despre teoria culorilor, la care lucrase mult. Deși Schopenhauer nu știa nimic despre acest subiect, Goethe se gândise că deosebita inteligență înnăscută a tânărului îl face un partener de discuție valoros. A primit chiar mai mult decât se aștepta.

Foarte onorat la început, Schopenhauer savura aprecierea lui Goethe și i-a scris profesorului său din Berlin: „Prietenul dumneavoastră, marele nostru Goethe, este bine, senin și prietenos: lăudat fie numele lui de-a pururi.” Însă după câteva săptămâni, între cei doi a apărut discordia. Arthur era de părere că Goethe făcuse câteva observații interesante despre vedere, dar greșise în câteva puncte esențiale și nu reușise să producă o teorie comprehensivă a culorii. Abandonându-și propriile scrieri științifice, Arthur s-a dedicat elaborării unei teorii proprii asupra culorii, diferită în câteva aspecte esențiale de cea a lui Goethe, pe care a publicat-o în 1816. Aroganța lui Schopenhauer a erodat, în cele din urmă, prietenia lor. Goethe descrie în jurnalul său sfârșitul relației cu Arthur Schopenhauer: „Am discutat și am fost de acord asupra multor lucruri; în cele din urmă, însă, o anumită separare s-a dovedit de neevitat, ca atunci când doi prieteni, după ce au parcurs împreună o distanță, își dau mâna, unul dorind să meargă spre nord, iar celălalt către sud, și în curând se pierd din vedere unul pe celălalt.”

Arthur s-a simțit rănit și furios pentru că fusese respins, dar a interiorizat respectul lui Goethe pentru inteligența sa și a continuat pentru tot restul vieții să onoreze numele lui Goethe și să-i citeze lucrările.

Arthur avea multe de spus despre diferența dintre oamenii de geniu și oamenii de talent. În continuarea remarcii sale că oamenii de talent pot lovi o țintă pe care ceilalți nu o pot nimeri, în timp ce oamenii de geniu pot lovi o țintă pe care ceilalți nu o văd, Arthur a subliniat faptul că oamenii de talent ființează atunci când o cer necesitățile epocii, fiind capabili să satisfacă aceste necesități, dar în cursul generației următoare opera lor se estompează și dispare. (Se gândea oare la opera mamei sale?) „Însă geniul își iluminează epoca ca o cometă ce trece prin apropierea planetelor… el nu poate să meargă mână în mână cu evoluția normală a culturii: dimpotrivă, geniul aruncă opera sa mult în față.”

Astfel, unul dintre aspectele parabolei despre porcii spinoși este că oamenii de reală valoare, mai ales oamenii de geniu, nu necesită căldură din partea celorlalți. Dar mai este un aspect, unul mai întunecat, al acestei parabole: acela că semenii noștri sunt neplăcuți și respingători, și de aceea trebuie evitați. Această atitudine mizantropică poate fi întâlnită peste tot în scrierile lui Schopenhauer, care sunt construite pe dispreț și sarcasm. Să ne oprim asupra începutului acestui pasaj din pătrunzătorul său eseu Despre

doctrina indestructibilității adevăratei noastre naturi de către moarte: „Dacă, în interacțiunile noastre cotidiene, suntem întrebați de unul dintre cei mulți care vor să știe totul, dar nu pot învăța nimic, despre continuitatea existenței după moarte, cel mai potrivit și, mai ales, cel mai corect răspuns ar fi: După moartea ta vei fi ceea ce ai fost înainte de naștere».”

Eseul continuă cu o analiză penetrantă și fascinantă a Imposibilității existenței a două tipuri de nimic și, în întregul său, oferă perspective pătrunzătoare fiecărui om care a contemplat vreodată natura morții. Dar de ce să înceapă cu o insultă – „unul dintre cei mulți care vor să știe totul, dar nu pot învăța nimic”? De ce să-și contamineze sublimele gânduri cu invective meschine? Astfel de juxtapuneri disonante sunt ceva banal în scrierile lui Schopenhauer. Cât de neliniștitor este să întâlnești un gânditor atât de înzestrat, dar atât de inapt social, atât de clarvăzător și totuși atât de orb.

Peste tot în scrierile lui, Schopenhauer deplânge timpul petrecut cu socializarea și conversația. „E preferabil, spune el, să nu vorbești deloc, decât să porți o conversație atât de sterilă și de plictisitoare precum sunt conversațiile obișnuite ale bipedelor.”

Se lamentează că a căutat întreaga lui viață „o ființă umană adevărată”, dar nu a găsit niciuna, ci doar „nenorociți, oameni cu o inteligență limitată, rău intenționați și meschini”. (Cu excepția lui Goethe, pe care îl exclude întotdeauna explicit din aceste diatribe.)

Într-o notiță autobiografică, Schopenhauer declară: „Aproape fiecare contact cu oamenii este o contaminare, o pângărire. Am coborât într-o lume populată cu ființe demne de milă, care nu este a noastră. Ar trebui să-i respectăm și să-i cinstim pe cei puțini care sunt mai buni; noi suntem născuți pentru a-i învăța pe ceilalți, nu pentru a ne însoți cu ei."

Dacă îi analizăm scrierile, putem construi un manifest al mizantropului: regulile comportamentului uman după care ar trebui să trăim. Să ne imaginăm ce viață ar fi avut Arthur, care susținea un astfel de manifest, într-un grup de terapie de astăzi!

„Nu spune unui prieten ceea ce nu vrei ca dușmanul tău să știe.”

„Consideră-ți problemele personale secrete și rămâi complet străin, chiar și față de cel mai apropiat prieten al tău… În circumstanțe diferite,

cunoștințele noi despre cele mai inofensive lucruri care ne privesc pot fi în dezavantajul nostru.”

„Să nu dai curs nici iubirii, nici urii constituie jumătate din înțelepciunea lumii: să nu spui nimic și să nu crezi nimic, cealaltă jumătate.”

„Neîncrederea este mama siguranței” (proverb francez, citat aprobator).

„Să uiți, în orice clipă, trăsăturile urâte ale caracterului unui om este ca și cum ai arunca bani câștigați cu greu. Trebuie să ne protejăm față de familiaritatea prostească și prietenia prostească.”

„Singura modalitate de a dobândi superioritatea în relațiile cu ceilalți oameni este de a lăsa să se vadă că ești independent de ei.”

„A-i disprețui pe ceilalți înseamnă a le câștiga respectul.”

„Dacă chiar avem o părere bună despre o persoană, ar trebui să ascundem acest fapt ca pe o infracțiune.”

„E preferabil să lași oamenii să fie ceea ce sunt decât să-i iei drept ceva ce nu sunt.”

„Nu trebuie să manifestăm niciodată furie sau ură, decât prin acțiunile noastre… Doar animalele cu sânge rece sunt otrăvitoare.”

„Fiind politicos și prietenos îi poți face pe oameni maleabili și săritori: de aceea, politețea este pentru natura umană ceea ce căldura este pentru ceară.”

Există puține modalități mai sigure de a-i bine-dispune pe oameni decât a le povesti despre necazuri care te-au copleșit recent sau a le dezvălui slăbiciuni personale.

26

La următoarea ședință, Gill se trânti pe scaun, trupul lui masiv testând rezistența acestuia, așteptă până sosiră toți și deschise ședința.

— Dacă nu are altcineva ceva, aș vrea că continui eu exercițiul „secretelor”.

— Dă-mi voie să introduc o notă de precauție, spuse Julius. Nu cred că e o idee bună să facem din asta un exercițiu prestabilit. Cred că oamenilor dintr-un grup le merge mai bine dacă se destăinuie, dar e important să avansăm în propriul nostru ritm și să nu ne simțim forțați de niciun fel de exercițiu să ne confesăm.

— Înțeleg ce spui, răspunse Gill, dar nu mă simt deloc forțat. Vreau să vorbesc despre asta și, de asemenea, nu vreau să-i las pe Rebecca și pe Stuart singuri. E în regulă?

Observând că membrii grupului aprobă din cap, Gill continuă:

— Secretul meu datează de când aveam treisprezece ani. Eram virgin, de-abia intrasem în pubertate, eram plin de coșuri, iar mătușa Valerie, sora mai mică a tatălui meu… ea avea în jur de treizeci de ani… obișnuia să stea cu noi din când în când – era adesea în căutarea vreunei slujbe. Ne înțelegeam foarte bine, ne jucam mult împreună când ai mei erau plecați – ne luptam, ne gâdilam, jucam cărți. Apoi, o dată, când eu am trișat la poker pe dezbrăcate și am pus-o să se dezbrace, lucrurile au luat o turnură cu adevărul sexuală – nu ne mai gâdilam, ci ne pipăiam serios. Eu nu aveam experiență, eram plin de hormoni și nu-mi dădeam seama prea bine ce se întâmplă, dar când ea mi-a spus „bag-o înăuntru” am spus „da, tanti” și i-am urmat instrucțiunile După asta am făcut-o de câte ori puteam, până când, după vreo două luni, ai mei s-au întors acasă mai devreme șl ne-au prins cu mâța-n sac, în mijlocul actului – cum se spune… în flagrant… flagrant cumva.

Gill privi spre Philip, care deschise gura să răspundă, însă Pam i-o luă înainte, spunând cu viteza luminii: — Flagrant delict.

— Uau, rapid de tot… uitasem că avem aici doi profesori, murmură Gill.

Apoi continuă:

— Ei bine, familia mea a fost destul de dată peste cap de chestia asta. Taică-meu nu a fost prea furios, dar maică-mea era lividă la față, mătușa Valerie nu a mai venit să stea cu noi, iar maică-mea era furioasă pe taică-meu deoarece continua să se poarte prietenos cu sora lui.

Gill tăcu, privi în jur și apoi adăugă:

— Înțeleg de ce era supărată maică-mea, dar, totuși, era în egală măsură și vina mea... ca și a mătușii Valerie.

— Vina ta? La treisprezece ani? Fii serios! spuse Bonnie.

Și o parte din ceilalți membri – Stuart, Tony, Rebecca – aprobară din cap.

Înainte ca Gill să apuce să răspundă, Pam spuse:

— Eu am un răspuns, Gill. Poate nu cel la care te aștepți, dar ceva ce am ascuns, ceva ce voiam să vă spun chiar dinainte să plec în călătorie. Nu știu cum să o spun cu tact, Gill, așa că nici n-o să încerc – o să-i dau drumul pur și simplu. Ideea e că povestea ta nu mă emoționează absolut deloc, și, în mai multe moduri, tu nu mă emoționezi deloc. Chiar dacă spui că dezvălui ceva, cum au făcut Rebecca și Stuart, eu nu simt că ești personal. Știu că ești dedicat grupului. Pari să te străduiești din greu, îți asumi multă responsabilitate în a avea grijă de ceilalți și, dacă cineva fuge de aici, de obicei tu ești cel care aleargă după el ca să-l aducă înapoi. Ceri să te dezvălui, dar nu o faci, e o iluzie, rămâi ascuns. Da, ăsta ești tu – ascuns, ascuns, ascuns. Povestea cu mătușa ta e cât se poate de tipică pentru ce vreau eu să spun. Pare personală, dar nu este. E o șmecherie, pentru că nu e povestea ta, e povestea mătușii tale Val, și bineînțeles că toți o să sară să spună: „Dar erai doar un copil, aveai treisprezece ani, tu ești victima aici." Ce altceva ar putea spune? Iar poveștile tale despre căsătoria ta au fost întotdeauna despre Rose, niciodată despre tine. Și toate obțin exact același răspuns din partea noastră: „De ce suporți toate porcăriile astea?" Când meditam în India – eram plictisită de moarte – m-am gândit mult la grupul ăsta. Nu v-ar veni să credeți cât de mult. Și m-am gândit la fiecare persoană de aici. În afară de tine, Gill. Îmi pare rău să spun asta, dar pur și simplu nu m-am gândit la tine. Atunci când vorbești, nu știu niciodată cui te adresezi – poate pereților, podelei, dar nu simt niciodată că mi te adresezi personal mie.

Tăcere. Membrii păreau să n-aibă nicio idee cum să răspundă. Apoi Tony fluieră și spuse: — Bun venit înapoi, Pam.

— Nu are niciun rost să vin aici dacă nu sunt sinceră, spuse Pam.

— Care sunt sentimentele tale, Gill? îl întrebă Julius.

— Ei, doar sentimentele mele obișnuite când primesc un șut în stomac: scuip câteva bucățele de pancreas. Asta e suficient de personal, Pam? Stai, stai, scuze, nu răspunde. N-am vrut să spun asta. Știu că mi-ai oferit o reacție bună, sinceră. Și, în sinea mea, știu că ai dreptate.

— Spune mai multe despre asta, Gill, despre faptul că ea are dreptate, spuse Julius.

— Are dreptate. Aș putea dezvălui mai mult. Știu asta. Sunt unele lucruri pe care le-aș putea spune celor de aici.

— Cui, de exemplu? întrebă Bonnie.

— Păi, fie. Chiar îmi place de tine, Bonnie.

— Mă bucur să aud asta, Gill, dar nu e încă foarte personal.

— Păi, m-am simțit excitat când mi-ai spus că sunt un bărbat arătos, acum câteva săptămâni. Și eu nu cred ce spui, că te consideri banală și neavând nimic de-a face cu categoria de frumusețe a Rebeccăi; întotdeauna am avut o înclinație – poate de la mătușa Val – pentru femeile mai în vârstă. Și o să fiu sincer, când m-ai invitat să dorm la tine atunci când nu voiam să mă întorc acasă, la Rose, am avut câteva fantezii suculente.

— De-aia nu ai acceptat oferta lui Bonnie? întrebă Tony

— Au intervenit alte lucruri.

Când deveni evident că Gill nu are de gând să dea detalii, Tony îl întrebă: — Ai vrea să spui mai multe despre aceste alte lucruri?

Gill rămase tăcut o vreme, cu țeasta lui cheală sclipind de transpirație, apoi reuși să se hotărască și spuse: — Hai să facem așa, să îi iau pe rând pe ceilalți din grup și să vorbesc despre sentimentele mele.

Începu cu Stuart, care stătea lângă Bonnie.

— Pentru tine, Stuart, nu am altceva decât admirație Dacă aș avea copii, m-aș considera norocos ca tu să fii doctorul lor. Și ceea ce ai povestit săptămâna trecută nu a schimbat nimic din sentimentele mele. Iar tu, Rebecca, tu mă intimidezi – pari prea perfectă, prea frumoasă, prea curată. Ceea ce ne-ai povestit despre întâmplarea din Lan Vegas nu schimbă asta – pentru mine ești în continuare albă și imaculată, și plină de încredere în sine. Poate e din cauză că acum sunt tulburat, dar nici măcar nu-mi amintesc de ce ai venit la terapie. Imaginea lui Stuart despre tine, că ai fi ca o păpușă de porțelan – pare plauzibil – poate ești puțin cam fragilă, poate

chiar cu câteva margini tăioase – nu știu. Și tu, Pam, spui lucrurilor pe nume, ești directă, cea mai deșteaptă persoană pe care am întâlnit-o până a venit Philip, el e un concurent serios. Ce e sigur e că n-aș vrea să vă supăr pe niciunul dintre voi. Dar, Pam, tu mai ai lucruri de pus la punct apropo de bărbați. Ți-au făcut viața grea, dar, pe de altă parte, tu ne urăști. Pe toți. E greu să-ți dai seama care e oul și care găina. Philip, tu ești undeva sus, la un cu totul alt nivel sau... în alt domeniu al existenței. Dar tu mă faci să-mi pun întrebări. Mă întreb dacă ai avut vreodată vreun prieten – nu te văd ieșind în oraș, bând o bere, discutând despre baseball. Nu te văd distrându-te sau plăcându-ți cu adevărat de cineva. Și o să-ți spun care e de fapt întrebarea mea: de ce nu ești singur, de fapt?

Gill continuă.

— Tony, tu mă fascinezi: lucrezi cu mâinile, chiar creezi lucruri, nu învârți cifre ca mine. Mi-aș dori să nu-ți fie atât de rușine de munca ta. Ei bine, ăștia suntem toți.

— Nu, nu suntem toți, spuse Rebecca, privind spre Julius.

— A, Julius? El e de-al grupului, nu în grup.

— Ce înseamnă de-al grupului? întrebă Rebecca.

— Nu știu, e doar o expresie simpatică pe care am auzit-o și voiam s-o folosesc. Julius – el e acolo când am nevoie de el, când ceilalți au nevoie de el, e mult deasupra noastră. Modul în care el...

— El? întrebă Julius, prefăcându-se că se uită după cineva In jur. Unde este acest „el”?

— Bun, vreau să spun tu, Julius, modul în care te descurci cu boala ta – e de-a dreptul impresionant – nu o să uit asta niciodată.

Gill tăcu. Toată atenția rămase concentrată asupra lui, dar el expiră, scoțând un „uuf” sonor. Părea că îi ajunsese și se lăsă pe spătarul scaunului său, evident epuizat, scoase o batistă și se șterse pe față și pe cap.

Rebecca, Stuart, Tony și Bonnie exprimară sentimente gen „Bună treabă, ți-ai asumat multe riscuri”. Pam și Philip rămaseră tăcuți.

— Cum a fost, Gill? Te simți satisfăcut? îl întrebă Julius.

Gill aprobă din cap.

— Am explorat noi teritorii. Sper că nu am jignit pe nimeni.

— Dar tu, Pam? Tu te simți satisfăcută?

— Eu deja mi-am făcut norma de nesuferita grupului pe ziua de azi.

— Gill, dă-mi voie să te întreb ceva, spuse Julius. Imaginează-ți o scală a confesiunii. La un capăt, treapta numărul unu, e secretul cel mai mic, chestii de genul celor care se întâmplă la petreceri; la celălalt capăt, să-i zicem treapta a zecea, ar fi secretul cel mai ascuns și mai riscant de dezvălui! pe care ți-l poți imagina. Ai înțeles?

Gill aprobă din cap.

— Acum gândește-te la lucrurile pe care tocmai le-ai spus celorlalți. Spune-mi, Gill, ce scor ți-ai acorda?

Continuând să dea din cap, Gill răspunse repede:

— Mi-aș da un patru, poate cinci.

Vrând să prevină argumentele raționale sau alte mecanisme de apărare din arsenalul lui Gill, Julius replică imediat: — Și acum spune-mi, Gill, ce s-ar întâmpla dacă ar fi stă urci o treaptă sau două?

— Dacă ar fi să urc o treaptă sau două, răspunse Gill fără ezitare, aș spune grupului că sunt alcoolic și că în fiecare seară beau până îmi pierd cunoștința.

Grupul era șocat, Julius la fel de mult ca și ceilalți. Înainte de a-l aduce pe Gill în grup îl tratase individual timp de doi ani, iar Gill nu îi pomenise niciodată, nici măcar o dată, despre vreo problemă cu alcoolul. Cum era posibil? Julius avea o încredere firească în pacienții săi. Era unul dintre acele suflete optimiste pe care duplicitatea îl tulbura foarte mult; se simțea șovăitor și avea nevoie de timp pentru a-și formula o altă perspectivă asupra lui Gill. În timp ce reflecta în tăcere la propria lui naivitate și la superficialitatea realității, dispoziția grupului se agravă, trecând de la incredulitate la vociferare: — Ce, cred că glumești!

— Nu-mi vine să cred. Cum ai putut să vii aici în fiecare săptămână și să ascunzi așa ceva?

— Cu mine nu ai băut niciodată nimic, nici măcar o bere. Cum se face asta?

— Fir-ar a dracu’! Când mă gândesc la toate pistele false pe care ne-ai lăsat să mergem, la tot timpul pe care l-am irosit.

— Ce fel de joc jucai? Totul era o minciună, adică chestiile despre problemele lui Rose, că e o scorpie, că nu vrea să facă sex, că nu vrea să aibă copii, dar niciun cuvânt despre problema reală, faptul că tu bei.

De îndată ce Julius reuși să se orienteze, își dădu seama ce trebuie să facă. O axiomă fundamentală pe care o preda studenților lui de la terapia

de grup era: membrii nu trebuie niciodată pedepsiți pentru confesiuni. Dimpotrivă, asumarea riscurilor trebuie întotdeauna sprijinită și încurajată.

Gândindu-se la asta, Julius spuse grupului:

— Înțeleg dezamăgirea voastră că Gill nu ne-a spus asta până acum. Dar haideți să nu uităm un lucru important: astăzi Gill ni s-a confesat, a avut încredere în noi.

În timp ce vorbea, privi pe furiș spre Philip, doar pentru o clipă, sperând că el avea să învețe ceva despre terapie din acest dialog. Apoi îi spuse lui Gill: — Ceea ce mă întreb eu este ce a făcut posibil să-ți asumi un astfel de risc astăzi?

Prea rușinat pentru a-i privi pe ceilalți, Gill își concentra atenția asupra lui Julius și îi răspunse pe un ton vinovat: — Presupun că au fost dezvăluirile riscante din ultimele două ședințe, începând cu Pam și Philip, apoi Rebecca și Stuart, sunt destul de sigur că ăsta e motivul pentru care am putut spune…

— De când? îl întrerupse Rebecca. De când ești alcoolic?

— Știi, se strecoară pe nesimțite, așa că nu sunt sigur, întotdeauna mi-a plăcut să beau, dar cred că am început să întrunesc toate criteriile cam acum cinci ani.

— Ce fel de alcoolic ești? întrebă Tony.

— Otrava mea preferată este whisky-ul, cabernetul, vinul negru rusesc. Dar nu refuz nimic – votcă, gin – sunt absolut deschis.

— Voiam să spun „când” și „cât de mult”, spuse Tony.

Gill nu manifesta niciun fel de agresivitate și părea pregătit să răspundă la orice întrebare.

— De obicei după serviciu. Încep cu whisky imediat ce ajung acasă (sau înainte să ajung acasă, dacă Rose îmi face zile negre), apoi îmi petrec restul serii cu vin bun – cel puțin o sticlă, uneori două, până când mă prăbușesc în fața televizorului.

— Și Rose unde e în toată povestea asta? întrebă Pom

— Păi, la început eram amândoi mari amatori de vin ne-am construit o pivniță de două mii de sticle, mergeam la licitații. Dar acum ea nu mă mai încurajează să beau. Rareori bea un pahar de vin la cină și nu vrea să participe la nicio activitate care are legătură cu vinul, cu excepția unor evenimente speciale de degustări de vin pe care le organizează.

Julius se strădui din nou să respingă curentul potrivnic, aducând grupul la aici și acum.

— Încerc să-mi imaginez cum trebuie să te fi simțit venind aici ședință după ședință fără să vorbești despre asta — Nu a fost ușor, recunoscu Gill, scuturând din cap.

Julius le explica întotdeauna studenților diferența dintre confesiunea verticală și cea orizontală. Grupul încerca să obțină, cum era de așteptat, o confesiune verticală – detalii despre trecut, inclusiv prin întrebări precum amplitudinea și durata viciului său – în timp ce confesiunea orizontală, adică o confesiune despre confesiune, era întotdeauna mult mai productivă.

Ședința era un material clasic pentru predat, reflectă Julius, punându-și în gând să-și amintească secvența evenimentelor pentru viitoarele cursuri și articole. Apoi își aminti, tresărind, că viitorul nu mai avea nicio relevanță pentru el. Deși negul negru, otrăvitor, îi fusese scos de pe umăr, Julius știa că undeva în trupul său rămâneau colonii mortale ale melanomului, celule vorace care își doreau viața mai mult decât celulele lui epuizate. Erau acolo, pulsând, înghițind oxigen și nutrienți, crescând și dobândind putere. Iar gândurile lui negre erau și ele întotdeauna acolo, fermentând sub membrana conștiinței. Slavă Domnului că avea metoda lui de a-și potoli teroarea: să pătrundă în viață cât mai energic posibil. Viața extraordinar de intensă pe care o trăia în acest grup era cel mai bun medicament pentru el.

— Spune-ne mai multe, îl presă el pe Gill, despre ce se întâmpla în mintea ta în toate aceste luni de ședințe ale grupului.

— Ce vrei să spui? spuse Gill.

— Păi, ai spus că „Nu a fost ușor”. Spune-ne mai multe despre asta, despre aceste ședințe și de ce nu a fost ușor.

— Veneam aici pregătit, dar nu mă puteam descărca niciodată; ceva mă oprea de fiecare dată.

— Pătrunde mai adânc în asta… acel ceva care te oprea.

Julius era rareori atât de autoritar cu grupul, dar era convins că știe cum să ducă discuția într-o direcție benefică, pe care grupul ar fi putut să n-o urmeze de unul singur.

— Îmi place grupul ăsta, spuse Gill. Aici sunt cei mai Importanți oameni din viața mea. Până acum nu am fost cu adevărat membru a ceva,

niciodată. Îmi era frică să nu-mi pierd locul, să nu-mi pierd complet credibilitatea. Exact ceea ce se întâmplă acum. Chiar acum. Oamenii detestă bețivii… grupul o să vrea să mă dea afară… o să-mi spuneți să mă duc la Alcoolicii Anonimi. Grupul o să mă judece, în loc să mă ajute.

Acesta era exact semnul pe care îl aștepta Julius. Acționă rapid.

— Gill, privește în jurul tău. Spune-mi, cine sunt judecătorii aici?

— Toți sunt judecători.

— Toți, la fel? Mă îndoiesc. Încearcă să distingi. Privește membrii pe rând. Cine sunt principalii judecători?

Gill rămase cu ochii ațintiți asupra lui Julius.

— Păi, Tony se poate lua de tine destul de dur, dar nu, nu pentru asta… și lui îi place să bea. Asta voiai?

Julius dădu din cap încurajator.

— Bonnie?

Gill continua să i se adreseze direct lui Julius.

— Nu, ea nu e un judecător – decât față de ea însăși și, uneori, față de Rebecca – e întotdeauna bună cu mine. Stuart, da, el e unul dintre judecători; în mod clar are o fibră moralistă. Uneori e destul de ipocrit. Iar Rebecca, în mod sigur – mi se pare că îi place să ordone: fii ca mine, fii sigur pe tine, fii riguros, fii bine îmbrăcat, fii bine spălat, fii curat. De aceea m-am simțit eliberat când Rebecca și Stuart au arătat atât de multă vulnerabilitate: asta a făcut posibil ca și eu să mă confesez. Și Pam – ea este judecătorul principal. Președinte de tribunal. Fără nicio îndoială. Știu că ea crede că sunt slab, incorect față de Rose, orice, totul la mine e greșit. Nu am prea multe speranțe să-i fiu pe plac… de fapt, nu am nicio speranță.

Gill se opri.

— Cred că asta e tot, spuse el, cercetând grupul. A, da, Philip.

Spre deosebire de ceilalți membri, lui Philip i se adresă direct:

— Să vedem… Nu cred că tu mă judeci, dar nu sunt sigur că ăsta e chiar un compliment. E mai mult din cauză că nu te-ai apropia de mine și nu ai relaționa suficient ca să-ți pese să mă judeci.

Julius era foarte încântat. Dezamorsase lamentațiile neconstructive de trădare și tendința de pedepsire a lui Gill. Era o problemă de alegere a momentului; mai devreme sau mai târziu detaliile despre alcoolismul său aveau să iasă la iveală, dar nu acum și nu în felul acesta.

Mai mult, orientarea lui Julius către confesiunea orizontală adusese și un bonus – turul curajos de zece minute al lui Gill era o mină de aur de informații – suficient ca să alimenteze câteva ședințe bune.

Întorcându-se către grup, Julius spuse:

— Ceva reacții?

Membrii grupului ezitau – Julius credea că nu din cauză că erau prea puține de spus, ci prea multe. Agenda grupului gemea sub propria ei greutate: membrii trebuiau să aibă reacții față de confesiunea lui Gill, față de alcoolismul său și duritatea lui neașteptată din ultimele câteva minute. Julius așteptă, nerăbdător. Aveau să urmeze momente bune.

Observă că Philip se uită la el și, pentru o clipă, privirile lor se întâlniră. Asta era ceva neobișnuit. Poate că Philip, se gândi Julius, îi transmite aprecierea față de finețea cu care condusese această ședință. Sau poate că Philip se gândea la reacția lui Gill față de el. Julius se hotărî să întrebe și îi făcu semn din cap lui Philip. Nicio reacție. Așa că spuse: — Philip, ce sentimente ai până acum față de ședința asta?

— Mă întrebam dacă o să participi și tu.

— Să particip?

Julius era uluit.

— Eu mă întrebam dacă nu cumva sunt prea activ astăzi, prea autoritar.

— Voiam să spun să participi la împărtășirea de secrete, spuse Philip.

Va veni vreodată o vreme, se gândi Julius, când Philip va spune ceva măcar vag predictibil?

— Philip, nu evit întrebarea ta, dar au rămas câteva chestiuni presante deschise.

Se întoarse spre Gill:

— Sunt îngrijorat de situația în care te găsești acum.

— Sunt suprasolicitat. Singura mea problemă e dacă îmi veți permite să rămân în grup, ca alcoolic, spuse Gill, a cărui frunte strălucea de transpirație.

— S-ar părea că acesta e momentul în care ai cea mai mare nevoie de noi. Mă întrebam, însă, dacă faptul că ai vorbit astăzi despre asta arată, cumva, că încerci să te hotărăști să faci ceva în privința asta. Poate să intri într-un program de recuperare?

— Da. După ședința asta nu mai pot continua să fac ceea ce fac. S-ar putea să trebuiască să-ți solicit o ședință individuală. E în regulă?

— Sigur. Cât de multe dorești.

Politica lui Julius era de a onora cererile pentru ședințe individuale, cu condiția ca membrii să împărtășească detaliile acestora la următoarea ședință a grupului.

Julius se întoarse din nou spre Philip.

— Mă întorc la întrebarea ta. Există un truc vechi al terapiei care oferă o cale de scăpare elegantă față de întrebările stânjenitoare, anume să răspunzi: „Mă întreb – de ce îmi pui această întrebare?” Ei bine, o să te întreb asta, dar nu o să evit întrebarea ta. În schimb, îți fac o propunere: promit să răspund detaliat la întrebarea ta, dacă, mai întâi, tu îți vei explora motivațiile pentru punerea ei. De acord?

Philip ezită, apoi răspunse:

— Foarte bine. Motivația întrebării mele nu e compliment! Vreau să înțeleg modul în care abordezi tu consilierea și, pe cât posibil, să adopt acele părți care ar putea îmbunătății propria mea practică de consiliere. Eu lucrez foarte diferit față de tine: nu ofer o relație emoțională – nu sunt acolo ca să-mi iubesc clientul. În schimb, sunt un ghid intelectual. Ofer clienților mei recomandări pentru a gândi mai clar și a trăi în acord cu rațiunea. Acum încep să înțeleg, poate puțin cam târziu, ceea ce urmărești tu: o relație eu și tu á la Buber…

— Buber? Cine? întrebă Tony. Îmi pare rău că mă bag tot timpul, dar să fiu al naibii dacă o să tac când nu înțeleg despre ce e vorba.

— Foarte bine, Tony, spuse Rebecca. De fiecare dată când pui o întrebare, vorbești și în numele meu. Nu știu cine e Buber.

Și alții aprobară din cap.

— Am auzit numele lui – ceva legat de „eu și tu” – însă doar atât, spuse Stuart.

Pam interveni:

— Buber este un filosof german evreu, care a murit cam acum cincizeci de ani și a cărui operă explorează adevărata întâlnire dintre două ființe – acea relație „eu și tu”, cu adevărat prezentă și atentă – spre deosebire de întâlnirea de tip „eu și acesta”, care ignoră „eul” celuilalt și care mai degrabă folosește, decât relaționează. Ideea a apărut aici de multe ori – ceea ce mi-a făcut Philip cu mulți ani în urmă a fost să mă folosească, ca pe un „acesta”.

— Mulțumesc, Pam, am înțeles, spuse Tony, apoi se întoarse spre Philip. Suntem pe aceeași lungime de undă?

Philip privi întrebător spre Tony.

— Nu știi ce înseamnă asta? spuse Tony. Ar trebui să-ți luăm un dicționar al secolului XX. Nu dai niciodată drumul la televizor?

— Nu am televizor, spuse Philip cu o voce egală și neutră, Dar dacă mă întrebai, Tony, dacă sunt de acord cu explicația lui Pam despre Buber, răspunsul e da – eu nu aș fi putut aplica mai bine.

Julius era fascinat: Philip rostind numele lui Tony și Pam? Philip lăudând-o pe Pam? Erau acestea doar niște evenimente trecătoare, sau anunțau o schimbare esențială? Cât de mult îi plăcea să fie în viață, se gândi Julius, în viață cu acest grup.

— Încă ai cuvântul, Philip. Te-am întrerupt, spuse Tony.

— Deci îi spuneam lui Julius, continuă Philip, vreau să spun, îți spuneam ție…

Se întoarse spre Julius.

— Corect?

— Corect, Philip, răspunse Julius. Cred că o să fii un elev foarte bun.

— Deci, continuă Philip, cu tonul măsurat al unui matematician, prima premisă: tu dorești să ai o întâlnire „eu și tu” cu clientul. A doua premisă: un „eu și tu” constă într-o relație absolut reciprocă – nu poate exista, prin definiție, o intimitate unilaterală. A treia: la ultimele câteva ședințe, oamenii au dezvăluit multe despre ei. De aici întrebarea mea cât se poate de justificată către tine: nu ești obligat să procedezi și tu la fel?

După un moment de tăcere, Philip adăugă:

— Deci asta e dilema. Intenționez doar să observ cum răspunde solicitării de reciprocitate a unui client un consilier cu puterea ta de convingere.

— Deci motivația ta este, în primul rând, să testezi dacă eu voi fi coerent în abordarea mea?

— Da, nu o testare a ta, personal, ci a metodei tale.

— Bun, apreciez poziția ta, conform căreia întrebarea servește un scop de natură intelectuală. Acum mai am doar o singură nelămurire, apoi îți voi răspunde. De ce acum? De ce această întrebare anume, în acest moment anume?

— Prima oară când a fost posibil. A fost prima breșă ușoară în ritmul discuțiilor.

— Nu sunt convins. Cred că mai e și altceva. Din nou, de ce acum? repetă Julius.

Philip scutură din cap, nedumerit.

— S-ar putea ca acesta să nu fie răspunsul pe care-l aștepți, dar mă gândeam la argumentul lui Schopenhauer în favoarea ideii că există puține lucruri care îi binedispun pe ceilalți mai mult decât să audă despre nenorocirea altuia. Schopenhauer citează un poem de Lucrețiu – poet roman din primul secol î.H….

Philip spusese asta ca un aparte pentru Tony.

— … în care cineva se bucură stând pe țărm și privind cum alții se luptă, pe mare, cu o furtună îngrozitoare, „E o bucurie pentru noi, spune el, să observăm relele care nu ne afectează”. Nu este aceasta una dintre cele mai puternice forțe care acționează într-un grup de terapie?

— Asta e interesant, Philip, spuse Julius. Dar complet pe lângă subiect. Hai să rămânem la întrebarea de ce acum?

Philip părea în continuare nedumerit.

— Dă-mi voie să te ajut, Philip, tatonă Julius. Insist asupra acestui aspect dintr-un anumit motiv, care va ilustra foarte clar diferența dintre abordările noastre. Aș sugera că răspunsul la de ce acum? este intim legat de problemele noastre interpersonale. Dă-mi voie să exemplific: ai putea rezuma felul în care te-ai simțit în ultimele câteva ședințe?!

Tăcere. Philip părea perplex.

— Mie mi se pare destul de evident, profesore, spuse Tony.

Philip privi spre Tony, cu sprâncenele ridicate.

— Evident?

— Păi, dacă vrei să-ți explic ca la școală, iată: tu vii în acest grup și spui o grămadă de lucruri profunde. Scoți câteva chestii din trusa ta filosofică și ne dai pe spate. Unii oameni de aici cred că ești destul de deștept, de exemplu Rebecca sau Bonnie. Și eu la fel. Oferi toate răspunsurile. Și tu ești consilier și se pare că, într-o anumită măsură, ești în concurență cu Julius. Suntem pe aceeași lungime de undă?

Tony privi întrebător spre Philip, care dădu ușor din cap, indicându-i să continue.

— Și iată că se întoarce draga de Pam… și ce face? Te demaschează! Se dovedește că ai un trecut dubios. Foarte dubios. Până la urmă nu ești Domnul Perfecțiune. De fapt, i-ai făcut lui Pam o chestie foarte nasoală. Ești dat jos de pe piedestal. Ei bine, asta trebuie să te fi deranjat. Așa că ce faci? Vii astăzi aici și îi spui lui Julius: care este viața ta secretă? Vrei să-l dai jos de pe piedestal și pe el, să aduci lucrurile la același nivel. Suntem pe aceeași lungime de undă?

Philip dădu din cap ușor.

— Așa văd eu lucrurile. La naiba, ce altceva ar putea fi?

Philip îl privi pe Tony drept în ochi și răspunse:

— Observațiile tale nu sunt complet nefondate.

Apoi se întoarse spre Julius, spunându-i:

— Poate că trebuie să-ți cer scuze; Schopenhauer ne avertizează mereu să nu lăsăm experiența subiectivă să contamineze observația obiectivă.

— Și scuze față de Pam? Cum rămâne cu Pam? întrebă Bonnie.

— Da, presupun că da. Și asta.

Philip privi pentru o clipă spre Pam, care întoarse capul.

Când deveni evident că Pam nu intenționa să răspundă, Julius spuse:

— O voi lăsa pe Pam să vorbească în numele ei, atunci când va considera că e momentul, Philip, dar, în ceea ce mă privește, nu e nevoie de scuze. Motivul pentru care te afli aici e tocmai acela de a înțelege ce spui și de ce o spui. Iar în ceea ce privește observațiile lui Tony, cred că sunt destul de exacte.

— Philip, aș vrea să te întreb ceva, spuse Bonnie. E o întrebare pe care Julius mi-a pus-o de multe ori. Cum te-ai simțit după ce ai plecat de la ședință, ultimele dăți?

— Nu prea bine. Distrat. Chiar agitat.

— Mă așteptam să fie așa. Înțeleg de ce, spuse Bonnie. Ai avea ceva de spus despre ultima remarcă a lui Julius către tine de săptămâna trecută, despre faptul că ai primit un dar din partea lui Stuart și Rebecca?

— Nu m-am gândit la asta. Am încercat, dar eram prea tensionat. Uneori mă tem că toată discordia și zarva de aici au un efect distructiv, care mă îndepărtează de acele demersuri pe care le prețuiesc cu adevărat. Toată această centrare pe trecut și pe dorințele noastre de schimbre pentru viitor nu ne face decât să uităm faptul fundamental că viața nu este nimic altceva

decât momentul prezent, care dispare încontinuu. Ce rost are toată această agitație, dată fiind destinația finală?

— Înțeleg ce voia să spună Tony, că nu te distrezi niciodată. E atât de sumbru, spuse Bonnie.

— Eu numesc asta realism.

— Întoarce-te la partea aceea despre viața care e doar momentul prezent, insistă Bonnie. Te întreb doar despre momentul prezent: reacția ta din acest moment față de faptul de a fi primit un dar. De asemenea, am o întrebare despre întâlnirea noastră la cafea de după ședință. După ultimele două ședințe ai plecat destul de rapid. Ai crezut cumva că nu ești invitat? Nu, hai să spunem așa: care este sentimentul tău din momentul prezent față de o întâlnire la cafea după ședința aceasta?

— Nu, nu sunt obișnuit cu atât de multe discuții, trebuie să mă refac. La sfârșitul acestei ședințe voi fi foarte fericit că am terminat pe ziua de azi.

Julius își privi ceasul.

— Trebuie să ne oprim, am depășit timpul. Philip, nu o să-mi uit contractul cu tine. Tu ți-ai respectat partea ta. Eu mi-o voi onora pe a mea la ședința următoare.

Ar trebui să punem o limită dorințelor noastre, să ne înfrânăm poftele și să ne stăpânim furia, întotdeauna având în minte faptul că individul poate dobândi doar o parte infinit de mică din acele lucruri care merită posedate…

27

După ședință, grupul se strânse pentru vreo trei sferturi de oră la cafeneaua obișnuită, de pe Union Street. Din cauză că Philip nu era de față, nu discutară despre el. Nu continuară să discute nici problemele ridicate în timpul ședinței. În schimb, ascultară cu interes descrierea însuflețită a lui Pam despre călătoria în India. Rebecca și Bonnie erau amândouă intrigate de Vijay, tovarășul ei de tren – superb, misterios, mirosind a scorțișoară – și o încurajară să răspundă deselor lui e-mailuri. Gill era vesel, mulțumind tuturor pentru sprijinul lor, și le spuse că se va întâlni cu Julius, va încerca în mod serios să devină abstinent și se va duce la Alcoolicii Anonimi. Îi mulțumi lui Pam pentru modul în care se ocupase de el.

— Ține-o tot așa, Pam, spuse Tony. Doamna Iubire Exigentă lovește din nou.

Pam se duse în apartamentul ei din Beverly Elills, exact în zona Universității. Se felicita adesea pentru că avusese prevederea de a păstra această proprietate atunci când se căsătorise cu Earl. Poate că, inconștient, știa că ar putea să mai aibă nevoie de el. Îi plăcea la nebunie lemnul gălbui din fiecare cameră, covoarele ei tibetane și lumina caldă a soarelui care pătrundea în living spre sfârșitul după-amiezii. Se așeză pe verandă, cu un pahar de Prosecco, privind soarele care apunea dincolo de San Francisco.

În cap i se suprapuneau gânduri despre grup. Despre Tony, care abandonase costumul de nemernic al grupului și, cu o precizie chirurgicală, îi arătase lui Philip cât de puțin știa despre propriul său comportament. Fusese ceva extraordinar. l-ar fi plăcut să aibă scena filmată. Tony era un diamant neșlefuit; puțin câte puțin, strălucirea lui adevărată ieșea la lumină. Iar remarca lui despre modul în care ea își manifestează „iubirea exigentă"? Își dădea seama el sau altcineva cât de mult „exigența" depășea „iubirea" în retenția ei față de Gill? Fusese o mare plăcere să se descarce pe Gill, doar puțin umbrită de faptul că asta îi fusese acestuia de ajutor.

O numise „președinte de tribunal”. Ei bine, cel puțin avusese curajul s-o spună, dar apoi încercase să atenueze asta, complimentând-o servil.

Își aminti prima ei întâlnire cu Gill – cum fusese atrasă pe moment de prezența lui fizică, cu acei mușchi umflați de sub vestă și sacou, și cât de repede o dezamăgise prin strădaniile lui lașe de a fi pe placul tuturor și prin lamentațiile lui, lamentațiile lui nesfârșite despre Rose – soția lui, Rose, frigidă, dominatoare și cântărind doar patruzeci și cinci de kilograme – care, se dovedea acum, avusese buna inspirație de a nu se lăsa însărcinată de un bețiv.

După doar câteva ședințe, Gill își ocupase locul în lungul șir de ratați din viața lui Pam, începând cu tatăl ei, care își băgase picioarele în diploma de Drept, deoarece nu suporta viața dură de avocat, și se mulțumise cu o slujbă sigură de funcționar, învățându-le pe secretare cum să scrie o scrisoare de afaceri, ca apoi să îi lipsească tăria de caracter de a se lupta cu pneumonia care avea să-l ucidă înainte de a apuca să-și ia pensia. După ei, în acel șir, era Aaron, prietenul ei laș și plin de coșuri din liceu, care renunțase la Universitatea Swarthmore ca să poată sta acasă și face naveta la Universitatea din Maryland, cea mai apropiată de casă; Vladimir, care voise să se căsătorească cu ea deși nu obținuse niciodată titularizarea și avea să rămână pentru totdeauna suplinitor de engleză; Earl, viitorul ei fost soț, care era fals din cap până-n picioare, de la vopseaua de păr până la cunoștințele de manual despre literatură, și al cărui stoc de paciente, inclusiv ea, îi oferea femei ușor de agățat, și ultimul sosit, Vijay? Ei bine, Bonnie și Rebecca puteau să-l țină pentru ele! Ea nu dispunea de prea mult entuziasm față de un bărbat care avea nevoie de un sejur îndelungat de regăsire a calmului, ca să-și revină de pe urma stresului de a comanda micul dejun.

Dar aceste gânduri despre ceilalți erau ocazionale. Persoana care îi subjuga atenția era Philip, această clonă pompoasă a lui Schopenhauer, acel idiot care stătea acolo rostind absurdități și pretinzând că e om.

După cină, Pam se duse la biblioteca ei și examină sectorul Schopenhauer. Pentru o vreme se specializase în filosofie și plănuise să scrie o disertație despre influența lui Schopenhauer asupra lui Beckett și Gide. Îi plăcuse foarte mult stilul lui Schopenhauer – cel mai bun stilist dintre filosofi, cu excepția lui Nietzsche. Și îi admirase inteligența, puterea de pătrundere și curajul de a ataca toate credințele supranaturale, dar cu cât afla mai multe despre el ca om, cu atât se simțea mai scârbită. Luă de pe raft și deschise un volum vechi din eseurile lui complete, apoi începu să

citească cu voce tare unele pasaje subliniate din eseul său intitulat „Relația noastră cu ceilalți”.

„Singura modalitate de a dobândi superioritatea în relațiile cu ceilalți oameni este de a lăsa să se vadă că ești independent de ei.”

„A-i disprețui pe ceilalți înseamnă a le câștiga respectul.”

„Fiind politicos și prietenos îi poți face pe oameni maleabili și săritori: de aceea, politețea este pentru natura umană ceea ce căldura este pentru ceară.”

Acum își amintea de ce îl urâse pe Schopenhauer. Iar Philip își dorea să devină psihanalist? Și Schopenhauer era modelul lui? Iar Julius îl pregătea? Toate acestea erau de necrezut.

Reciti ultimul aforism: Politețea este pentru natura unui om ceea ce căldura este pentru ceară. Hmm, deci el crede că mă poate modela ca pe ceară și că poate repara răul pe care l-a făcut vieții mele cu un compliment gratuit despre comentariile mele asupra lui Buber sau lăsându-mă să ies prima pe ușă. Ei bine, să-l ia dracu’!

Mai târziu încercă să se liniștească stând în Jacuzzi și punând o casetă cu incantațiile lui Goenka, care o calmau adesea cu melodia lor vioaie și hipnotică, opririle și reluările bruște, schimbările de ritm și de timbru. Încercă chiar meditația Vipassana pentru câteva minute, dar nu reuși să ajungă la calmul pe care i-l oferise cândva. Ieși din cadă și se studie în oglindă. Își supse abdomenul, își ridică sânii, se uită la profilul ei, își duse mâna la părul pubian și își încrucișă picioarele într-o poziție incitantă. Arăta foarte bine pentru o femeie de patruzeci de ani.

În minte i se învârteau imagini de la prima ei întâlnire cu Philip, cu cincisprezece ani în urmă. Cum stătea pe birou, împărțind nonșalant programul cursului studenților care intrau în sală, zâmbind larg spre ea. Pe vremea aceea era un bărbat vioi, superb, inteligent, visător, imposibil de tulburat, Ce dracu’ se întâmplase cu bărbatul acela? Și sexul acela, forța lui, cum făcea ce voia, cum mi-a rupt chiloții, sufocându-mă cu trupul lui. Nu te minți singură, Pam, ți-a plăcut la nebunie. Un savant cu o înțelegere fabuloasă a istoriei intelectuale a Occidentului și un profesor foarte bun, poate cel mai bun pe care l-a avut ea vreodată. Din cauza asta se gândise la început să se specializeze în filosofie. Dar acestea erau lucruri pe care el nu avea să le afle niciodată.

După ce termină cu toate aceste gânduri furioase, acaparatoare și neliniștitoare, mintea ei se îndreptă spre un domeniu mai cald și mai trist: moartea lui Julius. Acesta era un bărbat care putea fi iubit. Murea, dar își făcea treaba în mod normal. Cum reușește? Cum reușește să-și păstreze concentrarea? Cum face să rămână afectuos? Iar Philip, netrebnicul acela, care îl provoacă să se destăinuie... Și răbdarea lui Julius față de el, încercările lui de a-l învăța pe Philip. Oare Julius nu vede că e un vas gol?

Își imagină o vreme cum îl va îngriji pe Julius, când acesta avea să se simtă tot mai rău; cum îi aduce mâncarea, îl șterge cu un prosop cald, îl dă cu pudră, îi schimbă cearșafurile și se strecoară în patul lui, ținându-l în brațe toată noaptea. Era ceva complet ireal în grupul de terapie: toate aceste mici drame care se desfășoară pe fundalul întunecat al morții lui Julius.

Cât de nedrept că el e cel care trebuie să moară. Simți cum o cuprinde un val de furie, dar spre cine ar fi putut să-l îndrepte?

Pam stinse veioza de lângă pat și, în timp ce aștepta ca somniferul să-și facă efectul, remarcă singurul avantaj al noii agitații din viața ei: obsesia față de John, care dispăruse în timpul pregătirii Vipassana și revenise imediat după întoarcerea din India, dispăruse acum din nou, probabil pentru totdeauna.

Nu există trandafir fără spini. Dar există mulți spini fără trandafir.

28

Pesimismul ca mod de viată

Principala operă a lui Schopenhauer, Lumea ca voință și reprezentare, scrisă înainte să împlinească treizeci de ani, a fost publicată în 1818, iar un al doilea volum suplimentar în 1844. Este o lucrare de o uimitoare amplitudine și profunzime, oferind observații pătrunzătoare despre logică, etică, epistemologie, percepție, știință, matematică, frumusețe, artă, poezie, muzică, nevoia de metafizică și despre relațiile omului cu ceilalți și cu sine însuși. Condiția umană este prezentată în cele mai sumbre aspecte ale ei: moartea, izolarea, lipsa de sens a vieții și suferința inerentă existenței. Mulți învățați consideră că în lucrarea lui Schopenhauer există mai multe idei valoroase decât în cea a oricărui alt filosof, cu unica excepție a lui Platon.

Schopenhauer și-a exprimat adesea dorința și speranța ca lumea să-și amintească de el prin această operă majoră a sa. Mai târziu și-a publicat celelalte lucrări importante, un set de două volume de eseuri și aforisme filosofice, al căror titlu, *Parerga și paralipomena*, înseamnă (tradus din greacă) „lucrări neterminate și complementare”.

Psihoterapia nu se născuse încă în timpul vieții lui Arthur, însă în scrierile lui există multe lucruri înrudite în ea. Opera lui principală începe cu o critică și o continuare a lui Kant, care a revoluționat filosofia cu ajutorul intuiției potrivit căreia noi constituim mai degrabă decât percepem realitatea. Kant și-a dat seama că toate datele oferite de simțurile noastre sunt filtrate prin intermediul aparatului neuronal și reasamblate acolo pentru a ne oferi o imagine pe care o numim realitate, dar care, de fapt, e doar o himeră, o ficțiune provenită din mintea noastră plină de concepte și categorii. Chiar și cauza și efectul, succesiunea, cantitatea spațiul și timpul sunt conceptualizări, constructe, nu entități care există „obiectiv” în natură.

Mai mult, noi nu putem „vedea” dincolo de versiunea procesată de noi a ceea ce există în afara noastră; nu avem nicio modalitate prin care să cunoaștem ceea ce există „cu adevărat” acolo – adică entitatea care există

înaintea procesării noastre perceptive și intelectuale. Această entitate primară, pe care Kant o numește *Ding an sich* (lucrul în sine), ne va rămâne în mod necesar imposibil de cunoscut.

Deși Schopenhauer era de acord că nu putem cunoaște niciodată „lucrul în sine”, el considera că ne putem apropia de el mai mult decât credea Kant. În opinia lui, Kant trecuse cu vederea o sursă majoră de informații despre lumea percepută (fenomenală): propriile noastre trupuri! Trupurile sunt obiecte materiale. Ele există în timp și spațiu. Și fiecare dintre noi dispunem de o cunoaștere extrem de bogată a propriilor trupuri, cunoaștere ce nu provine din aparatul nostru perceptiv și conceptual, ci e cunoaștere directă, din interior, provenind din sentimente.

Din trupurile noastre căpătăm o cunoaștere pe care nu o putem conceptualiza și comunica, deoarece o mare parte a vieții noastre interioare ne este necunoscută. Este reprimată, nepermițându-i-se să ajungă la nivelul conștiinței, deoarece a cunoaște natura noastră profundă (cruzimea, frica, invidia, dorința sexuală, agresivitatea, căutarea eului) ne-ar tulbura peste limitele suportabilității.

Sună cunoscut? Nu sună ca vechile găselnițe freudiene – inconștientul, procesele primitive, sinele, reprimarea, autoamăgirea? Nu sunt aceștia germenii esențiali, originile primordiale ale demersului psihanalitic? Nu uitați că opera principală a lui Arthur a fost publicată cu patruzeci de ani înainte de nașterea lui Freud. Când Freud (ca și Nietzsche) era elev de școală, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, Arthur Schopenhauer era cel mai citit filosof german.

Cum înțelegem aceste forțe inconștiente? Cum le comunicăm celorlalți? Deși nu pot fi conceptualizate, ele pot fi simțite și, în opinia lui Schopenhauer, transmise direct, fără cuvinte, prin intermediul artelor. De aceea, el avea să dedice artelor, în special muzicii, mai multă atenție decât oricare alt filosof.

Iar sexul? Schopenhauer nu a lăsat nicio îndoială asupra convingerii sale că sentimentele sexuale joacă un rol crucial in comportamentul uman. Aici el era, din nou, un pionier curajos: niciun filosof dinaintea lui nu avusese pătrunderea (sau curajul) să scrie despre importanța majoră a sexului în viața noastră interioară.

Iar religia? Schopenhauer a fost primul filosof important care și-a edificat gândirea pe o fundație ateistă. El neagă explicit și vehement

supranaturalul, susținând în schimb că noi trăim cu totul în timp și spațiu și că orice entități nonmateriale sunt constructe false și inutile. Deși mulți alții, Hobbes, Hume, chiar și Kant, aveau înclinații agnostice, niciunul nu a îndrăznit să vorbească explicit despre necredința lor. Printre altele, mijloacele lor de trai depindeau de stat și de universitățile unde erau angajați, interzicându-li-se astfel să exprime orice convingeri antireligioase. Arthur nu a fost niciodată angajat, nici nu a avut nevoie să fie, și era liber să scrie ceea ce dorea. Din exact același motiv, Spinoza refuzase, cu un secol și jumătate în urmă, poziții universitare înalte, rămânând în schimb un șlefuitor de lentile.

Iar concluziile la care a ajuns Schopenhauer pe baza cunoașterii interioare a trupului său? Că există în noi și în întreaga natură o forță primară, neobosită și insațiabilă pe care el a numit-o voință. „Orice am privi din viață, … vedem aceeași strădanie care reprezintă nucleul și voința tuturor.” Ce este suferința? Este „împiedicarea unei strădanii, printr-un obstacol plasat pe calea dintre voință și scopul ei”. Ce este fericirea, starea de bine? Este rea scopului".

Vrem, vrem, vrem. Pentru fiecare nevoie care ajunge la nivelul conștiinței, există alte zece nevoi care stau la pălii în subconștient. Voința ne mână în mod neîncetat, deoarece de îndată ce o nevoie este satisfăcută, e înlocuită imediat cu altă nevoie, apoi de alta și tot așa, de-a lungul întregii noastre vieți. Schopenhauer invocă uneori mitul roții lui Ixion. Mitul lui Tantal pentru a descrie dilema existenței lui Ixion a fost un rege care, în urma lipsei sale de loiali față de Zeus, a fost pedepsit să fie legat de o roată de foc învârtindu-se pentru eternitate. Tantal, care îndrăznise să-l sfideze pe Zeus, a fost pedepsit pentru hybris-ul său: să fii ispitit pentru eternitate, dar niciodată satisfăcut. Viața lui, credea Schopenhauer, se învârte la nesfârșit în jurul unul ax al nevoii urmate de satisfacere. Suntem mulțumiți de această satisfacere? Din păcate, doar temporar. Aproape imediat se instalează plictiseala și suntem din nou puși în mișcare, de data aceasta pentru a scăpa de ororile plictiselii.

Munca, grijile, truda și necazurile sunt, fără îndoială destinul în viață al aproape tuturor oamenilor. Dar, dacă toate dorințele sunt satisfăcute de îndată ce apar, atunci cum și-ar ocupa oamenii viața, cum și-ar petrece timpul? Să presupunem că rasa umană ar fi mutată în Utopia, unde totul

crește de la sine și peste tot zboară porumbei gata prăjiți; unde fiecare își găsește imediat iubita și nu îl paște pericolul de-a o pierde; atunci oamenii ar muri de plictiseală sau s-ar spânzura; sau s-ar lupta între ei, s-ar strânge de gât și s-ar omorî, provocându-și astfel mai multă suferință decât le este acum hărăzită de natură.

Și ce este cel mai groaznic lucru la plictiseală? De ce ne chinuim s-o alungăm? Pentru că este o stare liberă de alte distrageri, care ne dezvăluie imediat adevăruri de fond neplăcute despre existența noastră – insignifianța noastră, existența noastră lipsită de sens, mersul nostru inexorabil între degradare și moarte.

Prin urmare, ce este viața omului altceva decât un ciclu dorință-satisfacere, plictiseală și apoi din nou dorință? Este total valabil pentru toate formele de viață? Pentru oameni e mai rău, spune Schopenhauer, deoarece, pe măsură ce crește inteligența, crește și intensitatea suferinței.

Așadar, este cineva fericit? Poate cineva să fie fericit Vreodată? Arthur crede că nu:

În primul rând, un om nu este niciodată fericit, ci își petrece întreaga viață străduindu-se să obțină ceva ce crede că îl va face fericit; își atinge rareori obiectivul, iar atunci când o face nu obține decât dezamăgire: la sfârșit ajunge cu adevărat o epavă, intrând în port cu catargele și vela tura pierdute. Și atunci nu mai contează dacă a fost fericit sau nefericit: pentru că viața lui nu a fost niciodată mai mult decât o clipă prezentă care dispare mereu; iar acum s-a terminat.

Viața, care constă într-o pantă descendentă, inevitabil tragică, nu e doar brutală, ci și complet capricioasă:

Suntem ca niște miei care se joacă pe câmp, în timp ce măcelarul îi privește, alegându-l pe unul, apoi pe următorul; pentru că, în zilele noastre bune, nu știm ce nenorocire ne-a pregătit soarta – boală, persecuție, sărăcie, mutilare, orbire, nebunie și moarte.

Sunt oare concluziile pesimiste despre condiția umană ale lui Arthur Schopenhauer atât de insuportabile, încât să-l fi făcut să se scufunde în

disperare? Sau era invers? Nefericirea lui să fi fost cea care să-l facă să concluzioneze că viața omului este o poveste tristă, care ar fi fost mai bine să nu înceapă? Conștient de această dilemă, Arthur ne amintește adesea (și lui însuși) că emoția are puterea de a ascunde și de a falsifica cunoașterea; că lumea întreagă capătă un aspect senin atunci când avem motive să ne bucurăm și unul întunecat și posomorât atunci când ne copleșirii părerea de rău.

Nu am scris pentru mulțime… Îmi las opera acelor indivizi care gândesc și care, de-a lungul timpului, vor apărea ca excepții rare. Ei vor simți ca și mine sau așa cum se simte un marinar naufragiat pe o insulă pustie, căruia urmele unui coleg de suferință dinaintea sa îi oferă mai multă consolare decât toți papagalii și maimuțele din copaci.

29

— Aș vrea să continuăm de unde am rămas, spuse Julius la începutul ședinței următoare. Vorbind mecanic, ca și cum își pregătise discursul, rosti grăbit:

— Ca mulți alți psihanaliști pe care îi cunosc, sunt destul de deschis față de prietenii apropiați. Nu îmi este ușor să vin cu o dezvăluire despre mine la fel de onestă, pură și riscantă precum cele pe care unii dintre voi le-au împărtășit recent. Dar există o întâmplare pe care n-am dezvăluit-o decât o singură dată în toată viața mea, unui prieten apropiat, iar asta a fost cu mult timp în urmă.

Pam, care stătea lângă Julius, îl întrerupse. Puse mâna pe brațul lui, spunând:

— Ei, ei, Julius. Nu trebuie să faci asta. Philip te-a forțat să accepți, dar acum, după ce Tony a scos la iveală motivația lui dubioasă, chiar și el și-a cerut scuze că ți-a cerut asta. În ceea ce mă privește, nu vreau să treci prin experiența asta.

Și ceilalți membri și-au manifestat acordul, explicând că Julius își împărtășise tot timpul sentimentele în ședințele de grup și că acel contract „eu și tu" al lui Philip era o capcană.

— Lucrurile încep să se complice, adăugă Gill. Toți venim aici după ajutor. Viața mea e un dezastru, ați văzut totul săptămâna trecută. Dar, în măsura în care te cunosc, Julian tu nu ai probleme de intimitate. Așa că, ce rost are?

— Săptămâna trecută, spuse Rebecca pe tonul ei calm și sacadat, ai spus că am făcut acea dezvăluire pentru a-i face lui Philip un dar. Asta era în parte corect, dar nu era întregul adevăr: acum îmi dau seama că voiam, de asemenea, să îl protejez de furia lui Pam. Oricum, acestea fiind spuse, ideea mea era că…. Of, care era ideea mea? Ideea mea era că a mărturisi ce s-a întâmplat în Las Vegas a fost bine pentru mine, ca terapie, mă simt ușurată că m-am descărca! Dar tu ești aici ca să mă ajuți pe mine, și nu m-ar ajuta chiar dacă tu te-ai confesa.

Julius era șocat: un consens atât de puternic era ceva neobișnuit în acest grup. Dar începea să intuiască ce se întâmplă.

— Simt foarte multă grijă față de boala mea… încercați să aveți grijă de mine, să nu mă stresez. Corect?

— Poate, spuse Pam, dar în ceea ce mă privește mai e și un alt detaliu; ceva din interiorul meu nu vrea ca tu să divulgi vreun fapt tenebros din trecutul tău.

Julius observă că ceilalți dau din cap aprobator și spuse, fără a se adresa cuiva anume:

— Ce paradox. De când sunt în domeniul ăsta am auzit un cor neîncetat de plângeri din partea pacienților că terapeuții sunt prea distanți și împărtășesc prea puțin din viața lor personală. Și iată-mă aici, pe punctul de a face exact asta, numai că sunt întâmpinat de un front comun care spune: „Nu vrem să auzim. Nu face asta.” Așa că, ce se întâmplă?

Tăcere.

— Vreți să mă vedeți imaculat? întrebă Julius.

Nu răspunse nimeni.

— Se pare că ne-am blocat, așa că astăzi voi fi nesuferit, voi continua și vedem ce se întâmplă. Povestea mea e de acum zece ani, din perioada în care a murit soția mea. M-am căsătorit cu Miriam, iubita mea din liceu, când eram la facultatea de medicină, iar acum zece ani a murit într-un accident de mașină, în Mexic. Am fost distrus. Ca să fiu sincer, nu cred că mi-am revenit vreodată din oroarea acelei întâmplări. Dar, spre surprinderea mea, durerea a luat o turnură clară: simțeam o creștere extraordinară a energiei mele sexuale. La momentul acela nu știam că sexualitatea crescută instituie o reacție obișnuită la confruntarea cu moartea. De atunci încoace am văzut mulți oameni îndurerați care erau copleșiți de energie sexuală. Am vorbit cu bărbați care suferiseră infarcturi grave și care îmi spuneau că, în timp ce erau transportați de urgență cu ambulanța, pipăiau asistentele. În durerea mea, am devenit obsedat de sex, aveam nevoie de sex – și încă mult – iar atunci când prietenele noastre, căsătorite sau necăsătorite, au încercat să mă consoleze, eu am exploatat această situație și am profitat sexual de unele dintre ele, inclusiv de o rudă a lui Miriam.

Grupul era tăcut. Toți erau stânjeniți, evitând privirile directe, unii ascultau ciripitul ascuțit al unei cinteze care stătea într-un arțar japonez

stacojiu de afară. De-a lungul anilor, fuseseră perioade când Julius își dorise să aibă un co-terapeut. Acesta era unul dintre acele momente.

În cele din urmă, Tony reuși să articuleze cu greu:

— Și ce s-a întâmplat cu acele prietenii?

— S-au estompat, s-au evaporat cu timpul. De-a lungul anilor m-am mai întâlnit întâmplător cu unele dintre ele, dar niciunul nu am vorbit despre asta. Era multă stânjeneală. Și rușine.

— Îmi pare rău, Julius, spuse Pam, îmi pare rău pentru soția ta – nu știusem asta – și, desigur, pentru… pentru acele… relații.

— Nu știu ce să-ți spun, Julius, spuse Bonnie. Mi se pare foarte stânjenitor.

— Explică puțin stânjeneala asta, Bonnie, spuse Julius, simțindu-se împovărat de corvoada de a fi propriul său psihoterapeut în cadrul grupului.

— Păi, asta e ceva complet nou. Este prima oară când te dezvălui în felul acesta în cadrul grupului.

— Continuă. Sentimente?

— Mă simt foarte încordată. Probabil din cauză că totul e atât de ambiguu. Dacă vreunul dintre noi, arătă Bonnie cu mâna spre grup, vorbește despre ceva dureros în fața grupului, știm ce să facem, adică ne apucăm imediat să lucrăm chiar dacă e posibil să nu știm exact cum s-o facem. Dar cu tine, nu știu…

— Da, ceea ce nu e clar e de ce ne spui nouă, spuse Tony, aplecându-se în față, cu ochii mijiți sub sprâncenele Iul stufoase. Hai să te întreb ceva ce am învățat de la tine. De fapt, a fost chiar săptămâna trecută. De ce acum? Din cauză că ai făcut un târg cu Philip? Cei mai mulți de aici au dat un verdict negativ: că târgul nu are niciun sens. Sau vrei sa te ajutăm cu sentimentele cu care ai rămas de pe urma acelei întâmplări? Adică motivele pentru care ni te confesezi nu sunt clare. Dacă vrei reacția mea personală, eu nu am nicio problemă cu ce ai făcut. Ți-aș spune foarte direct, am același sentiment ca și față de Stuart, Gill și Rebecca – eu personal nu văd ce mare problemă ar fi cu ceea ce ai făcut. Cred ca și eu aș face la fel. Ești singur, excitat, niște gagici vor să te consoleze, tu le dai voie și toată lumea se simte bine. Probabil că au ajuns și la orgasm. Adică noi vorbim despre femei de parcă ar fi întotdeauna folosite sau exploatate. Mă

enervează, chiar rău, imaginea asta a bărbaților care cerșesc sex de la femeile care stau pe un tron și ni-l aruncă doar dacă vor, ca pe o favoare. Ca și cum ele n-ar avea orgasm.

Tony întoarse capul, auzind-o pe Pam cum se plesnește cu palmele peste cap, acoperindu-și apoi fața cu ele, și observă că Rebecca își ținea și ea capul în mâini.

— Bine, bine, o să renunț la aceste ultime părți și rămân doar cu cele care spuneau *de ce acum*?

— Bună întrebare, Tony. Acum câteva minute îmi doream să fi avut aici un co-terapeut care să mă ajute, apoi ai venit tu și ai făcut asta. Te pricepi la asta. Terapia ar fi fost o carieră potrivită pentru tine. Hai să vedem. De ce acum? Mi-am pus această întrebare de atâtea ori, însă acum cred că e prima oară când mi-o pune altcineva. Mai întâi, cred că aveți perfectă dreptate când spuneți că nu e din cauza târgului meu cu Philip. Totuși, nu pot să resping asta complet, pentru că ideea lui cu relația „eu și tu” spune ceva. Ca să-l citez pe Philip, ideea „nu e complet nefondată”.

Julius zâmbi, dar Philip nu îi întoarse zâmbetul.

— Ceea ce vreau să spun, continuă Julius, e că există o anumită problemă cu lipsa de reciprocitate în relația de terapie autentică; e o chestiune complicată. Așa că o parte din motivul pentru care am acceptat provocarea lui Philip a fost abordarea acestei probleme.

Julius aștepta un răspuns. Avea senzația că vorbise prea mult. Se întoarse spre Philip.

— Ce simți tu față de ce am spus până acum?

Philip privi rapid în jurul său, surprins de întrebarea lui Julius. După un moment de deliberare, spuse:

— Se pare că există aici un consens cum că eu aș fi decis să dezvălui foarte multe. Este inexact. Cineva din grup a dezvăluit ceva despre experiența ei cu mine, iar eu am dezvăluit doar atât cât să restabilesc exactitatea istorică.

— Ai vrea să-mi spui ce legătură are asta cu orice? îl întrebă Tony.

— Exact, spuse Stuart. Apropo de exactitate, Philip! Mai întâi, că veni vorba, eu nu sunt unul dintre cei care au crezut că ai dezvăluit multe. Dar, în principiu, vreau să spun că răspunsul tău nu e deloc la subiect. Nu are nimic de-a face cu întrebarea lui Julius despre sentimentele tale.

Philip nu păru să se simtă jignit.

— Corect. Bun, întorcându-ne la întrebarea lui Julius – cred că întrebarea lui m-a derutat deoarece eu nu am niciun sentiment. Nimic din ce a spus el nu justifica o reacție emoțională.

— Asta cel puțin e relevant, spuse Stuart. Răspunsul tău dinainte era complet aiurea.

— Sunt așa sătulă de jocul tău de-a pseudodemența!

Pam scuipase cuvintele către Philip, plesnindu-și coapsa cu mâna de exasperare.

— Și mă enervează că refuzi să-mi dai nume! Faptul ca te referi la mine ca „cineva din grup" e jignitor și imbecil.

— Prin pseudodemență sugerezi că eu simulez ignoranța? întrebă Philip, evitând privirea furioasă a lui Păru

— Aleluia! exclamă Bonnie, ridicând brațele. A dat Domnul: cei doi își recunosc existența și chiar vorbesc unul cu celălalt!

Pam ignoră remarca lui Bonnie și continuă să i se adreseze lui Philip.

— Pseudodemență e un compliment pe lângă cealaltă variantă. Spui că nu găsești nimic în remarca lui Julius care să justifice o reacție emoțională. Cum poate cineva să nu aibă o reacție față de Julius?

Ochii lui Pam ardeau.

— De exemplu? întrebă Philip. E evident că te gândești la anumite reacții posibile ale mele.

— Ce-ai zice de recunoștință pentru că te-a luat în serios, pe tine și întrebarea ta insensibilă și iresponsabilă. Ce-ai zice de respect pentru că și-a ținut promisiunea despre „eu și tu". Sau ce zici de regret pentru ce a suferit în trecut. Sau fascinație pentru disponibilitatea de a lucra cu tine, cu noi toți, în ciuda cancerului său. Și astea ar fi doar câteva.

Pam ridică vocea.

— Cum e posibil să nu ai sentimente?

Apoi își întoarse capul, întrerupând contactul lor vizual.

Philip nu răspunse. Stătea nemișcat ca un Buddha, aplecat în față pe scaunul său și privind în podea.

În liniștea totală care urmă acestei izbucniri, Julius se întrebă dacă era bine să continue. Adesea era mai bine să aștepți – una dintre axiomele lui preferate pentru terapie era bate fierul cât e rece!

Julius considera adesea că terapia este o secvență de activări emoționale urmate de integrare, astfel că acum reflectă asupra abundenței emoționale care fusese exprimată.

Probabil era prea mult. Alegând o rută oblică, se întoarse spre Bonnie.

— Deci ce e cu acel „Aleluia I”

— Iar îmi citești gândurile, Julius? Cum faci asta? Mă gândeam la gluma aceea și îmi părea rău pentru ea. Mă tem că a ieșit altfel decât voiam și că a sunat batjocoritor. Așa e?

Bonnie privi spre Pam și Philip.

— La momentul acela nu mi s-a părut, spuse Pam, dar da, dacă mă gândesc, avea ceva batjocoritor.

— Scuze, spuse Bonnie. Dar aici e un cazan clocotind, cu tine și Philip care vă înțepați și toate loviturile acestea ricoșate – m-am simțit ușurată să vorbesc direct.

Apoi se întoarse spre Philip.

— Dar tu? Te-a deranjat remarca mea?

— Scuze. Philip continua să privească în podea. Nu am recepționat-o. Nu eram conștient decât de privirea furioasă din ochii ei.

— Ai ei? întrebă Tony.

— Din ochii lui Pam.

Philip se întoarse spre Pam, cu vocea tremurând pentru o clipă.

— Din ochii tăi, Pam.

— Bine, omule, spuse Tony, așa da.

— Ți-a fost frică, Philip? întrebă Gill. Nu e ușor să ai de-a face cu asta, nu-i așa?

— Nu, eram prea preocupat să caut o modalitate de a nu-i lăsa privirea furioasă, cuvintele și opinia personală… să conteze pentru mine. Vreau să spun, Pam, cuvintele tale, opinia ta.

— S-ar părea că noi doi avem ceva în comun, Philip, spuse Gill. Ești ca mine, amândoi avem problemele noastre cu Pam.

Philip privi spre Gill și dădu din cap, probabil în semn de recunoștință, se gândi Julius. Când deveni clar că Philip nu avea de gând să mai adauge ceva, Julius privi în jurul grupului, încercând să implice și alți membri. Nu scăpa niciodată șansa de a lărgi rețeaua interacțiunii: avea o credință apostolică legată de faptul că eficiența grupului creștea odată cu numărul membrilor implicați în interacțiune. Voia să o antreneze pe Pam –

izbucnirea ei față de Philip plutea încă în aer. În acest scop i se adresă lui Gill, spunând:

— Gill, tu spui că nu e ușor să faci față comentariilor lui Pam... iar săptămâna trecută ai numit-o pe Pam președinte de tribunal. Ai putea să spui mai multe?

— Ah, sunt doar chestiile mele, știu asta, nu sunt sigur și nu mă pricep prea bine la asta, dar...

— Stop! îl întrerupse Julius.

Apoi se întoarse spre Pam:

— Iată ce tocmai a spus Gill. Are asta legătură cu ce spuneai despre faptul că nu poți sau nu vrei să-l asculți?

— Exact, spuse Pam. E tipic pentru Gill. Iată, Gill, tocmai ai sugerat: Nu dați atenție la ceea ce o să spun eu. Nu e important, nu e important, sunt doar chestiile mele. Nu vreau să jignesc. Nu mă băgați în seamă. Nu doar că te descalifici singur, dar e insipid. Pur și simplu plicticos. Doamne, Gill! Ai ceva de spus? Ridică-te în picioare și spune-o!

— Deci, Gill, spuse Julius, dacă ar fi s-o spui direct, fără niciun preambul, ce ai spune? Neprețuita strategie a modului condițional.

— I-aș spune – ți-aș spune ție, Pam – că aici tu ești judecătorul de care mă tem. Tu mă judeci pe mine. Mă simt neliniștit. Nu, de-a dreptul îngrozit în prezența ta.

— Asta e direct, Gill. Acum te ascult, spuse Pam.

— Deci, Pam, spuse Julius, avem doi bărbați aici – Philip și Gill – care spun că le e frică de tine. Ai vreo reacție la asta?

— Da, o reacție clară: e problema lor.

— Nu e cumva posibil să fie și problema ta? întrebă Rebecca. Poate că și alți bărbați din viața ta s-au simțit la fel.

— O să mă gândesc la asta.

— Are cineva vreo reacție la ultimul schimb de replici? întrebă Julius.

— Cred că Pam e puțin evazivă, spuse Stuart.

— Sunt de acord. Am senzația că nu o să te gândești prea mult la asta, Pam, spuse Bonnie.

— Da, ai perfectă dreptate. Cred că încă mă ustură remarca Rebeccăi, care spunea că vrea să-l apere pe Philip de furia mea.

— E o dilemă, nu-i așa, Pam? spuse Julius. După cum tocmai i-ai spus lui Gill, îți plac reacțiile spuse verde-n față. Dar când le primești, au!, cum mai

ustură.

— E-adevărat. Așa că poate nu sunt chiar atât de dură precum par. Și, Rebecca, chestia aia m- a durut.

— Îmi pare rău, Pam, spuse Rebecca; nu asta a fost intenția mea. Dacă îl sprijin nu înseamnă că te atac pe tine.

Julius așteptă, întrebându-se în ce direcție să îndrume grupul. Existau multe posibilități. Se vorbea despre furia lui Pam și tendința ei de a judeca. Iar ceilalți bărbați, Tony și Stuart? Ei unde erau? De asemenea, mai era și concurența dintre Pam și Rebecca. Sau poate că grupul ar fi trebuit să se ocupe de problema rămasă neterminată a lui Bonnie și a comentariului ei batjocoritor? Sau poate să se concentreze mai mult asupra izbucnirii lui Pam față de Philip? Știa că cel mai bine era să fie răbdător; ar fi fost o greșeală să insiste prea devreme. După doar câteva ședințe existase un progres evident către destindere. Poate că făcuseră destul pentru azi. Dar era dificil de estimat; Philip nu lăsa să se vadă prea multe. Dar apoi, spre surprinderea lui Julius, grupul merse într-o direcție cu totul neașteptată.

— Julius, spuse Tony, mă întrebam dacă ești mulțumit de reacțiile față de ce ai dezvăluit tu?

— Păi, nu s-a mers prea departe. Lasă-mă să mă gândesc la ce s-a întâmplat. Tu mi-ai spus ce simți, la fel și Pam, apoi ea și Philip au început să discute despre faptul că el nu simțea nimic față de dezvăluirea mea. Și, Tony, nu am apucat să răspund cu adevărat la întrebarea ta, „De ce". Dă-mi voie să mă întorc la ea.

Julius își adună gândurile pe îndelete, cât se poate de conștient că dezvăluirea lui, ca și a oricărui alt psiho-terapeut, are întotdeauna o dublă implicație: mai întâi ce a obținut el, pentru sine însuși, de la ea, apoi modelul pe care ea îl fixează pentru grup.

— Ce pot să-ți spun e că nu aveam de gând să mă las împiedicat să mă confesez. Vreau să spun că aproape toți cei de aici au încercat să mă oprească, dar eu mă simțeam de neoprit, absolut hotărât să continui. Asta e ceva foarte neobișnuit pentru mine și nu sunt sigur că înțeleg prea bine fenomenul, dar e ceva important aici. Tu m-ai întrebat, Tony, dacă prin asta ceream ajutor sau, poate, ceream iertare. Nu, nu era vorba de asta; m-am iertat singur cu mulți ani în urmă, după ce am lucrat la asta ani de zile, împreună cu prietenii mei și cu un psihoterapeut. Ce pot să-ți spun sigur: în trecut, adică înainte de melanom, n-aș fi spus niciodată, nici într-o mie de

ani, ceea ce am spus astăzi în grup. Înaintea melanomului. Asta e cheia. Toți avem o condamnare la moarte – știu că mă plătiți bine pentru astfel de declarații vesele, dar experiența de a o vedea certificată, ștampilată și chiar datată cu siguranță mi-a atras atenția. Melanomul îmi dă o senzație ciudată de ușurare, care are foarte mult de-a face cu faptul că astăzi m-am confesat. Poate de asta tânjeam după un co-terapeut – o persoană obiectivă care să se asigure că voi continua să acționez în interesul vostru.

Julius se opri, apoi adăugă:

— Am observat că niciunul dintre voi nu a reacționat mai devreme, când am remarcat cum mă protejați astăzi.

După alte câteva clipe de tăcere, Julius adăugă:

— Și nici acum n-o faceți. Vedeți, de asta îmi lipsește un co-terapeut. Întotdeauna am crezut că dacă există ceva important despre care nu se vorbește, atunci nu se va mai putea lucra la nimic altceva important. Sarcina mea e să înlătur obstacolele; ultimul lucru pe care mi-l doresc este să fiu un obstacol. Mi-e greu să ies în afara mea, dar am senzația că mă evitați sau, haideți să spunem așa, că evitați boala mea mortală.

— Eu vreau să discut ce se întâmplă cu tine, spuse Bonnie; dar nu vreau să te fac să suferi. Ceilalți aprobară.

— Da, acum ați pus degetul pe rană. Ascultați bine ce-am să vă spun: există o singură modalitate în care îmi puteți face rău, iar aceasta este să vă rupeți de mine. E greu să vorbești cu cineva care suferă de o boală gravă, știu asta. Oamenii au tendința să umble cu mănuși; nu știu ce ar trebui să spună.

— Asta mi se potrivește perfect, spuse Tony. Nu știu ce să spun. Dar o să încerc să rămân alături de tine.

— Simt asta, Tony.

— Nu este oare adevărat, spuse Philip, că oamenii se tem de contactul cu oamenii bolnavi deoarece nu doresc să se confrunte cu moartea care îi așteaptă pe fiecare dintre ei?

Julius aprobă din cap.

— Lucrul ăsta pare important, Philip. Hai să îl examinăm puțin.

Dacă lucrul acesta ar fi fost spus de oricine altcineva în afară de Philip, Julius l-ar fi întrebat cu siguranță dacă își exprimă propriile lui sentimente.

Însă, în această etapă, el nu voia decât să susțină integrarea lui Philip. Privi grupul cercetător, în așteptarea unui răspuns.

— Poate că, spuse Bonnie, Philip… spune el ceva, pentru că în ultimul timp am avut câteva coșmaruri în care ceva încerca să mă ucidă și, în plus, mai era și coșmarul pe care vi l-am povestit: încercam să prind acel tren care se descompunea.

— Îmi dau seama că, în sinea mea, sunt mai temător ca de obicei, spuse Stuart. Unul dintre partenerii mei la tenis e dermatolog, iar luna trecută l-am rugat de două ori să se uite la neregularitățile pielii mele. Mă gândesc tot timpul la melanom.

— Julius, spuse Pam, eu mă gândesc la tine tot timpul încă de când mi-ai spus despre melanom. Există ceva în ceea ce mi s-a spus, că sunt dură cu bărbații, dar tu ești principala excepție. Îmi ești cel mai drag bărbat pe care l-am cunoscut vreodată. Și da, simt nevoia să te protejez. Am simțit asta când Philip te-a adus în centrul discuțiilor. Mi s-a părut – și încă mi se mai pare – că e insensibil din partea lui. În ceea ce privește întrebarea dacă sunt mai conștientă de propria moarte, e posibil ca asta să existe undeva, dar nu îmi dau seama. Ceea ce pot să-ți spun e că încerc să găsesc lucruri consolatoare pe care să ți le spun. Aseară am citit ceva interesant, un pasaj din memoriile lui Nabokov, „Vorbește, memorie, care descrie viața ca pe o scânteiere între două oceane identice de întuneric: întunericul dinainte de a ne naște și cel de după ce murim. Și cât de ciudat e că ne preocupă atât de mult ultimul și atât de puțin primul”. Asta mi s-a părut, cumva, extrem de reconfortant, și am însemnat imediat pasajul, ca să ți-l pot oferi.

— Este un dar, Pam. Mulțumesc. E un gând extraordinar, Și este un gând reconfortant, deși nu sunt foarte sigur de ce. Îmi dă o stare mult mai bună gândindu-mă la acel prim ocean, cel dinaintea nașterii – pare mai prietenos – poate că îi atribui un viitor, potențialul lucrurilor care vor veni,

— Acest gând, spuse Philip, era reconfortant și pentru Schopenhauer, pe care, apropo, este evident că Nabokov l-a preluat. Schopenhauer spunea că după moarte vom fi ceea ce eram înainte de naștere și apoi demonstra imposibilitatea existenței mai multor tipuri de nimic.

Julius nu apucă să răspundă. Pam privi furioasă spre Philip și îi spuse, lătrând cuvintele:

— Iată o ilustrare perfectă a motivului pentru care dorința ta de a deveni psihoterapeut e o glumă oribilă. Suntem în mijlocul unor

sentimente afectuoase și ceea ce contează cel mai mult pentru tine, singurul lucru care contează pentru tine este exactitatea atribuirii. Ți se pare că Schopenhauer a spus odată ceva similar. Mare chestie!

Philip închise ochii și începu să recite:

— „Un om se trezește, spre marea lui uimire, că dintr-o dată există, după mii și mii de ani de non-existență; trăiește o vreme; apoi, din nou, urmează o perioadă la fel de lungă în care nu va mai exista.” Am memorat multe texte de Schopenhauer: al treilea paragraf al eseului său *Remarci suplimentare despre doctrina vanității existenței*. Asta ți se pare vag?

— Copii, copii, trebuie să încetați, spuse Bonnie cu voce ascuțită.

— Te manifești, Bonnie. Îmi place asta, spuse Tony.

— Are altcineva alte sentimente? întrebă Julius.

— Nu vreau să fiu prins în acest schimb de focuri. Aici se trage cu tunul, spuse Gill.

— Da, spuse Stuart, niciunul dintre ei nu poate rezista tentației de a-l lovi pe celălalt. Philip trebuie să comenteze despre alții folosindu-se de citate din Schopenhauer, iar Pam nu poate rezista tentației de a-l face pe Philip să pară o glumă sinistră.

— N-am spus că el e o glumă sinistră. Am spus...

— Termină, Pam, despici firul în patru. Știi ce am vrut să spun.

Stuart nu ceda.

— Și, oricum, acea izbucnire despre Nabokov, aia a fost deplasată, Pam. Îi vorbești de rău eroul, apoi lauzi pe altcineva care împrumută cuvintele lui Schopenhauer. Ce ți se pare atât de greșit că Philip te-a corectat? E o infracțiune că a subliniat întâietatea lui Schopenhauer?

— Trebuie să spun ceva, interveni Tony. Ca de obicei, nu știu cine sunt tipii ăștia – cel puțin Nabo... Nobo?

— Nabokov, spuse Pam, cu vocea caldă pe care o păstra pentru Tony. Un mare scriitor rus. Poate ai auzit de romanul lui, *Lolita*.

— Da, ăsta l-am văzut. Ei bine, în genul ăsta de discuții, eu intru într-un cerc vicios – faptul că nu știu mă face să mă simt prost, tac din gură și apoi mă simt și mai prost. Trebuie să mă străduiesc să vorbesc deschis, ca să sparg acest ciclu.

Tony se întoarse spre Julius:

— Deci, ca să răspund la întrebarea ta despre sentimente, acesta este un sentiment: mă simt prost. Altul este că, atunci când a spus „asta ți se pare vag?” am zărit pentru o clipă dinții lui Pam – niște dinți ascuțiți, foarte ascuțiți. Și mai am unele sentimente față de Pam…

Tony se întoarse ca s-o poată privi.

— … Pam, tu ești prietena mea – chiar îmi place de tine, dar o să-ți spun ceva: în mod clar n-aș vrea să mă pun rău cu tine.

— Înțeleg ce spui, răspunse Pam.

— Și, și… spuse Tony, era să uit cel mai important lucru pe care voiam să-l spun – că toată discuția asta ne-a abătut de la subiect. Vorbeam despre faptul că te protejăm sau te evităm, Julius. Apoi, cu Pam și Philip, am deviat rapid de la subiect. Așa că… oare nu te evităm din nou?

— Știi, acum nu simt asta. Atunci când lucrăm atât de intim așa cum o facem acum nu rămânem niciodată pe o singură pistă. Torentul gândurilor se revarsă neîncetat pe noi făgașuri. Și, apropo…

Julius se întoarse spre Philip.

— … am folosit și acel termen – intim – în mod deliberat. Cred că furia ta – pe care o vedem izbucnind aici pentru prima oară – este, într-adevăr, un semn de intimitate. Cred că îți pasă suficient de mult de Pam ca să fii furios pe ea.

Julius știa că Philip nu o să răspundă din proprie inițiativă și îi făcu semn din cap:

— Philip?

— Nu știu cum să evaluez ipoteza ta, răspunse Philip scuturând din cap. Dar există altceva ce aș vrea să spun. Mărturisesc că, asemenea lui Pam, și eu am căutat lucruri reconfortante pe care să ți le spun. Am urmat practica lui Schopenhauer de a citi la sfârșitul fiecărei zile din scrierile lui Epictet sau din Upanișade.

Philip privi în direcția lui Tony.

— Epictet a fost un filosof roman din secolul al II-lea, iar Upanișadele sunt vechi scrieri sacre hinduse. Aseară am citit un text din Epictet care credeam că ar putea fi de ajutor și l-am multiplicat. L-am tradus aproximativ din latină, în limbajul obișnuit.

Philip scoase din servietă și înmână fiecărui membru câte un exemplar, apoi, cu ochii închiși, recită din memorie:

Atunci când, într-o călătorie pe mare, corabia este ancorată, te duci să aduci apă și să aduni din împrejurimi câteva rădăcini și scoici. Dar trebuie ca mintea ta să rămână atentă la corabie și să privești tot timpul în jur, pentru că în orice clipă stăpânul corăbiei poate să cheme, iar tu trebuie să asculți chemarea și să arunci toate acele lucruri, altfel vei fi tratat precum oile care sunt legate și puse în cală.

La fel este și cu viața omului. Iar dacă în loc de scoici și rădăcini ar exista o soție și copii, nimic n-ar trebui să ne împiedice să-i luăm. Dar dacă stăpânul cheamă, aleargă la corabie, abandonând toate acele lucruri, fără să privești în urmă! Iar dacă ești bătrân, nu te îndepărta de corabie nicio clipă, pentru că altfel stăpânul ar putea chema, iar tu ai putea să nu fii pregătit.

Philip se opri și întinse brațele, ca și cum ar fi spus: „Asta a fost."

Grupul studie pasajul. Erau nedumeriți. Stuart întrerupse tăcerea:

— Eu mă străduiesc, Philip, dar nu înțeleg. Cum îl poate ajuta asta pe Julius? Sau pe noi?

Julius arătă spre ceas.

— Îmi pare rău, dar a trecut timpul. Totuși, dați-mi voie să fiu profesoral și să subliniez ceva. Adesea privesc o declarație sau o acțiune din două puncte de vedere diferite – dinspre conținut și dinspre proces, iar prin proces înțeleg ceea ce ne spune aceasta despre natura relației dintre părțile implicate. Ca și tine, Stuart, nu înțeleg imediat conținutul mesajului emis de Philip: trebuie să-l studiez și poate că acest conținut ar putea fi subiectul unei alte ședințe. Dar știu câte ceva despre proces. Ceea ce știu, Philip, e că tu, ca și Pam, vă gândeați la mine, voiați să-mi faceți un dar și ați făcut anumite eforturi pentru asta: tu ai memorat pasajul și l-ai multiplicat. Care este semnificația acestui lucru? Trebuie să reflecte faptul că ai grijă de mine. Și ce simt eu față de asta? Sunt mișcat, sunt recunoscător și aștept cu nerăbdare momentul în care îți vei exprima grija în propriile tale cuvinte.

Viața poate fi comparată cu o bucată de material brodat, din care fiecare vede fața, în prima jumătate a timpului său, iar în a doua jumătate,

dosul. Nu e la fel de frumos, dar e mai instructiv, pentru că ne face capabili să vedem cum sunt legate firele între ele.

30

În timp ce grupul pleca, Julius îi privi cum coboară treptele din față spre stradă. În loc să se împrăștie cu toții spre mașinile parcate, continuară să meargă în grup, fără îndoială înspre cafenea. Ah, cât de mult ar fi vrut să-și ia geaca și să coboare treptele în fugă, ca să li se alăture. Dar asta ținea de altă zi, altă viață, altă pereche de picioare, se gândi el, în timp ce se îndrepta pe hol spre calculatorul din birou, ca să își scrie notițele despre ședință. Se răzgândi brusc și intră din nou în camera grupului, își scoase pipa și savură aroma bogată a tutunului turcesc. Nu avea niciun scop anume, în afara celui de a se mai scălda câteva minute în căldura ședinței grupului.

Această întâlnire, asemenea ultimelor trei sau patru, fusese pasionantă. Gândurile lui rătăciră spre grupurile pacientelor cu cancer de sân pe care le condusese cu ani în urmă. Cât de des povestiseră acestea despre o perioadă de aur, ce venise după ce își depășiseră panica produsă de iminența morții. Unele spuneau că a trăi cu cancerul le făcuse mai înțelepte, mai realizate în plan personal, în timp ce altele își reorganizaseră prioritățile în viață, deveniseră mai puternice și învățaseră să refuze acele activități pe care nu le mai prețuiau și să accepte lucrurile care contau cu adevărat – cum ar fi să-și iubească familia și prietenii, să admire ateul ceea ce aveau ei frumos, să se delecteze cu schimbarea anotimpurilor. Dar ce păcat, se plângeau multe dintre ele, că învățaseră să trăiască de-abia după ce trupurile lor fuseseră afectate de cancer.

Aceste schimbări erau atât de dramatice – „Cancerul vindecă psihonevroza", ajunsese să declare o pacientă –, încât Julius se amuzase de câteva ori descriindu-le studenți lor doar schimbările psihologice, cerându-le apoi să ghicească despre ce fel de terapie era vorba. Cât de șocați fuseseră studenții să afle că nu terapia sau medicația, ci confruntarea cu moartea fusese cauza. Le datora mult acelor paciente. Ce model extraordinar erau pentru el, când dăduse de greu. Ce păcat că nu le mai putea spune asta. Trăiește cum trebuie, își reaminti el, și ai încredere că vei da celorlalți lucruri bune, chiar dacă tu nu vei afla niciodată asta.

Și cum te descurci tu cu cancerul tău? se întrebă el. Cunosc bine faza de panică pe care acum, slavă Domnului, am depășit-o, chiar dacă mai există acele momente de la 3 dimineața în care panica te copleșește cu o groază fără nume, ce nu cedează la niciun argument sau retorică. Nu cedează cu nimic, cu excepția Valiumului, lumina zorilor sau o baie fierbinte, liniștitoare.

Dar oare eu m-am schimbat sau am devenit mai înțelept? se întrebă el. Am și eu perioada mea de aur? Poate sunt mai conștient de sentimentele mele, poate că asta înseamnă evoluție. Cred, ba nu, știu că am devenit un psihoterapeut mai bun, am urechi mai sensibile. Da, în mod clar sunt un alt psihoterapeut. Înaintea cancerului nu aș fi spus niciodată că sunt îndrăgostit de grup. Nici nu mi-ar fi trecut prin cap să dezvălui detalii atât de intime din viața mea – moartea lui Miriam sau oportunismul meu sexual. Iar compulsia irezistibilă de a mă confesa astăzi grupului – Julius scutură din cap, uluit – asta chiar e ceva ce ar merita analizat, se gândi el. Simt nevoia să merg împotriva înclinațiilor mele, a pregătirii mele, a ideilor mele.

Ce era sigur era că grupul nu voia să audă asta. Apropo de rezistență! Ei nu voiau să audă de petele și de umbrele mele. Dar, după ce am spus-o, au apărut lucruri interesante. Tony a fost incredibil! S-a comportat ca un psihoterapeut talentat întrebându-mă dacă eram satisfăcut de reacția grupului, încercând să normalizeze comportamentul meu și insistând asupra lui „de ce acum”. Extraordinar. Aproape că mi-l pot imagina conducând grupul, după ce eu nu voi mai fi – asta ar fi ceva incredibil – un psihoterapeut care s-a lăsat de facultate și care a făcut pușcărie în trecut. Iar ceilalți – Gill, Stuart, Pam – au preluat inițiativa, au avut grijă de mine și au păstrat concentrarea grupului. Jung se gândea la altceva atunci când spunea că doar vindecătorul rănit poate vindeca, dar poate că ascuțirea abilităților de terapeuți ale pacienților e o justificare suficient de bună pentru ca terapeuții să-și dezvăluie rănile.

Julius se îndreptă încet pe culoar spre birou, continuând să se gândească la ședință. Și Gill – astăzi chiar a ieșit în față! Să-i spună lui Pam „președinte de tribunal” a fost extraordinar – și exact. Trebuie s-o ajut pe Pam să înțeleagă acest feedback. Iată un caz în care viziunea lui Gill e mai pătrunzătoare decât a mea. Pentru o lungă perioadă mi-a plăcut atât de

mult de Pam, încât am trecut cu vederea patologia ei; poate că de aceea nu am putut face nimic în privința obsesiei pe care o avea față de John.

Julius dădu drumul la calculator și deschise un fișier intitulat „Intrigi de povestiri”, care conținea marele proiect neîmplinit al vieții sale: să devină un scriitor adevărat. Era un bun și ofertant scriitor de literatură de specialitate (publicase două cărți și o sută de articole de literatură psihiatrică), dar Julius tânjea să scrie literatură și, timp de decenii, strânsese intrigi pentru povestiri scurte, din imaginație și din experiența profesională. Deși începuse vreo câteva, nu găsea niciodată timpul sau curajul de a termina și de a propune spre publicare o povestire.

Derulă lista de intrigi, deschise „Victime care se confruntă cu dușmanii lor” și citi două dintre ideile lui. Prima confruntare avea loc pe un vas de croazieră elegant, ce naviga în largul țărmului turcesc. „Un psihiatru intră în cazinoul vasului, iar acolo, în celălalt colț al încăperii pline de fum, vede un fost pacient, un escroc care reușise să stoarcă de la el șaptezeci și cinci de mii de dolari. A doua intrigă de confruntare implică o avocată căreia i s-a repartizat un caz pro bono, să apere un bărbat acuzat de viol. La prima lor întâlnire de la închisoare, ea îl suspectează că e bărbatul care a violat-o cu zece ani în urmă.”

Julius începu un nou paragraf: „Într-un grup de terapie, o femeie se întâlnește cu un bărbat care, cu mulți ani în urmă, a fost profesorul ei și a exploatat-o sexual.” Nu e rău deloc. Are mult potențial literar, se gândi Julius, deși știa că această povestire nu avea să fie scrisă niciodată. Existau probleme etice: avea nevoie de acordul lui Pam și Philip. Și, de asemenea, avea nevoie să treacă zece ani, pe care nu îi avea. Dar avea potențial și pentru terapie, se gândi Julius. Era sigur că de aici putea să iasă ceva pozitiv. Numai dacă ar reuși să-i păstreze pe amândoi în grup și să suporte durerea redeschiderii unor răni vechi.

Julius luă traducerea lui Philip cu povestea pasagerilor de pe acea corabie. O reciti de câteva ori, încercând să înțeleagă sensul sau relevanța ei. Dar de fiecare dată sfârșea prin a scutura din cap. Philip i-o oferise drept consolare. Dar unde era consolarea?

Chiar și atunci când nu există o provocare anume, întotdeauna sunt neliniștit și îngrijorat, ceea ce mă face să mă uit și să caut pericole acolo

unde nu există niciunul; aceasta mărește la infinit cea mai măruntă vexație și face ca întovărășirea cu oamenii să fie foarte dificilă.

31

Cum trăia Arthur

După ce își obținu doctoratul, Arthur trăi în Berlin, pentru scurt timp în Dresda, München și Mannheim, apoi, fugind din fața epidemiei de holeră, se stabili, pentru ultimii treizeci de ani ai vieții sale, la Frankfurt, pe care nu l-a părăsit niciodată, cu excepția excursiilor de o zi. Nu avea o slujbă plătită, trăia în apartamente închiriate, nu a avut niciodată casă, cămin, soție, familie sau prieteni intimi. Nu avea un cerc social, nici cunoștințe apropiate sau spiritul comunității; de fapt, era adesea obiectul batjocurii în oraș. Nu a avut niciun public sau venituri din scris până în ultimii ani ai vieții sale. De vreme ce avea atât de puține relații, rara sa corespondență consta mai ales din scrisori de afaceri.

În ciuda lipsei prietenilor, totuși știm despre viața sa personală mai multe decât în cazul majorității filosofilor, aceasta deoarece Arthur era uluitor de personal în scrierile sale filosofice. De exemplu, în primele paragrafe din introducerea principalei sale opere, *Lumea ca voință și reprezentare*, Schopenhauer scrie pe o notă neobișnuit de personală pentru un tratat de filosofie. Stilul său pur și limpede scoate imediat în evidență faptul că dorește să comunice personal cu cititorul. Mai întâi el îi recomandă cititorului cum să citească opera, începând cu rugămintea de a citi cartea de două ori – și de a face asta cu multă răbdare. Apoi, îl îndeamnă să citească mai întâi cartea lui anterioară, *Despre împătrita rădăcină a rațiunii suficiente*, care va servi drept introducere la cartea aceasta, și îl asigură pe cititor că îi va fi recunoscător pentru acest sfat. Apoi declară că cititorul va avea și mai mult de câștigat dacă este familiarizat cu magnificele opere ale lui Kant și Platon. Remarcă, totuși, că el a descoperit erori grave la Kant, pe care le discută într-o anexă (care trebuie citită întotdeauna prima), iar apoi observă că acei cititori familiarizați cu *Upanișadele* vor fi cel mai bine pregătiți pentru a-i înțelege cartea. În sfârșit, remarcă (foarte corect) că solicitările sale prezumțioase, lipsite de modestie și consumatoare de timp îl vor umple probabil de furie și

nerăbdare pe cititor. Cât de ciudat e faptul că acest filosof, cel mai personal dintre toți, a dus o viață atât de impersonală.

Pe lângă referirile personale introduse în lucrarea sa, Schopenhauer dezvăluie multe despre el însuși într-un document autobiografic cu un titlu scris în greacă, *Για τον εαυτό μου* (*Despre mine însumi*), un manuscris învăluit în mister și controverse, a cărui poveste e următoarea:

Spre sfârșitul vieții sale, în jurul lui Arthur s-a strâns un cerc foarte mic de entuziaști sau „apostoli”, pe care el îi tolera, dar pe care nu i-a respectat sau plăcut niciodată. Aceste cunoștințe l-au auzit de multe ori vorbind despre lucrarea *Despre mine însumi*, un jurnal autobiografic în care adunase observații despre sine, de-a lungul ultimilor treizeci de ani. Cu toate acestea, după moartea lui s-a întâmplat ceva ciudat: *Despre mine însumi* nu era nicăieri. După ce au căutat în van, discipolii lui Schopenhauer l-au luat la întrebări pe executorul testamentului lui Schopenhauer, Wilhelm Gwinner, despre documentul lipsă. Gwinner i-a informat că *Despre mine însumi* nu mai exista; îl arsese imediat după moartea lui Schopenhauer, după cum îl însărcinase acesta.

Și totuși, nu după mult timp același Wilhelm Gwinner a scris prima biografie a lui Arthur Schopenhauer, în care „apostolii” filosofului insistau că recunosc secțiuni din *Despre mine însumi*, fie ca citate, fie ca parafraze. Copiase oare Gwinner manuscrisul, înainte de a-l arde? Sau nu îl arsese deloc, ci îl jefuise în folosul biografiei sale? Controversa a persistat timp de decenii, iar în cele din urmă un alt specialist în Schopenhauer a reconstituit documentul din cartea lui Gwinner și din alte lucrări ale lui Schopenhauer, publicând-o Eiaeaurov de patruzeci și șapte de pagini la sfârșitul celor patru volume de Nachlass (Fragmente de manuscris). *Despre mine însumi* constituie o experiență de lectură bizară, deoarece fiecare paragraf este urmat de o descriere a alambicatei lui proveniențe, adesea mai lungă decât paragraful însuși.

De ce oare nu a avut niciodată Arthur Schopenhauer o slujbă? Povestea strategiei kamikaze a lui Arthur de obținere a unui post universitar este încă una dintre acele anecdote excentrice incluse în fiecare biografie a lui Schopenhauer. În 1820, la vârsta de treizeci și doi de ani, i s-a oferit prima slujbă de profesor, un post temporar și foarte prost plătit (Privatdozent) de profesor de filosofie la Universitatea din Berlin. Schopenhauer nu a făcut

altceva decât să își programeze imediat și în mod deliberat cursul (intitulat „Esența lumii”) la exact aceeași oră cu cel al lui Georg Wilhelm Hegel, șeful de catedră și cel mai celebru filosof al epocii.

Două sute de studenți nerăbdători s-au înghesuit la cursul lui Hegel, în timp ce doar cinci au venit să-l audă pe Schopenhauer descriindu-se ca un răzbunător venit să elibereze filosofia postkantiană de paradoxuri goale și de limbajul obscur și corupător al filosofiei contemporane. Nu era niciun secret că țintele lui Schopenhauer erau Hegel și predecesorul acestuia, Fichte (să nu uităm, filosoful care pornise în viață ca păstor de gâște și traversase întreaga Europă pentru a se întâlni cu Kant). Evident, asta nu l-a făcut pe Hegel sau pe ceilalți membri ai facultății să-l îndrăgească pe tânărul Schopenhauer, iar atunci când, semestrul următor, la cursul lui Schopenhauer nu a mai apărut nici măcar un student, scurta și necugetata lui carieră academică a luat sfârșit: nu avea să mai țină niciodată o conferință publică.

În cei treizeci de ani petrecuți în Frankfurt, până la moartea sa din 1860, Schopenhauer a respectat un program zilnic strict, aproape la fel de precis ca rutina zilnică a lui Kant. Își începea ziua cu trei ore de scris, urmate de o oră, uneori două, de cântat la flaut. Înota zilnic în recele râu Main, rareori lipsind o zi, chiar și în mijlocul iernii. Întotdeauna lua prânzul la același club, Englischer Hof, îmbrăcat în frac și cu cravată albă, un costum care în tinerețea sa fusese foarte la modă, dar ostentativ de demodat pentru stilul Frankfurtului de la mijlocul secolului al XIX-lea. La acest club veneau toate acele persoane curioase care voiau să-I întâlnească pe ciudatul și certărețul filosof.

Anecdotele despre Schopenhauer la Englischer Hof abundau: apetitul său enorm, adesea mâncând cât pentru doi (când cineva a remarcat asta, el a răspuns că și gândește cât doi), faptul că plătea două prânzuri, pentru a se asigura că nimeni nu se va așeza lângă el, conversația lui țâfnoasă, dar pătrunzătoare, frecventele lui izbucniri temperamentale, lista neagră cu indivizii cu care refuza să vorbească, tendința lui de a discuta subiecte necuvenite și șocante, spre exemplu lăudând o descoperire științifică recentă care îi permitea să evite contaminarea venerică prin înmuierea penisului într-o soluție diluată de sodă caustică, după sex.

Deși îi plăceau conversațiile serioase, rareori găsea tovarăși de masă pe care să-l considere demni de timpul său. Pentru o vreme, punea câte o monedă de aur de fiecare dată când se așeza la masă, luând-o înapoi atunci când se ridica. Unul dintre ofițerii care mâncau la aceeași masă l-a întrebat o dată despre scopul acestui exercițiu. Schopenhauer i-a răspuns că, în ziua în care îi va auzi pe ofițeri că au o discuție serioasă care nu se învârte exclusiv în jurul cailor, câinilor și femeilor lor, va dona moneda de aur săracilor. În timpul mesei i se adresa pudelului său, Atman, cu „Dumneavoastră, domnule", iar dacă Atman se purta urât, îl admonesta spunându-i „Omule ce ești!"

Se spun multe anecdote despre spiritul său ascuțit. Odată, un client al clubului i-a pus o întrebare la care el a răspuns simplu „Nu știu", „Ia te uită, a comentat tânărul, credeam că un mare învățat ca dumneavoastră cunoaște totul!" „Nu, a răspuns Schopenhauer, cunoașterea e limitată; doar stupiditatea e nelimitată." O întrebare adresată lui Schopenhauer de către sau despre femei sau căsătorie atrăgea fără excepție un răspuns acerb. Odată a fost obligat să suporte compania unei femei foarte vorbărețe, care îi descria în detaliu nefericirea propriei căsnicii. Schopenhauer a ascultat răbdător, dar când femeia l-a întrebat dacă a înțeles-o, el a răspuns „Nu, dar îl înțeleg pe soțul dumneavoastră."

Se relatează că, într-o altă discuție, a fost întrebat dacă se va căsători:

— N-am nicio intenție să mă căsătoresc, pentru că asta mi-ar aduce numai griji.

— Și de ce s-ar întâmpla una ca asta?

— Aș fi gelos din cauză că soția mea mă înșală.

— De ce sunteți sigur de asta?

— Pentru că aș merita-o.

— De ce?

— Pentru că m-am căsătorit.

Avea, de asemenea, comentarii tăioase despre doctori, spunând la un moment dat că doctorii au două scrisuri diferite: unul de-abia lizibil, pentru rețete, iar altul clar și îngrijit, pentru notele lor de plată.

Un scriitor care l-a vizitat pe Schopenhauer la club în 1846, pe când acesta avea cincizeci și opt de ani, l-a descris astfel:

Bine făcut… invariabil bine îmbrăcat, dar cu haine demodate… Înălțime medie și păr scurt și argintiu… ochi albăstrii, amuzați și extraordinar de inteligenți… Manifestă o natură introvertită și, atunci când vorbește, aproape barocă, oferind astfel zilnic numeroase ocazii pentru satira ieftină a… tovarășilor de masă. Așa se face că acest mesean, adesea comic de arțăgos, dar în realitate inofensiv și morocănos într-un mod afabil, devine ținta glumelor unor oameni insignifianți, care se distrează neîncetat pe seama sa, chiar dacă, într-adevăr, fără rea intenție.

După prânz, Schopenhauer făcea de regulă o plimbare lungă, purtând adesea, cu voce tare, un monolog sau o conversație cu câinele său, ceea ce stârnea râsetele copiilor. Își petrecea serile citind singur în apartamentul său, fără să primească vreodată vizite. Nu există nicio dovadă a vreunei relații romantice în timpul anilor petrecuți la Frankfurt, iar în 1831, la vârsta de patruzeci și trei de ani, avea să scrie în *Despre mine însumi*: „Riscul de a trăi fără slujbă, dintr-un venit modest, poate fi asumat doar de un celibatar."

Nu și-a mai văzut niciodată mama, după despărțirea lor când el avea treizeci și unu de ani, dar doisprezece ani mai târziu, în 1831, au început o corespondență sporadică, legată de probleme practice, până la moartea ei din 1835. Odată, când el era bolnav, mama lui a făcut o rară remarcă personală: „A sta două luni în camera ta, fără să vezi un singur om, asta nu e bine, fiul meu, și mă întristează. Un bărbat nu poate și nu trebuie să se izoleze în felul acesta."

Arthur a corespondat ocazional și cu sora sa, Adele, aceasta încercând mereu să se apropie de fratele său, asigurându-l neîncetat că nu îi va cere nimic. Dar el făcea mereu un pas în spate. Adele, care nu s-a căsătorit niciodată, trăia într-o neîncetată disperare. Când el i-a spus că se va muta din Berlin pentru a scăpa de holeră, ea i-a răspuns că s-ar fi bucurat să se îmbolnăvească de holeră și să scape astfel de nefericire. Dar Arthur s-a îndepărtat și mai mult, refuzând categoric să se lase atras în viața și în disperarea ei. După ce Arthur a plecat de acasă, s-au mai întâlnit o singură dată, în 1840, o întâlnire scurtă și nesatisfăcătoare, iar Adele a murit nouă ani mai târziu.

Banii au fost o sursă neîncetată de preocupare de-a lungul întregii vieți a lui Schopenhauer. Mama lui i-a lăsat moștenire lui Adele mica-i avere, iar

Adele a murit fără să lase aproape nimic. Schopenhauer a încercat în van să obțină o slujbă de traducător, iar cărțile sale nici nu s-au vândut, nici nu au fost recenzate până în ultimii ani ai vieții sale.

Pe scurt, Arthur trăia fără niciuna dintre înlesnirile sau bucuriile pe care cultura lui le considera atât de necesare echilibrului, chiar supraviețuirii. Cum a reușit să facă asta? Ce preț a plătit? După cum vom vedea, acestea erau secretele pe care el le-a încredințat scrierii *Despre mine însumi*.

Monumentele și ideile lăsate în urmă de ființe asemenea mie sunt cea mai mare plăcere a vieții mele. Fără cărți m-ar fi cuprins de mult disperarea.

32

Când Julius intră în camera grupului, săptămâna următoare, văzu o scenă ciudată. Așezați pe scaunele lor, membrii studiau cu seriozitate parabola lui Philip. Stuart își pusese foaia lui pe un clipboard și sublinia, în timp ce citea. Tony, care își uitase foaia lui, citea peste umărul lui Pam.

Rebecca deschise ședința cu o urmă de exasperare în voce:

— Am citit asta cu toată atenția.

Ridică foaia primită de la Philip, apoi o împături și o băgă în poșetă.

— I-am acordat suficient timp, Philip, de fapt, prea mult timp, iar acum aș vrea să ne dezvălui relevanța acestui text pentru mine, pentru grup sau pentru Julius.

— Cred că ar fi o experiență mai plină de substanță dacă mai întâi ar fi discutat în clasă, răspunse Philip.

— Clasă? Așa și pare: o temă primită în clasă. Asta e modul în care faci tu consiliere, Philip? întrebă Rebecca, închizându-și geanta cu un pocnet. Ca un profesor la clasă? Eu nu de asta sunt aici; am venit pentru tratament, nu pentru școală serală.

Philip ignoră arțagul Rebeccăi.

— Intre educație și terapie există, în cel mai bun caz, doar o graniță incertă. Grecii – Socrate, Platon, Aristotel, stoicii și epicureicii – credeau cu toții că educația și rațiunea sunt uneltele necesare combaterii suferinței umane. Majoritatea consilierilor filosofici consideră că educația este fundamentul terapiei. Aproape toți subscriu mottoului lui Leibniz, Caritas sapientis, care înseamnă „înțelepciune și grijă”.

Philip se întoarse spre Tony.

— Leibniz a fost un filosof german din secolul al XVII-lea.

— Mie asta mi se pare plictisitor și tendențios, spuse Pam. Sub pretextul că îl ajuți pe Julius, tu…

Pam ridică vocea cu o octavă.

— Philip, vorbesc cu tine…

Philip, care privea liniștit în sus, tresări, se îndreptă de spate și se întoarse spre Pam.

— Iar te iei de Philip, spuse Gill. Pentru numele lui Dumnezeu, Pam, e filosof și consilier. Nu trebuie să fii un geniu ca să-ți dai seama că va încerca să contribuie la progresele grupului folosindu-se de cunoașterea lui. Ce rost are să-i reproșezi totul?

Pam deschise gura să răspundă, dar apoi o închise, părând să nu-și găsească cuvintele. Privea fix spre Gill, care adăugă:

— Ai cerut un feedback direct, Pam. Acum îl ai. Și nu, nu am băut, dacă la asta te gândești. Sunt în a paisprezecea zi de abstinență; m-am întâlnit cu Julius de două ori pe săptămână, iar el a pus biciul pe mine și m-a pus să merg la întâlnirile Alcoolicilor Anonimi în fiecare zi, șapte zile pe săptămână, paisprezece întâlniri în paisprezece zile. N-am vorbit despre asta săptămâna trecută pentru că nu eram sigur că o să rezist.

Toți membrii, în afară de Philip, reacționară viguros, dând aprobator din cap și felicitându-l. Bonnie îi spuse că era mândră de el, chiar și Pam reuși să scoată un „bravo”.

— Poate că ar trebui să vin și eu cu tine, spuse Tony.

Arătă spre obrazul său vânăt.

— La mine băutul duce la vânătăi.

— Philip, tu ce spui? Ai vreun răspuns pentru Gill? îl întrebă Julius.

Philip scutură din cap.

— A primit deja destul de mult sprijin din partea celorlalți. E abstinent, vorbește deschis, capătă putere. Uneori mai mult sprijin înseamnă mai puțin.

— Îmi place acel motto al lui Leibniz pe care l-ai citat, Caritas sapientis – înțelepciune și grijă, spuse Julius. Dar te-aș îndemna să nu uiți partea de „grijă”. Dacă Gill merită sprijinit, de ce tu trebuie să fii ultimul care o face? Și, în plus, ai o poziție privilegiată: cine în afară de tine ar putea exprima ce simți tu față de inițiativa lui de a-ți lua apărarea și de a o înfrunta pe Pam în numele tău?

— Bine spus, răspunse Philip. Am sentimente amestecate. Îmi place că Gill mă sprijină, dar în același timp faptul că îmi place mă face prudent. Dacă te bazezi pe ceilalți să lupte pentru tine, musculatura ți se va atrofia.

— Ei bine, o să continui să-mi dezvălui ignoranța, spuse Tony, arătând spre foaie. Povestea asta cu corabia, Philip… chiar n-o înțeleg. Ne-ai spus săptămâna trecută că ai de gând să-i oferi lui Julius ceva consolator, și

totuși această poveste despre o corabie și pasagerii ei… de fapt, ca s-o spun direct, nu știu ce dracu' e dar aici.

— Nu-ți cere scuze, spuse Bonnie. Ți-am spus, Tony, că aproape de fiecare dată vorbești și pentru mine – sunt la fel de nedumerită ca și tine apropo de corabia asta și adunatul de scoici.

— Și eu, spuse Stuart. Nu înțeleg.

— Haideți să vă ajut eu, spuse Pam. Până la urmă, interpretarea literaturii e mijlocul meu de trai. Primul pas e să mergi de la concret – adică de la corabie, scoici, oi și așa mai departe – către abstract. Cu alte cuvinte, puneți-vă întrebarea: ce reprezintă această corabie, călătoria sau portul?

— Corabia, presupun, reprezintă moartea – sau poate călătoria către moarte, spuse Stuart, privindu-și clipboardul.

— Bun, spuse Pam. Deci, care e pasul următor?

— Mie mi se pare, spuse Stuart, că ideea principală e nu da atât de multă atenție detaliilor de pe țărm încât să pierzi plecarea corăbiei.

— Deci, spuse Tony, dacă devii prea prins de chestiile de pe țărm – poate chiar ai soție și copii – atunci vasul poate pleca fără tine, cu alte cuvinte, îți poți rata moartea. Mare chestie. E chiar așa o catastrofă?

— Da, da, ai dreptate, Tony, spuse Rebecca, și eu am înțeles că vasul e moartea, dar când o iei așa îți dai seama că nu are niciun sens.

— Nici eu nu înțeleg, spuse Gill, dar nu spune că-ți ratezi moartea; spune că te îndrepți spre ea legat fedeleș, ca o oaie.

— Mă rog, spuse Rebecca, oricum nu mi se pare că asta e terapie.

Se întoarse spre Julius:

— Se presupune că povestea asta ar fi pentru tine. Găsești vreo consolare în ea?

— Voi repeta ceea ce am spus săptămâna trecută, Philip. Ceea ce înțeleg este ideea că tu vrei să-mi oferi ceva care să-mi ușureze chinul. Și, de asemenea, că eviți să faci asta într-un mod direct. În schimb, preferi o abordare mai puțin personală. Cred că asta îți impune o sarcină viitoare de a lucra la un mod mai personal în care să-ți exprimi grija față de ceilalți. În ceea ce privește conținutul, și eu sunt nedumerit, dar o înțeleg astfel: de vreme ce corabia poate pleca oricând – adică, de vreme ce moartea ne poate chema în orice clipă – ar trebui să evităm să ne atașăm prea mult de lucrurile acestei lumi. Poate ne avertizează că legăturile puternice ne-ar

face moartea mai dureroasă. Acesta e mesajul consolator pe care încerci să mi-l transmiți, Philip?

— Cred, interveni Pam înainte ca Philip să apuce să răspundă, că se leagă mai bine dacă ne gândim la corabie și la călătorie ca reprezentând nu moartea, ci ceea ce am putea numi viața autentică. Cu alte cuvinte, trăim mai autentic dacă ne concentrăm asupra detaliilor fundamentale ale simplului fapt de a fi, asupra miracolului existenței înseși. Dacă ne concentrăm asupra lui „a fi", atunci nu ne vom mai lăsa atât de prinși de diversiunile vieții, adică de obiectele materiale de pe insulă, încât să pierdem din vedere existența însăși.

O scurtă tăcere. Toate capetele întoarse spre Philip.

— Exact, răspunse Philip cu o urmă de entuziasm în voce. Exact așa văd eu lucrurile. Ideea e că omul trebuie să aibă grijă să nu se piardă în diversiunile vieții. Heidegger numea asta a cădea sau a fi absorbit în cotidianitatea vieții. Știu că nu-l suporți pe Heidegger, Pam, dar nu cred că ar trebui să lăsăm opțiunile lui politice greșite să ne lipsească de darul intuițiilor sale filosofice. Așa că, pentru a-l parafraza pe Heidegger, a cădea în cotidianitate îl privează pe om de liberul arbitru – o oaie. Ca și Pam, cred că parabola ne previne împotriva legăturilor și ne îndeamnă să nu ne facem griji despre cum sunt lucrurile, ci să fim într-o continuă stare de mirare că lucrurile sunt, că lucrurile pur și simplu există.

— Acum cred că înțeleg ce vrei să spui, zise Bonnie, dar e ceva rece, abstract. Ce consolare există aici? Pentru Julius, sau pentru altcineva?

— Pentru mine, ideea că moartea îmi modelează viața e o consolare.

Philip continuă, cu o fervoare neobișnuită lui:

— Există consolare în ideea de a nu permite ființei mele esențiale să fie devorată de trivialități, de succese sau eșecuri insignifiante, de ceea ce posed, de griji legate de popularitate

— Cine mă place, cine nu. Pentru mine, există consolare în starea de a rămâne liber să apreciez miracolul de a fi.

— Vocea ta e însuflețită, spuse Stuart, dar și eu cred că asta pare ceva mecanic și lipsit de viață. E o consolare rece. Mă trec fiorii.

Membrii grupului erau nedumeriți. Simțeau că Philip are ceva de oferit, dar, ca de obicei, erau uimiți de comportamentul său ciudat.

După o scurtă tăcere, Tony îl întrebă pe Julius:

— Asta funcționează pentru tine? Vreau să spun, în sensul că îți oferă ceva. Te ajută în vreun fel?

— Nu funcționează, Tony. Și totuși, după cum spuneam…

Julius se întoarse spre Philip.

— … tu vii spre mine, ca să-mi oferi ceva ce pentru tine funcționează. De asemenea, sunt conștient că asta e a doua oară când îmi oferi ceva ce eu nu pot să folosesc, ceea ce trebuie să fie frustrant pentru tine.

Philip dădu din cap, dar nu spuse nimic.

— A doua oară! Nu-mi amintesc prima oară, spuse Pam. S-a întâmplat cât am fost eu plecată? Câteva capete făcură semn că nu. Nimeni nu-și amintea prima oară, iar Pam îl întrebă pe Julius:

— Există lucruri necunoscute despre care ar trebui să aflăm?

— E o poveste mai veche dintre mine și Philip, spuse Julius. O mare parte din nedumeririle de azi ar putea fi înlăturate prin relatarea ei. Dar cred că asta depinde de tine, Philip. Când ești pregătit.

— Sunt dispus să discut orice, spuse Philip. Ai mână liberă.

— Nu, ceea ce vreau să spun e că nu eu ar trebui să fac asta. Ca să te parafrazez, ar fi o experiență mai plină de substanță dacă ai vorbi despre asta tu însuți. Cred că decizia și responsabilitatea îți aparțin.

Philip își lăsă capul pe spate, închise ochii și, cu aceeași voce și atitudine cu care rostea un pasaj din memorie, începu:

— Cu douăzeci și cinci de ani în urmă l-am consultat pe Julius în legătură cu ceea ce astăzi se cheamă dependență sexuală. Eram rapace, eram decis și insațiabil, aproape că nu mă gândeam la altceva. Întreaga mea existență era acaparată de urmărirea femeilor – femei noi, întotdeauna femei noi, deoarece, odată ce mă culcam cu o femeie, îmi pierdeam imediat interesul pentru ea. Iar imediat după ce se întâmpla asta, aveam un scurt moment de răgaz față de compulsia mea, dar în curând – uneori după doar câteva ore – simțeam îndemnul de a ieși din nou la vânătoare. Uneori erau două sau trei femei pe zi. Eram disperat. Voiam să-mi eliberez mintea de mizerie, să mă gândesc la alte lucruri, să ajung la unele mari minți ale trecutului. Eram specialist în chimie pe vremea aceea, dar tânjeam după adevărata înțelepciune. Am căutat ajutor, cel mai bun și mai scump disponibil, și m-am întâlnit cu Julius săptămânal, uneori de două ori pe săptămână, timp de trei ani, fără niciun efect pozitiv.

Philip se opri. Grupul se foia.

— Cum te simți, Philip? întrebă Julius. Poți merge mai departe sau e destul pentru astăzi?

— Sunt în regulă, spuse Philip.

— Mi-e greu să te percep dacă ții ochii închiși, spuse Bonnie. Mă întreb dacă îi ții închiși pentru că te temi de dezaprobare.

— Nu, închid ochii ca să privesc în interiorul meu și să-mi adun gândurile. Și sunt sigur că am explicat clar că pentru mine nu contează decât propria mea aprobare.

Din nou, deasupra grupului se așternu acea senzație stranie a intangibilității lui Philip. Tony încercă s-o risipească, șoptind tare către Bonnie:

— Era să-ți iasă, Bonnie.

Fără să deschidă ochii, Philip continuă:

— La puțin timp după ce am renunțat la terapia cu Julius, am moștenit o sumă destul de mare de bani, la maturarea unui cont înființat pentru mine de tatăl meu. Banii mi-au dat posibilitatea de a renunța la profesiunea de chimist și de a mă dedica citirii întregii filosofii occidentale, în parte datorită interesului meu îndelungat în materie, dar mai ales datorită convingerii mele că, undeva în înțelepciunea strânsă la un loc a marilor gânditori ai lumii, voi găsi leacul pentru starea mea. Mă simțeam acasă în filosofie și în curând mi-am dat seama că mi-am descoperit adevărata vocație. Am făcut cerere și am fost acceptat la studii de doctorat în filosofie la Columbia. Aceea a fost perioada în care Pam a avut ghinionul să-mi iasă în cale.

Cu ochii în continuare închiși, Philip se opri și inspiră adânc. Toți ochii erau ațintiți asupra lui, cu excepția câtorva priviri pe furiș spre Pam, care privea fix în podea.

— Odată cu trecerea timpului, am decis să mă concentrez asupra trinității filosofilor cu adevărat mari: Platon, Kant și Schopenhauer. Dar, în ultimă analiză, doar Schopenhauer putea să-mi ofere ajutor. Nu numai că scrierile lui erau aur curat pentru mine, dar simțeam o puternică afinitate cu persoana lui. Ca ființă rațională, nu pot accepta ideea reîncarnării în înțelesul ei vulgar, dar dacă aș fi avut o viață anterioară, aceasta ar fi fost cea a lui Arthur Schopenhauer. Simplul fapt că existența lui îmi era cunoscută temperase durerea izolării mele. După ce i-am citit și recitit

opera timp de câțiva ani, am descoperit că îmi depășisem problema sexuală. La momentul primirii doctoratului, moștenirea de la tatăl meu era epuizată și trebuia să-mi câștig existența. Am predat în câteva locuri din țară, iar acum câțiva ani m-am mutat înapoi în San Francisco, pentru a prelua un post la Coastal University. În cele din urmă mi-am pierdut interesul pentru predat, deoarece nu îi găseam niciodată pe studenții mei demni de mine sau de tema mea, iar apoi, cam cu trei ani în urmă, mi-a venit ideea că, de vreme ce filosofia mă vindecase pe mine, aș putea s-o folosesc pentru a-i vindeca și pe alții. M-am înscris și am parcurs pregătirea de psiho-terapeut, apoi am deschis un mic cabinet. Iar asta mă aduce la momentul de față.

— Julius nu te-a ajutat cu nimic, spuse Pam, și totuși l-ai contactat din nou. De ce?

— Nu eu l-am contactat pe el, ci el pe mine.

— Da, sigur, murmură Pam, Julius te-a contactat pe tine din senin?

— Nu, nu, Pam, spuse Bonnie, asta chiar așa e; Julius a confirmat povestea când erai plecată. Nu pot să-ți dau mai multe date, pentru că nici eu nu am înțeles prea bine.

— Bun, dați-mi voie să intervin, spuse Julius. O să reconstruiesc povestea cât de bine pot. Primele câteva zile după ce am primit veștile proaste de la doctor am fost șocat, încercând să găsesc o modalitate de a accepta faptul că sufăr de cancer incurabil. Într-o seară m-a copleșit o dispoziție foarte posomorâtă, în timp ce mă gândeam la sensul vieții mele. Am ajuns să mă gândesc la destinul de a aluneca pe nesimțite în nimic și să rămân acolo pentru totdeauna. Și dacă așa stăteau lucrurile, atunci ce importanță mai avea orice persoană sau orice activitate? Nu-mi amintesc întreg lanțul deducțiilor mele morbide, dar știam că trebuie să găsesc un anumit sens, altfel urma să mă înec pe uscat, atunci și acolo. În timp ce îmi treceam în revistă viața, mi-am dat seama că avusesem experiența sensului – și că aceasta implicase întotdeauna ieșirea din mine însumi, ajutându-i pe ceilalți să trăiască și să se realizeze. Mi-am dat seama, mai clar ca oricând, cât de importantă era munca mea de psiho-terapeut, apoi m-am gândit ore întregi la cei pe care îi ajutasem; toți pacienții mei, vechi și noi, au defilat prin imaginația mea. Știam că pe mulți îi ajutasem, dar reușisem oare să am un impact durabil asupra vieților lor? Cred că am spus restului grupului, înainte de întoarcerea lui Pam, că simțeam o nevoie atât de puternică de a

afla răspunsul la întrebarea aceasta, încât am decis să contactez câțiva dintre foștii mei pacienți pentru a afla dacă reușisem cu adevărat să fac ceva pentru ei. Pare o nebunie, știu. Apoi, în timp ce răsfoiam dosarele pacienților mei de demult, am început să mă gândesc și la cei pe care nu reușisem să-i ajut. Ce se întâmplase cu aceștia? mă întrebam. Aș fi putut să fac mai mult? Apoi m-am gândit, plin de speranță, că poate unii dintre cei cu care eșuasem se mișcau mai greu, că poate obținuseră unele beneficii întârziate de pe urma muncii noastre comune. Apoi mi-au căzut ochii pe dosarul lui Philip și îmi amintesc că mi-am spus: „Dacă vrei un eșec, aici e marele eșec – aici e cineva pe care chiar nu l-ai ajutat – n-ai reușit nici măcar să clintești problemele lui." Din acel moment încolo am simțit o nevoie irezistibilă de a-l contacta pe Philip și de a afla ce se întâmplase cu el, să văd dacă până la urmă reușisem, în cine știe ce mod, să-i fiu de ajutor.

— Deci așa ai ajuns să-l suni, spuse Pam. Dar cum s-a ajuns la intrarea lui în grup?

— Vrei să preiei tu de aici, Philip? spuse Julius.

— Cred că ar fi o experiență mai plină de substanță dacă ai continua tu, spuse Philip cu un zâmbet de-abia perceptibil pe buze.

Julius informă rapid grupul despre următoarele evenimente: evaluarea lui Philip, potrivit căreia ședințele de psihanaliză nu avuseseră nicio valoare și că Schopenhauer fusese adevăratul său psihoterapeut, invitația prin e-mail la curs, cererea lui Philip de supervizare…

— Nu înțeleg, Philip, îl întrerupse Tony. Dacă terapia cu Julius nu ți-a folosit la nimic, atunci de ce naiba voiai ca el să te supervizeze?

— Julius mi-a pus exact aceeași întrebare, de mai multe ori, spuse Philip. Răspunsul meu este că, deși nu m-a ajutat, puteam totuși să apreciez abilitățile sale superioare. Poate că eram eu un pacient recalcitrant, rezistent, sau poate că tipul meu anume de problemă nu răspundea la tipul lui de abordare.

— Bun, am înțeles, spuse Tony. Te-am întrerupt, Julius.

— Aproape am terminat. Am acceptat să fiu supervizorul lui, cu o condiție: ca mai întâi să petreacă șase luni în grupul meu de terapie.

— Nu cred că ai explicat vreodată de ce ai pus această condiție, spuse Rebecca.

— Am observat modul în care Philip relaționează cu mine și cu studenții lui și i-am spus că atitudinea lui impersonală și insensibilă îl va împiedica să devină un bun psihoterapeut. Așa vezi și tu lucrurile, Philip?

— Cuvintele tale exacte au fost: „Cum poți să fii psihoterapeut, dacă nu știi ce dracu' se petrece între tine și ceilalți?"

— Bingo, spuse Pam.

— Îl recunosc clar pe Julius, spuse Bonnie.

— Îl recunosc și eu, când e nervos, spuse Stuart. Îl enervaseși?

— Nu în mod intenționat, răspunse Philip.

— Încă nu mi-e clar, Julius, spuse Rebecca. Înțeleg de ce l-ai sunat pe Philip și de ce l-ai sfătuit să participe la terapia de grup. Dar de ce l-ai chemat în grupul tău și ai acceptat să-l supervizezi? Acum aveai destule pe cap. De ce să-ți mai iei încă o sarcină?

— Astăzi sunteți duri. Asta e marea întrebare, iar eu nu sunt sigur că pot să răspund la ea, dar are o anumită legătură cu răscumpărarea și îndreptarea situației.

— Știu că o mare parte din discuția asta a fost pentru informarea mea și vă sunt recunoscătoare pentru asta, spuse Pam. Mai am doar o singură întrebare. Ai spus că Philip ți-a oferit consolare de două ori, sau că a încercat s-o facă. Încă n-am auzit nimic despre prima oară.

— Corect, începusem să ne îndreptăm spre asta, dar n-am mai ajuns, răspunse Julius. Am asistat la unul dintre cursurile lui Philip și am înțeles, treptat, că el îl elaborase intenționat pentru a-mi oferi mie un anumit ajutor. A discutat în detaliu despre un pasaj de roman în care un om aflat pe moarte obține o mare consolare din citirea unui pasaj din Schopenhauer.

— Ce roman? întrebă Pam.

— *Casa Buddenbrook*, răspunse Julius.

— Și nu ți-a fost de ajutor? De ce nu? întrebă Bonnie.

— Din mai multe motive. În primul rând, modalitatea lui Philip de a-mi oferi consolare era foarte indirectă, similară cu modalitatea în care tocmai a prezentat pasajul din Epictet…

— Julius, spuse Tony, nu vreau să fac pe deșteptul, dar n-ar fi mai bine să i te adresezi direct lui Philip? Ghici de la cine știu asta…

— Mulțumesc, Tony, ai perfectă dreptate.

Julius se întoarse spre Philip.

— Modalitatea ta de a-mi oferi consiliere în timpul acelui curs era neplăcută – atât de indirectă și de publică. Și atât de neașteptată, pentru că noi doi tocmai avusesem o discuție de o oră, în care tu păreai complet indiferent față de starea mea. Asta era una. În plus, era conținutul cursului. Nu pot repeta aici pasajul – nu am memoria ta fotografică –, dar, în esență, el descria epifania unui patriarh aflat pe moarte, în care granițele dintre el și ceilalți dispar. Rezultatul era că omul se simțea consolat de unitatea întregii vieți și de ideea că, după moarte, se va reîntoarce în forța vitală din care venise și, astfel, își va păstra legătura cu toate ființele care trăiesc. Așa era?

Julius privi spre Philip, care aprobă din cap.

— Ei bine, după cum încercam să-ți spun și mai devreme, Philip, ideea nu îmi oferă nicio consolare – zero. Dacă propria mea conștiință dispare, atunci pentru mine va conta prea puțin dacă energia mea vitală, moleculele corporale sau ADN-ul meu persistă în spațiu. Iar dacă obiectivul este conexiunea, atunci aș prefera să o fac eu personal, în mod direct. Deci….

Julius se întoarse și privi grupul, apoi își fixă ochii asupra lui Pam.

— … aceasta a fost prima consolare oferită de Philip, iar parabola pe care o aveți în mână e a doua.

După o scurtă tăcere, Julius adăugă:

— Am senzația că astăzi vorbesc prea mult. Care este reacția voastră la ce s-a întâmplat până acum?

— Pe mine mă interesează, spuse Rebecca.

— Da, răspunse Bonnie.

— Astea sunt niște chestii destul de subtile, spuse Tony, dar încerc să le urmăresc.

— Eu sunt conștient, observă Stuart, de existența unei tensiuni constante.

— Tensiune între?… întrebă Tony.

— Între Pam și Philip, bineînțeles.

— Și destul de multă între Julius și Philip, adăugă Gill, preluând din nou cauza lui Philip. Mă întrebam, Philip, dacă simți că ești ascultat? Că ceea ce ai tu de oferit se bucură de atenția pe care o merită? Am impresia că… că…. Mă rog…

Philip era neobișnuit de ezitant, dar își recăpăta imediat coerența caracteristică.

— Nu e oare pripit să respingem cu atâta ușurință…

— Cui i te adresezi? întrebă Tony.

— Corect, răspunse Philip. Julius, nu e oare pripit să respingem cu atâta ușurință o idee care a oferit consolare unei mari părți a umanității, timp de milenii? E ideea lui Epictet, ca și a lui Schopenhauer, că atașarea excesivă de bunurile materiale, de alți oameni sau chiar atașarea de ideea de „eu" reprezintă sursa majoră a suferinței omului. Iar de aici nu decurge faptul că această suferință poate fi ușurată prin evitarea atașării? De altfel, aceste idei sunt centrale și în învățătura lui Buddha.

— E un argument interesant, Philip, și o să-i acord toată atenția. Ceea ce înțeleg din ce spui e că tu îmi oferi ceva de valoare, iar eu îl resping imediat, ceea ce te face să te simți neapreciat. Corect?

— N-am spus deloc că mă simt neapreciat.

— Nu cu voce tare. Intuiesc asta… ar fi o reacție cât se poate de umană. Am o bănuială că, dacă vei privi în interiorul tău, vei găsi așa ceva.

— Pam, îți dai ochii peste cap, spuse Rebecca. Discuția asta despre atașare îți amintește cumva de centrul tău de meditație din India? Julius, Philip, voi ați ratat amândoi întâlnirea de la cafea în care Pam a povestit despre timpul petrecut de ea la ashram.

— Da, exact, spuse Pam. Am avut parte de o grămadă de discuții despre renunțarea la atașare, inclusiv ideea stupidă că putem îndepărta total atașarea noastră față de propriul ego. Am ajuns să cred cu toată convingerea că era doar o formă de negare a vieții. Iar acea parabolă pe care ne-a dat-o Philip… care e mesajul? Adică ce fel de călătorie, ce fel de viață e aceea, dacă ești atât de concentrat asupra plecării încât nu te poți bucura de cele din jurul tău și de ceilalți oameni? Și asta e ceea ce văd la tine, Philip.

Pam se întoarse, ca să i se adreseze direct.

— Soluția propusă de tine pentru problema ta este o pseudosoluție; nu e deloc o soluție – e altceva – e o abandonare a vieții. Nu ești în viață; nu îi asculți cu adevărat pe ceilalți, iar atunci când te aud vorbind nu am senzația că ascult o ființă vie, care respiră.

— Pam, sări Gill în apărarea lui Philip, apropo de ascultat, nu sunt sigur că tu asculți prea mult. N-ai auzit că a fost nefericit, cu ani în urmă? Că avea probleme și impulsuri copleșitoare? Că nu a răspuns la trei ani întregi de terapie cu Julius? Că a făcut exact ceea ce ai făcut tu luna trecută – ceea ce

ar fi făcut oricare dintre noi – a căutat altă metodă? Că în cele din urmă i-a fost de folos o altă abordare, una care nu e o pseudosoluție bizară de tip New Age? Și că acum încearcă să-i ofere ceva lui Julius, folosindu-se de abordarea care i-a fost lui de folos?

Izbucnirea lui Gill reduse grupul la tăcere. După câteva momente, Tony spuse:

— Gill, azi ești o altă persoană! Te iei de prietena mea, Pam – asta nu-mi place, omule, dar în mod clar îmi place felul în care vorbești aici; sper să se aplice și la viața ta de familie cu Rose.

— Philip, spuse Rebecca, aș vrea să-mi cer scuze pentru că am fost atât de agresivă mai devreme. Aș vrea să spun că m-am răzgândit în privința acestei… povești a lui… a lui… Epihet…

— Epictet, spuse Philip încet.

— Epictet, mulțumesc. Cu cât mă gândesc mai mult la ea, continuă Rebecca, toată chestia asta cu atașarea începe să pună în lumină unele probleme ale mele. Cred că eu chiar sufăr din cauza unei atașări excesive – nu față de lucruri sau bunuri, ci față de aspectul meu. Toată viața am avut beneficii pentru că eram drăguță – mi se oferea multă recunoaștere – regina balului, Miss Universitate, concursuri de frumusețe, iar acum, când începe să se ofilească…

— Să se ofilească? spuse Bonnie. Dă-mi mie rămășițele ofilite.

— Și eu aș face schimb cu tine oricând, ba aș mai pune pe deasupra și toate bijuteriile mele… și copiii, dacă aș avea, spuse Pam.

— Mulțumesc. Mulțumesc mult. Dar e foarte relativ, continuă Rebecca. Sunt prea atașată. Sunt fața mea, iar acum, când este altfel, am senzația că și eu sunt altfel. Îmi e foarte greu să renunț la beneficiile anterioare.

— Una dintre formulările lui Schopenhauer care m-au ajutat pe mine, spuse Philip, a fost ideea că fericirea relativă provine din trei surse: ceea ce este cineva, ceea ce are și ceea ce reprezintă în ochii celorlalți. El ne îndeamnă să ne concentrăm doar asupra primei și să nu ne bazăm pe a doua și a treia – a avea și reputația noastră – pentru că asupra acestor două nu avem control; ele ne pot fi luate, și chiar așa se și întâmplă – exact așa cum îmbătrânirea inevitabilă îți ia frumusețea. De fapt, în „a avea” există și un efect invers, spune Schopenhauer: ceea ce avem de multe ori începe să ne aibă pe noi.

— Interesant, Philip. Toate cele trei părți – ceea ce ești, ce ai și ce reprezinți în ochii altora – mi se pare că au mult sens. Dați-mi voie să vă mai mărturisesc un secret: parfumul meu magic. N-am mai spus asta nimănui până acum, dar de când mă știu am visat să creez un parfum numit Rebecca, făcut din esența mea, cu o aromă pătrunzătoare care să îi facă pe toți să se gândească la frumusețea mea.

— Rebecca, ești atât de curajoasă acum. Îmi place foarte mult asta, spuse Pam.

— Și mie, spuse Stuart. Dar hai să-ți spun ceva ce n-am observat până acum. Îmi face plăcere să te privesc, dar acum îmi dau seama că frumusețea ta mă împiedică să te văd sau să te cunosc pe tine, în aceeași măsură în care nu ajung să cunosc cu adevărat o femeie urâtă sau diformă.

— Uau, asta e șocant. Mulțumesc, Stuart.

— Rebecca, aș vrea să știi, spuse Julius, că și eu sunt mișcat de faptul că ne-ai încredințat visul tău despre parfum. Arată în ce cerc vicios te-ai închis. Îți confunzi frumusețea cu esența ta. Și apoi, cum a arătat Stuart, ceea ce se întâmplă e că ceilalți nu relaționează cu esența ta, ci cu frumusețea ta.

— Un cerc vicios care mă face să mă îndoiesc că există ceva înăuntrul meu. Încă sunt copleșită de expresia ta de săptămâna trecută, Julius, „femeia frumoasă și deșartă”, exact așa sunt eu.

— Numai că cercul vicios poate fi spart, spuse Gill. Sunt sigur că am văzut mai mult din tine, adică ceva mai profund, în ultimele câteva săptămâni decât în tot anul trecut.

— Da, și eu, spuse Tony, și acum vorbesc serios, aș vrea să spun că-mi pare rău că am început să-mi număr banii când ai povestit despre Las Vegas; m-am purtat ca un nemernic.

— Îți accept scuzele, spuse Rebecca.

— Astăzi ai primit foarte mult feedback, Rebecca, spuse Julius. Cum te face să te simți?

— Mă simt minunat, e bine. Simt că oamenii mă tratează altfel.

— Nu e din cauza noastră, spuse Tony, e din cauza ta. Oferi ceva de valoare, primești ceva de valoare.

— Oferi ceva de valoare, primești ceva de valoare. Îmi place asta, Tony, spuse Rebecca. Hei, începi să te pricepi la terapie; poate că eu ar trebui să încep să-mi număr banii. Care e tariful tău?

Tony zâmbi larg.

— Dacă tot sunt în mână, dă-mi voie să-ți spun, Julius, ce cred eu despre motivul pentru care ai făcut eforturi deosebite ca să lucrezi din nou cu Philip. Poate că atunci când l-ai văzut prima oară pe Philip, cu ani în urmă, erai mai aproape de acea dispoziție mentală despre care ne-ai spus săptămâna trecută, știi, faptul că aveai dorințe sexuale puternice pentru alte femei.

Julius dădu din cap.

— Continuă.

— Ei bine, iată ce mă întreb eu: dacă aveai probleme similare cu ale lui Philip – nu la fel, dar undeva în zona aceea – oare nu a fost asta un obstacol pentru tratarea lui?

Julius se îndreptă de spate. Philip la fel.

— M-ai făcut atent, Tony. Acum încep să-mi aduc aminte de ce psihanaliștii ezită să se dezvăluie, deși este tentant. Ceea ce dezvălui începe să te bântuie la nesfârșit.

— Îmi pare rău, Julius, nu am vrut deloc să te pun într-o situație dificilă.

— Nu, nu, e în regulă. Vorbesc serios. Nu mă plâng; poate doar trag de timp. Observația ta e bună, poate prea bună, prea pătrunzătoare, și am tendința să mă opun.

Julius se opri și se gândi puțin.

— Bun, iată ce îmi vine în minte: îmi amintesc că am fost surprins și dezamăgit că nu l-am ajutat pe Philip. Ar fi trebuit să-l ajut. Când am început, aș fi pariat pe orice că urma să-l ajut mult. Credeam că am o cale de acces privilegiată pentru a-i fi de ajutor. Eram sigur că propria mea experiență va unge roțile terapiei.

— Poate, spuse Tony. Poate că de aceea l-ai invitat pe Philip în acest grup: să mai încerci o dată, să mai ai o șansă. Corect?

— Mi-ai luat cuvintele din gură, spuse Julius. Exact asta urma să spun. Poate că ăsta e motivul pentru care acum câteva luni, când mă gândeam la cei pe care îi ajutasem și la cei pe care nu, mi-a venit în minte, ca o obsesie, Philip. De fapt, atunci când am început să mă gândesc la Philip nu m-a mai interesat să iau legătura cu alți pacienți. Ei, iată cât s-a făcut ora. Îmi pare rău să pun capăt acestei ședințe, dar trebuie să ne oprim. A fost o ședință foarte bună; eu, cel puțin, am la ce mă gândi. Tony, tu mi-ai oferit niște piste noi. Mulțumesc.

— Deci, spuse Tony zâmbind larg, azi nu mai trebuie să plătesc?

— Binecuvântat e cel ce dă, spuse Julius. Dar cine știe? Ține-o tot așa și poate că va veni și ziua aceea.

După ce ieșiră din cameră, membrii grupului discutară o vreme pe treptele din fața casei lui Julius, înainte să se despartă. Doar Tony și Pam se îndreptară spre cafenea.

Pam era obsedată de Philip. Nu era îmbunată de declarația acestuia că fusese un ghinion să-l întâlnească. Mai mult, detesta complimentul lui despre interpretarea parabolei și detesta încă și mai mult faptul că îi făcuse plăcere să-l primească. Își făcea griji că grupul trece de partea lui Philip, îndepărtându-se de ea și de Julius.

Tony era entuziasmat; se declară singur cel mai valoros jucător de pe teren; poate că în seara aceasta avea să sară peste mersul la bar și va încerca să citească una din cărțile primite de la Pam.

Gill privi cum Pam și Tony se îndepărtează împreună pe stradă. El (și Philip, bineînțeles) erau singurii pe care Pam nu îi îmbrățișase la sfârșitul ședinței. O supărase prea tare? Gill începu apoi să se gândească la degustarea de vinuri de a doua zi: unul din evenimentele importante pentru Rose. De fiecare dată, în această perioadă a anului, un grup format din prieteni de-ai ei se strângeau pentru o degustare a celor mai bune vinuri ale anului. Ce să facă în situația asta? Să plimbe vinul în gură și să-l scuipe? Destul de greu să faci asta. Sau să spună pe față adevărul? Se gândi la îndrumătorul său de la AA; știa cum avea să decurgă discuția lor:

Îndrumătorul: Care sunt prioritățile tale? Nu te duce la acel eveniment, du-te la o ședință.

Gill: Dar degustarea vinului e motivul pentru care acești prieteni se strâng împreună.

Îndrumătorul: Da? Sugerează o altă activitate.

Gill: N-ar merge. N-ar fi de acord

Îndrumătorul: Atunci fă-ți alți prieteni.

Gill: Rose n-o să fie prea încântată.

Îndrumătorul: Și?

Rebecca își spuse: Oferi ceva de valoare, primești ceva de valoare. Oferi ceva de valoare, primești ceva de valoare. Trebuie să memorez asta. Zâmbi când își aduse aminte cum începuse Tony să-și numere banii, atunci când

ea povestise despre flirtul ei cu prostituția. În secret o excitase. Fusese oare de rea-credință că îi acceptase scuzele?

Ca de obicei, Bonnie detesta faptul că ședința luase sfârșit. În acele nouăzeci de minute simțea că trăiește. Restul vieții ei părea atât de mediocru. Care era oare motivul? De ce trebuie ca bibliotecarii să aibă o viață monotonă? Apoi își aminti ce spusese Philip despre ceea ce ești, ceea ce ai și ceea ce reprezinți pentru ceilalți. Interesant!

Stuart savurase ședința. Începea să participe cu adevărat la grup. Își repetă în gând cuvintele pe care i le spusese Rebeccăi despre modul în care frumusețea ei te împiedica să o cunoști și că în ultimul timp văzuse ceva mai departe de pielea ei. Fusese la fix. Fusese la fix! Și să-i spună lui Philip că tipul lui de consolare rece îi dădea fiori. Asta însemna că ești altceva decât un aparat de fotografiat. Și mai era modul în care subliniase tensiunea dintre Pam și Philip. Nu, nu, asta ținea de schema cu fotografiatul.

Pe drumul spre casă, Philip se străduia să nu se gândească la ședință, dar evenimentele erau prea amețitoare ca să le poată evita. După câteva minute cedă, dând frâu liber gândurilor sale. Bătrânul Epictet îi incitase. De fiecare dată se întâmpla la fel. Apoi își imagină mâini întinse și capete întoarse spre el. Gill devenise apărătorul său, dar nu trebuia luat în serios. Gill nu juca pentru el, ci împotriva lui Pam, încerca să învețe cum să se apere singur de ea, de Rose, de toate celelalte femei. Rebeccăi îi plăcuse ce spusese el. Fața ei frumoasă întârzie câteva clipe în mintea lui. Apoi se gândi la Tony, la tatuajele și obrazul lui învinețit. Nu mai întâlnise pe cineva asemănător, un adevărat primitiv, dar un primitiv care începe să înțeleagă foarte multe, dincolo de cotidianitate. Și Julius… își pierdea oare pătrunderea? Cum putea să apere atașarea, când recunoștea problema lui de a fi investit excesiv în Philip, ca pacient?

Philip se simțea nervos și inconfortabil în pielea sa. Simțea că e în pericol de a se destrăma. De ce îi spusese lui Pam că fusese un ghinion să se întâlnească cu el? Oare de aceea îi rostise ea numele de atâtea ori în timpul ședinței și îi ceruse s-o privească? Fostul său sine corupt plutea în jur, ca o fantomă. Philip îi simțea prezența însetată de viață. Își liniști mintea și începu să mediteze.

Învățaților și filosofilor Europei: pentru voi un palavragiu ca Fichte este egalul lui Kant, cel mai mare gânditor al tuturor timpurilor, iar un șarlatan lipsit de valoare și de rușine ca Hegel este considerat un gânditor profund. De aceea nu am scris pentru voi.

33

Suferință, furie, perseverență

Dacă Arthur Schopenhauer ar trăi astăzi, ar fi el un candidat pentru psihoterapie? Absolut! Avea toate simptomele necesare. În *Despre mine însumi* se plânge că natura l-a înzestrat cu o stare anxioasă și „suspiciune, sensibilitate, vehemență și mândrie în asemenea măsură, încât acestea sunt puțin compatibile cu calmul unui filosof”. El își descrie simptomele în termeni elocvenți:

De la tatăl meu am moștenit anxietatea pe care o blestem eu însumi și o combat cu toată forța voinței mele… În tinerețe eram chinuit de boli imaginare… În timp ce studiam la Berlin credeam că sunt tuberculos… Eram bântuit de frica de a fi obligat să fac serviciul militar… Din Napoli am fost alungat de frica de pojar, iar din Berlin de frica de holeră… În Verona am fost cuprins de ideea că mâncasem ceva otrăvitor… În Manheim am fost copleșit de o senzație indescriptibilă de frică, fără nicio cauză exterioară… Ani de zile am fost bântuit de frica de a fi victima unei infracțiuni… Dacă auzeam noaptea un zgomot, săream din pat și luam sabia și pistoalele pe care le țineam tot timpul încărcate… Întotdeauna am suferit din cauza unei griji anxioase care mă făcea să caut pericole acolo unde nu exista niciunul: aceasta amplifică cea mai măruntă vexație și face ca apropierea de oameni să fie extrem de dificilă pentru mine.

Sperând să-și potolească suspiciunea și temerea cronică, Schopenhauer a folosit o serie de precauții și ritualuri: ascundea monede de aur și hârtii de valoare în scrisori vechi, scria notițe personale sub titluri înșelătoare, pentru a-i induce în eroare pe curioși, ținea la curățenie cu meticulozitate, cerea să fie servit întotdeauna de același funcționar bancar și nu permitea nimănui să atingă statuia lui Buddha pe care o ținea acasă.

Apetitul său sexual era prea puternic pentru a-i permite să se simtă confortabil și, chiar și în tinerețe, el deplângea faptul că e dominat de

pasiuni animalice. La vârsta de treizeci și șase de ani, o boală misterioasă l-a izolat în camera sa pentru un an întreg. Un doctor și istoric al medicinei a sugerat, în 1906, că boala aceasta fusese sifilis, bazându-și diagnosticul doar pe natura medicației prescrise, în conexiune cu trecutul lui Schopenhauer de activitate sexuală deosebit de crescută.

Arthur tânjea să fie eliberat din ghearele sexualității. Savura momentele de seninătate, în care putea să observe lumea cu calm, în ciuda dorinței care îi chinuia eul corporal. Compara pasiunea sexuală cu lumina zilei care ține stelele în întuneric. Pe măsură ce îmbătrânea, a salutat mulțumit descreșterea pasiunii sexuale și liniștea adusă de aceasta.

De vreme ce marea sa pasiune era opera lui, cea mai puternică și persistentă frică a sa era că va pierde mijloacele financiare care îi dădeau posibilitatea de a duce o viață intelectuală. Chiar și la bătrânețe binecuvânta memoria tatălui său, care făcuse ca această viață să fie posibilă, și cheltuia mult timp și energie protejându-și banii și calculându-și investițiile. De asemenea, era foarte alarmat de orice tulburare care îi putea amenința investițiile, devenind ultra-conservator în politică. Rebeliunea din 1848, care a măturat Germania, ca și restul Europei, l-a îngrozit. Atunci când soldații au intrat în clădirea sa, pentru a ocupa o poziție din care să tragă în populația răzvrătită aflată în stradă, el le-a oferit lornionul personal pentru a-și spori precizia tragerii. Doisprezece ani mai târziu, avea să-și lase prin testament aproape întreaga avere unei fundații pentru ajutorarea soldaților prusaci răniți în lupta cu acei insurgenți.

Scrisorile sale anxioase despre probleme de afaceri erau adesea împănate de furie și amenințări. Atunci când bancherul care se ocupa de banii familiei Schopenhauer a suferit o pierdere financiară dezastruoasă și, pentru a scăpa de faliment, le-a oferit investitorilor săi doar o mică fracțiune din investițiile lor, Schopenhauer l-a amenințat cu consecințe legale atât de draconice, încât bancherul i-a returnat 70% din banii săi, în același timp plătind altor investitori ai săi (inclusiv mamei și surorii lui Schopenhauer) o fracțiune încă și mai mică decât cea propusă inițial. Scrisorile agresive ale lui Schopenhauer către editorul său au avut ca rezultat ruperea definitivă a relației lor. Editorul îi scria: „Nu voi mai accepta din partea dumneavoastră scrisori care, în grosolănia și simplitatea lor divine, par a fi mai degrabă cele ale unui vizitiu decât ale unui filosof…

Sper doar ca temerile mele, că tipărind opera dumneavoastră n-am făcut altceva decât să tipăresc maculatură, nu se vor adeveri."

Furia lui Schopenhauer era legendară: furie față de finanțiștii care se ocupau de investițiile sale, față de editorii care nu reușeau să-i vândă cărțile, față de neghiobii care intrau în vorbă cu el, față de bipedele care se considerau egalul său, față de cei care tușeau la concerte și față de presa care îl ignora. Dar adevărata furie, furia incandescentă care încă ne șochează și care făcea din Schopenhauer un paria pentru comunitatea intelectuală, era cea față de gânditorii contemporani lui, în special față de fanioanele filosofiei secolului al XIX-lea: Fichte și Hegel.

Într-o carte publicată la douăzeci de ani după ce Hegel a murit de holeră în timpul epidemiei din Berlin, Schopenhauer se referă la acesta ca la „un șarlatan banal, stupid, detestabil, respingător și ignorant, care, cu o nerușinare fără egal, a alcătuit un sistem de nonsensuri absurde, aclamat de discipolii lui mercenari din străinătate drept înțelepciune nepieritoare".

Asemenea izbucniri excesive față de alți filosofi l-au costat scump. În 1837, a primit premiul întâi pentru un eseu despre libertatea voinței, într-un concurs sponsorizat de Societatea Regală Norvegiană pentru învățătură. Arthur a manifestat o încântare copilărească față de premiu (era prima distincție a lui) și l-a agasat pe consulul norvegian, cerându-și nerăbdător medalia. Mai mult, anul următor un eseu al său despre baza moralei, trimis la un concurs sponsorizat de Societatea Regală Daneză pentru învățătură, a avut o soartă diferită: deși textul dispunea de o argumentație excelentă și era singurul eseu concurent, juriul a refuzat să-i acorde premiul, din cauza remarcilor sale excesive despre Hegel. Juriul a precizat că: „Nu putem trece sub tăcere faptul că mai mulți filosofi remarcabili ai epocii moderne sunt comentați într-o manieră foarte deplasată, de natură a-i face să se simtă, pe bună dreptate, grav jigniți."

De-a lungul anilor, mulți au subscris cu totul opiniei lui Schopenhauer că stilul lui Hegel este exagerat de obscur. De fapt, este atât de greu de citit, încât în catedrele de filosofie circulă o glumă potrivit căreia cea mai enervantă și mai dificilă întrebare filosofică nu este „ce sens are viața?" sau „ce este conștiința?", ci „cine o să predea anul acesta Hegel?". Totuși, nivelul și vehemența furiei lui Schopenhauer îl disting de toți ceilalți critici.

Cu cât mai neglijată era opera sa, cu atât mai acid devenea el, ceea ce, la rândul său, ducea la o neglijare și mai mare și, pentru mulți, la a-l lua în

derâdere pe Schopenhauer. Și totuși, în ciuda anxietății și singurătății sale, Schopenhauer a supraviețuit și a continuat să manifeste toate semnele exterioare ale autosuficienței. Și a perseverat în opera lui, rămânând un savant prolific până la sfârșitul vieții. Nu și-a pierdut niciodată încrederea în sine. Se compara cu un stejar tânăr care pare la fel de obișnuit și de neimportant ca și alte plante. „Dar dacă îl lași singur, nu va muri.” A prezis că geniul său va avea, în cele din urmă, o mare influență asupra generațiilor viitoare de gânditori. Și a avut dreptate; tot ceea ce a prezis s-a întâmplat.

Privită din perspectiva tinereții, viața este un viitor nesfârșit de lung; din cea a bătrâneții, pare un trecut foarte scurt. Atunci când plecăm pe mare, obiectele de pe țărm devin tot mai mici și tot mai dificil de recunoscut și distins; la fel e și cu toți anii trecuți, cu toate evenimentele și activitățile lor.

34

Odată cu trecerea timpului, Julius aștepta cu nerăbdare crescândă ședința săptămânală a grupului. Poate că experiențele lui din cadrul grupului erau mai vii acum pentru că săptămânile „anului său bun” erau pe sfârșite. Dar nu era vorba doar de evenimentele din cadrul grupului; totul în viața sa, mic sau mare, părea mai cald și mai viu. Desigur, săptămânile lui fuseseră întotdeauna numărate, dar numărul păruse atât de mare, prelungindu-se atât de mult într-un viitor etern, încât nu se confruntase niciodată cu sfârșitul lor.

Sfârșiturile care se apropie ne fac întotdeauna să punem frână. Cititorii zboară prin cele o mie de pagini ale Fraților Karamazov până când mai rămân zece pagini, apoi decelerează brusc, savurând pe îndelete fiecare pasaj, sugând nectarul fiecărei fraze, al fiecărui cuvânt. Împuținarea zilelor îl făcea pe Julius să prețuiască timpul; din ce în ce mai des cădea într-o contemplare uimită a fluxului miraculos al întâmplărilor cotidiene.

Citise de curând articolul unui entomolog care explorase cosmosul existent într-o secțiune de sol cu latura de o jumătate de metru. Acesta săpa în adâncime, descriind senzația sa de uimire față de lumea dinamică și aglomerată a prăzii și prădătorilor, nematode, miriapode, colembole, păianjeni și gândaci cu platoșă. Dacă perspectiva e cea potrivită, atenția concentrată și cunoașterea vastă, atunci intri în cotidianitate într-o perpetuă stare de uimire.

Așa era și pentru Julius în cadrul grupului. Temerile lui față de recidiva melanomului scăzuseră, iar atacurile de panică erau din ce în ce mai rare. Poate că cea mai mare consolare a sa provenea din faptul că se raportase ad literam la estimarea doctorului privind acel „an bun”, considerat aproape ca o garanție. Cel mai probabil, însă, modul său de viață era balsamul activ. Urmând calea lui Zarathustra, Julius își împărtășea maturitatea, trecea dincolo de sine, deschizându-se față de ceilalți, și trăia într-un mod pe care era dispus să îl repete pentru eternitate.

Întotdeauna fusese curios în privința direcției pe care grupul de terapie avea s-o urmeze la următoarea ședință. Acum, pe măsură ce ultimul său an

bun se apropia vertiginos de final, toate sentimentele sale se intensificaseră: curiozitatea lui se transformase într-o nerăbdare copilărească față de următoarea ședință. Își amintea cum, cu ani în urmă, pe când preda terapie de grup, studenții săi începători se plângeau că se plictisesc în timp ce urmăreau înregistrările video de nouăzeci de minute ale unor ședințe. Mai târziu, după ce au învățat să asculte drama vieții fiecărui pacient și să aprecieze interacțiunea uluitor de complexă dintre membri, plictiseala a dispărut și fiecare student își ocupa locul din vreme, așteptând următorul episod.

Apropierea sfârșitului grupului îi stimula pe participanți să abordeze problemele lor centrale cu mai multă ardoare. Când sfârșitul terapiei capătă contur are negreșit acest efect; din acest mot.., pionieri ai psihoterapiei, precum Otto Rank sau Carl Rogers, stabileau adesea o dată finală încă de la începutul terapiei.

Stuart lucrase mai mult la problemele lui în aceste luni decât o făcuse în cei trei ani anteriori de terapie. Poate că Philip îl stimulase, servindu-i lui Stuart drept oglindă. Acesta regăsea părți ale lui în mizantropia lui Philip și își dădea seama că fiecărui membru, cu excepția lor doi, îi făceau plăcere ședințele, considerând grupul un refugiu, un loc în care primeau sprijin și afecțiune. Doar el și Philip participau din constrângere: Philip pentru a obține supervizarea lui Julius, iar el din cauza ultimatumului soției sale.

La una dintre ședințe, Pam remarcase că grupul nu formase niciodată un adevărat cerc, din cauză că scaunul lui Stuart era invariabil dat puțin mai în spate, uneori doar câțiva centimetri, dar câțiva centimetri esențiali. Ceilalți fuseseră de acord; toți simțiseră asimetria așezării, dar nu făcuseră legătura cu faptul că Stuart evita apropierea.

La altă ședință, Stuart se lansase într-o lamentație obișnuită despre atașamentul soției sale față de tatăl ei, un doctor care avansase de la conducerea unei secții de chirurgie la poziția de decan al facultății de medicină și apoi de rector universitar. În timp ce Stuart continua, cum făcuse și în alte ședințe, să discute despre imposibilitatea ca el să câștige respectul soției sale, deoarece aceasta îl compara în permanență cu tatăl ei, Julius îl întrerupsese, întrebându-l dacă își dădea seama că mai spusese această poveste de multe ori.

Stuart a răspuns:

— Dar credeam că trebuie să vorbim despre problemele care continuă să ne deranjeze. Nu-i așa?

Apoi Julius i-a pus o întrebare-cheie:

— Cum crezi că ne fac să ne simțim repetițiile tale?

— Presupun că vi se par monotone sau plictisitoare.

— Gândește-te la asta, Stuart. Ce răsplată îți aduce faptul că ești monoton sau plictisitor? Apoi gândește-te la motivul pentru care nu ai ajuns niciodată să fii empatic cu cei care te ascultă.

Stuart s-a gândit mult la asta în săptămâna care a urmat, apoi le-a spus că fusese uimit să-și dea seama cât de puțin se gândise înainte la această întrebare.

— Știu că soția mea mă consideră adesea plictisitor; termenul ei preferat pentru mine e absent, și presupun că grupul vrea să-mi spună același lucru. Știți, eu cred că mi-am pus empatia la păstrare, undeva departe.

La puțin timp după aceea, Stuart a adus în discuție o problemă majoră: furia lui continuă și inexplicabilă față de băiatul său de doisprezece ani. Tony a deschis o cutie a Pandorei, întrebându-l:

— Tu cum erai când aveai vârsta fiului tău?

Stuart a povestit cum crescuse în sărăcie; tatăl său murise când el avea opt ani, iar mama sa, care avea două slujbe, nu era niciodată acasă atunci când el se întorcea de la școală. Devenise astfel un copil cu cheia atârnată de gât, care își pregătea singur masa și purta aceleași haine murdare la școală, zi de zi. Reușise, în mare, să își reprime amintirile din copilărie, dar prezența fiului său îl trimitea înapoi, spre orori de mult uitate.

— E o nebunie să dau vina pe fiul meu, spuse el, dar nu pot să nu simt invidie și resentiment când văd viața lui privilegiată.

Tony fusese cel care îl ajutase pe Stuart să-și depășească furia, printr-un comentariu eficient care punea situația în altă lumină:

— Ce-ar fi să începi prin a te simți mândru că tu îi oferi băiatului această viață mai bună?

Aproape toți făcuseră progrese. Julius văzuse asta întâmplându-se și înainte; atunci când grupurile ajung la maturitate, toți membrii par să se simtă mai bine dintr-o dată. Bonnie se lupta să se împace cu un paradox important: furia față de soțul care o părăsise și ușurarea ei că pusese capăt unei relații cu un bărbat care îi displăcea complet.

Gill participa la întâlnirile AA – șaptezeci de întâlniri în șaptezeci de zile –, dar, odată cu abstinența sa, problemele casnice se accentuaseră, în loc să se diminueze. Aceasta, desigur, nu era un mister pentru Julius: de fiecare dată când cineva beneficiază de pe urma terapiei, homeostaza relației matrimoniale este tulburată, iar căsătoria nu se poate menține pe linia de plutire decât dacă celălalt partener se schimbă și el. Gill și Rose începuseră terapia de cuplu, dar Gill nu era convins că Rose se poate schimba. Totuși, nu mai era îngrozit de ideea sfârșitului căsătoriei lor; pentru prima oară înțelegea cu adevărat una dintre butadele preferate ale lui Julius: Singura modalitate prin care îți poți salva căsătoria e să fii dispus (și capabil) să o abandonezi.

Tony progresa într-un ritm uimitor – ca și cum ar fi absorbit direct puterea care îl părăsea pe Julius. Încurajat de Pam și puternic susținut de toți ceilalți din grup, se decise să nu se mai plângă că e ignorant și, în schimb, să facă ceva în legătură cu asta, să studieze, astfel că se înscrise la cursurile serale ale universității populare.

Oricât de palpitante și de satisfăcătoare ar fi fost aceste schimbări luate per ansamblu, atenția lui Julius rămânea centrată asupra lui Philip și a lui Pam. Nu îi era clar motivul pentru care relația lor dobândise atâta importanță pentru el, deși Julius era convins că acesta era unul mai general. Uneori, atunci când se gândea la Pam și Philip, îi venea în minte dictonul talmudic: „a izbăvi un om înseamnă a salva lumea întreagă”. Importanța salvării relației lor deveni în curând evidentă. Devenise chiar rațiunea lui de a fi: era ca și cum, dacă ar fi reușit să recupereze ceva uman din dezastrul acelei întâlniri oribile din trecutul lor, și-ar fi putut salva propria viață. În timp ce medita la sensul dictonului talmudic, în minte îi apăru Carlos. Lucrase cu Carlos, un bărbat tânăr, în urmă cu câțiva ani. Nu, probabil că fusese mai mult, cel puțin zece ani, de vreme ce își amintea că discutase cu Miriam despre acesta. Carlos era un bărbat deosebit de respingător, grosolan, egoist, superficial, dominat sexual, care a venit la el să-l ajute atunci când a fost diagnosticat cu limfom malign. Julius l-a ajutat pe Carlos să facă unele schimbări remarcabile, în special în domeniul relaționării, iar acele schimbări i-au permis acestuia să dea sens, retrospectiv, întregii sale vieți. Cu câteva ore înainte de a muri, îi spusese lui Julius: „Îți mulțumesc pentru că mi-ai salvat viața.” Julius se gândise de multe ori la Carlos, dar acum, în clipa aceasta, povestea lui căpăta o

semnificație nouă, esențială, nu numai pentru Philip și Pam, dar și pentru salvarea propriei vieți.

Philip părea, în multe privințe, mai puțin afectat și mai abordabil în cadrul grupului, uneori chiar privindu-i în ochi pe cei mai mulți membri, mai puțin Pam. Sfârșitul celor șase luni veni și trecu, fără ca Philip să ridice subiectul retragerii – își respectase contractul de șase luni. Atunci când Julius abordă acest subiect, Philip răspunse:

— Spre surpriza mea, terapia de grup e un fenomen mult mai complex decât crezusem inițial. Aș fi preferat să-mi supraveghezi munca cu clienții, în timp ce eu continuam să particip la ședințele grupului, dar tu ai respins această idee, ședințele „relației duale”. Decizia mea e să rămân în grup întregul an și să solicit supervizarea după aceea.

— Sunt de acord cu acest plan, a spus Julius, dar, desigur, depinde de starea sănătății mele. Grupul mai are patru luni până la sfârșit, iar după aceea va trebui să vedem. Garanția mea de sănătate era doar pentru un an.

Schimbarea atitudinii lui Philip în raport cu grupul nu era neobișnuită. Membrii intrau adesea în grup cu un obiectiv clar circumscris, de exemplu să doarmă mai bine, să nu mai aibă coșmaruri, să depășească o fobie. Apoi, după câteva luni, exprimau adesea obiective diferite, mai ambițioase, de exemplu să învețe cum să iubească, să își redobândească apetitul pentru viață, să scape de singurătate, să-și recâștige respectul de sine.

Din când în când, grupul îl îndemna pe Philip să descrie mai exact cum îl ajutase Schopenhauer atunci când psihoterapia cu Julius eșuase atât de radical. Deoarece îi era greu să răspundă la întrebări despre Schopenhauer fără să ofere contextul filosofic necesar, Philip solicită permisiunea de a ține o prelegere de treizeci de minute despre acest subiect. Grupul protestă, iar Julius îl îndemnă să prezinte materialul relevant mai succint și într-o formă mai dialogală.

Ședința următoare Philip începu o mică prelegere care, promitea el, avea să răspundă succint la întrebarea cum îl ajutase Schopenhauer.

Deși avea în mână niște notițe, vorbea fără să se uite la ele. Începu, cu privirea fixată în tavan:

— Nu putem vorbi despre Schopenhauer fără să începem cu Kant, filosoful pe care el îl respecta cel mai mult, alături de Platon. Kant, care a murit în 1804, când Schopenhauer avea șaisprezece ani, a revoluționat filosofia cu intuiția potrivit căreia ne este imposibil să experimentăm

realitatea într-un sens obiectiv, deoarece toate percepțiile noastre, toate datele simțurilor sunt filtrate și prelucrate de aparatul neuroanatomic constitutiv. Toate datele sunt conceptualizate de constructe arbitrare precum spațiul, timpul…

— Hai, Philip, treci la subiect, îl întrerupse Tony. Cum te-a ajutat tipul ăsta?

— Așteaptă, o să ajung și acolo. Nu am vorbit decât trei minute. Acesta nu e un buletin de știri; nu pot expune concluziile unuia dintre cei mai mari gânditori ai lumii dintr-o răsuflare.

— Ei, la fix, Philip. Mi-a plăcut răspunsul, spuse Rebecca.

Tony zâmbi și îl lăsă în pace.

— Astfel, descoperirea lui Kant a fost că, în loc ca noi să experimentăm lumea așa cum există ea în afara noastră, experimentăm propriile noastre variante prelucrate personal a ceea ce există în afara noastră. Astfel de proprietăți precum spațiul, timpul, cantitatea, cauzalitatea sunt în noi, nu în afara noastră, noi le aplicăm realității. Dar atunci ce este realitatea pură, neprelucrată? Ce există, de fapt, în afara noastră, care este acea entitate primară, dinaintea prelucrării noastre? Asta, spune Kant, nu vom putea cunoaște niciodată.

— Schopenhauer… Schopenhauer… cum te-a ajutat! Îți mai aduci aminte? Ne apropiem măcar? întrebă Tony.

— Ajung acolo în nouăzeci de secunde. În următoarea sa lucrare, Kant, ca și alții, și-a îndreptat atenția spre modalitățile prin care noi prelucrăm realitatea primară. Dar Schopenhauer – și iată, deja am ajuns la el! — a preferat o cale diferită. Kant, s-a gândit el, a trecut cu vederea un tip de date fundamentale și imediate despre noi înșine: propriile noastre trupuri și propriile noastre sentimente. Ne putem cunoaște din interior, a argumentat el. Avem o cunoaștere directă, imediată, care nu depinde de percepțiile noastre. Prin urmare, a fost primul filosof care a privit impulsurile și sentimentele din interior, și pentru tot restul carierei sale a scris în detaliu despre preocupările interioare ale omului: sex, dragoste, moarte, vise, suferință, religie, sinucidere, relațiile cu ceilalți, vanitate, respect de sine. El a abordat, mai mult decât oricare alt filosof, acele impulsuri întunecate din străfundurile noastre, pe care nu suportăm să le cunoaștem și pe care astfel le reprimăm.

— Sună destul de freudian, spuse Bonnie.

— Invers. E mai potrivit să spunem că Freud e schopenhaurian. O foarte mare parte a psihologiei lui Freud poate fi găsită în Schopenhauer. Deși Freud recunoaște rareori influența acestuia, nu există nicio îndoială că era familiarizat cu scrierile lui Schopenhauer: în perioada în care Freud era la școală, în Viena anilor 1860-1880, numele lui Schopenhauer era pe buzele tuturor. Cred că, fără Schopenhauer, Freud nu ar fi fost ce este și, fiindcă veni vorba, nici Nietzsche, așa cum îl știm azi. De fapt, influența lui Schopenhauer asupra lui Freud – mai ales asupra teoriei viselor, a inconștientului și a mecanismului refulării – a fost subiectul disertației mele doctorale.

Philip continuă, privind spre Tony și grăbindu-se, pentru a evita să fie întrerupt:

— Schopenhauer a adus sexualitatea mea la normalitate. M-a făcut să văd cât de ubicuu este sexul, cum este punctul central al oricărei acțiuni, la cele mai profunde niveluri, impregnând toate relațiile umane, influențând chiar problemele de stat. Cred că am reprodus câteva din cuvintele lui despre asta acum câteva luni.

— Doar ca să vin în sprijinul tău, spuse Tony, am citit acum câteva zile în ziar că pornografia atrage mai mulți bani decât industria muzicii și filmului împreună. Asta e enorm.

— Philip, spuse Rebecca, pot să fac unele presupuneri, dar încă nu te-am auzit explicând exact cum te-a ajutat Schopenhauer să îți depășești… compulsia sau… ăăă… dependența ta sexuală. E în regulă dacă folosesc acest termen?

— Trebuie să mă gândesc la asta. Nu sunt convins că e foarte exact, spuse Philip.

— De ce? întrebă Rebecca. Ceea ce ai descris mi se pare asemănător unei dependențe.

— Ca să continui ce a spus Tony, cunoști cifrele despre bărbații care se uită la pornografie pe internet?

— Îți place pornografia pe internet? întrebă Rebecca.

— Mie nu, dar în trecut aș fi putut alege această cale, la fel ca majoritatea bărbaților.

— Ai dreptate aici, spuse Tony. Recunosc, mă uit la câte un film porno de două sau trei ori pe săptămână. Ca să fiu sincer, nu cunosc pe nimeni care să nu facă asta.

— Și eu, spuse Gill. E unul din reproșurile preferate ale lui Rose.

Toate capetele se întoarseră spre Stuart.

— Da, da, mea culpa, mi se întâmplă și mie să-mi satisfac această plăcere.

— La asta mă refeream, spuse Philip. Și, atunci, toată lumea e dependentă?

— Păi, spuse Rebecca, înțeleg ce vrei să spui. Nu e vorba doar de industria porno, ci și de epidemia de procese de hărțuire. Am pledat și eu în câteva. Acum câteva zile am citit un articol despre decanul unei importante facultăți de drept care a demisionat din cauza unei acuzații de hărțuire sexuală. Și ar mai fi, desigur, cazul Clinton și modul în care această voce care putea deveni măreață a fost redusă la tăcere. Și după aia uite cât de mulți acuzatori ai lui Clinton s-au comportat similar.

— Toată lumea are și o viață sexuală tenebroasă, spuse Tony. Problema, până la urmă, e doar de ghinion. Poate că bărbații pur și simplu sunt bărbați. Uitați-vă la mine, la închisoarea pe care am făcut-o pentru că i-am cerut prea insistent lui Lizzie să-mi facă sex oral. Știu o sută de tipi care au făcut lucruri mai grave, fără nicio consecință, uitați-vă la Schwarzenegger.

— Tony, nu te faci mai plăcut femeilor de aici. Cel puțin nu mie, spuse Rebecca. Dar n-aș vrea să ne abatem de la subiect. Continuă, Philip, încă n-ai ajuns la ideea principală.

— Mai întâi, continuă Philip neperturbat, în loc să țâțâie nemulțumit față de acest comportament masculin depravat și îngrozitor, Schopenhauer a înțeles, acum două secole, care este realitatea profundă: simpla putere imensă a instinctului sexual. E cea mai fundamentală forță a noastră – voința de a trăi, de a te reproduce – și nu poate fi redusă la tăcere. Nu poate fi convinsă cu argumente. Am vorbit deja despre ideea lui că sexul impregnează totul. Uitați-vă la scandalul cu preoții catolici, uitați-vă la fiecare etapă a demersurilor umane, la fiecare profesiune, cultură sau generație. Această perspectivă a fost extrem de importantă pentru mine atunci când am luat contact pentru prima oară cu opera lui Schopenhauer: aveam de-a face cu una dintre cele mai mari minți ale istoriei și, pentru prima oară în viața mea, mă simțeam înțeles cu adevărat.

— Și? întrebă Pam, care nu spusese nimic în timpul acestei discuții.

— Și ce? spuse Philip, vizibil neliniștit, ca de fiecare dată când i se adresa Pam.

— Și ce altceva? Asta a fost tot? A fost suficient atât? Te-ai însănătoșit din cauză că Schopenhauer te-a făcut să te simți înțeles?

Philip păru să nu remarce ironia lui Pam și îi răspunse pe un ton calm, într-o manieră sinceră:

— A fost mult mai mult. Arthur Schopenhauer m-a făcut conștient că suntem condamnați să ne învârtim la nesfârșit pe roata voinței: dorim ceva, îl dobândim, satisfacerea ne bucură pe moment, apoi intervine rapid plictiseala, care, după aceea, este urmată fără greș de următorul „doresc". Potolirea dorinței nu e o cale de ieșire; trebuie să te arunci de pe roată cu totul. Asta a făcut Schopenhauer și asta am făcut și eu.

— Să te arunci de pe roată? Și ce înseamnă asta? întrebă Pam.

— Înseamnă să scapi de voință cu totul. Înseamnă să accepți cu adevărat faptul că natura noastră interioară este o tânjire de nepotolit, că suntem programați pentru această suferință încă de la început și că suntem condamnați de propria noastră natură. Înseamnă că trebuie, mai întâi, să înțelegem nimicul esențial al acestei lumi a iluziei și apoi să începem să căutăm o modalitate de a respinge voința. Trebuie să avem ca obiectiv, precum toți marii artiști, să locuim în lumea pură a ideilor platonice. Unii fac asta prin artă, alții prin ascetism religios. Schopenhauer a făcut-o prin intermediul evitării lumii dorinței, prin comuniunea cu marile minți ale istoriei și prin contemplație estetică – cânta la flaut una sau două ore pe zi. Înseamnă că omul trebuie să devină și observator, pe lângă actor. Trebuie să recunoască forța vitală care există în întreaga natură, care se manifestă prin existența fiecărei persoane individuale și care, în cele din urmă, își va recupera această forță, atunci când individul nu mai există ca entitate fizică. Am urmărit îndeaproape modelul său; relațiile mele principale sunt cu marii gânditori, pe care îi citesc zilnic. Evit să îmi aglomerez mintea cu cotidianitate și exersez zilnic contemplația, prin intermediul șahului sau ascultării muzicii; spre deosebire de Schopenhauer, nu am abilitatea de a cânta la un instrument.

Julius era fascinat de acest dialog. Oare Philip nu-și dădea seama de ranchiuna lui Pam? Nu se temea de mânia ei? Și cum rămânea cu soluția pentru dependența lui? Uneori Julius se minuna în tăcere, gândindu-se la asta; alteori i se părea ceva demn de dispreț. Iar remarca lui Philip că atunci când a citit Schopenhauer s-a simțit cu adevărat înțeles pentru prima oară fusese ca o palmă peste față pentru el. Dar eu ce sunt, se gândi Julius,

cârpă de spălat vasele? Trei ani de zile am lucrat din greu, încercând să îl înțeleg și să empatizez cu el. Dar nu spuse nimic; treptat, Philip se schimba. Uneori e mai bine să pui lucrurile la păstrare și să revii la ele la un moment propice din viitor.

Câteva săptămâni mai târziu, grupul a abordat toate aceste probleme într-o ședință la începutul căreia atât Bonnie, cât și Rebecca au făcut remarca schimbării vizibile a lui Pam de la intrarea lui Philip în grup – schimbare în rău. Toate trăsăturile ei amabile, afectuoase și generoase nu mai ieșeau la vedere și, chiar dacă furia nu mai era la fel de dură ca la prima ei întâlnire cu el, Bonnie spunea că totuși este încă prezentă, luând forma a ceva dur și neîncetat.

— În ultimele luni l-am văzut pe Philip schimbându-se foarte mult, spuse Rebecca, dar tu ești complet blocată, exact așa cum erai cu John și Earl. Vrei să te agăți pentru totdeauna de furia ta?

Alții subliniară faptul că Philip fusese politicos, că răspunsese complet la toate întrebările lui Pam, chiar și la cele pline de sarcasm.

— Fii politicos, spuse Pam, și atunci vei fi capabil să-i manipulezi pe ceilalți. Exact așa cum poți modela ceara doar după ce ai încălzit-o.

— Ce? întrebă Stuart.

Câțiva membri priveau întrebător.

— Nu fac altceva decât să-l citez pe mentorul lui Philip. Acesta este unul dintre cele mai cunoscute sfaturi ale lui – și asta e ceea ce cred eu despre politețea lui Philip. N-am spus asta aici niciodată, dar atunci când îmi alegeam tema de doctorat m-am gândit să lucrez pe Schopenhauer. Dar, după câteva săptămâni în care i-am studiat opera și viața, am ajuns să-l disprețuiesc atât de mult, încât am renunțat la această idee.

— Deci tu îl identifici pe Philip cu Schopenhauer? spuse Bonnie.

— Îl identific? Philip este Schopenhauer – gândește exact la fel, este întruchiparea vie a acelui nenorocit. Aș putea să vă spun unele lucruri despre viața și filosofia sa care v-ar îngheța sângele în vine. Și cred într-adevăr că Philip manipulează în loc să relaționeze; și vă mai spun ceva: mă trec fiorii când mă gândesc că o să-i îndoctrineze și pe alții cu ura aceasta față de viață a lui Schopenhauer.

— Vei putea vreodată să-l vezi pe Philip așa cum e acum? spuse Stuart. Nu mai e aceeași persoană pe care ai cunoscut-o tu acum cincisprezece ani.

Acea întâmplare dintre voi distorsionează totul; nu poți să treci de ea, nu poți să îl ierți.

— Acea „întâmplare”? O fac să pară ceva derizoriu. E mai mult decât o întâmplare. În ceea ce privește iertarea, nu crezi că există unele lucruri de neiertat?

— Dacă tu nu poți să ierți, asta nu înseamnă că lucrurile nu pot fi iertate, spuse Philip cu o voce neobișnuit de emoționată. Cu mulți ani în urmă, tu și cu mine am încheiat un contract social pe termen scurt. Ne-am oferit unul altuia plăcere și detensionare sexuală. Eu mi-am îndeplinit partea mea. M-am asigurat că ești satisfăcută sexual, după care nu am considerat că mai am și alte obligații. Adevărul e că și eu am primit ceva, și tu ai primit ceva. Eu am obținut plăcere și detensionare sexuală – tu, la fel. Nu îți datorez nimic, în conversația de după acel episod am declarat explicit că fusese o seară plăcută pentru mine, dar că nu doream ca relația noastră să continue. Cred că nu aveam cum să fiu mai clar decât atât.

— Eu nu despre claritate vorbeam, replică Pam, ci despre caritate – iubire, caritas, grijă față de ceilalți.

— Insiști ca eu să împărtășesc viziunea ta despre lume, ca eu să percep viața în același fel în care o faci tu.

— Nu vreau altceva decât să fi împărtășit durerea mea, să suferi așa cum am suferit eu.

— În cazul acesta am vești bune pentru tine. Îți va face plăcere să afli că, după acea întâmplare, prietena ta, Molly, a compus o scrisoare în care mă condamna, pe care a trimis-o fiecărui membru al catedrei, de asemenea președintelui și rectorului universității și senatului facultății. Deși îmi luasem doctoratul cu lauri și în ciuda evaluărilor mele excelente din partea studenților, printre care, întâmplător, și una din partea ta, niciunul dintre membrii facultății nu era dispus să-mi dea o scrisoare de recomandare sau să mă ajute în oricare alt mod să-mi găsesc un post. În consecință, nu am reușit niciodată să-mi găsesc un post universitar decent, iar în ultimii zece ani m-am zbătut ca profesor nomad pe la mai multe universități de mâna a treia.

Stuart, care se străduia să-și dezvolte simțul empatiei, îi răspunse:

— Atunci sigur ai senzația că ți-ai ispășit pedeapsa și că societatea te-a făcut să plătești un preț scump.

Surprins, Philip ridică ochii și privi spre Stuart, apoi dădu din cap:

— Nu la fel de scump precum cel pe care m-am obligat eu însumi să-l plătesc.

Epuizat, Philip se lăsă să alunece în scaun. După câteva clipe întoarse ochii spre Pam, care, neîmbunată, se adresă grupului:

— Nu vă dați seama că eu nu vorbesc despre un singur act vinovat din trecut. Vorbesc despre un fel permanent de a fi în lume. Nu v-ați înfiorat puțin mai devreme, când l-ați auzit pe Philip descriind comportamentul său din timpul actului nostru de dragoste ca „obligații față de contractul nostru social"? Și ce spuneți de remarcile lui că, după trei ani cu Julius, s-a simțit înțeles „pentru prima oară" doar când l-a citit pe Schopenhauer? Îl cunoașteți cu toții pe Julius. Vă vine să credeți că, după trei ani, Julius nu l-a înțeles?

Grupul rămase tăcut. După câteva clipe, Pam se întoarse spre Philip:

— Vrei să știi de ce te-ai simțit înțeles de Schopenhauer, dar nu și de Julius? O să-ți spun eu de ce: pentru că Schopenhauer e mort, mort de mai bine de o sută patruzeci de ani, iar Julius e viu. Iar tu nu știi cum să relaționezi cu cei vii.

Philip nu părea că ar vrea să răspundă, iar Rebecca se grăbi să intervină:

— Pam, ești rea. Ce ar putea să te împace?

— Philip nu e malefic, Pam, spuse Bonnie, e distrus. Nu-ți dai seama de asta? Nu faci diferența?

Pam scutură din cap și spuse:

— Astăzi nu pot mai mult de-atât.

După o tăcere de o stânjeneală aproape palpabilă, Tony, care fusese neobișnuit de tăcut, interveni:

— Philip, nu vreau neapărat să te salvez, dar aveam o întrebare. Ai avut vreo reacție emoțională la ce ne-a spus Julius despre chestiile lui sexuale de când i-a murit soția?

Philip părea recunoscător pentru această diversiune.

— Ce sentimente ar fi trebuit să am?

— Nu spun că ar fi trebuit – întrebam doar ce ai simțit efectiv. Iată ce aș fi vrut să știu: la început, când mergeai la el la terapie, ai fi simțit că te-ar fi înțeles mai bine dacă ți-ar fi dezvăluit că și el avea o experiență personală legată de tensiunea sexuală?

Philip dădu din cap.

— E o întrebare interesantă. Răspunsul e da, poate. Poate că ar fi fost de ajutor. Nu am nicio dovadă, dar scrierile lui Schopenhauer sugerează că el avea înclinații sexuale similare alor mele în intensitate și tenacitate. Cred că de asta am simțit că mă înțelege atât de bine. Dar am omis ceva, atunci când am vorbit despre terapia mea cu Julius, și aș vrea să pun lucrurile la punct. Când i-am spus că terapia lui nu a reușit deloc să mă ajute, el mi-a pus aceeași întrebare care a apărut și în grup, puțin mai devreme: de ce vreau eu un psihoterapeut atât de ineficient ca supervizor? Întrebarea lui m-a ajutat să-mi amintesc câteva lucruri din terapia noastră care miau rămas și care, de fapt, s-au dovedit utile.

— Cum ar fi? întrebă Tony.

— Când i-am descris una din serile mele obișnuite de seducție sexuală – flirt, agățat, cină, act sexual – și l-am întrebat dacă e șocat sau dezgustat, el mi-a spus doar că i se părea o seară extraordinar de plicticoasă. Acest răspuns m-a șocat. M-a făcut să-mi dau seama în ce măsură insuflasem o viață artificială în rutina mea.

— Și celălalt lucru care ți-a rămas? întrebă Tony.

— Julius m-a întrebat o dată ce epitaf aș dori să am pe piatra mea funerară. Când n-am reușit să găsesc nimic, mi-a făcut el o sugestie: „Îi plăcea mult să se fută.” Apoi a adăugat că același epitaf s-ar potrivi și câinelui meu.

Membrii fluierară și zâmbiră.

— Asta a fost răutate, Julius, spuse Bonnie.

— Nu, spuse Philip, nu a spus-o cu răutate; voia să mă șocheze, să mă trezească. Și chiar mi-a rămas, iar apoi cred că a jucat un anumit rol în decizia mea de a-mi schimba viața. Evident, nu-mi place să recunosc că mi-a fost de ajutor.

— Știi de ce? întrebă Tony.

— M-am gândit la asta. Poate că am senzația că e o competiție. Dacă el câștigă, eu pierd. Poate că nu vreau să recunosc că abordarea lui psihanalitică, atât de diferită de a mea, e eficientă. Poate că nu vreau să mă apropii prea mult de el. Poate că ea…

Philip făcu semn din cap spre Pam.

— … are dreptate: nu pot să relaționez cu o persoană vie.

— Cel puțin nu cu ușurință, spuse Julius. Dar faci progrese.

Iar grupul continuă astfel în următoarele câteva săptămâni: participare completă, eforturi serioase și productive și, pe lângă repetatele întrebări îngrijorate despre sănătatea lui Julius și tensiunea permanentă dintre Pam și Philip, membrii erau încrezători, apropiați și optimiști, chiar senini. Nimeni nu era pregătit pentru bomba care avea să lovească grupul.

Când un om ca mine se naște, rămâne un singur lucru de așteptat din exterior: de-a lungul întregii sale vieți, să poată fi cât mai mult posibil el însuși și să trăiască pentru puterile sale intelectuale.

35

Autoterapie

Mai mult decât orice altceva, textul autobiografic *Despre mine însumi* este un compendiu amețitor de strategii de autoterapie, care l-au ajutat pe Schopenhauer să rămână pe linia de plutire, din punct de vedere psihologic. Deși unele strategii, imaginate la ora 3 noaptea în mijlocul unor furtuni de anxietate și abandonate imediat în zori, erau trecătoare și ineficiente, altele s-au dovedit a fi piloni durabili, de mare ajutor. Dintre acestea, cea mai eficientă era credința sa neabătută, de-o viață, în geniul său:

Încă din tinerețe am observat la mine că, în timp ce alții se străduiau să obțină bunuri exterioare, eu nu trebuia să mă îndrept spre astfel de lucruri deoarece purtam în mine o comoară mult mai valoroasă decât toate bunurile exterioare; iar principalul era să sporesc această comoară, condițiile de bază pentru a face asta fiind dezvoltarea mentală și independența completă… Împotriva naturii și a drepturilor bărbaților, eu trebuia să mă abțin a-mi folosi puterile pentru sporirea bunăstării mele, pentru a le putea pune în slujba umanității. Intelectul meu nu îmi aparținea mie, ci lumii.

Povara acestui geniu, spunea Schopenhauer, îl făcea încă și mai anxios și neliniștit decât era în virtutea înzestrării sale genetice. Printre altele, sensibilitatea geniilor le face pe acestea să resimtă mai multă durere și anxietate. De fapt, se convingea Schopenhauer pe el însuși, există o relație directă între anxietate și inteligență. Prin urmare, nu numai că geniile au obligația de a-și utiliza darul în slujba umanității, dar, deoarece acestea au menirea de a se dedica în întregime misiunii lor, se simt obligate să renunțe la multe dintre satisfacțiile (familie, prieteni, cămin, acumularea de avere) disponibile pentru ceilalți oameni.

În mod constant, el se liniștea singur repetând devize bazate pe faptul că e un geniu: „Viața mea e una eroică, imposibil de măsurat cu standardele filistinilor, ale vânzătorilor sau ale oamenilor obișnuiți… Prin urmare, nu trebuie să fiu deprimat atunci când mă gândesc la cât de mult îmi lipsesc acele lucruri care fac parte din viața obișnuită a unui individ… Așadar, nu mă poate surprinde faptul că viața mea personală pare incoerentă și lipsită de orice plan.” Credința lui Schopenhauer în geniul său i-a oferit, de asemenea, un simț durabil al sensului vieții: de-a lungul întregii sale vieți, s-a considerat un misionar al adevărului pentru specia umană.

Demonul care l-a chinuit cel mai mult pe Schopenhauer a fost singurătatea, iar el a învățat să se apere cu abilitate de ea. Cel mai valoros mijloc de a face asta era convingerea că e stăpânul destinului său, că el alesese singurătatea, iar nu că singurătatea îl alesese pe el. Susținea că în tinerețe avea tendința de a fi sociabil, dar apoi „am început să apreciez singurătatea și să devin nesociabil în mod sistematic, hotărându-mă să îmi dedic mie însumi restul acestei vieți trecătoare.” „Eu nu mă găsesc, își reamintește lui însuși în mod repetat, în locul meu natal și nu trăiesc printre ființe egale mie.”

Astfel, mijloacele de apărare împotriva izolării erau puternice și profunde: el alegea izolarea în mod voluntar, celelalte ființe nu erau demne de compania lui, misiunea lui în viață, determinată de geniul său, obliga la izolare, viața geniilor trebuie să fie o „monodramă”, iar viața personală a unui geniu trebuie să servească unui singur scop: facilitarea vieții intelectuale (prin urmare, „cu cât mai redusă e viața personală, cu atât e mai sigur și, astfel, mai bine”).

Uneori, Schopenhauer gemea sub povara izolării sale: „De-a lungul vieții m-am simțit groaznic de singur și am suspinat tot timpul, din adâncul inimii mele, «vreau și eu o ființă umană», dar, vai, în zadar. Am rămas în singurătate, dar pot spune, sincer și onest, că nu a fost vina mea, pentru că nu am refuzat sau respins pe nimeni care să fi fost o ființă umană."

În plus, spunea el, nu era chiar singur, deoarece – iar aceasta este o altă strategie eficientă de autoterapie – avea propriul său cerc de prieteni intimi: marii gânditori ai lumii.

Doar una dintre aceste ființe era contemporană cu el, Goethe; majoritatea celorlalți erau din Antichitate, mai ales stoici, din care cita

frecvent. Aproape fiecare pagină din *Despre mine însumi* conține aforisme produse de o minte măreață în sprijinul propriilor sale convingeri. Câteva exemple tipice:

„Cel mai bun ajutor pentru minte este acela care rupe odată pentru totdeauna legăturile chinuitoare care încătușează inima.” – Ovidiu.

„Toți cei ce caută pacea și liniștea ar trebui să evite femeile, permanenta sursă de necazuri și certuri.” – Petrarca.

„Toți cei care depind doar de ei înșiși și posedă în ei înșiși tot ceea ce consideră al lor nu pot fi altfel decât perfect fericiți.” – Cicero.

Una dintre tehnicile folosite de liderii grupurilor de psihoterapie sau de dezvoltare personală este cea a exercițiului „cine sunt eu?”; membrii scriu șapte răspunsuri la întrebarea „cine sunt eu?”, pe șapte cartonașe diferite, pe care apoi le așază în ordinea importanței. După aceea li se cere să întoarcă pe rând câte un cartonaș, începând cu răspunsurile cele mai periferice, și să mediteze la cum ar fi să renunțe la fiecare răspuns (adică să se dezidentifice cu el), până când ajung la atributele sinelui lor esențial.

Într-o manieră similară, Schopenhauer testa și respingea diverse atribute ale sinelui, până când ajungea la ceea ce considera el a fi șinele său esențial:

Atunci când mă simțeam nefericit era din cauză că mă luam drept altceva decât ceea ce eram, ca mai apoi să deplâng nefericirea și tulburarea acelei alte persoane. De exemplu, mă luam drept un conferențiar care nu reușește să ajungă profesor și nu reușește să atragă pe nimeni la cursurile sale; sau drept cineva pe care un anumit filistin îl vorbește și îl bârfește; sau drept îndrăgostitul pe care fata de care este el îndrăgostit nu îl ascultă; sau drept pacientul pe care boala sa îl ține în casă; sau drept alte persoane afectate de suferințe similare. Nu am fost nimic dintre acestea; toate acestea sunt materialul din care a fost croită haina pe care am purtat-o pentru scurtă vreme și pe care apoi am abandonat-o în favoarea alteia.

Dar atunci cine sunt eu? Sunt omul care a scris Lumea ca voință și reprezentare*, care a oferit o soluție marii probleme a existenței, soluție ce va face, probabil, ca toate soluțiile precedente să pară anacronice… sunt*

acel om și ce l-ar putea tulbura pe el, în puținii ani cât îi mai este dat să respire.

O strategie de alinare înrudită era convingerea sa că, mai devreme sau mai târziu, probabil după moartea sa, opera lui va modifica drastic direcția de interogare a filosofiei.

A început să exprime această opinie la începutul vieții sale, iar credința în succesul său de mai târziu a rămas neclintită. Prin aceasta se asemăna atât cu Nietzsche, cât și cu Kierkegaard, doi alți gânditori independenți și subapreciați, care erau absolut convinși (în mod corect) că vor fi celebri după moarte.

Schopenhauer evita orice consolări supranaturale, adoptându-le doar pe cele bazate pe o perspectivă naturalisă asupra lumii. De exemplu, credea că durerea derivă din presupunerea eronată că vicisitudinile vieții sunt accidentale și, prin urmare, posibil de evitat. E mult mai bine să înțelegi adevărul: că durerea și suferința sunt inevitabile, implacabile și esențiale vieții – „că nimic nu depinde de hazard, în afara simplei forme în care se manifestă ele, și că suferința noastră actuală umple un gol… care, în absența ei, ar fi umplut de o altă suferință. Dacă un astfel de gând ajunge să devină o convingere existențială, ea poate produce un nivel considerabil de calm stoic."

Schopenhauer ne îndemna să trăim și să percepem viața acum, mai degrabă decât să trăim pentru „speranța" într-un bine viitor. Două generații mai târziu, Nietzsche avea să preia această misiune. El considera că speranța este cel mai mare flagel al nostru și îi punea la zid pe Platon, Socrate și creștinătatea, pentru că deviaseră atenția de la viața pe care o avem la o lume iluzorie viitoare.

Unde există oare acei monogami adevărați? Cu toții trăim doar o vreme și, cei mai mulți dintre noi, tot timpul în poligamie. Și, de vreme ce fiecare bărbat are nevoie de mai multe femei, este cât se poate de corect ca el să aibă obligația de a întreține mai multe femei. Asta va reduce femeia la poziția ei adevărată și naturală, aceea de ființă subordonată.

36

Pam deschise următoarea ședință:

— Astăzi am ceva de anunțat.

Toate capetele se întoarseră spre ea.

— Azi e vremea mărturisirilor, continuă ea. Dă-i drumul, Tony.

Tony se îndreptă brusc de spate, privi fix spre Pam câteva clipe lungi, apoi se lăsă pe spătarul scaunului, își încrucișă brațele și închise ochii. Dacă ar fi avut pălărie, și-ar fi tras-o peste ochi.

Presupunând că Tony nu avea intenția să comenteze, Pam continuă, cu vocea ei limpede și îndrăzneață: — Tony și cu mine avem, de o vreme, o relație sexuală, iar mie îmi e greu să vin aici și să nu spun nimic despre asta.

După o tăcere scurtă și tensionată, urmă o rafală de întrebări: „De ce?", „De la ce a plecat?", „De cât timp?", „Cum ați putut să faceți așa ceva?", „Ce urmează acum?"

Pam răspunse imediat, cu calm:

— Durează de câteva săptămâni. Nu știu cum va fi viitorul, nu știu de la ce a plecat; nu a fost ceva premeditat, s-a întâmplat pur și simplu într-o seară, după o ședință.

— Vrei să participi și tu la discuție, Tony? întrebă Rebecca pe un ton blând.

Tony deschise încet ochii.

— Nu aveam nici cea mai vagă idee.

— Cum? Vrei să spui că nu e adevărat?

— Nu. Vreau să zic cu ziua mărturisirilor. Chestia asta cu „Dă-i drumul, Tony" – asta nu știam.

— Nu pari prea fericit, spuse Stuart.

Tony se întoarse spre Pam:

— Adică, aseară am fost la tine. În intimitate, știi. Intimitate – de câte ori n-am auzit aici că gagicile sunt mai sensibile și că vor mai multă intimitate decât simpla intimitate sexuală? Așa că de ce nu ai fost suficient de intimă cu mine ca să vorbim, să mă întrebi și pe mine despre această „zi a mărturisirilor"?

— Îmi pare rău, spuse Pam, fără să arate că i-ar părea rău, situația asta mă deranja. După ce ai plecat am rămas trează aproape toată noaptea, gândindu-mă la grup, și mi-am dat seama că timpul e prea scurt, mai avem doar șase ședințe. E corectă numărătoarea, Julius?

— Corect. Încă șase ședințe.

— Ei bine, mi-am dat seama brusc cât de mult te trădam pe tine, Julius. Și contractul meu față de toți cei de aici. Și mă trădam, de asemenea, și pe mine.

— N-am reușit să pun lucrurile cap la cap, spuse Bonnie, dar la ultimele câteva ședințe aveam senzația că ceva nu e în ordine. Erai diferită, Pam. Îmi amintesc că Rebecca a simțit asta de mai multe ori. Vorbești rar despre problemele tale personale – n-am idee ce se petrece între tine și John sau dacă fostul tău soț mai joacă sau nu vreun rol. În mare parte a timpului n-ai făcut altceva decât să-l ataci pe Philip.

— Și tu, de asemenea, Tony, adăugă Gill. Erai mai retras. Mi-e dor de vechiul Tony, cel care ataca imediat.

— Am și eu ceva de spus despre asta, interveni Julius. Mai întâi, ceva ce Pam a declanșat prin folosirea cuvântului contract. Știu că mă repet, dar merită repetat pentru fiecare dintre voi care ar putea face parte dintr-un grup de terapie în viitor sau…

Julius privi spre Philip.

— … chiar conduce un grup. Singurul contract pe care îl avem cu toții este de a face tot posibilul pentru a explora relațiile cu toți ceilalți din grup. Riscul unei relații în afara grupului este acela că pune în pericol activitatea de terapie. Cum reușește să facă asta? Deoarece oamenii care au o relație strânsă vor prețui adesea mai mult această relație decât activitatea de terapie. Iată, e ceea ce s-a întâmplat aici: nu numai că Pam și Tony și-au ascuns relația – asta e de înțeles –, dar, ca rezultat al implicării personale, au neglijat activitatea lor de terapie de aici.

— Până astăzi.

— Absolut, până astăzi, și apreciez ceea ce ai făcut tu, aplaud decizia de a vorbi despre asta grupului. Știți care este întrebarea mea pentru amândoi, pentru tine și Tony: de ce acum? Vă cunoașteți unul pe celălalt, în cadrul grupului, de doi ani și jumătate. Și totuși, acum lucrurile se schimbă. De ce? Ce s-a întâmplat acum câteva săptămâni ca să vă facă să luați decizia de a avea o relație sexuală?

Pam se întoarse spre Tony și își ridică sprâncenele, îndemnându-l să răspundă. Tony se supuse: — Mai întâi domnii? Iar e rândul meu? Nicio problemă; știu exact ce s-a schimbat: Pam a făcut cu degetul și mi-a transmis semnalul „e în regulă”. M-am simțit atras de ea de când ne-am cunoscut, iar dacă ar fi făcut cu degetul acum șase luni sau doi ani aș fi făcut același lucru. Puteți să-mi spuneți „Domnul Disponibil”.

— Ei, ăsta e acel Tony pe care îl știam și care îmi place, spuse Gill. Bine ai revenit.

— Nu e greu de înțeles de ce erai altfel, Tony, spuse Rebecca. Lucrurile mergeau bine cu Pam și nu voiai să calci în străchini. E firesc. Așa că te-ai retras, încercând să nu arăți latura ta mai puțin drăguță.

— Partea primitivă, vrei să spui? răspunse Tony. Poate că da, poate că nu, nu e chiar atât de simplu.

— Adică? întrebă Rebecca.

— Adică partea „nu atât de drăguță” îi place lui Pam. Dar nu vreau să vorbesc despre asta.

— De ce?

— Haide, Rebecca, e evident. De ce mă pui în dificultate? Dacă voi continua să vorbesc despre asta pot să-mi iau la revedere de la relația mea cu Pam.

— Ești sigur? insistă Rebecca.

— Tu ce crezi? Mă gândesc că faptul că a anunțat grupul transmite că e o afacere încheiată, că a luat o decizie. Începe să fie cald aici; situația se complică.

Julius îi puse din nou lui Pam întrebarea despre momentul aventurii cu Tony, la care ea răspunse neobișnuit de ezitant.

— Nu pot lua suficientă distanță. Sunt prea aproape. Ce știu e că nu a existat o intenție preliminară, un plan, a fost un act impulsiv. Beam o cafea după ședință, doar noi doi, pentru că voi plecaserăți toți în drumul vostru. El m-a invitat să mâncăm ceva, a făcut asta de mai multe ori, dar de data aceasta i-am propus să mergem la mine și să mâncăm supă făcută de mine. El a venit și lucrurile au scăpat de sub control. De ce în ziua aceea și nu mai demult? Nu-mi pot da seama. Ieșisem împreună și înainte: eu îi vorbeam despre literatură, îi dădeam cărți să citească, îl încurajam să-și continue studiile, iar el îmi explica despre tâmplărie și mi-a făcut un suport pentru

televizor, o măsuță mică. Asta știați cu toții. De ce a devenit ceva sexual acum? Nu știu.

— E în regulă dacă încercăm să aflăm de ce? Știu că nu e ușor să vorbești de ceva atât de intim în prezența iubitului, spuse Julius.

— Azi am venit aici hotărâtă să fac eforturi.

— Bun, iată întrebarea mea. Care erau lucrurile importante care se aflau în desfășurare atunci când a început relația voastră?

— De când m-am întors din India, două lucruri mi s-au părut esențiale. Primul era sănătatea ta. Am citit odată un articol excentric, în care se spunea că oamenii din grupuri se cuplează în speranța că printre progeniturile lor va apărea un nou lider, dar asta e un nonsens. Julius, nu știu cum ar fi putut boala ta să mă facă să încep o relație cu Tony. Poate că teama față de sfârșitul grupului m-a făcut să caut o legătură personală mai puternică; poate că, irațional, m-am gândit că asta va face grupul să continue să funcționeze și după acel an. Fac doar presupuneri.

— Grupurile, spuse Julius, sunt ca oamenii: nu vor să moară. Poate că relația ta cu Tony a fost o încercare alambicată de a-l menține în viață. Toate grupurile de terapie încearcă să continue, dar rareori reușesc. După cum am spus adesea aici, grupul nu e viață; e repetiția generală a vieții. Toți trebuie să găsim o modalitate de a transfera ceea ce învățăm aici în viața noastră, în lumea reală. Am încheiat prelegerea.

Apoi Julius adăugă:

— Dar, Pam, ai spus că erau două lucruri cruciale: unul era sănătatea mea, iar cel de-al doilea?

— Philip. Am fost preocupată de el. Detest faptul că e aici. Ai spus că prezența lui ar putea, până la urmă, să fie un lucru bun pentru mine, și am încredere în tine, dar deocamdată nu a fost decât un blestem, poate cu o excepție: sunt atât de acaparată de ura față de el, încât preocuparea mea față de Earl și John a dispărut. Și nu cred că va mai reveni.

— Deci, insistă Julius, deci Philip e crucial. Este oare posibil ca prezența lui Philip să fi jucat un rol în alegerea momentului relației tale cu Tony?

— Orice e posibil.

— Ai vreo bănuială?

Pam scutură din cap.

— Nu cred. Am făcut-o doar din cauza excitării. N-am mai fost cu un bărbat de luni de zile. Asta mie mi se întâmplă rar. Nu cred că e mai

complicat decât atât.

— Reacții? întrebă Julius, privindu-i pe ceilalți.

Stuart interveni, cu mintea lui ascuțită și ordonată pusă în mișcare.

— Între Pam și Philip nu e doar un conflict, e și multă concurență. Poate că exagerez, dar iată care e teoria mea: Pam a avut întotdeauna un rol central, esențial în grup – cel al profesorului, al eruditului, cel care și-a asumat educarea lui Tony. Și ce se întâmplă? Pleacă pentru câteva săptămâni, iar când se întoarce descoperă că locul i-a fost ocupat de Philip. Cred că asta a fost deconcertant.

Stuart se întoarse spre Pam.

— Oricare ar fi fost nemulțumirile tale de acum cincisprezece ani, asta nu a făcut decât să le agraveze.

— Iar legătura cu Tony? întrebă Julius.

— Păi, e posibil ca aceasta să fi fost o modalitate de a concura. Dacă îmi amintesc bine, cam în perioada aceea au încercat să-ți ofere daruri de consolare și Pam și Philip. Philip ne-a dat acea poveste despre corabia care se oprește pe insulă și îmi amintesc că Tony a fost foarte prins de discuție.

Stuart se întoarse spre Pam.

— Poate că asta te-a făcut să te simți amenințată; poate că nu voiai să-ți pierzi influența asupra lui Tony.

— Mulțumesc, Stuart, foarte interesant, răspunse Pam tăios. Ceea ce vrei să spui e că, pentru a concura cu acest zombi, trebuie să mă fut cu toți tipii din grup! Asta e părerea ta despre abilitățile femeilor?

— Asta cu siguranță o să producă feedback, spuse Gill, iar ironia cu zombi a fost deplasată. Prefer oricând calmul lui Philip jignirilor isterice! Pam, ești o femeie foarte furioasă. Crezi că ai putea să fii și altfel decât lipsită de control?

— Reacția ta e foarte puternică, Gill, spuse Julius. Ce se întâmplă?

— Cred că în această nouă și furioasă Pam recunosc mult din soția mea și sunt hotărât să nu admit nicio mizerie – nici din partea uneia, nici a alteia.

Apoi Gill adăugă:

— Și mai e ceva. Rămân în continuare perplex la cât de invizibil rămân pentru Pam.

Gill se întoarse spre ea.

— Îți vorbesc deschis și personal; ți-am spus ceea ce cred despre tine, ți-am spus că te văd ca președinte de tribunal, dar totul trece neobservat. În continuare eu nu contez. Ai ochi doar pentru Philip… și Tony. Și cred că îți spun lucruri importante – iată încă o mostră: cred că știu de ce te-a părăsit John: nu din cauză că era laș, ci din cauza furiei tale.

Pam rămase tăcută, adâncită în gânduri.

— Ies la iveală sentimente foarte puternice. Haideți să ne gândim în continuare la ele și să încercăm să le înțelegem. Ceva idei? întrebă Julius.

— Eu admir onestitatea de care a dat dovadă Pam astăzi, spuse Bonnie, și pot să înțeleg cât de vulnerabilă se simte. De asemenea, apreciez felul în care o abordează Gill. Asta e o schimbare uluitoare pentru tine, Gill, iar eu o aplaud, dar uneori mi-aș dori să-l lași pe Philip să se apere singur. Nu înțeleg de ce n-o face.

Bonnie se întoarse spre Philip.

— De ce n-o faci?

Philip scutură din cap, rămânând tăcut.

— Dacă el nu vrea să vorbească, o să răspund eu în locul lui, spuse Pam. Urmează instrucțiunile lui Arthur Schopenhauer.

Pam scoase o foaie din geantă, privi peste ea și citi:

Vorbește fără emoție.

Nu fi spontan.

Consideră că ești un om care are singurul ceas din orașul în care trăiește. Asta îți va prinde foarte bine.

A disprețui înseamnă a câștiga respect.

Philip dădu din cap apreciativ și răspunse:

— Îmi place bibliografia ta. Mie mi se par niște sfaturi foarte bune.

— Despre ce e vorba? întrebă Stuart.

— M-am uitat puțin prin Schopenhauer, spuse Pam, ridicând în sus foaia.

Urmă o tăcere, după care Rebecca întrerupse impasul.

— Tony, tu unde ești? Ce se întâmplă cu tine?

— Mie mi-e greu să vorbesc astăzi, spuse Tony, scuturând din cap. Mă simt imobilizat, ca și cum aș fi împietrit.

Spre surpriza tuturor, Philip răspunse:

— Cred că înțeleg ce te imobilizează, Tony. Cum spunea Julius, ești prins între două solicitări contradictorii: se așteaptă de la tine să funcționezi în cadrul grupului, exprimându-te liber, dar în același timp încerci să îți onorezi loialitatea față de Pam.

— Da, înțeleg asta, răspunse Tony, dar înțelegerea nu e suficientă, nu mă eliberează. Totuși, îți mulțumesc. Și iată ce aș vrea să-ți spun. Ceea ce tocmai ai spus – știi, confirmând ideea lui Julius – ei bine, faci asta pentru prima oară... vreau să zic, nu îl contești... asta e o schimbare importantă.

— Spui că înțelegerea nu e suficientă. Ce altceva ar fi necesar? întrebă Philip.

Tony scutură din cap.

— Astăzi nu e ușor deloc.

— Cred că știu ce ar putea ajuta, spuse Julius, întorcându-se spre Tony. Tu și Pam vă evitați unul pe celălalt, evitați să vă exprimați sentimentele. Poate că le păstrați pentru a discuta despre ele mai târziu. Știu că e stânjenitor, dar ați putea începe să vorbiți despre asta aici?

Poate încercând să vorbiți unul cu celălalt, nu cu noi.

Tony inspiră adânc și se întoarse spre Pam.

— Nu mi-a plăcut asta, mă simt destabilizat. Mă enervează modul în care au decurs lucrurile. Nu pot să înțeleg de ce nu m-ai sunat înainte, să discutăm despre asta, să fiu și eu în temă pentru azi?

— Scuze. Dar amândoi știam că la un moment dat va trebui să le spunem și celorlalți. Am discutat despre asta.

— Asta e tot? Asta e tot ce ai de spus? Și cum rămâne cu diseară? Ne mai vedem?

— Ar fi prea stânjenitor pentru mine să ne vedem. Regula de aici e să discutăm despre toate relațiile, iar eu vreau să-mi respect contractul cu grupul. Nu pot continua așa; poate după ce grupul se va desființa...

— Ai o relație cât se poate de convenabilă și de flexibilă față de contracte, o întrerupse Philip, manifestând o agitație necaracteristică lui. Le respecți atunci când îți convine. Când am declarat că îmi consideram onorat contractul social făcut cu tine cu mult timp în urmă, m-ai linșat. Dar tu încâlci regulile grupului, te folosești după bunul plac de Tony și faci jocuri pe ascuns.

— Cine ești tu să vorbești despre contracte? se răsti Pam la el. Cum rămâne cu contractul dintre profesor și elev?

Philip își privi ceasul, se ridică și spuse:
— E ora șase. Mi-am onorat obligația legată de timp.
Ieși din cameră murmurând:
— Ne-am tăvălit suficient în noroi pentru astăzi.
Era prima oară când altcineva decât Julius punea capăt unei ședințe.

Orice om care este îndrăgostit va trăi o dezamăgire extraordinară după ce plăcerea va fi, în cele din urmă, atinsă; și va fi uluit că ceea ce fusese dorit cu atâta intensitate nu a adus nimic mai mult decât orice altă satisfacție sexuală, astfel că nu i se va părea că a avut prea mult de câștigat prin asta.

37

Despărțirea de grup nu reușise să curețe noroiul din mintea lui Philip. O luă pe Fillmore Street, asaltat de neliniști. Ce se întâmplase cu arsenalul său de tehnici de calmare? Tot ceea ce îi oferise, de atât de mult timp, ordine și seninătate se destrămase – disciplina sa mentală, perspectiva sa cosmică. Străduindu-se să atingă calmul, își impuse singur; nu te lupta, nu încerca să reziști, eliberează-ți mintea; nu face nimic în afară de a privi spectacolul trecător al gândurilor tale. Lasă pur și simplu gândurile să intre pe domeniul conștiinței, iar apoi să se îndepărteze.

De intrat intrau, dar nu mai voiau să plece. În schimb, imaginile își despachetau bagajele, își atârnau hainele și se instalau în mintea sa. Îi apăru imaginea feței lui Pam. Se concentră pe această imagine, care, spre uimirea lui, se transformă singură, începând să piardă din ani: trăsăturile ei întineriră, iar în curând în fața sa apărea acea Pam pe care o cunoscuse cu atât de mulți ani în urmă. Cât de ciudat era să discearnă ipostaza tânără în cea matură. De obicei imaginația lui urma traiectoria opusă: în prezent vedea viitorul, iar sub pielea imaculată a tinereții vedea craniul.

Cât de strălucitoare era fața ei! Și cu ce claritate uimitoare o vedea! Dintre toate sutele de femei în trupul cărora intrase și ale căror fețe se șterseseră de mult, contopindu-se într-o față arhetipală, cum era oare posibil ca acest chip să persiste, cu detalii atât de minuțioase?

Apoi, spre uluirea sa, imagini vii și fulgerătoare ale tinerei Pam îi apărură în fața ochilor: frumusețea ei, încântarea ei amețită în timp ce el îi lega încheieturile mâinilor cu o curea, orgasmul ei în cascadă. Propria lui excitație sexuală rămânea o amintire corporală vagă, o senzație inefabilă a respirației întretăiate, a mișcării și exaltării pelviene. Își amintea, de asemenea, că rămăsese în brațele ei prea mult. Exact acesta fusese motivul pentru care o considerase periculoasă și se hotărâse pe loc să nu se mai întâlnească cu ea. Reprezenta o amenințare pentru libertatea lui. Ceea ce urmărise el fusese detensionarea sexuală rapidă – aceasta era calea lui către pacea și singurătatea binecuvântate. Nu își dorise niciodată plăcerea carnală. Își dorise libertatea; voise să scape de servitutea dorinței, pentru a

putea intra, chiar și pentru scurt timp, în luminișul izbăvit al adevăraților filosofi. Doar după detensionarea sexuală se putea apleca asupra ideilor înalte și se putea alătura prietenilor săi, marii gânditori ale căror cărți le privea ca scrisori personale adresate lui.

Alte imagini îl invadară; îl cuprinse pasiunea, care, cu o mișcare învăluitoare, îl scoase din perspectiva distantă a filosofului. Tânjea, dorea, voia. Și, mai mult decât orice, voia să țină fața lui Pam în mâini. Își imagină un leu de mare înconjurat de un harem de femele, apoi un câine vagabond izbindu-se la nesfârșit de un gard din plasă de oțel care îl ține la distanță de o cățea în călduri. Se simțea un om al peșterii primitiv și violent, mormăind pentru a-și ține la distanță competitorii. Voia s-o posede, s-o lingă, s-o miroasă. Se gândi la brațele musculoase ale lui Tony, la Popeye înghițindu-și spanacul și azvârlind cutia goală în spatele său. Îl văzu pe Tony urcându-se pe ea, picioarele ei desfăcute, brațele ei cuprinzându-l. Sexul acela trebuia să fie al lui, doar al lui. Ea nu avea niciun drept să îl înjosească, oferindu-i-l lui Tony. Tot ceea ce făcea ea cu Tony îi mânjea amintirea, îi sărăcea experiența lui Philip. Simți că îi vine rău. Era un biped.

Philip se întoarse și o luă pe lângă debarcader, apoi prin Crissy Field, înspre golf, și pe țărmul Pacificului, unde valurile liniștite și mirosul atemporal al oceanului sărat îl liniștiră. Începu să tremure și își încheie geaca. În lumina care apunea, vântul rece al Pacificului se strecura pe sub Golden Gate și șuiera pe lângă el, tot așa cum orele vieții lui aveau să treacă întotdeauna pe lângă el, fără căldură sau plăcere. Vântul prezicea răceala zilelor nesfârșite ce aveau să vină, zile arctice de sculat dimineața fără nicio speranță pentru un cămin, dragoste, atingere, bucurie. Casa gândirii pure în care locuia el era neîncălzită. Cât de ciudat că nu observase niciodată asta. Continuă să meargă, dar cu conștiința difuză că această casă și toată viața lui fuseseră construite pe fundații șubrede și false.

Ar trebui să tratăm cu indulgență orice nebunie, eșec sau viciu uman, amintindu-ne că ceea ce avem în față sunt, pur și simplu, propriile noastre eșecuri, nebunii și vicii.

38

La următoarea ședință, Philip nu împărtăși grupului nici înspăimântătoarele lui senzații, nici motivele pentru care plecase atât de brusc cu o săptămână în urmă. Deși acum participa mai activ la discuții, făcea asta doar atunci când dorea, iar membrii grupului învățaseră că energia folosită pentru a-l obliga pe Philip să se deschidă era energie irosită. Prin urmare, ei își concentrară atenția asupra lui Julius, întrebându-l dacă se simțea uzurpat de faptul că Philip pusese capăt ultimei ședințe.

— Am sentimente amestecate, răspunse Julius. Partea amară e de a fi fost înlocuit. A fi pierdut influența și rolul pe care îl am este un simbol pentru toate finalurile și renunțările iminente. După ultima ședință am dormit prost. La ora 3 dimineața totul te face să te simți prost. Am fost copleșit de un val de regrete față de toate sfârșiturile care mă așteaptă: sfârșitul grupului, al terapiei cu toți ceilalți pacienți ai mei, al ultimului meu an bun. Asta ar fi partea amară. Partea bună e mândria mea față de voi. Inclusiv față de tine, Philip. Mândria față de independența voastră crescândă. Psihanaliștii sunt aidoma unor părinți. Un părinte bun îl face pe copil capabil să dobândească suficientă autonomie pentru a pleca de acasă și a funcționa ca adult; la fel, un bun psihoterapeut are ca scop să îi facă pe pacienți capabili să trăiască fără terapie.

— Ca să nu fie nicio neînțelegere, aș vrea să clarific lucrurile, interveni Philip. Săptămâna trecută, intenția mea nu a fost să te uzurp. Acțiunile mele erau exclusiv de autoprotejare: m-am simțit extraordinar de agitat de acea discuție. M-am forțat să rămân până la sfârșitul ședinței, apoi a trebuit să plec.

— Înțeleg asta, Philip, dar preocuparea mea față de sfârșituri este atât de puternică acum, încât e posibil să văd amenințarea unor sfârșituri și înlocuiri în situații benigne. Sunt, de asemenea, conștient că sub precizarea ta se ascunde o anumită grijă față de mine. Pentru asta îți mulțumesc.

Philip înclină ușor din cap.

— Această agitație pe care ai descris-o, continuă Julius, pare importantă. Ar trebui oare s-o explorăm? Au mai rămas doar cinci ședințe;

îndemnul meu către tine e să profiți de acest grup cât mai este timp.

Deși Philip scutură din cap, pentru a da de înțeles că acea explorare nu îi era încă accesibilă, el nu avea să rămână tăcut pentru totdeauna. La următoarea ședință, a fost atras inexorabil în mijlocul discuțiilor.

Pam deschise următoarea ședință adresându-i-se vioi lui Gill:

— E momentul pentru scuze! M-am gândit la tine și cred că… nu cred, de fapt, sunt sigură că îți sunt datoare.

— Continuă, spuse Gill, atent și curios.

— Cu câteva luni în urmă te-am ocărât că nu ești niciodată prezent, că ești atât de absent și de impersonal încât eu nu suport să te ascult. Îți amintești? Erau niște chestii destul de dure…

— Da, dure, o întrerupse Gill, dar necesare. A fost un medicament bun. M-a făcut să o apuc pe drumul ăsta. Îți dai seama că din ziua aceea n-am mai băut nimic?

— Mulțumesc, dar nu pentru asta îmi ceream scuze, ci pentru ceea ce s-a întâmplat de atunci încoace. Tu chiar te-ai schimbat: ești prezent; ai fost mai deschis și mai direct cu mine decât oricine altcineva de aici, însă eu eram prea absorbită de mine însămi ca să-mi dau seama de asta. Pentru asta îmi cer scuze.

Gill acceptă scuzele ei.

— Și feedback-ul pe care ți l-am dat? A fost de vreun ajutor?

— Păi, termenul folosit de tine, „președinte de tribunal", m-a zguduit zile în șir. A ajuns la țintă; m-a făcut să gândesc. Dar ce mi-a rămas cel mai bine întipărit în minte e ce mi-ai spus, că John a refuzat să-și părăsească soția nu din cauza lașității, ci din cauză că nu voia să mai aibă dea face cu furia mea… Asta chiar m-a afectat, chiar m-a făcut să gândesc. Nu-mi puteam scoate din cap cuvintele tale. Și știi ce? M-am hotărât că ai perfectă dreptate și că și John a avut dreptate să se îndepărteze de mine. L-am pierdut nu din cauza neajunsurilor lui, ci alor mele; se săturase de mine. Acum câteva zile l-am sunat și i-am spus lucrurile astea.

— Cum a reacționat?

— Foarte bine, după ce și-a revenit din șoc. Până la urmă am avut o discuție plăcută și prietenoasă: am povestit ce am mai făcut, am discutat despre cursurile noastre, despre studenți comuni, am vorbit să predăm împreună. A fost bine. Mi-a spus că par diferită.

— Sunt vești minunate, Pam, spuse Julius. A-ți depăși furia e un progres important. Sunt de acord că ești prea atașată de ceea ce urăști. Mi-ar plăcea să putem face un instantaneu cu acest proces de depășire, ca să-l putem folosi ulterior – să vedem exact cum ai făcut-o.

— A fost complet neintenționat. Cred că maxima ta – bate fierul cât e rece! — a avut o anumită legătură cu asta. Sentimentele mele față de John se răciseră suficient ca să pot face un pas în spate și să pot gândi rațional.

— Și cum a rămas, întrebă Rebecca, cu atașarea pe care o simți față de Philip?

— Cred că nu ai înțeles niciodată natura monstruoasă a modului în care s-a purtat cu mine.

— Nu e adevărat. Mi-a părut rău pentru tine… M-a durut când ai povestit prima oară; o experiență groaznică, absolut groaznică. Dar după cincisprezece ani? De obicei lucrurile se răcesc în cincisprezece ani. Ce face ca acest fier să fie încă încins la roșu?

— Aseară – în timpul unui somn foarte ușor – mă gândeam la povestea mea cu Philip și îmi imaginam că îmi bag mâna în cap, apuc tot acest ghem de gânduri despre el și îl izbesc de podea. Apoi m-am văzut aplecându-mă deasupra lui și examinând fragmentele. Vedeam fața lui, apartamentul lui mizer, tinerețea mea întinată, dezamăgirea față de viața universitară, am văzut-o pe prietena mea pierdută, Molly – și în timp ce priveam la acest morman de nenorociri mi-am dat seama că ceea ce mi se întâmplase mie era pur și simplu… pur și simplu… de neiertat.

— Îmi amintesc că Philip a spus că de neiertat și incapabil de iertare sunt două lucruri diferite, spuse Stuart. Așa e, Philip?

Philip aprobă din cap.

— Nu sunt sigur că am înțeles asta, spuse Tony.

— De neiertat, spuse Philip, menține responsabilitatea în afara cuiva, în timp ce incapabil de iertare plasează responsabilitatea pe refuzul cuiva de a ierta.

Tony dădu din cap.

— Diferența dintre a-ți asuma responsabilitatea pentru ceea ce faci și a da vina pe altcineva?

— Exact, spuse Philip, și, după cum l-am auzit pe Julius spunând, terapia începe în momentul în care căutarea de țapi ispășitori încetează și apare în loc responsabilitatea.

— Îl citezi din nou pe Julius, Philip, îmi place asta, spuse Tony.

— A sunat mai bine când ai spus-o tu, interveni Julius. Și, din nou, simt că devii mai apropiat, îmi place asta.

Philip zâmbi aproape imperceptibil. Când deveni clar că nu avea de gând să mai răspundă, Julius i se adresă lui Pam:

— Pam, care sunt sentimentele tale?

— Ca să fiu sinceră, sunt șocată de cât de mult se străduiesc toți să vadă o schimbare la Philip. Cum se scobește el în nas, cum încep toți să se minuneze. E o glumă proastă ce remarci afectate și banale poate să producă această reverență a voastră.

Apoi spuse într-un ritm cântat, imitându-l pe Philip:

— Terapia începe în momentul în care căutarea de țapi ispășitori se încheie și începe în loc responsabilitatea.

Apoi continuă pe un ton ridicat:

— Dar cum rămâne cu responsabilitatea ta, Philip? Niciun cuvânt amărât despre asta, în afara tâmpeniilor despre celulele tale neuronale care se schimbă și, astfel, tu nu ai făcut nimic. Nu, tu nu erai acolo.

După o tăcere stânjenitoare, Rebecca spuse încet:

— Pam, aș vrea să-ți spun că tu ești capabilă să ierți. Ai iertat multe lucruri. Ai spus că m-ai iertat pentru incursiunea mea în prostituție.

— Acolo nu exista nicio victimă, în afara ta, răspunse Pam imediat.

— Și, continuă Rebecca, toți am observat cum l-ai iertat pe Julius imediat, pentru aventurile lui. L-ai iertat fără să știi sau să întrebi dacă unele dintre prietenele lui au fost afectate de acțiunile lui.

Pam își îndulci vocea.

— Soția lui tocmai murise. Era în stare de șoc. Imaginează-ți cum e să pierzi pe cineva pe care îl iubești din liceu. Aveți puțină îngăduință față de el.

— L-ai iertat pe Stuart pentru aventura lui cu o femeie tulburată, interveni și Bonnie, și l-ai iertat chiar și pe Gill pentru că a ținut atât de mult secret față de noi alcoolismul său. Ai iertat multe. De ce nu și pe Philip?

Pam scutură din cap.

— E una să ierți pe cineva pentru un lucru rău făcut altcuiva și cu totul altceva când victima ești tu.

Grupul asculta cu înțelegere, dar totuși continuă.

— Și, Pam, spuse Rebecca, eu te iert pentru că ai încercat să-l faci pe John să-și părăsească cei doi copii.

— Și eu, spuse Gill. Și te iert pentru ce i-ai făcut lui Tony aici. Dar tu? Tu te poți ierta pentru că ai venit cu acea „zi a mărturisirilor” și i-ai dat papucii în public? A fost ceva umilitor.

— Mi-am cerut scuze public pentru că nu l-am consultat înainte în privința mărturisirii. Din acest punct de vedere sunt vinovată de nepăsare extremă.

— Dar, insistă Gill, mai e ceva: te poți ierta pentru că l-ai folosit pe Tony?

— Că l-am folosit pe Tony? spuse Pam. Eu l-am folosit pe Tony? Despre ce vorbești?

— Se pare că toată relația voastră a fost ceva mult mai important pentru el decât pentru tine. Se pare că de fapt nu relaționai atât cu Tony, cât cu ceilalți, poate chiar cu Philip, prin Tony.

— A, ideea ridicolă a lui Stuart! N-am crezut nicio clipă așa ceva, spuse Pam.

— Folosit? interveni Tony. Crezi că am fost folosit? N-am nicio nemulțumire față de asta; sunt dispus oricând să fiu folosit în felul ăsta.

— Haide, Tony, spuse Rebecca, termină cu glumele. Nu mai gândi cu capul tău cel mic.

— Capul cel mic?

— Cu scula!

Tony începu să zâmbească larg, iar Rebecca se răsti:

— Ce nemernic ești! Știai ce vreau să spun, voiai doar să mă faci să vorbesc urât. Fii mai serios, Tony, nu mai avem mult timp. Nu ai cum să spui că n-ai fost afectat de ce s-a întâmplat cu Pam.

Tony încetă să zâmbească.

— Păi, faptul că mi s-au dat papucii dintr-o dată m-a făcut să mă simt… mă rog, aruncat la gunoi. Dar încă mai am speranțe.

— Tony, spuse Rebecca, mai ai încă mult de lucrat la relațiile cu femeile. Nu mai cerși, e umilitor. Tu spui că ele te pot folosi în absolut orice fel doresc, pentru că nu vrei de la ele decât un singur lucru: să ți-o pui. În felul ăsta te umilești singur, și pe ele de asemenea.

— Eu nu m-am gândit că l-aș folosi pe Tony, spuse Pam. Mi s-a părut că totul e reciproc. Dar, ca să fiu sinceră, la momentul acela nu m-am gândit

prea mult. Am intrat pe pilot automat.

— Ca și mine, cu mult timp în urmă. Pilot automat, spuse Philip încet.

Pam tresări. Privi spre Philip câteva secunde, apoi în jos.

— Am o întrebare pentru tine, spuse Philip.

Cum Pam nu își ridică privirea, Philip adăugă:

— O întrebare pentru tine, Pam.

Pam își înălță capul și îl privi în ochi. Ceilalți schimbară priviri pe furiș.

— Acum douăzeci de minute ai spus „dezamăgire față de viața universitară”. Dar acum câteva săptămâni ai spus că, atunci când ai intrat la doctorat, te gândeai serios la filosofie, chiar să îl studiezi pe Schopenhauer. Dacă așa stau lucrurile, atunci îți pun această întrebare: am fost un profesor chiar atât de catastrofal?

— Nu am spus niciodată că ai fost un profesor slab, răspunse Pam. Ai fost unul dintre cei mai buni profesori pe care i-am avut vreodată.

Philip o privea fix pe Pam, uimit.

— Spune-ne ce simți, Philip, îl îndemnă Julius.

Când Philip refuză să răspundă, Julius spuse:

— Îți amintești totul, fiecare cuvânt pe care l-a spus Pam. Mă gândesc că ce spune ea contează destul de mult pentru tine.

Philip rămase tăcut.

Julius se întoarse spre Pam.

— Mă gândesc la cuvintele tale – că Philip a fost unul dintre cei mai buni profesori pe care i-ai avut vreodată. Asta probabil că a accentuat sentimentul de dezamăgire și trădare.

— Corect. Julius, mă pot baza pe tine de fiecare dată.

Stuart repetă cuvintele lui Pam:

— Unul dintre cei mai buni profesori pe care i-ai avut vreodată! Sunt absolut uluit de asta. Sunt uluit că ai spus ceva atât de… de generos despre Philip. E un pas enorm.

— Nu îi acordați prea multă importanță, spuse Pam. Julius a mers direct la țintă: cel mult, faptul că era un profesor bun a făcut ca toată întâmplarea să fie și mai oribilă.

Tony, puternic afectat de remarca lui Gill despre relația lui cu Pam, deschise următoarea ședință adresându-i-se direct lui Pam:

— Asta e… cum ar veni, cam stânjenitor, dar am ascuns ceva. Aș vrea să spun că mă simt mult mai deprimat de sfârșitul relației noastre decât am

recunoscut. Nu am greșit cu nimic față de tine – tu și cu mine am fost… ăăă, împreună… voiam amândoi să facem sex, iar acum eu sunt persoana non grata…

— Persona non grata, șopti încet Philip.

— Persona non grata, continuă Tony, și am senzația că sunt pedepsit. Nu mai suntem apropiați și cred că asta îmi lipsește. Mai demult am fost prieteni, apoi iubiți, iar acum… e ca și cum… totul este suspendat… nimic… tu mă eviți. Iar Gill are dreptate: a fost umilitor ca dracu' să mi se dea papucii în public. În momentul acesta nu primesc nimic din partea ta, nici nu ne-o punem, nici nu suntem prieteni.

— Of, Tony, îmi pare atât de rău. Am făcut o greșeală… eu… noi… nu ar fi trebuit să facem asta niciodată. Și pentru mine e stânjenitor.

— Atunci ce zici să revenim la cum eram înainte?

— Înainte?

— Doar prieteni, atât. Să ieșim împreună după grup, cum fac toți cei de aici, în afară de amicu' Philip, care parcă începe să se mai dea pe brazdă.

Tony se întinse și îl bătu afectuos pe umăr pe Philip.

— Știi, să vorbim despre grup, tu să-mi povestești despre cărți, chestii de-astea.

— Ce spui mi se pare foarte elevat, răspunse Pam. Și… ar fi o premieră pentru mine; de obicei la mine, după o aventură, urmează o despărțire zgomotoasă și categorică.

— Mă întrebam, Pam, interveni Bonnie, dacă păstrai distanța față de Tony din cauză că te temeai că el va interpreta o atitudine amicală ca pe o invitație sexuală.

— Da, exact, era și asta; asta e o parte importantă a poveștii. Tony e, într-adevăr, puțin obsesiv.

— Păi, spuse Gill, există un remediu evident: clarifică situația. Fii directă cu el. Ambiguitatea înrăutățește lucrurile. Acum câteva săptămâni ai evocat posibilitatea ca voi doi să vă întâlniți, mai târziu, după ședințele grupului. Era ceva adevărat sau doar o modalitate ipocrită de a mai îndulci despărțirea? Asta nu face decât să tulbure apele. Îl ține pe Tony în suspans.

— Da, exact! spuse Tony. Declarația de acum câteva săptămâni că ar putea fi posibil ca noi să continuăm, în viitor, a însemnat mult pentru mine. Încerc să mențin o linie de echilibru, ca să păstrez această posibilitate.

— Și, spuse Julius, prin asta ai renunțat la șansa de a lucra la problemele tale, deși acest grup și cu mine suntem încă disponibili.

— Știi, Tony, spuse Rebecca, sexul nu e cel mai important lucru, nu e singurul lucru de pe lume.

— Știu, știu, de asta am deschis azi subiectul ăsta. Ai și tu puțină îngăduință!

După o scurtă tăcere, Julius spuse:

— Deci, Tony, continuă să abordezi problemele.

Tony se întoarse spre Pam:

— Hai să facem ce spune Gill, să clarificăm situația, ca niște oameni maturi. Tu ce îți dorești?

— Eu îmi doresc să revenim la situația dinainte. Doresc ca tu să mă ierți pentru că te-am făcut de râs prin acea mărturisire inopinată. Îmi ești drag, Tony, țin la tine. Acum câteva zile i-am auzit pe studenții mei folosind o expresie, „amici de sex”; poate că asta eram noi și atunci a fost plăcut, dar nu mi se mai pare o idee bună acum sau în viitor – grupul e mai important. Hai să ne concentrăm pe munca noastră de aici.

— Sunt de acord. Sunt pregătit să fac asta.

— Deci, Tony, spuse Julius, ești eliberat. Poți acum să vorbești despre toate gândurile pe care le-ai păstrat pentru tine în ultimul timp. Despre tine, despre Pam sau despre grup.

În ședințele care mai rămăseseră, Tony reveni la rolul său din cadrul grupului. O îndemnă pe Pam să se concentreze pe sentimentele ei față de Philip. Atunci când breșa potențială creată de faptul că ea îl lăudase pe Philip ca profesor nu se concretiză, Tony o îndemnă să se străduiască mai mult să înțeleagă motivul care făcea ca resentimentele ei față de Philip să rămână incandescente, deși putea să-i ierte pe ceilalți din grup.

— Am spus deja, răspunse Pam, că, în mod evident, e mult mai ușor să-i iert pe ceilalți, pe Rebecca, pe Stuart sau pe Gill, pentru că nu am fost victima personală a greșelilor acestora. Ceea ce au făcut ei nu mi-a schimbat viața. Dar mai e ceva. Îi pot ierta pe ceilalți deoarece au arătat că au remușcări și, mai presus de orice, pentru că s-au schimbat. Eu m-am schimbat. Acum cred că e posibil să ierți persoana, chiar dacă nu și actul. Cred că aș fi în stare să iert un Philip schimbat. Dar el nu s-a schimbat. Mă întrebați de ce pot să-l iert pe Julius… păi, uitați-vă la el: tot timpul se

gândește la ceilalți. Și, după cum sunt sigură că v-ați dat seama cu toții, el ne face, din iubire, și un ultim dar: ne învață să murim. L-am cunoscut pe vechiul Philip și pot să declar că bărbatul care stă acolo e aceeași persoană. Cel mult, acum e mai rece și mai arogant.

După o scurtă pauză, Pam adăugă:

— Iar niște scuze din partea lui n-ar strica.

— Philip nu s-a schimbat? spuse Tony. Cred că vezi ceea ce vrei tu să vezi. Înainte umbla tot timpul după femei. Asta s-a schimbat.

Tony se întoarse spre Philip.

— N-ai spus-o foarte explicit, dar acum e altfel. Nu-i așa?

Philip aprobă din cap.

— Viața mea s-a schimbat foarte mult. Nu am mai fost cu o femeie de doisprezece ani.

— Asta nu ți se pare schimbare? o întrebă Tony pe Pam.

— Sau reformare? spuse Gill.

Înainte ca Pam să apuce să răspundă, Philip interveni:

— Reformă? Nu, nu este exact. Ideea de reformare nu a jucat niciun rol. Dați-mi voie să clarific: eu nu mi-am schimbat viața sau, cum s-a spus aici, dependența mea sexuală în virtutea vreunei hotărâri morale. M-am schimbat pentru că viața mea era o agonie – devenise de nesuportat.

— Cum ai făcut ultimul pas? Care a fost picătura care a umplut paharul? întrebă Julius.

Philip ezita, întrebându-se dacă să-i răspundă lui Julius. Apoi inspiră profund și începu, vorbind mecanic, ca și cum ar fi fost întors cu cheia:

— Într-o seară mergeam cu mașina spre casă, după o orgie prelungită cu o femeie extraordinar de frumoasă, și mă gândeam că acum, mai mult decât oricând altcândva în viața mea, obținusem tot ceea ce doream. Îmi făcusem plinul. Mirosul sevelor sexuale din mașină era copleșitor. Totul trăsnea a carne fetidă: aerul, mâinile mele, părul meu, hainele și respirația mea. Era ca și cum tocmai aș fi făcut baie într-o cadă plină cu parfum de femeie. Și apoi am văzut cum, la orizontul minții mele, dorința își recăpăta forțele, pregătindu-se să scoată capul din nou. Acesta a fost momentul. Dintr-o dată a început să-mi fie greață de viața mea. Am vomitat. Atunci…

Philip se întoarse spre Julius.

— … mi-am adus aminte de remarca ta despre epitaful meu. Și atunci mi-am dat seama că Schopenhauer avea dreptate: viața e o suferință

permanentă, iar dorința de nepotolit. Roata suferinței se învârte la nesfârșit; trebuia să găsesc o modalitate de a scăpa de pe roată, acela fiind momentul în care am început, în mod deliberat, să-mi modelez viața în funcție de-a lui.

— Și asta a funcționat pentru tine, în toți acești ani? întrebă Julius.

— Până acum, până la acest grup.

— Dar acum ești mult mai bine, Philip, spuse Bonnie. Ești mult mai deschis, mult mai abordabil. O să-ți spun adevărul – modul în care puteai să te porți atunci când ai venit prima oară aici… vreau să spun că nu mi-aș fi putut imagina niciodată că eu sau altcineva ar veni la tine pentru terapie.

— Din nefericire, răspunse Philip, „a fi deschis” aici înseamnă că trebuie să împărtășesc nefericirea tuturor. Asta pur și simplu îmi sporește nefericirea. Spune-mi, la ce poate fi bun acest „a fi deschis”? Când eram „în viață” eram nenorocit. În ultimii doisprezece ani am fost un vizitator al vieții, un observator al spectacolului trecător și…

Philip își rășchiră degetele, ridicând și coborând mâinile ca să sublinieze ce avea de spus:

— … am trăit în liniște. Iar acum, când acest grup m-a forțat să fiu din nou „în viață”, sunt din nou angoasat. V-am spus despre agitația care m-a cuprins după ce am părăsit grupul, acum câteva săptămâni. Nu mi-am recăpătat vechiul calm.

— Cred că există o eroare în teoria ta, Philip, spuse Stuart, care are legătură cu declarația că erai „în viață”.

— Și eu voiam să spun același lucru, interveni Bonnie. Nu cred că ai fost vreodată în viață, cu adevărat în viață. N-ai spus niciodată că ai fi avut o relație adevărată, afectuoasă. N-am auzit nimic despre prieteni, iar în privința femeilor, ai spus tu însuți că erai un vânător.

— E adevărat, Philip? întrebă Gill. Nu ai avut niciodată o relație adevărată?

Philip scutură din cap.

— Toți cei cu care am interacționat mi-au provocat suferință.

— Și părinții tăi? întrebă Stuart.

— Tatăl meu era distant și depresiv cronic, cred. S-a sinucis când aveam treisprezece ani. Mama a murit acum câțiva ani, dar mă înstrăinasem de ea cu vreo douăzeci de ani în urmă. Nu am participat la înmormântarea ei.

— Frați? Surori? întrebă Tony.

Philip scutură din cap.

— Am fost singur la părinți.

— Știi la ce mă gândesc? spuse Tony. Când eram copil, nu voiam să mănânc mai nimic din ce gătea mama. Spuneam tot timpul „nu-mi place", iar ea îmi răspundea de fiecare dată „de unde știi că nu-ți place, dacă nici măcar n-ai gustat?" Felul în care privești tu viața îmi aduce aminte de asta.

— Multe lucruri, răspunse Philip, pot fi cunoscute în virtutea simplei rațiuni. Toată geometria, de exemplu. Unii pot suferi, ocazional, o experiență dureroasă și să o extrapoleze asupra întregului. Iar alții pot privi, citi și îi pot observa pe ceilalți.

— Dar tipul tău, Schopenhauer, spuse Tony, n-ai spus că pentru el era o mare chestie să își asculte propriul trup, să se bazeze pe – cum ai spus? — „experiența instantă"?

— Experiența imediată.

— Exact, experiența imediată. Atunci n-ai fi de acord că iei o decizie importantă pe baza unor informații de mâna a doua, adică informații care nu țin de experiența ta imediată?

— Observația ta e foarte bună, Tony, dar mi-a ajuns câtă experiență directă am avut după acea ședință cu „ziua mărturisirilor".

— Revii din nou la acea ședință, Philip. Se pare că a fost un punct de inflexiune, spuse Julius. Poate că ar fi timpul să descrii ce ți s-a întâmplat după ea.

Ca și înainte, Philip făcu o pauză, inspiră profund, apoi începu să relateze metodic sentimentele care l-au încercat după sfârșitul acelei ședințe. În timp ce vorbea despre agitația și incapacitatea sa de a-și controla tehnicile de liniștire a minții, începu să devină vizibil agitat. Apoi, în timp ce descria cum reziduurile mentale care îi pluteau în cap își făceau loc în mintea sa, în loc să se îndepărteze, pe frunte începură să-i strălucească picături de transpirație. Iar apoi, în timp ce vorbea despre reemergența sinelui său primitiv și rapace, pete de sudoare apărură la subsuorile cămășii sale roșu pal, iar pe bărbie, pe nas și pe ceafă îi curgeau șiroaie de transpirație. În cameră era tăcere desăvârșită; toți erau fascinați de revărsarea de cuvinte și de apă a lui Philip.

Se opri, inspiră din nou adânc, și continuă:

— Gândurile mele își pierduseră coerența; tot felul de imagini îmi inundau haotic mintea: amintiri pe care le uitasem de mult. Îmi aminteam

unele lucruri despre cele două episoade sexuale dintre mine și Pam. Și îi vedeam fața, nu cea de acum, ci cea de atunci, din urmă cu cincisprezece ani, cu o claritate supranaturală. Era strălucitoare; aș fi vrut s-o prind în mâini și…

Philip era pregătit să nu ascundă nimic, nici gelozia sa dureroasă, nici mentalitatea de om al peșterii care o posedă pe Pam, nici măcar imaginea lui Tony cu antebrațe de Popeye, dar acum era copleșit de o diaforeză abundentă, care îl udă până la piele. Se ridică și ieși din cameră, spunând:

— Sunt ud leoarcă; trebuie să plec.

Tony țâșni după el. După trei sau patru minute, cei doi reintrară în cameră. Philip purta acum pulovărul cu San Francisco Giants al lui Tony, care rămăsese în tricoul negru și mulat.

Philip nu privi pe nimeni, ci se prăbuși pur și simplu pe scaun, evident extenuat.

— Toată lumea a supraviețuit, spuse Tony.

— Dacă n-aș fi căsătorită, spuse Rebecca, m-aș putea îndrăgosti de voi amândoi, pentru ceea ce tocmai ați făcut.

— Eu sunt disponibil, spuse Tony.

— Nu comentez, spuse Philip. Eu am terminat pe ziua de azi. Sunt secat.

— Secat? Prima ta glumă aici, Philip. Îmi place, spuse Rebecca.

Unii nu pot să scape de propriile lanțuri, dar pot, totuși, să-și elibereze prietenii.

39

În sfârșit, celebritatea

Există puține lucruri pe care Schopenhauer să le fi reuperat mai mult decât dorința de celebritate. Și totuși, o, cât de mult o dorea!

Celebritatea joacă un rol important în ultima lui carte, *Parerga și paralipomena*, o compilație în două volume de observații disparate, eseuri și aforisme, încheiată în 1851, cu nouă ani înaintea morții sale. Cu o profundă senzație de împlinire și ușurare, Schopenhauer a terminat cartea și a spus: „Îmi voi șterge penița și voi spune «restul e tăcere.»”

Dar găsirea unui editor era o provocare: niciunul dintre editorii lui anteriori nu voia să aibă de-a face cu ea, după ce pierduseră prea mulți bani cu celelalte lucrări ale filosofului, rămase necitite. Chiar și capodopera sa, *Lumea ca voință și reprezentare*, se vânduse în doar câteva exemplare și primise o singură recenzie, mediocră. În cele din urmă, unul dintre „apostolii” lui loiali a convins, în 1853, un librar berlinez să tipărească 750 de exemplare. Schopenhauer avea să primească zece exemplare gratuite, dar nu și drepturi de autor.

Primul volum din *Parerga și paralipomena* conține o serie uimitoare de trei eseuri despre cum să câștigi și să păstrezi senzația valorii de sine. Primul eseu, *Ce este un om*, descrie modul în care gândirea creatoare produce o senzație de bogăție interioară. O astfel de cale aduce respect de sine și îi oferă unui om posibilitatea de a depăși vacuitatea și plictiseala fundamentale ale vieții, care au ca rezultat urmărirea neîncetată a cuceririlor sexuale, a călătoriilor și a jocurilor de noroc.

Al doilea eseu, *Ce are un om*, analizează tehnicile principale de compensare a sărăciei interioare: acumularea nesfârșită de bunuri, care, până la urmă, face ca omul să fie posedat de posesiunile sale.

Al treilea eseu, *Ce reprezintă un om*, este cel care exprimă cel mai clarviziunea sa asupra celebrității. Valoarea personală sau meritul interior sunt achiziția esențială, în timp ce celebritatea este ceva secundar, o simplă umbră a meritului: „Adevărată valoare are nu celebritatea, ci acel lucru

care ne face să o merităm… Cea mai mare fericire a unui om nu este faptul că posteritatea va ști ceva despre el, ci că el însuși are idei care merită gândite și păstrate timp de secole.” Respectul de sine bazat pe meritul interior produce o autonomie personală care nu ne poate fi smulsă – ea ține de puterea noastră –, în timp ce celebritatea nu ține de propria putință.

Schopenhauer știa că eliminarea dorinței de celebritate nu era ușoară; el o asemăna cu „extragerea unui spin încăpățânat din carnea noastră” și era de acord cu Tacit, care scrisese că: „Setea de celebritate este ultimul lucru la care renunță oamenii înțelepți.” Iar Schopenhauer însuși nu fusese niciodată în stare să renunțe la setea de celebritate. Scrierile sale sunt pline de amărăciunea lipsei de succes. Căuta regulat în ziare și reviste o menționare, de orice fel, a lui sau a operei lui. Atunci când pleca în călătorie, îi lăsa această sarcină lui Julius Frauenstádt, cel mai loial discipol al său. Deși nu își putea stăpâni iritarea că e ignorat, în cele din urmă se resemnă cu ideea că nu va cunoaște celebritatea în timpul vieții. În introducerile la ultimele sale cărți, Schopenhauer se adresează explicit generațiilor viitoare, care urmau să-l descopere.

Și atunci se întâmplă ceea ce părea de negândit. *Parerga și paralipomena*, exact cartea în care descria nebunia căutării faimei, îl făcu celebru. În această ultimă lucrare el își mai înmuiase pesimismul, stopase fluxul ieremiadelor și oferea sfaturi înțelepte despre cum trebuie trăit. Deși nu a renunțat niciodată la convingerile sale că viața nu e altceva decât „o peliculă mucegăită pe suprafața pământului” și „o întrerupere inutilă și deranjantă a nemișcării beatifice a nimicului”. În *Parerga și paralipomena* aborda o cale mai pragmatică. Nu avem de ales, spunea el, suntem condamnați la viață și, ca atare, trebuie să încercăm să trăim cu cât mai puțină durere posibil. (Schopenhauer a considerat întotdeauna fericirea o stare negativă – absența suferinței – și a prețuit maxima lui Aristotel: „Cel prudent aspiră nu la plăcere, ci la lipsa durerii.”)

În consecință, *Parerga și paralipomena* oferă lecții despre cum să gândim independent, cum să rămânem sceptici și raționali, cum să evităm alinarea supranaturalului, cum să avem o părere bună despre noi înșine, să păstrăm obiective modeste și să evităm să ne atașăm de ceea ce poate fi pierdut. Chiar dacă „toți trebuie să joace în marele spectacol de păpuși al vieții și să simtă sforile care ne pun în mișcare”, există, totuși, consolare în

păstrarea perspectivei distante a filosofului că, din punctul de vedere al eternității, nimic nu contează cu adevărat – totul trece.

Parerga și paralipomena introduce un ton nou. Deși continuă să sublinieze tragica și lamentabila suferință a existenței, ea adaugă dimensiunea conexiunii – adică suntem inexorabil conectați unii cu alții, prin comunitatea suferinței noastre. Într-un pasaj remarcabil, marele mizantrop manifestă o viziune mai îngăduitoare și mai indulgentă asupra semenilor săi, bipedele:

Modalitatea corectă de adresare între doi oameni ar trebui să fie, în loc de Domnule..., Colegul meu de suferință. Oricât de straniu ar putea părea, este în concordanță cu faptele, îl pune pe celălalt într-o lumină corectă și ne amintește de aceste lucruri cât se poate de necesare – toleranța, răbdarea, îngăduința și iubirea celuilalt – de care toți avem nevoie și pe care, prin urmare, toți le datorăm celorlalți.

Câteva propoziții mai târziu, Schopenhauer adaugă o idee care ar putea servi foarte bine drept paragraf introductiv al unui tratat contemporan de psihoterapie:

Ar trebui să tratăm cu indulgență orice nebunie, eșec sau viciu uman, amintindu-ne că ceea ce avem în față sunt, pur și simplu, propriile noastre eșecuri, nebunii și vicii. Nu sunt altceva decât eșecurile umanității căreia îi aparținem și noi și, în consecință, toți avem ascunse în interiorul nostru aceleași eșecuri.

Nu ar trebui să îi înfierăm pe ceilalți din cauza acestor vicii doar pentru că ele nu se manifestă la noi în această clipă.

Parerga și paralipomena a fost un mare succes, generând mai multe compilații de selecțiuni, publicate separat sub titluri mai populare (Aforisme despre înțelepciunea practică, Sfaturi și Maxime: înțelepciunea vieții, Gândurile despre viață ale lui Schopenhauer, Arta literaturii, Religia: Un dialog). În curând, cuvintele lui Schopenhauer erau pe buzele tuturor oamenilor educați din Germania. Chiar și în Danemarca vecină, Kierkegaard a scris în jurnalul său, în 1854, că „toți bârfitorii literari, jurnaliștii și scriitorașii au început să-și facă de lucru cu S.”

În cele din urmă, laudele au apărut și în presă. Marea Britanie, aproape o țară natală pentru Arthur, a fost prima care l-a onorat cu o recenzie uluitoare (intitulată „Iconoclasm în filosofia germană”), în prestigioasa Westminister Review. La puțin timp, această recenzie a fost tradusă și citită în toată Germania. Articole similare au început imediat să apară în Franța și Italia, iar viața lui Schopenhauer s-a schimbat radical.

Vizitatori curioși se îngrămădeau la Englischer Hof să-l vadă pe filosof mâncând. Richard Wagner i-a trimis libretul original de la Inelul Nibelungilor, cu dedicație. Universitățile au început să predea opera lui, societățile academice se ofereau să-l primească printre membrii lor, scrisori apologetice soseau la poștă, cărțile lui anterioare au reapărut în librării, oamenii din oraș îl salutau pe stradă și pudelii asemănători cu cel al lui Schopenhauer se vindeau ca pâinea caldă la magazinele de animale.

Extazul și încântarea lui Schopenhauer erau foarte vizibile. Atunci a scris: „Dacă o pisică e mângâiată, toarce; la fel de inevitabil, dacă un om e lăudat, pe fața lui se vor citi extazul și încântarea”, exprimându-și speranța că „soarele de dimineață al celebrității mele va auri cu primele sale raze seara vieții mele, împrăștiindu-i posomoreala”. Când eminenta sculptoriță Elisabeth Ney a venit la Frankfurt pentru patru săptămâni ca să-i facă un bust, Arthur torcea: „Lucrează toată ziua, în apartamentul meu. Când ajung acasă bem cafea împreună, stăm împreună pe canapea, iar eu mă simt ca și cum am fi căsătoriți”.

Arthur nu mai vorbise atât de tandru și de mulțumit despre viața casnică de pe vremea celei mai frumoase perioade din viața sa: cei doi ani petrecuți în Le Havre, la familia Blesimaire, când era copil.

Niciun bărbat aflat la sfârșitul vieții sale nu va dori să o ia din nou de la capăt, dacă e sincer și în deplinătatea facultăților sale. Mai degrabă va prefera să aleagă nonexistența completă.

40

Unul câte unul membrii grupului intrară în cameră pentru penultima ședință copleșiți de sentimente contrastante: unora le părea rău pentru sfârșitul apropiat al grupului, unii se gândeau la problemele personale pe care nu le rezolvaseră, unii cercetau fața lui Julius ca și cum ar fi vrut să și-o întipărească în minte, dar toți erau extrem de curioși să afle ce reacție va avea Pam la dezvăluirile lui Philip din ședința anterioară.

Dar Pam nu le oferi satisfacție; în schimb, scoase o foaie de hârtie din geantă, o despături încet și citi cu voce tare:

Un tâmplar nu vine la mine să-mi spună „ascultă-mi discursul despre arta tâmplăriei". În schimb, el încheie un contract pentru o casă și o construiește... Fă și tu același lucru: mănâncă așa cum face un bărbat; bea ca un bărbat... căsătorește-te, fă copii, ia parte la viața civică, învață cum să suporți insultele și să-i tolerezi pe ceilalți.

Apoi, întorcându-se spre Philip, spuse:

— Scrisă de... ghici cine!

Philip dădu din umeri.

— Omul tău, Epictet. De asta am adus-o aici. Știu că îl admiri; i-ai adus lui Julius una dintre fabulele sale. De ce îl citez? Mă refer doar la ideea enunțată de Tony, Stuart și de alții săptămâna trecută, că tu nu ai fost niciodată „în viață". Cred că ai selectat ce te aranja din varii opere filosofice ca să-ți justifici poziția și...

— Pam, asta este penultima noastră ședință, o întrerupse Gill. Dacă e vorba de încă una dintre tiradele tale „șo pe Philip", eu personal nu cred că am timp pentru asta. Fă ceea ce-mi spui mie să fac. Fii mai realistă și vorbește despre sentimentele tale. Nu se poate să nu ai o reacție puternică față de ce a spus Philip la ultima noastră ședință.

— Nu, nu, ascultă-mă până la capăt, spuse Pam repede. Asta nu e ceva de genul „șo pe Philip". Motivațiile mele sunt diferite. Fierul se răcește. Încerc că spun ceva care să-i fie de ajutor lui Philip. Cred că a agravat modul

în care evită viața căutând sprijin în filosofie. La de la Epictet, atunci când are nevoie de el, dar îl trece cu vederea pe același Epictet atunci când nu are nevoie.

— Asta e o observație excelentă, spuse Rebecca. Pui degetul pe ceva important. Știi, am cumpărat o cărticică intitulată Înțelepciunea lui Schopenhauer de la un anticariat și, în ultimele câteva seri, am citit de prin ea. E foarte haotică: anumite părți sunt fabuloase, altele sunt revoltătoare. Există un pasaj pe care l-am citit ieri și care m-a terminat. Spune că, dacă intrăm într-un cimitir, batem în pietrele funerare și întrebăm spiritele care sălășluiesc acolo dacă le-ar plăcea să trăiască din nou, toate ar refuza categoric.

Rebecca se întoarse spre Philip.

— Tu crezi așa ceva?

Fără să aștepte răspunsul lui, Rebecca spuse:

— Ei bine, eu nu cred. Nu vorbește în numele meu. Aș vrea să verific asta. Am putea vota?

— Eu aș alege să trăiesc din nou. Viața e o porcărie, dar e și mișto, spuse Tony.

Un cor de „și eu” se auzi dinspre întregul grup.

— Eu aș ezita pentru un singur motiv, spuse Julius. Ideea de a suporta încă o dată durerea morții soției mele; dar, chiar și așa, aș spune da. Îmi place să trăiesc.

Doar Philip rămase tăcut.

— Îmi pare rău, spuse el, dar eu sunt de acord cu Schopenhauer. Viața e suferință, de la început până la sfârșit. Ar fi fost mai bine dacă viața, întreaga viață, nu ar fi existat.

— Mai bine să nu fi existat pentru cine? întrebă Pam. Pentru Schopenhauer, vrei să spui? Pentru oamenii din camera aceasta se pare că nu.

— Schopenhauer nu este deloc singurul care susține asta. Gândiți-vă la milioanele de budiști. Aduceți-vă aminte că primul din cele patru nobile adevăruri ale lui Buddha este că viața e suferință.

— Tu vorbești serios, Philip? Ce s-a întâmplat cu tine? Când eram studentă vorbeai strălucit despre modurile de argumentație filosofică. Ce fel de argument este acesta? Adevăr prin proclamare? Adevăr prin apel la autoritate? Asta e modalitatea religiei, dar cu siguranță că tu îl urmezi pe

Schopenhauer în privința ateismului său. Și nu te-ai gândit că Schopenhauer era un depresiv cronic, iar Buddha trăia într-un loc și la o vreme când suferința umană – epidemii, foamete – făcea ravagii și că atunci, într-adevăr, viața era pentru cei mai mulți doar o suferință? Nu te-ai gândit…

— Ce fel de argument filosofic este acesta? răspunse Philip. Orice boboc de la Litere cunoaște diferența dintre geneză și validitate.

— Stați, stați, interveni Julius. Haideți să ne oprim pentru o clipă și să facem o evaluare. Cercetă grupul din priviri.

— Cum vă simțiți, voi ceilalți, față de ultimele câteva minute?

— E o chestie bună, spuse Tony. Dau lucrurile pe față. Dar cu mănuși.

— Da, e mai bine decât priviri furioase tăcute și pumnale ascunse, spuse Gill.

— Da, și mie îmi place mai mult așa, confirmă și Bonnie, între Pam și Philip sar scântei, dar unele mai reci.

— Și mie, spuse Stuart, până acum câteva minute.

— Stuart, spuse Julius, la prima ta ședință aici ne-ai spus că soția ta te acuză că te exprimi telegrafic.

— Da, azi ești laconic. Nu te costă nimic să mai adaugi câteva cuvinte, spuse Bonnie.

— Corect. Poate că regresez din cauză că… înțelegeți, din cauză că asta e penultima ședință. Nu sunt sigur, nu mă simt trist; ca de obicei, trebuie să îmi deduc sentimentele. Dar iată ceea ce știu, Julius: îmi place că ai grijă de mine, că mă abordezi și te ocupi de mine. Ce zici de asta?

— Asta e minunat, și voi continua să fac asta. Ai spus că ți-a plăcut discuția dintre Pam și Philip „până acum câteva minute”. Deci, ce e cu aceste ultime minute?

— La început părea cordială, semăna cu o hârâială de familie. Dar ultima remarcă a lui Philip… asta a avut ceva neplăcut. Adică remarca începea cu „orice boboc de la Litere”. Nu mi-a plăcut asta, Philip. A fost răutăcios. Dacă mi-ai fi spus mie asta, m-aș fi simțit insultat. Și amenințat – nici măcar nu sunt sigur că știu ce înseamnă un argument filosofic.

— Sunt de acord cu Stuart, spuse Rebecca. Spune-mi, Philip, ce simțeai tu? Ai vrut s-o insulți pe Pam?

— S-o insult? Nu, deloc. E ultimul lucru pe care aș fi vrut să-l fac, răspunse Philip. Mă simțeam… ăăă… bucuros sau ușurat – nu sunt sigur

care e cuvântul potrivit – auzind-o spunând că fierul nu mai e încins la roșu. Să vedem ce ar mai fi... Știam că unul dintre motivele pentru care a venit cu citatul din Epictet era de a mă încurca și de a mă prinde. Era evident. Dar mi-am amintit ce mi-a spus Julius atunci când am adus acea fabulă pentru el – că i-a făcut plăcere acest efort și grija din spatele lui.

— Deci, spuse Tony, dă-mi voie să fac pe Julius. Iată ce înțeleg eu: voiai să spui ceva, dar cuvintele tale au ajuns să spună cu totul altceva.

Philip îl privi întrebător.

— Adică, spuse Tony, ai spus că ultimul lucru pe care voiai să-l faci era s-o insulți pe Pam. Și totuși, exact asta ai făcut, nu-i așa?

Philip aprobă din cap fără tragere de inimă.

— Deci, continuă Tony, vorbind ca un avocat plin de succes în interogarea unui martor, trebuie să-ți aduci intențiile și comportamentul pe aceeași lungime de undă. Trebuie să le faci congruente; am spus bine cuvântul?

Tony privi spre Julius, care aprobă din cap.

— Și acesta e motivul pentru care trebuie să faci terapie. Despre asta e vorba în terapie, despre congruență.

— Bine argumentat, spuse Philip. N-am niciun contra-argument. Ai dreptate. De asta am nevoie de terapie.

— Ce?

Lui Tony nu-i venea să-și creadă urechilor. Privi spre Julius, care îi făcu din cap un semn de „bravo”.

— Prindeți-mă, o să leșin, spuse Rebecca, lăsându-se să alunece în scaun.

— Și eu, spuseră Bonnie și Gill, lăsându-se și ei să alunece în scaunele lor.

Philip privi în jur, spre cei jumătate din membrii grupului care se prefăceau leșinați, și, pentru prima oară de la intrarea sa în grup, zâmbi larg. Apoi puse capăt amuzamentului din grup, revenind la problema abordării personale a psihoterapiei.

— Remarca Rebeccăi despre ideea lui Schopenhauer cu pietrele funerare implică faptul că abordarea mea sau orice altă abordare bazată pe acest punct de vedere nu este validă. Aș vrea să nu uitați că m-am luptat ani de zile cu o afecțiune gravă, pe care Julius nu a reușit s-o vindece, și nu m-am vindecat decât modelându-mi viața după cea a lui Schopenhauer.

Julius îl sprijini imediat pe Philip:

— Nu neg că ai făcut treabă bună. Cei mai mulți terapeuți de azi ar spune că nu e posibil să învingi o dependență gravă de sex de unul singur. Tratamentul contemporan implică eforturi pe termen lung – vorbesc de ani mulți – într-un program de recuperare structurat, constând din terapie individuală și ședințe de grup de mai multe ori pe săptămână, adesea după principiile celor doisprezece pași. Dar pe vremea aceea nu exista niciun astfel de program de recuperare și, sincer vorbind, mă îndoiesc că tu l-ai fi găsit compatibil. Deci, aș vrea să declar oficial că realizarea ta e remarcabilă: tehnicile prin care ți-ai controlat impulsurile scăpate de sub control au funcționat – mai bine decât orice ți-am oferit eu, chiar dacă m-am străduit cât am putut.

— N-am considerat niciodată că n-ai fi făcut asta, spuse Philip.

— Dar iată o întrebare, Philip: este oare posibil ca metodele tale să fie anacronice?

— Ana… ce? întrebă Tony.

— Anacronice, șopti Philip, care stătea lângă Tony, de la prefixul „a” și „kronos”, timp în greaca veche, cu alte cuvinte depășit, perimat.

Tony dădu din cap, în semn de mulțumire.

— Acum câteva zile, continuă Julius, când mă gândeam cum să te fac să înțelegi asta, mi-a venit în cap o imagine. Imaginează-ți un oraș vechi, care a construit un zid înalt, pentru a se apăra de inundațiile violente ale râului din apropiere. După mai multe secole, deși râul a secat de mult, orașul încă mai investește resurse considerabile în întreținerea zidului.

— Vrei să spui, interveni Tony, că el continuă să folosească aceeași soluție, chiar dacă problema a dispărut, ca și cum ai purta un bandaj mult timp după ce tăietura s-a vindecat.

— Exact, spuse Julius. Poate că bandajul e o metaforă și mai bună – exact la obiect.

— Nu sunt de acord, spuse Philip adresându-se atât lui Julius, cât și lui Tony, că rana mea s-a vindecat sau că izolarea nu mai e necesară. Ca dovadă, nu trebuie decât ca cineva să se uite la inconfortul extrem pe care îl resimt în acest grup.

— Asta nu e un etalon bun, spuse Julius. Ai avut foarte puțină experiență cu apropierea, cu exprimarea directă a sentimentelor, cu primirea de reacții și cu ceea ce presupune confesarea. Toate acestea sunt

noi pentru tine; ai trăit în izolare ani de zile, iar eu te-am aruncat în acest grup foarte dinamic. Bineînțeles că urma să te simți inconfortabil. Dar eu mă refer la problema explicită, la compulsia sexuală, iar asta probabil că a dispărut. Ești mai bătrân, ai trecut prin multe, poate că ai intrat pe tărâmul calmului gonadic. E un loc drăguț, cu o climă bună, însorită. Am locuit acolo confortabil, timp de mulți ani.

— Aș spune, adăugă Tony, că Schopenhauer te-a vindecat, dar acum trebuie să fii vindecat de soluția Schopenhauer.

Philip deschise gura să răspundă, dar apoi o închise, meditând la afirmația lui Tony.

— Și încă ceva, adăugă Julius, atunci când te gândești la stresul tău din grup nu uita durerea și vinovăția intens resimțite, din cauză că ai dat întâmplător peste o persoană din trecutul tău.

— N-am auzit nimic despre vinovăție din partea lui Philip, spuse Pam.

Philip răspunse imediat, privind spre Pam.

— Dacă aș fi știut atunci ceea ce știu acum despre anii de suferință pe care i-ai îndurat, n-aș fi făcut niciodată ceea ce am făcut. După cum am mai spus, ai avut ghinion că mi-ai ieșit în cale. Persoana care eram atunci nu se gândea la consecințe. Pilot automat. Acea persoană era pe pilot automat.

Pam dădu din cap și îi prinse privirea. Philip îi susținu privirea o clipă, apoi atenția lui reveni la Julius.

— Înțeleg ceea ce vrei să spui despre amplitudinea stresului interpersonal din acest grup, dar aș insista asupra ideii că ăsta e doar un aspect al problemei. Și acesta este punctul în care orientările noastre fundamentale se despart. Sunt de acord că în relațiile cu alte ființe există stres. Și probabil și recompensă; sunt de acord cu tine în ceea ce privește această idee, deși eu nu am cunoscut-o niciodată. Cu toate acestea, sunt convins că simplul fapt de a exista presupune tragedie și suferință. Dați-mi voie să citez din Schopenhauer, doar două minute.

Fără să aștepte vreun răspuns, Philip începu să rostească, privind în sus:

— „În primul rând, un om nu este niciodată fericit, ci își petrece întreaga viață străduindu-se să obțină ceva ce crede că îl va face fericit; își atinge rareori obiectivul, iar atunci când o face, nu obține decât dezamăgire: la sfârșit ajunge, de fapt, o epavă, intrând în port cu catargele și velatura pierdute. În acel moment nu mai contează dacă a fost fericit sau nefericit: pentru că viața lui nu a fost niciodată mai mult decât momentul

prezent perpetuu îndepărtându-se care dispare mereu; iar acum s-a terminat."

După o lungă tăcere, Rebecca spuse:

— Asta îmi dă fiori.

— Înțeleg ce vrei să spui, își exprimă acordul Bonnie.

— Știu că par o profesoară de engleză rigidă, spuse Pam, adresându-se întregului grup, dar vă îndemn să nu vă lăsați influențați de retorică. Citatul nu adaugă nimic substanțial la ceea ce Philip a spus încontinuu; o spune mai convingător, doar. Schopenhauer a fost un stilist strălucit și a scris mai bine decât oricare alt filosof. Cu excepția lui Nietzsche, desigur – nimeni nu a scris mai bine decât Nietzsche.

— Philip, aș vrea să-ți răspund la remarca despre orientările noastre fundamentale, spuse Julius. Nu cred că suntem atât de diferiți pe cât crezi tu. Sunt de acord cu mare parte din ceea ce tu și Schopenhauer ați spus despre tragedia condiției umane. Punctul în care tu o iei spre est, iar eu spre vest este acela în care ajungem la întrebarea ce e de făcut. Cum să trăim? Cum să ne contemplăm mortalitatea? Cum să trăim cu gândul că suntem simple forme de viață, aruncate într-un univers indiferent, fără niciun scop prestabilit? După cum știi, deși mă interesează filosofia mai mult decât pe majoritatea terapeuților, nu sunt un specialist. Totuși, știu că există alți gânditori îndrăzneți care nu au dat înapoi în fața acestor date brutale ale vieții și au ajuns la soluții complet diferite de cea a lui Schopenhauer, și mă refer mai ales la Camus, Sartre și Nietzsche, care susțin cu toții implicarea în existență, mai degrabă decât resemnarea pesimistă a lui Schopenhauer. Cel pe care îl cunosc cel mai bine e Nietzsche. Știi, când am primit prima oară diagnosticul și eram panicat, am deschis *Așa grăit-a Zarathustra*, care m-a calmat și m-a inspirat, mai ales prin acel comentariu care celebrează viața, pe care noi ar trebui s-o trăim de o așa manieră încât, dacă ni s-ar oferi posibilitatea de a o trăi o dată și încă o dată exact în același mod, să răspundem afirmativ.

— Și cum te-a ușurat asta? întrebă Philip.

— M-am uitat la viața mea și am avut senzația că am trăit-o așa cum trebuie, fără regrete din interior, deși, bineînțeles, uram evenimentele exterioare care mă despărțiseră de soția mea. Asta m-a ajutat să decid cum aveam să-mi trăiesc zilele care îmi mai rămăseseră: ar trebui să continui să fac exact ceea ce mi-a oferit dintotdeauna satisfacție și sens.

— Nu știam asta despre tine și Nietzsche, Julius, spuse Pam. Mă face să mă simt încă și mai aproape de tine, pentru că Zarathustra, oricât de melodramatică ar fi, rămâne una dintre cărțile mele preferate. Și o să-ți spun pasajul meu preferat din ea. Atunci când Zarathustra spune „Asta a fost viața? Ei bine, atunci încă o dată îmi plac oamenii care îmbrățișează viața și îmi displac cei care fug de ea – mă gândesc la Vijay, din India. Poate că în următorul anunț pe care o să-l dau la ziar voi pune citatul din Nietzsche și pe cel despre pietrele funerare al lui Schopenhauer unul lângă celălalt și le voi cere celor interesați să aleagă între ele. Așa îi voi cerne pe cei care spun nu.

Pam se întoarse spre Philip.

— Mai am un gând pe care vreau să-l împărtășesc. Presupun că e evident că după ultima ședință m-am gândit mult la tine. Predau un curs despre biografie, iar în lecturile mele de săptămâna trecută am dat de un pasaj uluitor din biografia lui Martin Luther de Erik Erikson. Sună cam așa: „Luther și-a ridicat propria nevroză la rangul unei suferințe universale, apoi a încercat să rezolve pentru lume ceea ce nu reușise să rezolve pentru el însuși.” Cred că Schopenhauer, ca și Luther, a căzut cu totul în această eroare, iar tu i-ai urmat calea.

— E posibil, răspunse Philip pe un ton conciliant, ca nevroza să fie un construct social, iar noi să avem nevoie de diferite tipuri de terapie și de filosofie pentru temperamente diferite – o abordare pentru cei care se simt împliniți de apropierea celorlalți și altă abordare pentru cei care aleg viața minții. Gândește-te, de exemplu, la cât de mulți oameni sunt atrași de centrele de meditație budiste.

— Asta îmi amintește de ceva ce voisem să-ți spun, Philip, spuse Bonnie. Cred că perspectiva ta asupra budismului omite ceva. Am fost la centre budiste unde atenția era concentrată înspre afară – asupra bunătății iubitoare și a conexiunilor – nu asupra singurătății. Un bun budist poate fi activ în lume, chiar și politic – totul în slujba iubirii celorlalți.

— Deci devine evident, spuse Julius, că eroarea ta de selectare implică relațiile umane. Ca să dau alt exemplu: ai citat opiniile despre moarte și singurătate ale mai multor filosofi, dar nu ai vorbit niciodată despre ceea ce exact aceiași filosofi – și mă gândesc la greci – au spus despre bucuria de a simți phylia, prietenia. Îmi amintesc că unul dintre supervizorii mei mi-a citat un pasaj din Epicur care spunea că prietenia e cel mai important

ingredient al unei vieți fericite și că a mânca fără un prieten apropiat înseamnă să trăiești viața unui leu sau lup. Iar definiția dată de Aristotel prietenului – cel care scoate la lumină ce e mai bun și mai sănătos în celălalt – se apropie mult de ideea mea de terapie ideală. Philip, cum te simți astăzi? Te împovărăm cu prea multe lucruri dintr-o dată?

— Sunt tentat să mă apăr arătând că niciunul dintre marii filosofi nu a fost căsătorit, cu excepția lui Montaigne, care era atât de dezinteresat de familia sa, încât nu știa sigur nici câți copii are. Dar, cum nu ne mai rămâne decât o singură ședință, ce rost are? Îmi vine greu să ascult constructiv atunci când întregul meu demers, tot ce am planificat să fac atunci când voi fi psihoterapeut este atacat.

— În ceea ce mă privește, asta nu este adevărat. Sunt multe lucruri cu care poți contribui, multe lucruri cu care ai contribuit deja față de membrii grupului. Nu-i așa?

După ce majoritatea membrilor aprobară din cap energic, în semn de sprijin față de Philip, Julius continuă:

— Dar dacă e să fii psihoterapeut, trebuie să intri mai mult în contact cu oamenii și cu relațiile care-i guvernează. Aș vrea să-ți amintesc că mulți, aș pune chiar pariu că cei mai mulți dintre cei care te vor consulta ca psihoterapeut vor avea nevoie de ajutor în relațiile lor interpersonale, iar dacă vrei ca acesta să fie mijlocul tău de trai, trebuie să devii expert în aceste probleme, nu există alternativă. Uită-te puțin la grup: toți de aici au venit la terapie din cauza unor relații conflictuale. Pam a venit din cauza problemelor cu bărbații din viața ei, Rebecca din cauza modului în care aspectul îi influențează relațiile cu ceilalți, Tony din cauza unei relații reciproc distructive cu Lizzie și a bătăilor frecvente cu alți bărbați și așa mai departe pentru toți ceilalți.

Julius ezită, apoi decise să-i includă pe toți membrii.

— Gill a venit din cauza unui conflict casnic. Stuart din cauză că soția sa îl amenința că-l părăsește, Bonnie din cauza singurătății și a problemelor cu fiica ei și fostul soț. Înțelegi ce vreau să spun, relațiile nu pot fi ignorate. Și nu uita, acesta este exact motivul pentru care am insistat ca tu să intri în grup, înainte de a-ți oferi supervizarea mea.

— Poate că pentru mine nu există speranță. Lista mea de relații, trecute sau prezente, e goală. Nici familie, nici prieteni, nici iubite. Îmi prețuiesc singurătatea, dar măsura în care o fac cred că ar fi șocantă pentru voi.

— De câteva ori după ședințe, spuse Tony, te-am întrebat dacă vrei să mergem să mâncăm ceva. Ai refuzat de fiecare dată, iar eu m-am gândit că era din cauză că aveai alte planuri.

— N-am mai stat la masă cu cineva de doisprezece ani. Poate din când în când un sendviș mâncat în grabă, dar nu o masă adevărată. Ai dreptate, Julius, presupun că Epicur ar spune că duc o viață de lup. Acum câteva săptămâni, după ședință, când eram atât de tulburat, unul din gândurile care mi se învârteau în cap era că acea casă a gândirii pe care o construisem pentru viața mea era neîncălzită. Grupul e cald. Camera e caldă, dar în locul în care locuiesc eu e un frig arctic. Iar în ceea ce privește dragostea, îmi e absolut străină.

— Toate acele femei, care erau cu sutele, după cum ne-ai povestit… spuse Tony. Trebuie să fi existat ceva dragoste! Trebuie să o fi simțit și tu. Unele dintre ele trebuie să te fi iubit.

— Asta a fost cu mult timp în urmă. Dacă vreunele dintre ele m-au iubit, eu am făcut în așa fel încât să le evit. Și chiar dacă ele au simțit dragoste, nu era dragoste pentru mine, pentru adevăratul meu eu, era dragoste față de ceea ce făceam, față de tehnica mea.

— Care este adevăratul tău eu? întrebă Julius.

Vocea lui Philip deveni extrem de serioasă.

— Mai ții minte ce slujbă aveam atunci când ne-am cunoscut? Eram un exterminator, un chimist inteligent care inventa metode de a ucide insecte sau de a le face nefertile folosind propriii lor hormoni. Ce ziceți de ironia asta? Eram ucigașul cu hormoni.

— Deci adevăratul tău eu este?… insistă Julius.

Philip îl privi pe Julius drept în ochi.

— Un monstru. Un vânător. Singuratic. Un deratizator.

Ochii i se umplură de lacrimi.

— Plin de o furie oarbă. Un paria. Nimeni dintre cei care m-au cunoscut nu m-a iubit. Niciodată. Nimeni nu ar fi putut să mă iubească.

Dintr-o dată, Pam se ridică și se îndreptă spre Philip. Îi făcu semn lui Tony să facă schimb de locuri cu ea, apoi se așeză lângă Philip, îi luă mâna între mâinile ei și îi spuse cu voce caldă:

— Eu aș fi putut să te iubesc, Philip. Erai cel mai frumos, cel mai splendid bărbat pe care l-am văzut vreodată. Te-am sunat și ți-am scris

săptămâni de zile după ce ai refuzat să te mai întâlnești cu mine. Eu aș fi putut să te iubesc, dar tu ai murdărit…

— Șșșș-

Julius întinse mâna și o puse pe umărul lui Pam, ca s-o oprească.

— Nu, Pam, nu vorbi despre asta. Rămâi la prima parte, spune-o din nou.

— Eu aș fi putut să te iubesc.

— Și tu erai… o îndemnă Julius.

— Tu erai cel mai frumos bărbat pe care l-am văzut vreodată.

— Din nou, șopti Julius.

Continuând să îl țină de mână pe Philip și privind cum acestuia îi curg lacrimi pe obraji, Pam repetă:

— Eu aș fi putut să te iubesc, Philip. Erai cel mai frumos bărbat…

În momentul acela Philip se ridică, cu fața în mâini, și se repezi afară din cameră.

Tony o luă imediat spre ușă.

— Aici intru eu în scenă.

Julius se ridică și el, gemând, și îl opri pe Tony:

— Nu, Tony, de data asta mă ocup eu.

Ieși afară și îl văzu pe Philip la capătul holului, cu fața la perete și capul sprijinit de braț, plângând. Julius îl luă pe după umeri și spuse:

— E bine să te descarci, dar trebuie să ne întoarcem înăuntru.

Philip scutură din cap energic, în timp ce plângea și mai tare și gâfâia, încercând să-și recapete respirația.

— Trebuie să te întorci, fiule. Pentru asta ai venit, exact pentru acest moment, și nu trebuie să-l ratezi. Astăzi ai lucrat bine, exact așa cum trebuie să lucrezi ca să devii psiho-terapeut. Au mai rămas doar câteva minute din ședință. Întoarce-te doar, împreună cu mine, și stai înăuntru, cu ceilalți. O să am grijă de tine.

Philip întinse mâna și atinse scurt, doar pentru o clipă, mâna lui Julius, apoi își îndreptă spatele și se întoarse în mijlocul grupului, împreună cu Julius.

După ce se așeză, Pam îl atinse pe braț ca să-l consoleze, iar Gill, care stătea în cealaltă parte, îl bătu pe umăr.

— Cum te simți tu, Julius? întrebă Bonnie. Pari obosit.

— Mă simt minunat mental, sunt absolut copleșit, admir atât de mult ceea ce a făcut acest grup. Sunt atât de bucuros că fac parte din asta. Fizic, da, trebuie să recunosc că sunt suferind și epuizat. Dar am energie mai mult decât suficientă pentru ședința noastră de săptămâna viitoare.

— Julius, spuse Bonnie, e în regulă dacă aduc o prăjitură să sărbătorim ultima noastră ședință?

Absolut, adu orice prăjitură cu morcovi dorești.

Dar nu avea să mai fie nicio ședință de bun rămas. A doua zi, Julius fu copleșit de dureri de cap cumplite. În câteva ore intră în comă, iar peste trei zile muri. La ora lor obișnuită de luni după-amiaza, membrii grupului se strânseră la cafenea și mâncară împreună prăjitura cu morcovi, în suferință tăcută.

Pot suporta gândul că în curând viermii vor roade din trupul meu, dar ideea că profesorii de filosofie vor ciuguli din filosofia mea mă face să mă cutremur.

41

Moartea vine la Arthur Schopenhauer

Schopenhauer a înfruntat moartea așa cum a înfruntat totul, de-a lungul vieții sale – cu extraordinară luciditate. A privit fățiș moartea, fără să clipească, nu a sucombat în fața balsamului credinței supranaturale și a rămas atașat rațiunii până în ultima clipă a vieții sale. Prin rațiune, spunea el, descoperim prima oară moartea: observăm moartea altora și, prin analogie, ne dăm seama că moartea trebuie să vină și la noi. Și prin rațiune ajungem la concluzia auto-evidentă că moartea este încetarea conștiinței și anihilarea ireversibilă a sinelui.

Există două modalități de a înfrunta moartea, spunea el: modalitatea rațiunii sau modalitatea iluziei și a religiei, cu speranța ei în persistența conștiinței și într-o viață de apoi plăcută. Prin urmare, faptul de a muri și frica de moarte sunt progenitorii gândirii profunde și părinții atât ai filosofiei, cât și ai religiei.

De-a lungul întregii sale vieți, Schopenhauer s-a luptat cu omniprezența morții. În prima sa carte, scrisă înainte de 30 de ani, spunea: „Viața trupurilor noastre este doar o constantă prevenire a morții, o amânare constantă a morții… Fiecare gură de aer trasă în piept ține la distanță moartea care impietează încontinuu asupra noastră; în felul acesta ne luptăm cu ea în fiecare secundă."

Cum a descris Schopenhauer moartea? Metaforele confruntării cu moartea abundă în opera sa; noi suntem niște oi care zburdă pe câmp, iar moartea este un măcelar care ne alege capricios, unul după altul, pentru a ne tăia. Sau suntem ca niște copii mici la teatru, nerăbdători ca spectacolul să înceapă și, din fericire, fără să știm ceea ce urmează să ni se întâmple. Sau suntem niște marinari, cârmindu-ne energic corăbiile pentru a evita stâncile și vârtejurile, în tot acest timp îndreptându-ne infailibil către marele și catastroficul naufragiu final.

Descrierile date de el ciclului vieții înfățișează toate o călătorie de o inexorabilă disperare:

Ce diferență există între începutul și sfârșitul nostru! Primul, în frenezia dorinței și a extazului plăcerii senzuale; al doilea, în distrugerea tuturor organelor și în mirosul mucegăit al cadavrelor. Calea dintre naștere și moarte este doar descendentă, în privința stării noastre de bine și a bucuriilor vieții; copilăria visătoare și beatifică, tinerețea voioasă, maturitatea truditoare, bătrânețea fragilă și adesea demnă de milă, chinurile ultimei boli și, în cele din urmă, agonia morții. Oare nu arată exact ca și cum existența ar fi o eroare, ale cărei consecințe devin treptat din ce în ce mai evidente?

Se temea el de propria sa moarte? În ultimii ani ai vieții a manifestat foarte mult calm în fața morții. De unde această liniște? Dacă teama față de moarte este ubicuă, dacă ne bântuie toată viața, dacă moartea este atât de înspăimântătoare, încât imensa majoritate a religiilor au apărut pentru a o stăpâni, cum a reușit izolatul și secularul Schopenhauer să potolească această groază în cazul său?

Metodele lui se bazau pe analiza intelectuală a surselor neliniștii în fața morții. Ne e groază de moarte deoarece ne e străină și nefamiliară? în acest caz, susținea el, ne înșelăm, pentru că moartea ne este mult mai familiară decât am fi dispuși să credem. Nu numai că avem zilnic o experiență înrudită cu moartea – în somn și în stările de inconștiență –, dar cu toții am traversat o eternitate a neființei, înainte de a exista.

Ne e groază de moarte deoarece este ceva rău? (Să ne gândim la iconografia sinistră care descrie de regulă moartea.) Și aici, susținea el, ne înșelăm: „Este absurd să considerăm nonexistența un rău: pentru că orice rău, ca și orice bine, presupune existența și conștiința… În mod evident, a pierde ceea ce nu poate fi ratat nu poate fi un rău.” Iar Schopenhauer ne cere să nu uităm că viața e suferință, că e un rău în sine. Așa stând lucrurile, cum poate fi rea pierderea a ceva rău? Moartea, spune el, ar trebui considerată o binecuvântare, o eliberare de angoasa inexorabilă a existenței bipede: „Ar trebui să întâmpinăm cu bucurie moartea, ca pe un eveniment dezirabil și fericit, iar nu cu frică și tremurat, cum se întâmplă de obicei.” Viața ar trebui ocărâtă pentru că întrerupe nonexistența beatifică, iar în acest context el emite controversata idee: „Dacă am bate în morminte și i-am întreba pe morți dacă ar vrea să trăiască din nou, ei ar

scutura din cap." Schopenhauer citează afirmații similare de Platon, Socrate și Voltaire.

Pe lângă aceste argumente raționale, Schopenhauer avansează și unul care frizează misticismul. El flirtează (dar nu îmbrățișează) o formă de imortalitate. Din perspectiva lui, natura noastră internă este indestructibilă, deoarece nu suntem decât o manifestare a forței vitale, a voinței, a lucrului în sine care persistă etern. Prin urmare, moartea nu este o anihilare adevărată; atunci când insignifianta noastră viață ia sfârșit, ne vom reintegra în forța vitală primară care rezidă în afara timpului.

Se pare că ideea reintegrării în forța vitală după moarte îi oferea consolare lui Schopenhauer și multora dintre cititorii săi (de exemplu lui Thomas Mann și protagonistului său literar, Thomas Buddenbrook), dar, din cauză că nu implică persistența unui sine personal, multora li se pare o consolare îndoielnică. (Chiar și aceea trăită de Thomas Buddenbrook este de scurtă durată, dispărând după câteva pagini.) Un dialog între doi filosofi greci compus de Schopenhauer ridică exact problema măsurii în care aceste idei îi ofereau lui Schopenhauer consolare. În această conversație, Filalet încearcă să-l convingă pe Trasymachos (un sceptic desăvârșit) că moartea nu ar trebui să ne îngrozească, din cauza esenței indestructibile a individului. Fiecare filosof argumentează atât de lucid și de convingător, încât cititorul nu poate ști sigur care este opinia autorului. La sfârșit, scepticul, Trasymachos, nu este convins, așa că primește replica finală:

Filalet: „Când tu spui eu, eu, eu vreau să exist, nu ești tu singurul care spune asta. Totul spune asta, absolut tot ceea ce dispune de cea mai mică urmă de conștiință. Nu este strigătul unui individ, ci al existenței înseși… Nu trebuie decât să recunoști cu adevărat ceea ce ești și ceea ce existența ta este cu adevărat, adică voința universală de a trăi, iar întreaga problemă ți se va părea copilăroasă și cât se poate de ridicolă."

Trasymachos: „Tu ești copilăros și cât se poate de ridicol, precum toți filosofii, iar dacă un bărbat de vârsta mea își îngăduie un sfert de oră de discuții cu asemenea neghiobi, este doar pentru că asta mă amuză și mai face să treacă timpul. Am lucruri mai importante de care să mă ocup, așa că la revedere."

Schopenhauer mai avea o metodă de a ține la distanță anxietatea în fața morții: această stare iritantă este cu atât mai redusă cu cât autoîmplinirea este mai mare. Dacă poziția bazată pe unitatea universală îi pare cuiva anemică, atunci este neîndoielnic că această ultimă apărare este una robustă. Doctorii care au de-a face cu oameni aflați pe moarte au constatat că anxietatea în fața morții este mai mare la cei care au sentimentul că au trăit o viață neîmplinită. Senzația de împlinire, de „consumare a vieții", cum spunea Nietzsche, diminuează anxietatea în fața morții.

Iar Schopenhauer? A dus el o viață potrivită, plină de sens? Și-a îndeplinit misiunea? El nu avea niciun fel de îndoială în această privință. Să luăm în considerare ultimul paragraf din notițele sale autobiografice:

Întotdeauna am dorit să mor ușor, pentru că cel care a trăit singur toată viața își cunoaște mai bine decât ceilalți treburile sale de om solitar. În loc să dispar printre bufoneriile care sunt gândite pentru capacitatea jalnică a bipedelor umane, voi sfârși bucuros de conștiința reîntoarcerii în locul din care am venit... de faptul că mi-am îndeplinit misiunea.

Iar același sentiment – mândria de a fi urmat propriul său drum creator – apare într-o scurtă poezie, finalul auctorial de la începutul ultimei sale cărți:

La capătul drumului stau acum, obosit,
Cu fruntea ostenită de povara laurilor
Și totuși privesc cu bucurie la ce am făcut
Niciodată descurajat de spusele celuilalt.

Atunci când ultima sa carte, *Parerga și paralipomena*, a fost publicată, Schopenhauer a spus: „Sunt foarte bucuros să asist la nașterea ultimului meu copil. Simt că mi s-a luat de pe umeri o povară pe care o purtam încă de la vârsta de douăzeci și patru de ani. Nimeni nu-și poate imagina ce înseamnă asta."

În dimineața zilei de 21 septembrie 1860, servitoarea lui Schopenhauer i-a pregătit micul dejun, a făcut curat în bucătărie, a deschis ferestrele și a plecat la piață, lăsându-l pe Schopenhauer, care deja se spălase cu apă

rece, ca de obicei, citind pe canapeaua din sufrageria sa, o cameră mare, spațioasă, mobilată simplu. Pe podea, în fața canapelei, este o blană de urs, pe care stă Atman, îndrăgitul său pudel. Un portret mare al lui Goethe atârnă deasupra canapelei, iar alte portrete cu câini, Shakespeare și Claudius ori dagherotipuri cu el însuși atârnă pe ceilalți pereți. Pe birou e un bust al lui Kant. Pe o masă din colț e un bust al lui Christoph Wieland, filosoful care l-a încurajat pe tânărul Schopenhauer să studieze filosofia, iar în alt colț este adorata lui statuie a lui Buddha, placată cu aur.

Puțin mai târziu, doctorul său, care îl vizita regulat, a intrat în cameră și l-a găsit întins pe spate, în colțul canapelei. Un „atac de plămâni" (embolie pulmonară) îl luase, fără durere, din această lume. Fața sa nu era desfigurată și nu arăta semnele chinurilor morții.

Înmormântarea sa într-o zi ploioasă a fost mai neplăcută decât altele, din cauza mirosului de carne putrezită din camera mortuară mică și închisă. Cu zece ani înainte, Schopenhauer lăsase instrucțiuni clare ca trupul său să nu fie înmormântat imediat, ci să fie lăsat cel puțin cinci zile în camera mortuară, până când descompunerea avea să înceapă – probabil un ultim gest de mizantropie sau din cauza fricii de o eventuală revenire la viață. În curând camera mortuară deveni atât de apăsătoare, iar aerul atât de urât mirositor, încât mai mulți oameni din asistență au trebuit să iasă afară, în timpul discursului lung și pompos al executorului său testamentar, Wilhelm Gwinner, care începea cu aceste cuvinte:

Acest om, care a trăit printre noi o viață întreagă, rămânând însă un străin în mijlocul nostru, ne stârnește sentimente deosebite. Nimeni dintre cei de aici nu este legat de el prin sânge; a murit izolat, așa cum a și trăit.

Mormântul lui Schopenhauer a fost acoperit cu o placă masivă de granit belgian. Testamentul său solicita ca doar numele lui, Arthur Schopenhauer, să figureze pe piatra tombală – „nimic altceva, nicio dată, niciun an, nicio silabă".

Omul care zăcea sub această piatră funerară modestă voia ca opera sa să vorbească pentru el.

Omenirea a învățat de la mine unele lucruri pe care nu le va uita niciodată.

42

Trei ani mai târziu

Soarele sfârșitului de zi intra prin panourile culisante mari, deschise, de la Café Florio. Dinspre tonomatul antic veneau arii din Bărbierul din Sevilla, acompaniate de șuieratul unui espressor în care fierbea lapte pentru capuccino.

Pam, Philip și Tony stăteau la aceeași masă de la fereastră la care se întâlneau în fiecare săptămână la cafea, de la moartea lui Julius. În primul an mai veniseră și alți membri ai grupului, dar în ultimii doi ani rămăseseră doar ei trei. Philip opri conversația pentru a asculta o arie, fredonând.

— Una voce poco fa, una dintre preferatele mele, spuse el după ce reluară conversația.

Tony le arătă diploma de la universitatea populară. Philip îi anunță că acum juca șah în două seri pe săptămână la Clubul de Șah din San Francisco – era prima oară când juca față în față, după moartea tatălui său. Pam le povesti despre relația ei liniștită cu un nou bărbat, un specialist în Milton, de asemenea despre faptul că duminica participa la slujbele budiste de la Green Gulch, din Marin.

— Acum e momentul vostru, băieți, spuse ea uitându-se la ceas.

Îi studie cu atenție.

— Sunteți frumoși. Amândoi arătați minunat, dar, Philip, spuse ea scuturând din cap, trebuie să scapi de sacoul ăsta! Nu e deloc pe val, velurul e mort, e demodat de douăzeci de ani, iar petecele alea de la cot la fel.

Îi privi în ochi.

— O să vă descurcați perfect. Philip, dacă devii neliniștit, nu uita de scaune. Aduceți-vă aminte că Julius vă iubea pe amândoi. Și eu vă iubesc.

Îi sărută pe fiecare pe frunte și lăsă o bancnotă de douăzeci de dolari pe masă, spunând, înainte să iasă:

— Azi e o ocazie specială, fac eu cinste.

O oră mai târziu, șapte persoane intrară pe rând în biroul lui Philip pentru prima lor ședință de grup și se așezară precauți pe scaunele lui Julius. Philip plânsese de două ori ca om matur: o dată la ultima ședință a grupului de terapie al lui Julius, apoi când aflase că Julius îi lăsase lui aceste nouă scaune.

— Deci, începu Philip, bine ați venit în grupul nostru. Am încercat să vă explicăm procedurile grupului fiecăruia dintre voi, în timpul discuțiilor de selectare. Acum e timpul să începem.

— Asta e tot? Așa, pur și simplu? Nu mai primim și alte instrucțiuni? întrebă Jason, un bărbat scund și vânos de vârstă mijlocie, cu un tricou Nike negru și strâmt.

— Îmi amintesc cât de speriat eram eu la prima mea ședință de grup de terapie, spuse Tony, stând pe scaun aplecat în față.

Era îmbrăcat îngrijit, cu o cămașă albă cu mâneci scurte, pantaloni de stofă și pantofi maro din piele.

— Eu n-am spus că sunt speriat, răspunse Jason. Mă refeream la lipsa îndrumării.

— Păi, cam ce te-ar putea ajuta să începi? întrebă Tony.

— Informații. Asta face lumea să funcționeze. Se presupune că ăsta e un grup de consiliere filosofică – sunteți amândoi filosofi?

— Eu sunt filosof, spuse Philip, cu doctorat la Columbia, iar Tony, co-liderul grupului, e student consilier.

— Un student? Nu înțeleg. Cum o să funcționați amândoi în acest grup? răspunse imediat Jason.

— Păi, răspunse Tony, Philip va contribui cu idei utile din cunoștințele sale de filosofie, iar eu… ei bine, eu sunt aici ca să învăț și să intervin de câte ori pot, eu sunt mai degrabă specialist în facilitare emoțională. Așa e, colega?

Philip aprobă din cap.

— Facilitare emoțională? Iar eu ar trebui să știu ce înseamnă asta? întrebă Jason.

— Jason, îl întrerupse un alt membru al grupului, numele meu este Marsha și voiam să spun că asta e a cincea chestie provocatoare pe care ai spus-o în primele cinci minute ale grupului nostru.

— Și?

— Și ești genul de tip macho-exhibiționist cu care eu am o grămadă de probleme.

— Și tu ești genul de tipă alintată de care pe mine mă doare fix în cur.

— Stați, stați, haide să facem un stop-cadru aici și să vedem care sunt reacțiile celorlalți membri la primele noastre cinci minute. Mai întâi, aș vrea să vă spun, ție, Jason, și ție, Marsha, ceva ce eu și Philip am învățat de la Julius, profesorul nostru. Sunt sigur că voi aveți senzația că acesta e un început foarte agitat, dar am o intuiție, o intuiție foarte ascuțită că, înainte ca grupul acesta să se desființeze, fiecare dintre voi se va dovedi foarte valoros pentru celălalt. Corect, Philip?

— Absolut corect, colega.

[1] În original *borders*.

[2] Borderline – termen folosit inițial în literatura psihanalitică indicând o formă ușoară de schizofrenie (pacienți greu accesibili psihanalizei). Ulterior, o parte a curentului psihanalitic considera pacienții borderline ca funcționând psihologic între nevroză și psihoză fără a aparține clar niciunui segment psihopatologic. Azi termenul se referă la o patologie de organizare a personalității – personalitate borderline.

[3] Poet - Născut: 19 august 1902 - Decedat: 19 mai 1971; Poet american renumit pentru versurile sale umoristice.

[4] Arthur nu făcea compromisuri în privința titlurilor, respingând orice rațiune comercială. *Despre împătrita rădăcină a principiului rațiunii suficiente* ar fi trebuit intitulată, mai adecvat, O teorie a explicației. Cu toate acestea, edițiile ei continuă să apară și după două sute de ani. Nu sunt multe disertații care pot să pretindă o astfel de distincție.